
JOKAI.
NAPRA-
FORGÓK.

1-2.

87875/a

OSZK

NAPRAFORGÓK

UJABB BESZÉLYEK

IRTA

JÓKAI MÓR

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

IV. VÁCZI-UTCZA 1.

1890

29 199 / 1

(R
2)

87.875/a

OTZK lall.
Régi R. Nyt.
V. 719/82 1652

A világlátott fiu.

Biharban is széthangzott a nóta: »Állj ki magyar, ha van lelked; Váltsd be régi becsületed. — Áll még Buda, él az Isten: Rácz nem uralkodik itten! Éljen a haza!»

1848 nyara volt: csunya meleg idő! S a bolondok még fűtöttek is mellé! Ágyukkal. — Égő falvaknál melegítették a tenyereiket.

No de, ha az ördög nem alszik, az Isten meg mindig ébren van. Ez is igaz.

Ebben bízunk mink is. — S csak vártuk, csak vártuk, hogy mikor küldi már segítségünkre azt az öldöklő angyalát, a ki Senakérib királynak százötven ezer emberét egy éjszaka megölte: míg utoljára rájöttünk, hogy de édes magyarom, magadnak kell azt levágni, ha azt akarod, hogy megszabadulj tőle; így aztán nem sokára felváltotta az előbbi nótáinkat ez a másik:

„Kalapomon nemzeti szín rózsza,
Ajakamon kedves babám csókja!
Ne félj babám, nem megyek világba,
Nemzetemnek leszek katonája.“

Ez már aztán ért valamit.

Csak úgy tódult a honvédszászlók alá a fiatalság.

Bozonka helységébe is eljutott a toborzó csapat, egy szál vén huszár-örmester, három piros csákós, zöld mundéros, veres nadrágos huszárral: aztán meg a bandával, mely is állt egy kancsal primásból, egy sánta brugósból, meg egy dülledt szemű klárinétosból, a ki még csupa suhancz volt.

De azért összemuzsikálták azok az egész Bozonkából, a mi csak fegyverfogható legény volt, mind.

Azok közt is legszebb legény volt ugy szemre a Csapó Márton uram Peti fia, a ki olyan ügyes legény volt, hogy még a szolgabíró is elvitte magával valahányszor hajtóvadászaton itt járt; tehát már hozzá volt szokva a puskához.

Csapó uram nem is sajnálta a fiát, hogy fegyver alá álljon. »Két esztendő nem a világ! Éljen a magyar szabadság.« Ezt is énekelte a nóta. Ugyan kikálkulálta, akárki

csinálta, hogy csak két esztendeig lesz szükség a magyar szabadságra.

— Hadd menjen a gyerek! Hadd lásson világot. Nem árt neki, ha egy kis regulára tanítják. Ott is legény lesz az a talpán, nem csak a bucsúban. Nem féltem én ötöt.

— Volna csak kend az anyja, majd féltene! siránkozott azonban Csapóné asszonyom, kezeit tördelve nagy keserűségében. — Oh én szeretett magzatom! Ezért ápoltalak, ezért neveltelek, hogy most lánczos golyóbissal lövöldözzenek rád azok a kegyetlen ráczok!

A huszár-örmester megvigasztalta a kesergő anyát.

— Hiszen nem a ráczokra megyünk, hanem a mőczokra.

Ezzel meg éppen kétségbeejtette.

— Oh én uram és Istenem! Hisz azok meg épen kétfelé hasítják, a kit megkaphatnak. Egyszer kis gyerek korában, mikor még csak akkora volt a Peti, mint most az Erzsikém, egy rosz kakas megvágta a halántékát, hogy egyszerre ellepte az orcáját a vér. Majd nyavalyás lettem, mikor azt megláttam. Hát még ha arra gondolok, hogy a mőcz levágja a fejét a kedves fiamnak.

— Vágja biz a tököt! — szólt bele az

őrmester; — azt a móczot én a bajuszmra szurom.

Igaz, hogy olyan pár bajusz fenyegetőzött a vitéz hadfi orra alatt, keményen kiviaszkolva, hogy azzal veszedelem volt szembeszállni, s Peti-nek is volt már bajusza: az is kipödörve.

— Ne búsuljon édes anyám! — szólt Peti, körülczirógatva az anyja ábrázatját; — majd hozok én kegyelmednek, ha visszajövök az oláhok országából, egy szép — puliszkavágó kést.

Ezen aztán csak el kellett magát nevetnie még a bánatos szívü anyának is. Hisz ő is jól tudta, hogy az oláh asszonyok puliszkavágó kése — egy szál czérna.

— Hát biz ez elég baj lesz nekem, — szólt meg Csapó Márton uram. — Én iszom meg ennek a háborúnak legjobban a levét. Mert a fiúnak csak az egy borjuval lesz dolga, a kit a hátán hord, de nekem a hat ökörrrel, a ki itthon marad. A rekrutának ha meleg lesz a puska, majd eldobja, de én nem dobhatom el az eke szarvát, akárhogy törí is a tenyerem. Ezentul kettő helyett kell majd kaszálnom, s elől-hátul kell szememnek lenni: s éjszaka nyitott szemmel aludnom, mint a nyúlnek, mert nem lesz, a ki strázsáljon. De ha a haza úgy kívánja: hadd menjenek a fia-

talok, és viaskodjanak: mi, öregek, az alatt dolgozunk.

— Könnyen beszél kegyelmed, — feddé az urát Klára asszony, — mert kegyelmednek itt marad a kedves rajkója, az Erzsi leánya. A mióta ez a világra jött, fel sem veszi már a fiát, mind csak a kis leányát hordja az ölében: az a drágasága.

— Az hát, — mondja Márton gazda. — Biz ezt a nagy kamaszt csak nem is hordom a nyakamban, mint a medve a majmát. Ez az ölbe való ni! Ez czirógat engem, mikor haragos vagyok. Ugy-e, cziczám?

Azzal fel is kapta a karjára a kis szemérmes Erzsikét, a ki olyan nagyon szégyenlette magát, hogy a két karjával takargatta el a szemét, onnan kandikálva elő, s csak vonakodva fogadta el a sóspereczet, a mit a nagy bajuszu huszár húzott le a számára a pereczes legénynek a rúdjáról.

— Jaj, legalább csak addig várjanak, őrmester uram, a míg egy kis utravaló pogácsát sütök a fiamnak.

— Dehogy várunk nénémasszony! Hiszen ha minden rekrutánál meg akarnók várni, a míg az anyja bedagaszt, bevet és előhuzza a kata-

könyökét, épen ítéletnap után hat hétre érkez-nénk meg a mulatságba.

— Ugyan miféle mulatságba?

— Biz oda, a hol karddal hegedülnek, pus-kával furulyálnak. Ne prézsmitáljunk tovább. Huzd rá cigány, disznót adok: Nem túrja ki a házadat!

A primás erre az álla alá fogta a száraz fát s elkezdte nyekeregtetni, a brugós is beledöfött a felhurozott sütőteknőjébe, a rücskös klárinétos-nak is neki dagadt a két pofája, a mint elkezdte a tárogatóját sivalkodtatni. A verbung haladt odább, fel a piacz felé, a felcsákózott ujonczle-gények, egymás vállára fűzve karjaikat, dalolták a módi nótát; a Peti meg vissza-vissza fordult, egyre intve a kapuban álló szüleinek.

— Jaj mennyit fog koplalni a táborban sze-gény Peti fiam, — siránkozott Klára asszony, sűrű könnyeit a kötényével szárítva fel.

Erre a szóra a kis Erzsike az eddigi félenk-ségét egyszerre levetkőzve, utána iramodott a tánczolva, dalolva, tova lépő toborzó csapatnak, s a mint odajutott az édes testvérbátyjához, azt az ajándékba kapott sós pereczet odaakasztá neki lopva a szijáról alácsüggő kaszafenő tülkére. De csak úgy, hogy senki meg ne lássa.

A kis klárinétos mégis meglátta s el akarta csenni a sós pereczet magának.

Az Erzsike azonban hirtelen kezü volt; olyat ütött a klárinétosnak az öt körmére, hogy az, ha szurkos lett volna is, bekapta volna.

— Ne te ne! Majd adok én neked! Nem a te ebfogadra való!

Apja, anyja majd megette ezért a szóért.

Még a Terka néni háza előtt is meg kellett állni egy bucsúszóra; az is nagyon szerette a Petit. Ott kin várta a kis ajtóban, végig is áldotta, végig is siratta, mikor elvált tőle, s ráerőtetett egy delipiros kendőt, a minek a csücskéjébe három Szüz Máriás huszas volt bekötve.

— Látod, ezt te neked jegykendőül szántam a farsangon!

Még ki tudja, ki lesz a Peti menyasszonya — hamvazó szerdáig?

Még egy ujdonatuj borjuszájú gyolcsinget is rá akart erőtetni a jó Terka néni, a minek a két lobogós ujját maga suprikálta ki nagy művészettel; de azt a huszárőrmester nem engedte elfogadni: »hová a ménköbe huzná ezt fel a katona-mundér alá? majd ad neki inget, gatyát az »öreg kóficz.« (Ez volt az excellentiás titulusa az akkori magyar hadügyminiszternek.)

Hiába szólt a katona-nóta a patyolatingról:

„Ha megvágna, jó lesz a sebemre,
Ha elesem, eltemetnek benne“,

a borjuszáju ingnek otthon kellett maradni, s várni a Peti visszatértére.

A Csapó Petit aztán beasszentálták, lóra ültették, elvitték Erdélybe. Nem volt akkor se ujság, se postajárás, Csapó Mártonék levelet sem kaptak a fiuktól, a míg a háborúnak vége nem lett. Azt is csak hazatérő fuvarosoktól tudták meg, hogy már be van végezve. Oda a hegyek közé soha se vetődött se ellenség, se jó barát.

Nem is hitték, hogy vége legyen már mindennek. Kimentek a magyar seregek Ázsiába; de majd visszajönnek! Akkor aztán velük együtt megjön a Peti is.

Aztán lassankint egymás után jöttek az új vándormadarak, a kiket ember soha nem látott még itt. Jött a »zsandár«, azután jött a »fináncz« — azután jött a »földkostoló«, utoljára jött a »köszörüs«. — Ő ugyan azt állította magáról, hogy »Beczirker«, de hát minden ember ismerte, hogy Nagy-Váradon ollókat köszörült az utcán.

Csak a Peti nem jött meg.

Elmult egy esztendő is, hogy utoljára vetet-

ték meg a számára itthon az ágyat; de nem feküdt bele. Azóta is úgy van az, leheveretlen.

Pedig itthon nagyon érzik a hijját. Az egész gazdaság terhe Csapó Márton uramra maradt. Jó szerencse, hogy a hat ökréből négyet elhajtottak a muszkák; kettőt csak el tud látni maga is. Hanem nyáron a takarodásnál nagy baj, hogy idegen szolgalegényre kell bízni a szüleséget, meg a keperakást: az ember nem lehet kétfelé.

Annál kedvesebb volt Márton gazdának az eddig is kedves, most már egyetlen magzatja, a kis Erzsike. Két esztendő alatt az is nagyot nőtt már: azt mondják, a leány, ha kosár alá rejtik is, megnő. Lehetett már hasznát venni, a majorságot rábizni, a kertben gyomlálni, füvet hazatalicskázni, meg az aratóknak ételt kihordani.

Épen aratás ideje volt; az egész falu férfinépe kinn volt a mezőn, hajnal előtt kezdtek a munkához s késő este fogja őket hazavetni. A leánynép is a tarlón volt, kettőzni, kévét kötözni. Otthon a házaknál csak az asszonyok maradtak, az aratók számára ebédet, vacsorát főzni. Mert a magyar földműves tud annyit dolgozni, mint két más ember, hanem aztán enni is szeret annyit, a mennyi egy embert megillet.

— Én bizony megeszem a magam porció-

ját! mondá Márton gazda, az izzadságot törölve a homlokáról, mikor már delet harangoztak a faluban.

— Ejnye, bárcsak az én porciómat is megenné kend komám, kiáltá át hozzá a mesgyén keresztül a szomszédja.

Magyar ember szeret tréfálkozni. »Porciónak« hitták ám akkoriban az »adót«.

Csakhogy az a várván várt ebéd nem akart megérkezni.

Pedig elég jókor elkészült azzal a jó Klára asszony: pompás szalonnás gombóc volt jó hagymás lével; azt feltálalta egy szép mázos fazékba.

Az az edény is kedvencze volt Márton gazdának: szalontai gelencsér remeke, sárga mázzal, elől egy zöldtollú kakas rajta, piros lábakkal, piros taréjjal: az ételt befődték két mázos cseréptányérral, azoknak az egyikére meg egy pár rózsavolt festve, a másikkra pedig egy pár szekfű. A rózsásfenekű volt a Márton gazda tányéra, a másik a béres-legényé. Mellé két czinkanál is volt téve. Az ételes fazekat Klára asszony belekötötte egy vászonkendőbe s annak a négy összekötött csücskéjét az Erzsike karjára akasztá, jól lelkére kötve a kis leányának, hogy ugyan

gyorsan szedegesse a lábait, hogy jókor odaérjen. Előbb azonban gondosan bekötötte egy tarka cziczkendővel a leányka fejét, s a másik kezébe odaadta a pillangós papucsait. Azokat majd csak akkor huzza fel, ha a tarlóra kiér; addig ne kuspitolja: mert azokat ő cserélte a gyolcsos tóttul egy zsák zabért.

De soha se látta többé se apja, se anyja a kis Erzsi leányt. Ugy elveszett az a falutól a szántóföldig való útjában, hogy senki sem tudta meg, hova lett?

Csak nagy keresés után, mikor már a meg-rémült szülők mindent tüvé tettek miatta, talál-ták meg valahol a kökény-bokrok között az egyik félczipőjét, azokkal a fényes pillangókkal, és aztán távolabb, egy kőrakásnál az erdőszélé-ben az összetört mázos fazekat, a miben az ételt vitte.

Azt beszéltek, hogy sátoros cigányok jártak ezen a tájon; de ki látta őket? Mikor az arató ember dologban van, akkor nem lát mást, mint a munkát, a mi előtte van. Merre mentek? Azt nem lehetett kitalálni. Utat vesztettek.

Panaszt tenni? Felmenni a hatósághoz, s a leányrablók üldöztetését kérni? Ahoz meg senkinek sem volt gusztusa. Félt a magyar paraszt

a Beczirkerhez menni panaszsra, mert az nem érti a nyelvét, s még ötet magát csukatja be: a zsandárnak is más dolga volt, mint elveszett leányokat keresni. Annak most azzal volt tele a két marka, hogy az emberek kalapjai mellől a betiltott tollakat leszedje.

Már most hát a kis Erzsike sem volt. Egészen üresen maradt a ház. S ha siratta egyfelől Klára asszony a Peti fiát, sirathatta másfelől Márton gazda az aranyos kis leányát, Erzsit: »nem petyeg már a fülembé, nem keres már a fejembe!«

Estenden aztán, mikor a vacsorához nagy egyedül összeültek: vigasztalák egymást kölcsönösen.

— Ne félj asszony, majd haza hozza még a jó Isten a Peti fiadat.

— Nem látom én azt már! Hamarább megkerül a te Erzsi lányod.

* * *

Hát azután csak megint fordult egyet az idő: a pihent oldalára. Más világ jött. A »köszörüs« megint elővette a kerekas laptikáját s ment »egy garas éles, két garas fényes«-t csinálni — tudja kő, hová? A régi urak visszatértek a régi hiva-

talaikba. A hajdani szolgabíró, a ki a Petit annyiszor elvitte magával puskahordozónak, mikor itt járt uradalmi vadászaton, megint főbíró lett. Nem volt adó. Volt szűz dohány. Jól szelelt a pipánk!

Hire járt, hogy a külföldre menekült hazafiak mind visszatérnek: némelyiket már ki is kiáltották itt-amott követnek. A »Vasárnapi Újság«-ban a ki jár a tiszteletes urnak, meglátni az arczképét egy-egy olyan nevezetes nagy embernek, a kinek a pusztá neve kimondásáért is bekóterezték a szegény embert nem rég. Ennek hát igaznak kell lenni.

Ha azoknak szabad haza jönni, hát akkor a többi szegény honvédfiúknak mért ne volna szabad, a kik velük együtt mentek ki Ázsiába, Amerikába?

Hát a mi Petink hogyan jöhetne akkor haza?

A míg a gazdák a malom alatt az ország dolgai felett tanakodtak, és azt döngették, hogy ki legyen az országgyűlésre küldendő követ? az alatt a Klára asszony, meg a Terka néni, délutáni ejtőzésül a kötényükbe szedett főtt kukoriczát hámozgatva szemenkint, azon ábrándoztak, hogy ha most egyszerre a mi Petink betoppanna hozzánk.

Egyszer csak az hallik az udvaron, hogy az öreg házörző kutyát szólongatja valaki a régi nevén: »Betyár te ne! betyár ne!«

Az ám! a régi nevén, a hogy a magyar világban hitták, mert azután, hogy az »új rend« bejött, ennek a névnek nem volt maradása, mivelhogy ha valaki elkiáltotta a kutya nevét: »Betyár!« a szomszédban lakó zsandárurak egyszerre eszük nélkül rohantak ki az utcára, puskával, szuronynyal: »hol a betyár?« úgy, hogy utoljára a Csapóéknak stemplis papiroson lett kiadva a parancsolat, hogy a kuvaszuknak más, békés polgárhoz illőbb nevet adjanak. Így lett belőle »Bundás.«

Vén, fogatlan eb volt biz az már, ugatni is alig tudott: vajjon ki lehet az a régi ember, a ki még a hajdani nevére emlékezik? — Nagyon ismerősnek kell lennie a háznál, mert a konyhaajtónak, a minek a kilincse madzagra jár, egyszerre megtalálja a nyitját, s a szobaajtón is koczogtatás nélkül jön be.

A két csemegéző asszony elé egy ágról szakadt jövevény állít be. Termetre nem magas, inkább tagbaszakadt, arcszínére nézve olvasva is elmehetne a vályogvető cigányok közé; a mi gúnya megakadt rajta, az mind több rendbeli

gazdát kiszolgálhatott már, gomb helyett fapeczek tartja össze a mándliját, s a lábszárain levő ruha számos hiányosságai azt engedik sejtetni, hogy a gazdájuk különös hajlandósággal bír a kerítésekben keresztül sétálni. A kalapja alól göndör, fekete haj ágaskodik elő, a közéragadt szalmaszálak bizonyítják, hogy a mult éjszakán valahol egy boglyát választott vendégfogadónak. Az egész utikészsége egy görcsös czelőke; azt is eldobja a kezéből, a mint a szobába belép s azzal egyenesen odaborul a jó Klára asszonynak a nyakába, ezekkel a szókkal:

— Édes anyám! Kedves édes szülő anyám!

S miután annak a két orcáját jobbról-balról összecsókolgatta, fordul a másik asszonyhoz, azt is nyalábra kapja, s telesírja a nyakkendőjét a viszontlátás édes könnyeivel:

— Kedves drága jó Terka nénémasszony.

Aztán nagyott fohászkodik, szemeit megtörölgetve az inge ujjával.

— De csak jó is itt hon!

A két jó asszonynak szeme-szája eláll a nagy bámulástól: soha sem látták őket, akárhová legyenek, ezt a különös gavallért.

— Hát nem ismer kend ram? a Peti fiára? Hát úgy megváltoztam? Boldog Isten! Még az

anyám sem ismer rám! — Hát kend, Terka néni! A ki olyan sokszor megkergetett a seprővel gyerek koromban, mikor a szilvát meglop-tam az aszalódeszkáról.

— No a szilvára emlékezem.

— Hát arra a napra nem emlékezik kend, mikor éppen Szent-Mihály napján elvittek honvédnek, mikor a kis kapujánál megállt a verbunk; nénémasszony egy delipiros selyemkendőt dugott a táskámba, annak a csücskéjébe volt kötve három szüz Máriás huszas.

— Ez, biz Isten, igaz.

— Még egy borjuszájú gyolcsinget is rám akart kötni erővel, de a huszár-örmester nem engedte, hogy azt nem lehet a honvéd-dolmány alá fölvenni.

— Még most is megvan az a borjuszájú ing.

— Szépen ki volt suprikálva az eleje.

— Szakasztott igaz.

— Hát a kis Erzsike hugom, mikor utánam szaladt, s a sóspereczet a tarsolyomba dugta.

— Né! Még arra is emlékezik. Jaj, azt ellop-ták a czigányok. Azt ne emlegesd az »anyád« előtt.

— De hát az anyám még el se fogadott fiának. Hát már nem emlékezik kegyelmed, lelkem

édes szülém, hogyan elsíratott akkor, mikor a háboruba vittek? Hogy meg volt keseredve, hátha ott levágnak. Nem gondolhatott rá, hogy a vére-met kifolyjni lássa. Mind azt emlegette, hogy mikor egyszer kis gyerek koromban a kakas megvágott a vakszememen, hogy az orczámat ellepte a vér, akkor is majd kétségbeesett. Hát nem látja a helyét itt a vakszememen a kakas-vágásnak?

Már erre a szóra Klára asszonynak is elérzékenyedett a szive. Nem birta a könyjeit visszafojtani.

— Hát csakugyan te volnál a Peti fiam?

— Hát persze, hogy én vagyok! Csakhogy ebben a sasoktépte gúnyában még a Betyár kutyánk is megugat. De ha még a tükörben meglátom magamat, magam is azt kérdelem: ki ez a toprongyos? De vegyem csak fel egyszer a hajdani piros pruszlikomat s három sor gombos dolmányomat, meg a pitykés rajthuzlit, aztán nyomhassam a fejembe a darutollas túri süvegemet: tudom, hogy egyszerre minden ember kiszalad az utcára: »itt a Csapó Peti.«

— Ni, hogy emlékezik rá a lelkem, hogy miféle ünneplő ruhát hagyott idehaza!

Most már egészen elhitte a két jámbor asz-

szony, hogy most az igazi Csapó Peti áll előttök testestül-lelkestül.

— Hajh! édes lelkem szülő anyám. Tíz esztendő nem tréfa ám. Kivált az olyan keserves tíz esztendő, mint az enyim. Az dupla kapitulációba megy. Az sem volna csuda, ha megöszülve kerültem volna haza.

— No csakhogy itthon vagy hát: édes fiam! De legelőbb is öltözz át ezekből a rongyokból. Tudod, hol áll az ünneplő ruhád?

— Hogyne tudnám? A tulipános ládában?

— Az apád oda van a szalontai vásáron; mire hazajön, fel légy öltözve, hogy ő is rád ismerjen. Éhes is vagy, ugy-e?

— De még a fiastyúkot is megenném az égről, ha hozzá juthatnék.

— Szaladj, édes Terka hugom, frissen a mészárszékbe, hozz egy pár font szegyé, gulyáshúsnak valót. Ettél-e azóta gulyáshúst, édes fiam, a mióta innen elszakadtál?

— Ettem bizony: krokodilus-húsból.

Terka néne rögtön szaladt a mészárszékbe; útközben elbeszélte sebtén öt-hat asszonyfélének, hogy a Csapóék Petije hazaérkezett az óperenciákról; úgy hogy mire visszakerült a két font szegyével, a mihez czubáknak a mészáros még

egy darab tölgyét is adott (azzal lesz tökéletes a gulyáshus): hát már akkor az egész faluban el volt terjedve a hire. S nosza megindult a proceszsió a Csapóék háza felé, meglátni ezt a csudát; udvar, pitvar tele lett fehérnéppel, meg gyerekekkel; minden ablakon bekukucsáltak, a kik nem türtőztethették a kíváncsiságukat.

Klára asszony maga segített a hazajötnék, hogy illendő parádéba csaphassa magát. Legtöbb felakadása volt neki a legény bozontos hajával. Az ő Petijének nem ilyen mangaliczaszőr forma göndör haja volt. Annak a haja szépen, simán leomlott a vállára.

— Jajh, kedves édes anyám. Mikor az ember öt esztendeig Afrikában lakik, ott olyan kemény a nap, hogy minden embernek össze-göndörödik minden hajaszála tőle.

Egy kis olvasztott hájjal megkenve, az a göndör haj is engedelmesebb lett s fésű segítségével (a minek három foga beletörött) engedte magát kétfelé választani.

Mikor aztán még a darutollas süveget is feltették a fejére, akkor — ki merje azt mondani, hogy ez nem a Csapóék Petije?

A közben a Terka néni is hazakerült a húsos kosárral; a tüzet előre megrakta már Klára asz-

szony: a veres hagymát megapritotta, a burgonyát kockákra vagdalta. Addig is pedig, míg a gulyáshus elkészült, felterítette a sávolyos abroszt a kihuzó asztalra. Kitette a megszelt fehér czipót, paprikás hasaszalonnát, meg a czilindert a jó törkölypálinkával, étvágycsillapítóul.

A Terka néne után nyomban érkezett meg a rektram.

Maksa uram még a régi jó idők maradványa volt, a kinek a meggyőződésein Thun miniszter löblicher Schulrathjai semmit sem változtattak. Ő is a Peti csodájára jött ide. A rossz szemeit okolá, hogy mindgyárt első tekintetre nem ismert rá.

— A termetét csekélylem; az ábrázatát diffikultálom, hanem a ruhái tökéletesen azok. De hát az én szemeim rosszak, hiába! Régen szolgálnak már. Én is úgy vagyok már, mint az egyszeri palócz.

S azzal feltálalá a régi adomát, a miben a palócz azt mondja: »úgy elnéztem azt a kulacsot, azt gondoltam, hogy sonka, hát pedig sajtot.«

— Tessék egy pohárral ebből a papramorgóbul! serénykedék Klára asszony a kínálkozással.

— Köszönöm, nem iszom, — felelt Maksa uram. S ismét fölfrissített egy nyugalmazott anekdotát: — mivelhogy nem veszi be a pálinkát a természetem: — a doktor is megtiltotta: — aztán meg már ma nagyon sokat ittam belőle; — hanem azért ezzel az egy pohárral a Peti gyerek szerencsés hazaérkeztere. — De hát csakugyan te vagy a Csapó Peti?

— Hogyne volnék? Hát nem emlékszik rá rektram, mikor egyszer karácsonkor Bethlehemes gyerekek voltunk; s én azalatt, míg a pásztrok odabenn virgináltak, a kéményből elloptam a füstölt kolbászt?

— No már erről rád ismerek, te trifurczi-fer! — De szörnyűképen való módon megkis-sebbedtél te azóta, hogy innen elvivének. Akkor felnéztem rád, most meg a kását is megehetném a fejedről.

— Jajh! Édes rektram! Mikor a muszkák elfogtak, elvittek Szibériába. Ott mentem így össze. Hiszen rektram maga tanította, hogy a hideg összehúzza a testeket. De jó hogy ennyi is megmaradt belőlem.

— De nagyon megbarnult a fizimiskád; nem voltál te az előtt ilyen vassfazék színű.

— Hja! Édes rektram, mikor Szerecsenor-

szágban voltam, ott barnultam így meg, a hol még éjjel is süt a nap. De jó, hogy olyan fekete nem lettem, mint egy kéményseprő.

Rektramnak volt otthon az iskolában egy falra festett mappája, a mire a legyek nagyon sok nem létező falu helyét csinálták oda; tudta, hogy Szibéria meg Szerecsenország egymással mennyire nincsenek határvillongásban.

— Hát aztán édes Peti öcsém, hogyan kerültél te le Szibériából Szerecsenországba?

— Hát hogyan? A föld alatt.

— A föld alatt? te! Hisz ez tiszta hazugság.

— Hazugság? Hát ezzel csak azt árulja el rektram, hogy soha sem szokott egyebet olvasni, mint a Hübner-históriát. Hát nem akadt a kezébe ez a nevezetes könyv, ni? a kiben leírja maga az a tudós, a kivel megtörtént, hogyan utazott ő a föld alatt száz napon keresztül. — Én is vele jártam.

Azzal előkereste a levetett rongyos tarisznyájából azt a sok kéz szennyétől megbarnult füzetkét, a melyben a tudós Verne Gyula gyönyörűségeken leírja ama földalatti utazás történetét. Képek is vannak hozzá nagy számmal, a melyek a történet igaz voltát még jobban bebizonyítják.

A füzet elébb az asszonyok kezén járt keresztül.

— E bizony valósággal így van! monda Terka néne.

— Ez itt a mi fiunk ni! mutogatá a képeken Klára asszony. Végre Maksa uramnak is kézbesítik a hiteles okiratot, a ki nem tudván annak megczáfolásába bocsátkozni, csak annyit mondott rá, nagy fejcsóválva, hogy:

— Mégis hamis a német!

— Hiszen anglus volt!

— Akkor is hamis a német, ha anglus.

Ekkor aztán még a Petinek állt feljebb:

— Így van ám az, rektram, mikor az ember elmaradt a világtól. Rektram még most is azt hiszi, hogy odalenn a föld alatt a pokol van. Nem parancsol ott már az ördög: kivették azt az anglusok árendába.

— Hát aztán mi történt veled, meg az utitársaidal, mikor a föld alul kibukkantatok Szercesenországban?

— Biz a czimboráimat mind megették a vad emberek, mert azoknál ez a szokás; de én nagyon megtetszhettem a szerecsenkirály leányának: azt hozzám adták feleségül.

— No né! Álmélkodék Klára asszony, — a mi fiunknak királyleány lett a felesége!

— Az ám, — folytatá a Peti, a harmadik darab szalonnát gyűrve a két pofájába. — Huszonkét gyerekünk lett a boldog házasságból. Tizenhárom princz, és kilencz princzesz.

— Huszonkét gyerek? te Peti! Kilencz esztendő alatt! Számitá utána a rektor.

— Hja! hosszabbak ám ott az esztendők, mint itt. Tetszik tudni: a meleg mindent kitágít.

— Az tudva vagyon.

Ismét Terke néne kezdett a kikérdezéshez.

— Hát aztán jó dolgod volt-e ott Szerencsenországban?

— Akárcsak a paradicsomban. Gyalog soha sem jártam; csak mindig struczmadáron lovgoltam.

— Hát aztán mért hagytad el ezt a jó helyedet mégis?

— Nagyon meguntam a sok kolibri-máját, a mivel traktáltak. Aztán meg ott az a szokás van, hogy mikor az embernek egy fia születik, annak a nevét feltátoválják az apának a bőrére, hogy el ne felejtse.

Ezt mondva, felgyűrte a legény mind a két karjával a lobogós ingújját, kimutatva a mezte-

len karjait. Azokon csakugyan voltak mindenféle ákombákok kék és veres pontokkal tátoválva.

A két asszony a kezeit csapta össze bámulatában. No már ilyesmire csakugyan nem lehet másutt szert tenni, mint Szerecsenországban.

— Utoljára aztán elkáromítottam magamat: de biz én nem hagyok a bőrömből kalendáriumot csinálni! Megszököm! — Tettem volna én azt már hamarább is: csakhogyszerecsenországban soha sincs éjszaka. Ott mindig süt a nap. Hanem egyszer aztán jött egy napfogyatkozás. Akkor olyan sötét lett, hogy a szerecsenek mind megvakultak. Én is hirtelen felhasználtam a jó alkalmat, felkaptam a struczmadár csődörömrre, s egy vágatással áthajtottam Európába.

De már ez vastag tréfa volt Maksa uramnak.

— Hát a földközi tenger mit vétett, édes öcsém?

Ezzel is csak a Petinek adott ujabban szarvakat.

— Így van ám az, rektram, mikor az ember teljes világ-életében ki nem megy Bozonkárul. Hát nem hallotta hírét, hogy a legujabb időkben a híres Lesseps a Szuezi csatorna által összekötötte a két világrészt egymással? Hát azon jöttem keresztül.

Maksa uram csakugyan hallott már valamit

a Szezei csatornárul; de ilyen alaposan még meg nem magyarázták neki, hogy az tulajdonképen nem a szárazföldet, hanem a tengert metszi keresztül.

— Hát aztán hová kerültél?

— A legközelebb eső országba, Franciaországba. De ott nem volt maradásom; mert ott már olyan sok az ember, hogy felének nappal aludni kell, s csak éjszaka jöhetnek elő, mert különben nem lehetne járni az utczákon. Innen hát nagy hamar átvándoroltam Anglusországba.

»No megállj! Itt megcsiplek!« mondá magában Maksa uram. S aztán fennhangon azt kérde:

— Miféle alkalmatossággal mentél át Frankhonból Angolhonba, Peti öcsém?

— Hát mifélével? A magam két fakójával.

— Micsoda? Gyalog? te! A calais-i csatornán keresztül. Nem vagy te szent Kristóf, a ki gyalog gázolta át a Verestengert.

— Ejnye de jó, hogy ezt is megtakarítottam! mondá Peti. — Különben még én maradnék benne a hazugságban. Hát nem tudja rektram, hogy a francia nagy csatorna alatt már alagut van építve?

S azzal előhuzta a tárczájából azt a vala-

melyik képes ujságból kivágott képes leírását a La-Manche csatornát átszelni készülő merész tervnek, mely szerint egy Calaistól Doverig nyúló tunnell a kontinenst a szigetországgal gyalog sorban összekötné.

Maksa uram minden újabb támadásnál nagyobb-nagyobb kudarczokat vallott.

Végre, hogy tökéletes legyen a számadás: Petinek még Amerikába is át kellett utazni.

— No de ide már csak gőzhajón utaztál?

— Nem! Mert én oda a tengeri kigyón utaztam.

— Tengeri kigyón! kiálta fel Maksa uram, végig ütve a törökmegyfa-pipaszarával az asztalon. De már azt csakugyan megeszem!

— Hát itt van. Egye meg rektram!

S e szóval a harmadik igazolványt is előkotorásztá valahonnan a szalonnarakások közül a világlátott fiú, a melyen a tengeri óriáskigyó a maga rémséges valóságában volt leábrázolva, kísérve a vele találkozott hajóskapitányok hiteles bizonyítványaitól.

— S mikor szokott a tengeri kigyó közlekedni?

— Minden esztendőben, a mikor a kovászos uborka érik.

Félbeszakítá az examinálást az udvarra becsörömpölő szekérnek zörgése. Csapó Márton uram szava volt odakinn hallható: az érkezett haza a szalontai vásárból.

A felesége eléje sietett; azonban a gazda már nyitotta az ajtót s visszafelé tolt a asszonyt mintha nem akarná, hogy kimenjen a pitvarba.

— Megjött a Peti fiunk! sikongatá örömmel az érkező fülébe a jó Klára asszony.

— Megjött? (Márton gazdának erre a szóra egy kicsit édeskés lett az arcza, azután egy kicsit savanykás, végtére egy kicsit keserkés.)

Édeskés lett, mikor a felesége nagy örömet meglátta, de savanyu lett, mikor a neki bemutatott ficzkót eléje prezentálták.

— Micsoda? Hát ez akar az én Peti fiam lenni? Ez a r a g y a b u n k ó!

A Peti csak úgy félcsipőre állva dült a pohárszékhez.

— So'se voltam apám uramnak nagyon inyére.

— »Ez is trafál«, — jegyzé meg rektram.

— Mindig ungorkodtak!

A két asszony azonban két oldalt fogta Márton gazdát, az egyik a jobb fülét, a másik a bal fülét vette ostrom alá, utoljára úgy agyba-

főbe beszéltek, mint a kétfenekű dob, hogy ez a valóságos Peti gyerek: itt járt, ott járt; erre emlékezik, arra emlékezik; még a vakszemén ejtett kakasvágás is megvan rajta, hogy utoljára Csapó Márton uramnak az édesből savanyúra vált arcza keserűvé áporodott, s azt mondta hogy:

— No hát, üsse part! Ha ti ráismertek ebben a nyeletlen furkóban a mi Peti fiunkra: »legyen lúd, ha kövér.« Én nem bánom. Nem hiszem, de elhiszem. Legyen itthon a »magagyütt János.« Nekem úgy is szükségem van egy szolgálégényre. Két új ökröt vettem. Lesz, a ki ezután az istállóra vigyáz, s az állatokra almoz. Legyen ő hát az én Peti fiam. Üssön meg a kuruti ménkü!

A két asszonyember magánkívül lett örömében, hogy a gazdát ilyen engedelmes kedvében találta. El sem tudták gondolni, hogy mi lehet a motoszkája ennek a nagy kegyességnek. Külömben ő kegyelme nagyon is házsártos szokott lenni. Mig egyszer aztán csak ő maga rukkolt ki vele.

— No ha te, anyókám megtaláltad az elveszett pulyádat; — én meg visszaszereztem az eltévedt leánykámat.

Erre aztán a jó Klára asszonynak az ábrázatja lett egyszerre keserű is, meg savanyu is.

— Micsoda? Az Erzsi leányt?

— Az ám. Az Erzsi leányzót.

— Hogy jutott kegyelmed hozzá?

— Bizony nem valami nagyon dobra ütnivaló módon. — Hát a szalontai vásáron meglát a főszolgabíró úr. Tudod: az »uj.« — Az a »régí«. Rám ismert. Azt mondja: »No Csapó Márton, hát megkerült-e már a Peti fia?« Igaz jó lélekkel felelhettem neki, hogy biz az még maig is oda van. Nem tudtam, hogy már ti megfogtátok. »No hát mondok én kelmednek valamit Csapó Márton. Én aligha rá nem találtam a lányára. Most fogtam össze egy banda kóborló oláh cigányt: azok között van egy fiatal leány, a kinek a képe sokkal fehérebb, s a haja szőkébb, minthogy cigányfajta lehetne. Vallatóra fogtam: annyit meg tudott mondani, hogy valamikor itten ezen a környéken kapták el a kóbor sátoros cigányok: de már se az apja, se a saját maga nevére nem emlékezett. Jöjjön fel a vármegye házára: nézze meg, nem ismerne-e rá? Megköszöntem a gráciát s felmentem hozzá a vármegyeházába. Odahozatta elejbém a leányt. Hát bizony tiz esztendő nagy idő. Az élém állott

leány sehogy se talált bele abba a formába, a mibe én a mi Erzsikénket utoljára láttam. A mozdulatjai, meg a beszédje is egészen cigányra vallottak. Ő sem igen akart rám ismerni. De aztán a szolgabíró úr előfogta, kikérdezte: addig-addig, míg kisütötte, hogy ötöt bizony kis-leány korában elraborták a cigányok: azóta kitanították holmi kötelen tánczolásra, meg más affélére. Végtére kivallá, hogy van ő neki egy ereklyéje: egy kis pillangós papucs, a minek a párját elvesztette akkor, midőn elraborták. Minthogy félpapucs volt, hát megmaradt. Ez is előkerült az ereklyetartóból. Most tudtam meg csak, a szolgabíró úr mondta, hogy vannak a cigányoknak ősi ereklyéik, drága billikomok, aranyból, ezüstből, vert munkájú ezüst tálak, a miket kóborlásaik alatt hátrahagynak a székvárosban egy ismerős ötvösnél, s csak a lakadalmaikon vesznek elő, akkor aztán isznak aranypoharakból, de mezitláb. Ezek között megtalálták az Erzsike félpapucsát is.

Ezzel elővette a táskájából Márton gazda a bizonyágtevő pillangós cipőcskét, Klára asszony kikereste a tulipántos ládából annak az itthon talált párját, s nagy lett az asszonyemberek bámulása, hogy az a két cipő bizony tökéletesen egy pár. Nem lehet a felől semmi kétség!

— Elhozta kegyelmed a leányt? kérde Klára asszony.

— Itt van. Bezártam addig a fáskamrába, hogy meg ne szökjön.

— Hozza kegyelmed ide.

De nem kellett azt hozni, mert már nyitotta az ajtót, s bedugva rajta a fejét, csak úgy köszöntött be:

— Egy kis mesterségem van, behozhatom?

— Hát te hogy jöttél ki a zárt ajtón keresztül? Förmedt rá Márton gazda hüledezve.

— Hát csak ráolvastam s kinyilt. Bibast dadé! Hát te azt hiszed, hogy be lehet zárni fáskamarába a czigányt?

— No hát kerülj belül egészen.

Erre aztán a leány egészen kinyitá az ajtót s besompolygott rajta.

Tökéletes sátoros czigány volt. Barna is, piros is, arcza naptól megaranyozott zománczu; hamis fekete rigó szemekkel: nevetésre, hizelkedésre, csufolódásra álló szájjal; csakhogy a haja egészen szőkesárga volt; olyan mint a selyembogárnak a motringba legombolyított selyme. A mellett azonban boglyas volt: látszott rajta, hogy az utolsó czigánylakodalomkor fonták be legközelebb, itt-amott egy száraz búzavirág, egy

szalmaszál kalásza ragadt közéje, hanem azért a farkinczája végén pántlika volt beletonva.

A viseletén meglátszott, hogy ő lehetett a vajda kedvencz leánya, mert minden drágaság fel volt rá rakva; a nyakában gránát, kláris, sárga borostyánkő (mind hamis), kék üveggyöngyökkel, hat sorban, bő ujjú, sok ránczu patyolat-ing a derekán, a mi olyan barna volt már az állhatatos viseléstől, mint a dicső Yzabella királynée, a ki felfogadta, hogy addig nem vált inget, míg a Jeruzsálemig indult férje vissza nem érkezik. Ezenfölül volt egy szerviánka, a mi gránátszinü lehetett valaha; gimbes-gombos, paszomántos, csakhogy a két könyöke kinézett belőle, ott az ingujj is ki lévén kopva. A karcsu derekát gombos tüsző szoritotta körül, az tartotta rajta a lelóggó skárlátpiros szoknyát, mely csak térdig ért, minthogy kapocs és kötő hiányában nagyon fel kellett huzni az öve alá; hogy le ne essék. Annálfogva a valamikor fehér alsó szoknya himzett szegélyével, messze kilógott alóla elől-hátul, s csajkosan tapadt a lábszáraihoz. Egyébiránt harisnyája is volt, a jobb lábán kék, a ballábán rózsaszinü.

S mind ezekhez piros bársony topánkái oldalt pengős sarkantyúkkal.

— No hát nem tudod, hogy hogyan kell köszönni, mikor egy tisztességes házba belép az ember? Inté meg a leányt Márton gazda. — Azt sem mondod, hogy »ökör mász be keetekhő!«

— Dehogyan nem tudom — monda a leány — s azzal két csipőjére téve a kezeit, rákezdé a nótát:

„Czigányasszony sátora’,
Kigyulladt a hátulja;
Beleégett a vajdája,
A vajdának a lánya
Ihajja hajja!”

S a mellett eljárta a maga bokázó tánczát, hogy csakugy csörgöttek bele a sarkantyui. Ezt a beköszöntést elvégezvén, felkapott egy tányért az asztalról, s neki indult tányérozni.

Hát ő így tanulta a tisztességes házhoz való beköszöntést.

— Hagyd el, hagyd el! Nem így kell azt! Csititá őt Klára asszony. — Jaj, de rosszul szoktatták azok az Istentől elrugaszkodott czigányok! Azt kell mondani, hogy »adjon Isten jó napot kegyelmeteknek mind közönségesen« s aztán kezet csókolni apádnak, anyádnak, nénédasszonynak, — rektram előtt pukedlit csinálni s akkor a kályha mellé állni, a kezedet összetenni.

— Hát éhes vagy-e?

Erre azt felelte a leány, hogy:

— Csak én ahhoz a füstölt szalonnához odafenn a kéményben hozzá férhetnék.

— No hát van annál jobb is, — mondá Klára asszony, — s azzal előkereste a délről eltett maradékot: a töltött káposztás tálat s kitette az asztalra.

A leány mindjárt neki esett az öt körmével a tálnak.

— No no, csak nem fogsz a körmöddel kiszedni a tálból, mint a macska?

— Hát ha nincs bicsakom? Elvették a pandurok.

— Kanállal szokás abból kivenni szépen tányérra. Oktatá Klára asszony jószívéleg. S azzal maga szedett ki neki egy rózsás tányérba töltelék, dagadót, szalonnát meg jó füstölt kolbászt.

— Istenem, istenem! Milyen okos kis leány volt ez hét esztendő korában!

Azzal markába nyomta a kanalat.

— No hát ülj le és úgy egyél.

A leány úgy fogta fel a leüléssel való kínálást, hogy egyenesen a földre kutyorodott le, a lábát maga elé szedve.

Egy »kerülök-fordulok« alatt tiszta volt a

tányér. Hanem már akkor megint nem volt semmi kanál a kezében.

— Hát az ujjaiddal kell kitörülni a tányért?

— riasztott rá Klára asszony. — Hol a kanál?

— Kanál? Kanál? Hát hol a kanál? szólt, felugorva a földről a lány.

— Te dugtad el valahová!

— Keressék meg nálam.

A két asszony közrefogta a lányt, megmozdították, össze-vissza tapogatták, szoknyát, ingujjat megvizsgáltak: a kanál csak nem jött elő.

— Tolvaj van ennél a háznál! erősködék a leány. — Adjanak csak nekem rostát, majd kivetem én, hogy ki lopta el a kanalat?

Nem is várta, hogy adják, hirtelen előkészítette a rostát, ollóhegyre állította, kilencz bab szemet vetett belé; azzal körül pörgette, s mikor a tánczó babszemek megállapodtak a rostában, akkor kisütötte az igazságot.

(A Peti ugyancsak szepegett ez alatt.)

— Az ott a tolvaj ni! — szólt, a rektorra mutatva az ujjával.

— Micsoda? — förmedt fel Maksa uram a méltatlan gyanúsításra. — Hogy én loptam el a kanalat?

— Keressék csak a csizmája szára mellett.

Rittig! Ott volt az eltűnt kanál a rektor úr csizmája szárába dugva.

— De ez már boszorkányság! — szörnyükdék Maksa uram. — Alig voltam hozzá közel egy pillanatra. Sokat tud ez!

Ezt azonban mindenki csak nevetésre fogta.

— Hát jövődöt tudsz-e mondani? — unszolá a leányt Maksa uram.

— Neked is mondok, ha akarod.

Azzal letérdelt a földre: előkereste a tüzsjéből a szurtos, körül kopott jövődömondó kártyát s kirakta maga elé a földre: aztán elkezdte magyarázni ünnepélyes hangon:

— Te neked még ebben az órában ellopják azt a kincsedet, a mi neked legkedvesebb az életben.

— Mi lehet az?

— Nézz fel csak oda a mestergerendára: az alatt mondj el magadban egy hiszekegyet; aztán nézz vissza megint az én szemembe: akkor mingyárt megtudod.

Maksa uram ráállt a tréfára, felnézett a magasba; de a helyett, hogy a hiszekegyet koptatta volna ily hiábavaló czélra, inkább azon gondolkozott, hogy miye lehet neki olyan kedves, a mit ellophatnak a tolvajok? A méhét? Azt nehéz

ellopni. A »Vasárnapi Ujság« bekötött példánya? Azt nem szokás ellopni. Vagy tán a felesége? Azt meg ki az ördög lopná el?

Ez alatt a leány szépen kihuzta Maksa uramnak a zsebéből a tajtékipipáját, a dohányzacskóját, tűz-szerszámát, kicsiholt, rágyujtott; mire Maksa uram újra lejött a magasból s alátekinte a leányra, már akkor annak a szájában látta füstölögni a tajtékipipáját.

— Utczu mákos-rétes adta! — káromitá el magát a rektor. — Hisz ez az én pipám? Hol vetted te gonosz?

— Ott kinn találtam az utczán; azt gondoltam: vadpipa.

— No már édes leányom, ezt a mesterséget itthon nem folytatod! — veté közbe Klára asszony. — Itt nem tánczolunk kalamajkát, nem sánzsírozunk kanalakat, hanem dolgozni kell.

— Dolgozni? Mit?

— Hát példának okáért varrni.

— Varrni? Hisz azt a békák teszik: azok mondják:

„Mit varsz? mit varsz?

Papucsot, papucsot.

Kinek? kinek?

Uraknak-nak-nak-nak, uraknak-nak-nak-nak.“

— No te majd megtanulod azt szépen. Látod-e mi ez?

— Ez-e? Kis nyárs. — De nagyon kis nyárs ez! Hisz ezen még egy dongót se lehet megsütni.

— Nem nyárs az, hanem varrótű. Ezzel fogsz magadnak, a mostani maskarád helyett egy tisztességes öltözetet varrni.

— Mi a? Hát a ruhát varrni szokás? Én azt gondoltam, hogy azt szövik, aztán úgy szögeznek össze kalapáccsal.

* * *

Hej, de megbánta Csapó Márton uram fél-esztendő mulva azt a szerencsét, hogy a fia hazakerült az operenciákról. Nem mult el vasárnap, hogy vagy a Peti ne verte volna be valakinek a fejét a korcsmában, vagy őt magát ne hozták volna haza lepedőben a korcsmából. Hétfőn aztán nem lehetett bele lelket verni a makutyi voltától. Otthon is goromba volt apjával, anyjával: az öregnek nem egyszer kellett őt ököllel rendreutasítani, a mikor a fiu rendesen birokra kelt az apjával, úgy hogy alig tudták őket az asszonynépek szélyel választani.

Az előljáráóság irányában is szörnyű rakon-

czátlan volt a megkerült fiu. Azzal védte magát, hogy Amerikában ezt így szokták.

Az ökröket rendesen a tilalmasba verte, s semmi tiszteletet nem ismert a mások tulajdona iránt. Azt mondta, hogy Szerecsenországban ezt így szokták.

Márton gazda pedig választott birája volt Bozonka falujának. Tehát a fiának is ő lett volna a legelső birája. Biztatták is az előljárók, hogy fenyítse meg ezt a gézengúz, teljhatalma minden eszközével.

De hát az öreg bölcs férfi volt. Azt mondá: — Mit csináljak neki? Ha bedugatom a kóterbe, ő jár jól, én roszul. Neki enni hord az anyja a börtönbe, s ott nyújtózhatik a pricscsen egész nap: én meg végezhetem a dolgot helyette kinn a mezőn, meg otthon a marhák körül. Ha pedig lehúzatom a deresre, s én is megmutatom neki, hogy hogyan szokták — Törökországban, akkor attól félek, hogy felgyújt; de még az hagyján: a házam biztosítva van; de kiírnak az ujságban, hogy ázsiai módra botoztatok, az országgyűlésen lepocskondiáznak; a viczispán úr felfüggeszt és méltán, mert az része a deliquensnek, a melyet mogyoróhájjal megkennek, csakugyan ártatlan. Hát csak inkább eltusolom a galibát.

De a milyen goromba volt a Peti minden teremtettt lélek iránt, épen olyan nyájas volt az Erzsikéhez. Annak tudott szépeket mondani, azt egyre ölelgette, szorongatta, még meg is csipkedte, ha szerét tehetette, a tűzhely mellett. A miért aztán kapott is nagyokat az öt körmére a főző kanállal. Egyszer le is forrázták a nyakát egy merőkanál mosogató vízzel, mikor nagyon tettelegesen fejezte ki a barátságát az Erzsike iránt.

— Elment neked a sütnivalód, te Peti? hogy engemet csipkedsz? Az édes hugádat?

— Hm! Mordult fel erre a legény. — Tudnék én te neked erre az édes testvérségre valamit mondani. De majd másik másszor!

Nem hiába tartja a magyar közmondás, hogy »nem szokta a cigány a szántást.« A Peti legényből is akkor tört ki a cigánytermészet, mikor az őszi szántás ideje bekövetkezett. Sehogy sem akart a tenyere kibékülni az ekeszarvával. Ő volt mindig a legutolsó, a ki a szántóföldre kihajtott, hanem aztán a hazatérésben megint ő volt a legelső.

Az Erzsi leánynak is nehezen ment az új élet, korán reggel kelni, meg is fészülködni, tehenet megfejni, kihajtani, hizókat megetetni, kiséperni, fát hasogatni, tüzet rakni, ebédet megfőzni,

elmosogatni, aztán kendert tilolni, gerebenyezni, kovászt tenni, bedagasztani, sütő kemenczét befűtni, kenyeret bevetni, utoljára a guzsalyhoz ülni, s pödörgetni orsószámra a véghetetlen sok fonalat, a míg a szemei le-leragadnak az álom-tul. Ezt mind nem szokta ő meg a vándorlásai alatt. De kiváltképen keservesen esett a nagy szapulás napja. Hej nem fordul elő ez a megfordított ünnep a cigánysátorban. Teknő mellett állni, két kezét véresre kidörgölni a szappanozásban, aztán kifacsarni a ruhát, dézsában a fején lehordani a patakra, ott térdig a hideg vízben állva, a mosólapáttal paskolni a szapult vásznat: nincs ebben semmi mulatság!

Mégis csak jobb odakinn a szellős sátor alatt, ha van is didergés, ha van is koplalás, de nincs tenyérfeltörés!

Vasárnap délután, a mikor általános pihenés van keresztény világban, összeült a Peti az Erzsivel kipanaszzkodni magukat egymásnak az új élet fölött. Hiszen nem szerencse ez, hanem veszedelem.

A Petinek az a baja is volt, hogy Csapó uram birói és atyai hatalmánál fogva megtiltotta minden falubeli kocsmárosnak, hogy a rakonczátlan legénynek csak egy ital bort is kimér-

jenek; úgy hogy annak vasárnaponkint otthon kellett duzzogni.

— Te csak könnyen beszélsz, — monda neki Erzsi — mert te megházasodhatol, s akkor a magad gazdája lehetsz.

— De én nem veszek ám el mást soha, mint tégedet. Felelt neki Peti, a leány dereka körül keresgélve.

— Eredj, ne bomolj. Ne járjon a szád! Már hogy vennél el engem: a hugádat?

— Annyira sem vagy te nekem hugám, mint a kálvinista torony, — felelt erre Peti. — Nem vagyok én a te bátyád, mert én a Mit-ugralsz klarinétos vagyok.

— Hát akkor hogy tudhatsz te mindent, a mi ennél a háznál történt ezelőtt annyi sok esztendővel?

— Hát én voltam itt az egyik muzsikás, mikor itt járt a verbunk, a kinek az igazi Csapó Peti felcsapott. Nem jut már eszedbe, mikor a sóspereczet a Peti kaszatokmányára akasztottad? én le akartam venni, te a kezemre ütöttél: »nem ebfogra való!«

— Te voltál az? Hát aztán hogy merted magad az igazi Csapó Petinek kiadni?

— Tudom én azt jól, hogy könnyü meg-

csalni a parasztot. Egyszer végig hallgattam, mikor a követválasztásnál a jelölt urak óraszámra »lódítottak« a piacz közepén. Mind elhitték, hogy ő a népnek az atyja, mért ne hihetnék el nekem, hogy én vagyok a népnek a fia?

— Czigány okoskodás; de jó!

— Aztán tudom ám én jól, hogy hol van a te bátyád: az igazi.

— Hát hol van?

— A tömlöczben.

— Micsoda büneért került oda?

— Nem a maga büneért; hanem az enyémért. Véletlenül jöttem össze vele odafenn a »görbe országban«, a Szilágyságban. Ötet Szibériából eresztették haza, a hová a muszkák hurczolták el a forradalomkor. Engem meg az udvarhelyi dulló üldözött; verje meg a devla! Valami kis ártatlan csemege miatt. A delizsánczot találtuk az árokba belefordítani; aztán mikor kisegítettük, hogy könnyebb legyen, a pénzes zacskók a kezünkben maradtak. Egy csárdában összetalálkoztunk a közös szalmán a Peti is, meg én is. Ő nagyon rongyos volt: én megszántam; nekem jó ruhám volt, azt mondtam neki, hogy cserélek vele. Ráállt a bolond: elhitte, hogy vannak nagylelkű hazafiak, a kik

a hazatérő menekültet a saját köntösükkel felruházzák. Én aztán az ő rongyaiban, mint szibériai számüzött szépen átrándultam két országon: ötet pedig az én szép zsinóros mentémben nyakon csipték; most ott ül Szamosujváron.

— De hisz az a csalfaság elébb-utóbb ki fog sülni. S akkor az én bátyám haza kerül s összetöri a csontodat.

— Tudom én azt. Nem is ettem én bolond gombát, hogy soká itt ragadjak; hanem csak arra várok, a mikor bíró uram beszedi az adórestancziát; egyszerre sok pénz lesz aládájában.

Akkor aztán »ha nem gyüszsz, viszlek!« S azzal »usgye főre!«

— Ki akarod rabolni az apámat? S ezt nekem elmondod?

— El ám, mert épen a te segítségével akarom kirabolni, aztán téged is magammal viszlek.

— Bizonyos vagy róla?

— Tudom én azt jól, hogy velem jössz, ha hílak. A ki egyszer megszokta a cigány-életet, nem lesz abbul paraszt soha. Itt, látod, hogy minden legény csak mókázik veled; cigányleánynak csúfolnak; a legszebb enyelgésük az, ha az ostorral a víganódra huzhatnak a szekérről. Még a béres is kicsúfol. Csak én vagyok

neked való. Aztán, ha egyszer sok pénzünk lesz: kimegyünk Oláhországba, ott senki azt sem kérdi tőlünk, hogy »ungye mére?« Ugy élünk, mint a hal a vízben.

Az Erzsi leány ráhagyta, hogy jó lesz. Biz ő is megunta már az itthoni keserves életet.

Akkor aztán szépen kifőzték együtt a gonosz tervet, hogy a birónál levő adópénztárt hogy kerítsék kezükre.

Mikor az Erzsi megtudja, hogy Csapó Márton sok pénzt hozott haza (azt a szeglet-almáriumba szokta jól elzárni), majd értesíti róla az ál-Petit, hogy itt van az ideje. Éjjel a Petit bekopogtat majd az ajtón, a kis szobába, a hol a bíró alszik, azzal az ijedtséggel, hogy az egyik ökör fel van puffadva: jöjjön ki segíteni rajta.

Mikor aztán az öreg kitötyög az istállóba, s a szalmán fekvő ökörhöz lehajol, hogy annak a száját szétnyissa, s a végett egy kötelet vessen annak a szájába: akkor az apját kísérő Erzsi a kezébe adott kötelet hirtelen a gazda nyakába veti, s akkor aztán a fuldokló öreg embert ketten együtt könnyen megkötözik. Azért nem fogják megölni: csak épen megnémitják. Akkor aztán az adópénzt elemelik, a két lovat befogják a szekérbe, s reggelre hetedhét országon tul

lesznek: ismerős előttük már a tolvajok útja, — jobban mint a pandurok előtt. Erre kezét is adtak egymásnak.

A terv kiviteléhez a Peti komolyan is hozzá fogott, a mennyiben a kivitelre szánt nap estéjén úgy megtraktálta az egyik szarvasmarhát jó friss luczernával, hogy az valósággal dobkórt kapott éjszakára; igaz lélekkel lármázhatta fel Csapó Márton uramat a veszély hirül adásával.

Az öreg a hívásra kijött a déczbundájával a nyakában, mire az Erzsi is előjött a konyhábul a lámpással s eléje világított az istállóig.

Az öreg természetesen nagy dühbe jött, mikor meglátta a veszedelmes bajba jutott állatját, s az első dolga az volt, hogy a hanyagságban bűnös Petit egy hatalmas nyaklevessel üdvözlje.

Erre számított is a Peti. Volt oka rá, hogy az öreggel birokra keljen s dulakodni kezdjen.

Csapó Márton uram azonban, hajlott kora daczára is, izmos férfi volt s az ál-Peti nem bírta őt a falhoz szorítani.

E tülekedés közben odakiálta hát az Erzsinek:

— Kapd fel azt a kötelet, s vedd a nyakába az öregnek!

Csapó Márton erre megrettent.

— Fiam! Te meg akarsz engem ölni?

— Én nem vagyok kendnek igazi fia! —
dörmögé a ficzkó fogcsikorgatva. — Gyorsan
Erzsi!

— De én az igazi leánya vagyok! — kiálta
az Erzsi s abban a pillanatban a kötél-hurok az
ál-Peti nyakára lett szorítva, a másik perczben
aztán már ő volt az alomszalmára leteperve, s
a két keze hátra kötve.

.

Másnap reggel haza érkezett az igazi Csapó
Peti.

* * *

Ez pedig igaz történet. S ennek is van
története.

Püspökszentelésre mentünk Kassára. Együtt
jöttek a bucsuzó bihari urak is, köztünk az eré-
lyességéről és jó humoráról országszerte ismert
alispán, az 1861-iki szolgabíró. More patrio leül-
tünk tarokkozni, hogy ne vesszen hiába a drága
idő: more consveto engem jól elverték.

De tarokkozás közben az én alispánom
ezt a történetet historizálta el kedélyes humo-
rával.

A játék végén aztán szokás eldicsekedni

vele, hogy ki mennyit nyert a nehéz küzdelemben. Végül maradtam én.

»Én nyertem legtöbbet: egy kész novellát, a mit csak le kell írni, s nem állok jót róla, hogy még népszinmű is nem lesz-e belőle?«

A rosszul osztozott testvérek.

Ha tudná azt a budapesti közönség, hogy minő kincset bir a fővárosa közelében! Egy valóságos őserdőt, a minővel nem dicsekedhetik se Bécs, se Páris: talán egyedül München, — olyan rengeteg fedi a budai határral szomszédos hegyeket, a melyben egész nap elbolyonghat még most is az ember, a nélkül, hogy kerítés, tilalomfa elzárná az utját; — emberhangtalan völgyeket, melyekben még a népvándorlás le nem legelte a vad virágokat; — csalitokat, a melyek még nincsenek teleszórva ludfertálytakaró papirosokkal. Magam még most is rá tudnék akadni a rejtett zugokra, a melyekben tavasszal a gyöngyvirág, nyáron a csattogó eper terem: ismerősek előttem a sötét félkerek foltok a pagony pázsitján, melyekben bizonyosra találni minden esős idő után a pompás csiperke-gombát.

Én tudom, hol találni ősszel a fehérgyümölcsű somot; hol sütkéreznek még a kigyók a kövek között; hol bujdokol az óriási csirke-béka, melynek olyan hangja van, mint egy rugott borjunak. Én ez erdőkben még sasfészket is találtam és borz-odut. Dehogy árultam volna el őket valami vadászembernek. A mókusoknak pedig három fajtájával állok ismeretségben. Az egyik lángveres, a másik sötétbarna, a harmadik szürke, körülbozontos farku. Azoké a bükkös erdő.

Azután ismerem azt az utat is az erdőkön keresztül, a mit nem jelez más, mint egy-egy mésszel rajzolt kereszt az ős cserfák derekán. Embernyom nem taposott ösvényt a puha hasztban. Így hívják a korhatag falevél-törmelékét a vén erdőkben. Mikor a magányos kóborló ez uton végig jár, olyan csend fogadja, akár egy templomban: a mit csak a feketerigó furulyahangja, a szajkó rikoltása s a favágó harkály kopogása szakít néha félbe. Ezen az ösvényen nem is szokott más járni, csak azok, a kik amott lent a tulsó völgyben laknak. meg a kik tudnak felőlük s esztendőben egyszer rászánják magukat, hogy ellátogassanak hozzájuk.

A völgyet úgy hívják, hogy »Makkos Mária völgye«, németül »Maria Eichel.«

Hajdan egy jámbor szerzetes rend választotta ki e csendes rejtek-völgyet ájtatos remetesége helyéül: a Paulinusoké. Ők építették ott a kolostort, s a nagy terebély almafák ott a lankán még az ő ültetményeik. II. József nagy gyéritési műveletének áldozatul esett ez a szerzet s a kolostor a kerttel együtt dobra került: megvette egy becsületes budakeszi sváb. A családnevet nem igen szokták e tájon emlékezetben tartogatni: az első vevőn rajta száradt a »Kloster-Michl« név, a fiát azonban már »Krumpirn Hansl«-nak tisztelték, mivel hogy ő hozta be a budai hegyek közé a burgonyát; ennek a fia pedig már »Meier Seppl« név alatt volt ismeretes, a mi azzal volt indokolva, hogy tejgazdaságot tartott. A felesége maga hordta el a rendes vevőinek a tejet, még szamarat sem tartott hozzá; mindennap megtevé a hosszú utat a Makkos Mária völgyéből a városba, akár tél volt, akár nyár. Valamikor szép asszony lehetett: igazi piros pozsgás, gömbölyű arczu, kékszemű sváb fizionómia; jó kedvű, barátságos teremtés, a ki azért fárad és dolgozik, mert ez neki mulatság, nem mintha rá volna szorulva. A birtokuk megért ötvenezer forintot.

Mikor nyáron kinnlaktunk a Svábhegyen,

nekünk az Anna Midi hordta a tejet; már reggel hat órákor ott volt. Gyümölcséréskor is a legelső termését mi hozzánk hozta; ha a csattogó eper, a tinóru-gomba ideje volt, azt sem vitte máshoz. Aztán a tüzelő fát is ő tőlük vettük: nekik szép nagy erdejük volt, a miből évenként turnus szerint vágták ki az erdei ölfát. Olyankor maga jött a szekérrel a Meier Seppi.

Egy szót sem tudott magyarul. Hanem azért kifogástalan derék magyar ember volt, daczára a simára borotvált arczának. Ő vele történt az, hogy mikor 48-ban a budakeszi deputációval (rendeletre) feljött a Budán regnáló Windischgrätz elé, a hatalmas hadvezérnek arra a kérdésre, hogy »no hát ti milyen érzelműek vagytok?« azt felelte, hogy »mi csak jó érzelműek volnánk valamennyien; hanem a papunk«... — »No hát — a pap?« — »Az egy valóságos megtestesült Schwarzgelb!«

Be is csukták érte két hétre. A mivel nagyra volt az egész atyafiság. Akkoriban így taksálták az embert: »derék ember, be is volt csukva.«

Tőle kaptam a szilvafáimat is, a melyekkel a kertem lankája be van ültetve. Ő maga segített azokat elrakni.

Minden találkozásnál nagyokat parolázva

egymás tenyerébe, megigértette velem, hogy egyszer meglátogatjuk az egész háznépemmel együtt az ő kis erdei tanyáját. Egyszer aztán beváltottuk az ígéretet s egy szép délután neki indultunk a kirándulásnak.

A budakeszi vágásig csak tudtam az utat, hanem ott azután kezdődik a rengeteg, a melyből csak jelek után lehet kiigazodni. Természetesen kocsit is vezet a Makkos Mária völgyébe, de az nagy kerülőt tesz, s csak parasztszekérrel járható. A Meier Seppi azonban megígérte, hogy majd a Jancsi fiát fele uton elénk küldi; az ott fog ránk várni a Norma-fánál.

Pontosan a megállapított órában ott voltunk a Norma-fánál, a honnan a gyönyörű Fácán-völgybe nyílik a kilátás.

Ugy látszott, hogy korán érkeztünk; mert a Norma-fa környékén még nem volt látható más emberi alak, mint egy kis gyermek, a ki ott ült egy bokor alatt s bodzafából sipot faragott. Ránézve négy esztendő s fiúcskának lehetett becsülni, s az embernek az volt az első gondolatja, hogy ugyan hogy tudnak ilyen kis porontyot szülői felügyelet nélkül az erdőre bocsátani?

Addig is letelepedtünk a fűbe.

Erre a kis fiucska abbahagyta a sipfaragást s odajött hozzánk, emberségtudón köszöntve.

— Jó napot. Nem önök azok a vendégek, a kik a Makkos Mária völgybe készülnek? — kérdezé tőlem.

— De azok vagyunk fiacskám. A Meier Seppi fiára várunk, a ki bennünket odaig fog vezetni.

Erre az apró emberke hátravetette a fejét, szétfeszítette a vállait, a bodzafasipot kettétörte az öklei között és eldobta s azt mondá:

— »Meier Seppi« csak csufneve az öregnek: azt Groll Józsefnek hiják. Én vagyok annak a fia, a Groll János (sic!), a ki önöket Makkos Máriáig fogom vezetni.

Csupa megenni való volt ez a máknyi-makk-emberke, mikor ilyen büszke önérzettel lépett fel a családja becsülete mellett.

— Isten köszöntsön fel Groll János, ha te vagy az, a ki minket kalauzolni fogsz! De hát nincs apádnak nagyobb fia náladnál, hogy téged küldött?

— Van; de az fél egyedül járni az erdőben.

— Hát te nem félsz?

A parányi embernek nagy szemei voltak. E kérdéstől még nagyobbak lettek.

— Mitől félnék?

Mondhattam volna neki: attól, hogy a mókus elkap; de nem akartam megsérteni.

— Ha tetszik, menjünk. Az anyám várja önöket.

S azzal megindult előttünk, akkorákat lépve az apró lábaival, hogy a felnőtt ember lépéseit szinte megközelíté velük.

— Majd elfáradsz, ha olyan nagyokat lépsz.

— Én mindig így szoktam járni.

Nekem eszembe jutott, hogy mikor ilyen kicsiny fiu voltam, az apám kivitt magával a szigetre, a kertünkbe, s hogy ne érezzem az elfáradást, két fűzfavesszőt vágott a számomra, az egyik volt a paripa, a másik ostor; én aztán vigan győztem a hosszú utat. Elmondtam ez emlékemet a sétáló társaságnak. Ennek a kis fiúnak is kellene ilyen vesszőparipát vágni.

Erre a kis kalauz hátra fordult s azt felelé magyarul:

— Én igazi lovon szoktam nyargalni.

A válasznál még jobban meglepett az, hogy magyarul adta.

— Hát tudsz te magyarul?

— Az természetes.

— Hol tanultad meg? Hisz se apád, se anyád egy magyar szónak sem ura.

— Cserébe küldtek Pomázra magyarokhoz.

— Mikor?

— Oh már az nagyon régen volt.

Nagyon régen? Talán hát még sem négy esztendő ez az apróság?

Az út lefelé kezdett térni, hegynek alá könnyű a gyalogolás: az én kis emberem úgy neki lódult, hogy a karaván női tagjai alig birtak vele lépést tartani. Egy párszor vissza is szólították. Ha nő szólt hozzá, veres lett az arcza, úgy elpirult, mint valami nagy siheder, és zsenirozva érezte magát.

Annál közlékenyebb volt irányomban: megismertetett az erdei út fortélyával; hogyan lehet eligazodni a sűrűben a bemeszelt faderekakról megmutatta a határkövet, mely a Buda város birtokát a kamarai erdőtől elválasztja. Útközben figyelmeztetett a mérges gombákra, melyeket külsejükre nézve könnyű összetéveszteni az ehetőekkel, ha feltöri őket az ember, kék-zöld színt váltanak egyszerre; a hol kocsinyomot talált az erdőben, kimondá a véleményét, hogy itt faorzók jártak bizonyosan az éjjel; s a mint egyszer egy az úton áthajló bükkfához értünk, ott megállt, elébb szétnézett, hogy messze maradtak-e a hölgyek? nem fogják-e meghallani? s aztán halk

hangon közlé velem, hogy itt erre a fára akasztotta fel magát most tavasszal egy magyar földesurnak a fia, ott függött azon a kihajló ágon.

— Hát te azt hogy tudod?

— Hiszen én találtam rá.

— Tudom, szaladtál is haza ész nélkül!

— Haza nem; hanem be a krisztinavárosi kapitánysághoz. — Az apám hozta hírül, hogy falragaszokon hirdetik a fiatal urfi eltűnését: száz forint a jutalma, a ki rátalál halva. Én bejelentettem, hogy rátaláltam.

— És aztán még vissza is tértél ide a rendőrökkel?

— Vissza hát. Nálam nélkül le se tudták volna venni. A fa dereka vékony: csak én tudtam rá felmászni, hogy elvágjam a kötelet.

— Akkor te mennykő gyerek vagy.

— Meg is kaptam érte a száz forintot.

— Hát aztán mit csináltál vele?

— Betettem a takarékpénztárba.

Nézze meg az ember! Ennek a babszem jankónak száz forintja van a takarékpénztárban! Mikor én ekkora voltam, nem ismertem nagyobb pénzt a susztertallérnál, azt is ajándékba kaptam s aztán örültem, ha annyi árpaczukrot vehettem rajta, a mennyivel elronthattam a gyom-

romat. Ez meg már kapitalizálja a száz forintját. Mikor érem én ezt utol?

Az erdei rejtek-ösvény egy szép kies völgybe vezetett alá, melynek lankás oldalán tehenek legeltek. Óriási nagy diófák tartották eltakarva magát a majorházat; mely hajdan barátkolostor volt: a kápolnából lett konyha, az oltár helyén van a tűzhely. . . .

„és miért ne?

Itt és ott élhetünk az Isten kedvére.“ *

A teheneket egy kis szösze leány őrizte, a ki egyszerre oda futott elénk, a mint meglátott bennünket.

— No te Jancsi!

— No te Lizi!

Ezzel a két szóval üdvözölték egymást s aztán elkezdtek versenyt futtatni, hogy ki jelenti be hamarább a vendégek megérkeztét a háznál. A kis ember megelőzte a nagy leányt, s még az a diófaig sem ért, már ő jött is vissza hozzánk.

— Talán nénéd az a Lizi? — kérdezém tőle.

— »Néném!« — szólt egész nehezteléssel a János. — Hogy volna nekem néném? Egy árva leány, a kit örökben tartunk.

* Petőfi.

— Terringettét! De megharagudtál! Még megérem, hogy szeretőd a Lizi.

— Hát hadd legyen!

A derék Anna Midi már ott várt bennünket az ajtóban. Nem jöhetett kiebb, mert tésztát dagasztott; buchtlit készített a számunkra. Nagy volt az öröme a jó asszonynak, hogy meglátogattuk valahára. Alig találta a helyünket s erősen unszolt, hogy menjünk be a »tiszta« szobájába; de az én népemnek nagyobb kedve volt odakinn a szabadban telepedni le az illatos diófák alatt, a czövek-lábu asztal körül.

A kis Lizi nagy frissen fölterített s hozta poharakban, köcsögökben, az édes tejet, aludt tejet: addig is, míg a buchtli kisül.

— Mindjárt megérkezik a gazda is, — biztatott bennünket az Anna Midi; oda lenn van a luczernásban a Tóni fiával; gyűjtenek, petrenczét raknak; tüstént itthon lesznek.

S mint a parancsolat, jöttek is már épen a kerten keresztül. Szép gyümölcsös kert volt; az új ültetés közül még kimagaslott néhány százados körtefa, almafa, a mi a barátoktól maradt; a cseresznye épen érni kezdett; egy fának a tetejében feketéllett az a szép ökörszem-cseresznye, a mit csak grácziaából osztottak beteggyó-

gyitónak: hatalmas kereplő volt rákötve a rigók elriasztására.

E fák közül kanyargott elő az ösvény, a melyen láttuk felfelé jönni a völgyből az apát és fiát.

Az apa czevelt a hátán egy egész kalangya luczernát, még tetejébe a kasza is bele volt vágva a szénába: a fiu pedig hozta a villát, a gereblyét, meg a vizes korsót. Nagy, hosszú siheder volt: de látszott rajta, hogy terhére van ez a nagyság; úgy szeretné vagy a kezét, vagy a lábát valahol elhagyni; de legörömbösebb a fejét. Az volt nagyon az utjában.

Mikor megérkeztek a ház elé, az Anna Midi ráförmedt a fiura.

— Te nagy kamasz! Engeded az apádnak, hogy ő czepelje a luczernát a hátán.

— Ejh asszony! — csitítá a gazda. — Nem birja ez még azt.

— Legalább a kaszát hozhattad volna, te Tóni.

— Hát van nekem három kezem? — mordult vissza a fiu.

— Eredj te goromba! Legalább hát előre siethettél volna, ha semmit se kellett hoznod. Hogy szedtél volna nekem érett cseresznyét a

buchtlihoz. Mind csak arra várok még. No szaporán!

A Tóni felnézett nagy renyhén a cseresznyefára, félreszegett nyakkal.

— Letörök az én alattam! — S azzal levette magát a luczernára, a mit az apja hozott.

— Eredj! — rivallt rá az öreg, — ne hidald le a luczernát, a mit én a teheneknek hoztam.

Akkor aztán eléugrott a kis Jankó, felkapta a füles kosarat.

— No majd felmászok én a fára mindjárt.

S azzal gyorsan, mint az evetke, felfutott a fa tetejébe, a legmagasabb ágakig, a hol a legérettebb cseresznyék voltak. Ő alatta nem tört az le.

Én az alatt beszédbe akartam elegyedni a hosszú fiúval.

— Hát tudsz-e magyarul?

Nagyot rázott a fején és vigyorgott.

— Noá.

— Nem jársz tán iskolába?

Ezen meg épen nagyon nevetett.

— O ná.

Az apja gyámolítására jött a fiának.

— Nem olyan nagy legény ám ez, mint a milyennek látszik. Ez még csak csigával tud ját-

szani. Mit gondol az ur, hány esztendő? Most lesz kukoriczatöréskor tíz esztendő.

— No én tizenhatra taksáltam volna.

— Az ám. Óriás lesz ebből. Pénzért fogom mutogatni a vásáron.

— Azért is olyan tohonya, mert nagy növésben van, — tévé hozzá a jó Anna Midi.

A fiu aztán ott hagyott bennünket, s a míg mi ő róla beszéltünk, odabenn a konyhában megette a kuglófhoz előkészített lekvárt.

A kis Jankó azonban már tele is szedte a kosarát cseresznyével s hozta az anyjának.

A becsületes Groll József oda vonta magához a kis Jankót s megczirógatta a fejét; s aztán valami olyan furcsa mosolygással, a miben több volt a szégyenkedés, mint a dicsekedés, azt mondá:

— Hanem ez a kis vakarcs már tud magyarul: iskolába is jár. Ugy-e bár, Jánoskám, már szavalni is tudsz? No hát vágd ki a becsületünket.

Azzal félkézzel feltette a kis fiut az asztal közepére.

Az nem is nagyon kérette magát, csupán azt kívánta, hogy az anyja hozza ki az iskolai könyvét s nézzen utána, hogy ha bele talál sülni, aztán segítse ki.

Az Anna Midi egy szót sem értett magyarul; de a Jancsika ráerőszakolta, hogy legalább azt az egy verset, a mit ő tud szavalni, tanulja meg olvasni.

Vörösmarty »Petiké«-je volt a szavalmány.

De olyan becsületesen elszavalta azt a Jancsika, hogy csupa csuda volt. A feleségem azt mondta rá, hogy nincs az a színész, a ki ennél ügyesebben tudjon előadni humoros költeményt. S olyan jól állt az ennek a kis arasznyi embernek, a ki alig érte fel a szájával a nagy vizes korsót.

— Hát ezt a gyereket mennyi időnek tartja az ur? — kérdezé az apa tőlem.

Sokat akartam mondani.

— Lehet öt esztendő.

— Az ám — tizenöt. »Bátyja« ez ennek a nagy kamasznak; nem öcscse.

— No akkor ezek a testvérek ugyan rosszszul vannak megosztotva, mondám én az öreg Grollnak.

— Az még hagyján — szólt az öreg, — hogy így csontban, húsban az egyiknek nagyon is sok, a másiknak nagyon is kevés jutott: de azután a fej dolgában még rosszabbul vannak megosztotva. Ez a hosszú égmeszelő, a ki nem

tudom, hogy hová akar felnőni, már a harmadik esztendeje, hogy az iskolába jár, s még most se tudja a nevét becsületesen leírni: ez a kis vakarcs meg már minden mesét könyv nélkül tud, a mi csak az iskolakönyvekben van: egyszer elviszem magammal a színházba s itthon elmondja az anyjának az egész darabot szóról-szóra. Ezt a nagyot meg ha a szomszédba elküldöm, hogy hozza haza a kölcsönként szénavonyogót, hát — rittig — elhozza helyette a szomszédasszony-nak a talkedli-sütőjét: már odáig elfelejti, hogy miért küldték.

Erre az Anna Midi is beleszólt a beszédbe.

— Hiszen csak ne maradt volna ilyen kicsi. Nem volna nekem ennél kedvesebb fiam: mert ez úgy tudja még a gondolatomat is. De hát szégyenszemre ilyen maradt. Nem tudom én, ki babonázta meg? Talán átlépték, mikor kicsiny volt. Próbáltam én ezzel már mindenfélét. Kenyértésztába beledagasztottam, úgy tettem a kemenczébe: azt mondták, ettől megváltozik a törpesége; de bizony csak nem nőtt ez meg a kenyérelasztótól sem.

— Nem baj az, asszony, — vigasztalá az öreg. — Legalább kevesebb posztó kell neki a mándlihoz. Azért legény ez a talpán! Úgy el-

hajtja a lovat, akár egy kocsis. Nem is ijed ez meg az árnyékátul. Nincs az a nagy kutya, a kitől megrettenjen, ha rátámad: úgy meghajgálja kövel, hogy elszalad esze nélkül. Kérem! Télen a nagy kamasz fél magában az iskolába járni; ennek a kicsinek kell kísérni, s megint érte menni. Ez meg csak úgy fütyöl, meg dalol, mikor egyedül jár az erdőben.

— Mit használ ez mind? Sóhajtozék a jó Anna Midi. — Azért mégsem lesz belőle embernek való ember. Hiszen mikor négy éves volt, hát épen akkor halt meg a szegény Száli, a komámasszony; maradt neki egy kis leánya: két esztendő. Azt én magamhoz vettem, azzal a gondolattal, hogy majd ha megnő a két gyerek, s arravaló lesz, hát összeházásítom őket; ők veszik le rólunk öregekről a háztartás terhét. Szerette is egymást a két poronty. De már négy esztendő múlva a leány egy fejjel nagyobb volt a fiúnál. Ma meg már úgy néz ki, mikor egymás mellett mennek. mintha dajkája volna valami kis ölbeli babának, a kit járni tanít. Pedig azért most is nagyon szeretik ám egymást. De hát hogy lehessen arra még gondolni is? Uram bocsáss! Hogy lehetne ennek valaki felesége?

Ez alatt a két testvér összekoczkodott.

A hórihorgas cseresznyét lopott a kosárból, a mit a törpe teleszedett.

— Te! Ne pákoszkodj! inté a törpe — mert pofonváglak!

— Te-e? monda emez málé-szájjal. — Te vágysz engem pofon? Leszálljak hozzád, hogy pofon üthess?

— De majd fölmegek én hozzád! S azzal olyan gyorsan, mint a hörcsög, felugrott a nagy kamasznak a vállára, s olyan pofont adott neki, hogy csak úgy csattant. Mire az az öklét föl-emelte, már akkor távol volt tőle.

Erre a lusta fiú a lábával rugott nagyot a törpe felé. De ez sem volt rest: hirtelen megkapta a nagy gyerekek a kirugott lába fejét, s olyat rántott rajta, hogy egyszerre az ülő test-részére zuhant.

Akkor aztán ez is haragba jött: felszedte a tagjait a földről s elkezdte üldözni a testvérét hosszú lépésekkel. Az futott előle az apró lábacs-káival, szaporán mint az egér; de a nagy kamasz mégis csak utolérte, ha egyszer nekivetemedett: mikor aztán azt látta a törpe, hogy a másik nekiszoritja a sárgarépa-ágnak (atyjuk, anyjuk kiabált rájuk: »rá ne gázoljatok a répára!«), akkor egyszerre lekuporodott a földre, s a bele-

botló gyerek keresztül bukott rajta hasra. A másik perczben már a törpe a nyakán ült az elhasalt fiúnak, s két marokkal megragadva annak az üstökét, beleverte neki az orrát a sárgarépába.

A hosszú gyerek nem szégyelt bömbölni. Káromkodni már tudott, szidta az apja-anyja lelkét a törpének s fenyegette, hogy megöli.

Ez meg gyorsan felmászott előle egy fiatal diófára, oda a hosszú nem tudott felmászni: csak úgy rázta a fát derekánál fogva dühösen; de nem birta róla lerázni.

Utoljára az árvaleány járult közbe, csititgatva a nagy fiút, s egy darab vajas kenyérrel kien-gesztelve a haragját.

De a kamasz még akkor is, mikor a szája tele volt, egyre fenyegetőzött: »Megállj, törpe! Nőjek csak meg! Legyek csak nagy legény! Majd eszedbe juttatom ezt.«

Ezalatt elkészült az uzsonna: mind hozzá ültünk. Az asszony és a fogadott lány felszolgáltak, a gazda a tehenek, ökrök után látott: a hosszú gyereket leültették a diófa alá, hogy tanulja a leczkét, s lehetett hallani a keserves biffházását a hármas kis tükörből: »ne-fir-kálj-házak-fa-lá-ra-sem-ke-ri-tés-ol-da-lá-ra«; bizonyosan nem értett belőle semmit.

A kis törpe meg azzal mulattatott bennünket, hogy elprodukálta, a mit eltanult a minap látott szindarabból. Schiller »Haramiái« volt a szinmű. De én soha életemben remekebbül nem láttam Moor Károlyt és Moor Ferenczet egy és ugyanazon színésztől eljátszani, mint a hogy ez a kis máknyi makk ember adta.

Hisz ebben egy nagy színész veszett el! — De hátha nem is veszett el?

Valami hét esztendő mult el e látogatás óta. Egy szép reggel Budapest legélénkebb utcáján találkoztam az öreg Grollal. Nem magában volt, egy legény is volt mellette: mind a ketten az ismeretes budakeszi svábmagyar parasztöltözetben voltak, vasárnapiasan kicsipve.

— Hát magát, Groll szomszéd, mi hordja itt a szép Váczi-utczában?

Az öregnek ragyogott a két piros orcája az örömtől.

— Hát ezt a kis gyerekcsét hoztam be magammal. Ön már nem is ismer rá, ugy-e bár?

Az a kis gyerekcse olyan szál legény volt, hogy nekem is úgy kellett rá felnéznem: öles ficzkó, széles vállakkal, domboru mellkassal, olyan egyenes, mint a fenyőszál, piros-barna arcszínü.

— Ez a kis Tonele, — mondá az apja.

— Ejnye de megnőtt! mondám én, kezét szoritva az öreggel.

— Pedig még nőni fog, — tevé hozzá az öreg.

— Gratulálok hozzá! — s azzal a fiúval is kezét fogtam.

Az volt a legelső észrevételem, hogy az apának milyen kérges a tenyere; a fiúé pedig milyen sima és lágy: pedig akkora, hogy az én markomban alig fér el.

— Hát miben járnak itten a városban? kérdezém az öregtől.

— Az asszentáló komissziótul jövünk.

— Ah! No még egyszer gratulálok. Ugyan derék granátos lesz a Tóniból.

— Nem abból, — mondá az öreg, hamsan hunyorítva, — »untauglich«-nak találták a fiacskámat.

— Micsoda? Untauglichnak? Ezt a Sámson? Ugyan mije hibázik?

Az öreg egyre mosolygott.

— Hát a jobb kezének mutató-ujja úgy be van görbülve, hogy nem képes a puska ravaszát elrántani vele. Kipróbálták az urak a komissziónál: nem egyenesedett ki.

Csakugyan láttam a ficzkónak a mutatóujját, hogy be van görbülve.

Az öregnek teljes bizodalma volt hozzám. Tudta, hogy én nem vagyok benfentes a katonáknál, — a szája elé téve a tenyerét, súgott oda a fülembe:

— Ötszáz forintomba került, hogy azt a görbe ujjat ki ne tudja senki egyenesíteni az ujoncz-vizsgáló bizottságban.

— No az nagy hiba volt, szomszéd. Nem árt a legénynek egy kis katona-regulát tanulni.

— Hát mit tegyen az ember? Mikor az anyja úgy bolondul érte? Aztán az idén meg akarjuk a Tónit házasítani.

— Az meg nagyon korán van még.

— Hát mi nálunk ez úgy szokás. Mentül hamarább házasodik a legény, annál előbb megjön az esze: ennek pedig nagy szüksége van rá. Aztán a Lizi is arravaló már, hogy férjhez menjen. Ha tovább tartogatjuk, vén leány lesz, s rajtunk marad.

— Hát a kis Lizit veszi el a Tóni?

— Jaj, de az is megnőtt ám azóta! Félféjjel nagyobb, mint a nevelő anyja. Majd meglátja ön! Csak eljön a fiam lakodalmára?

— Ha szívesen látnak, s ha a dolgom vissza nem tart.

— No hogy szívesen látjuk, az bizonyos, a tensasszonynyal együtt. Szület után lesz a lakzi: akkor önök is odakinn vannak még a Svábhegyen, s aztán ott taatjuk a lakodalmat a »Parizer«-nél. Az ott van az önök szomszédjában.

— Hogyan? A Pariser kocsmájában?

— Hát a mulatság kedvéért. Egyszer történik az életben; akkor hadd mulassa ki magát a legény. Elég sok ideje lesz még majd megbánni. Ott lesz a budakeszi banda.

No ez nagyon kecsegtető volt rám nézve. Budakeszi sváb paraszt művészek, csupa trombita, kis dob, meg öreg dob. Sátoros ünnepeken elég élvezetet szoktak szerezni nekem, mikor a szomszédomban jobb ügyhöz méltó kitartással negyvennyolcz óráig harsogtatják a Vagabundenpolkát, meg a Luiza-csárdást. — Megigérttem, hogy elmegyek.

— S megtánczoltatja a menyasszonyt?

— Az is kitelik tőlem. — De hát a Jóska mit szól ehhez? Hisz ő volt szerelmes a Lizibe?

— Hja! a Jóskából nagy ember lett! mondá az öreg büszkén.

Én azt értettem a »nagy ember« alatt, hogy megdőtt s ahoz is gratuláltam.

— Hát hol van most a Jóska? kérdezém tőle.

— Nem tetszik tudni? szólt az öreg neheztelésbe menő bámulattal. Hát nem tetszett látni? Nem is olvasta? — Ah! Akkor kérem tessék velünk együtt a szögletig jönni, ott majd megmutatom.

Vajjon mit mutat nekem az öreg az utcaszögleten?

Elmentem velük együtt egész a piaczig, a hol a leégett német színház kormos előcsarnokának az oszlopai biztonság okáért deszkázattal valának elzárva. Ott pompázott egy ajtó nagyságu hirdetmény, melyen három törpe alak volt látható fantasztikus jelmezekben: alatta óriás betűkkel veresben, zöldben nyomatva: »Die Liliputaner! Prinzess Lilli, Jean Piccolo, und Kiss Josi: Brillante Vorstellung!«

Az öreg odamutatott a mogyorófacálczája végével a huszáros alakra a három között s büszkén mondá: »Az ott az én fiam!«

— Ah önnek a fia a hires Kiss Józsi?

— No hát tetszett róla már olvasni?

— Óh igen! Hisz az már világhírű művész.

No ma este elmegyünk a színházba feleségestül, megnézzük a kis pályatársat.

— No annak nagyon fog örülni! Aztán a Tóni lakodalmáról meg ne feledkezzenek.

Hát biz' én csak nem tartottam meg a szavamat. Német színházba menni! Magyar írónak! Az ötvenes években! Az lett volna a »bab-leves.«

Meg más egyéb dolog is volt.

Én bizony soha sem szerettem a természet csodáit a művészi világban. Miattam itt járhatott Tom Pouce: a törpe admirális. Donato, a féllábu tánczművész; miss Pastrána, a szőrös ábrázatu primadonna; — én egyikre sem voltam kíváncsi.

Hanem a helyett meglátogatott engem maga Kiss Józsi.

A parányi művész igen komoly férfiu volt. Mikor felültettem az íróasztalomra, (hogy szemtől-szembe értekezhessünk egymással; különben nekem kellett volna a földre leülnöm), engedelmet kért, hogy szivarra gyujthasson. A havanna úgy illett a szájába, mintha én a bambusz pálczámat venném a fogaim közé.

A szokásos gratulációk után, a mikkel régi ismerősök szokták egymást üdvözölni, én a leg-

közelebb szőnyegen levő tárgyra tereltem át a beszélgetést.

— Hát ön itt lesz-e az »öcscsének« a lakodalmán?

A mire a parányi ember szomoru mosollyal felelt:

— Az rám nézve nagyon kinos jelenet volna. Hisz ön nagyon jól tudja, hogy egykor minő gyöngéd érzelmek kötöttek engemet a Lizihez.

— Sejtettem legalább.

— Mi egymásnak voltunk szánva. És valóban találkoztak is mind a jellemeink, mind a hajlamaink egymással. Ő épen oly érzékeny, jószívü, mint én; én épen olyan gyöngéd, mint ő; hanem hát a végzet másképp rendelkezett fölöttünk. Ön látja, hogy én belőlem mi lett. Tulajdonképen, hogy mi »nem« lett? Maradtam öt esztendősi fiúnak. Pedig bajuszom, szakállam volna, ha nem borotválnám. A szívem most is hevesen dobog. De hát mit használ? Törpe vagyok. Játékbáb vagyok. Nincs helyem ezen az egész planétán. Nekem talán valami most felfedezett asteroidba kellene átköltöznöm, a hol hozzám hasonló emberek laknak. Itt pénzért mutogatnak.

Rá kellett hagynom, hogy ez bizony különös sorscsapás.

— Hát én a Lizit nem hibáztatom, hogy a Tónihoz megy férjhez. Az jobban hozzá illik; csak megbecsülje. De tartok tőle, hogy nem lesz vele boldog. A Tóni durva ficzkó. Nem arra való, hogy egy érző szívet kielégítsen. De hát az apám, anyám így akarja. Legyen meg. Én beleegyezem. A Lizi kelengyáját én szereztem be a művészi keresetemből. De a lakodalmára nem megyek el. Az nagyon furcsa lenne. Kitelnék a Tónitól, hogy részeg kompaniába felhozatna egy tránscsértalat s azt mondaná, hogy én azon tánczoljak a menyasszonynyal. Én megyek egy várossal odább.

Mindezt olyan komoly arczczal mondta el, mint egy igazi férfikorban levő ember.

Én kellemesebb tárgyra igyekeztem átvinni a beszélgetést.

— De hisz önnek most már hozzáillő társai akadtak; Miss Lilli és Jean Piccolo.

— A bizony! Most már hárman vagyunk: apró holdbeli emberek. De az még tetézi a boldogtalanságomat. Láttá ön a miss Lillit?

— Csak arczképben.

— Kár, hogy nem látta. Az a tökéletes mintaképe egy leánynak, negyvenöt centiméternyi nagyságban. Soha én tökéletesebb idomokat ki-

faragva nem láttam, se Thorwaldsentől, se Pradiertől s más modern és antik szobrászoktól. A feje sem olyan idomtalan, nagy a testéhez képest, mint más törpéknél szokott lenni. Szája, szemei, orra mind arányban vannak tartva a természetéhez. És a mellett egy tökéletes kifejlett mylady. Eszes és kedélyes, olvasott, szellemdús. Ötletei csipősek. Valódi előkelő dáma, költői hajlamokkal.

— Ön úgy látszik, hogy belé szeretett.

— Természetes. A kerek földön ez az egyetlen lény volt, a ki hozzám illett. Az óriási nők után én épen úgy nem epedezhetek, mint Gulliver a királyleány után, a ki őt a mutató ujján lovagoltatta. És ő is látszott velem rokonszenvezni. Már tervben volt a végrehajtandó menyegzőnk. Párisban kellett volna annak végbemenni. Maga Eugenia császárné lett volna az örömanya, a ki bennünket kiházását. A Saint Germain L'Auxerroi templomban lett volna a szertartásunk. Már be volt szerevezve a parányi hintó, a két kis kutyányi lovacskával, mely bennünket a menyegzőre szállít, a mikor a fátum odahoz egy harmadikat, egy új törpét: a ki nálamnál még két centiméterrel kisebb.

— Ez a Jean Piccolo.

— Ez az, az átkozott! A ki még kisebb törpe, mint én! Könnyü a nagy embereknek, ha maguknál nagyobb emberre találnak, azzal biztathatják magukat, hogy utolérhetik, túl nőhetnek rajta, de hogy nőjjen én lefelé? Hogy hagyjam el visszafelé kisebbedve a versenytársamat.

— És így még a szerelemben is legyőzte a kisebb törpe a nagyobbat.

— Mindenben, uram! A művészetben is. A míg csak én magam vagyok a színpadon, addig tapsol a közönség, de a mint ez a másik megjelen, ezentul övé minden tetszés. Kiadhatom én már a lelkemet is! Lehetek akármilyen hős! Ha legyőzöm is ellenfelemet, azt mondják: »Könnyü neki: hisz ez a kisebb.« — Ha az embernek az ellenfele egy óriás; azzal szembeszállni, megbirkózni dicsőség: de hogy győzzön le egy törpe egy magánál kisebb törpét? Lefelé csak nem nőhetek. Meglássa ön, hogy ez még kényszeríteni fog, hogy a művészi pályáról lelépjek. Ámbár szép fizetésem van. Én azt nem költöm el. Mire is költeném? Ha nekem egy verebet sütnék meg, az nekem annyi, mint másnak egy kappan. S ha egy tele pohár bort tesznek eléem, azt mondom, nem akarok én megfürödni, hozzák ezt nekem gyűszűben! Asszony miatt sem rui-

nálhatom magamat. Az az egy módomban lett volna, ha még Lizit nőül veszem. De hát azt már elűtötték a kezemről.

— Nyugodjék meg a sorsában, művész barátom, — vigasztalám. — Hát nem jegyezte fel magának, a mi a házunk falára belül van felírva, azt a régi irást? A hajdani refectoriumban?

— De láttam sokszor; azt mondják: barát-regula; de senki sem tudta megmagyarázni mi az?

— Hát majd én feljegyzem önnek és megmagyarázom.

„Qui ca $\frac{\text{pit}}{\text{ret}}$ uxor $\frac{\text{em}}{\text{e}}$ lit $\frac{\text{em}}{\text{e}}$ ca $\frac{\text{pit}}{\text{ret}}$ atque dolo $\frac{\text{rem}}{\text{re}}$.”

Hát ezt kétféleképpen lehet olvasni: a szerint, a hogy az alsó, vagy a felső szótagot szurja közbe az ember. Megmagyarítva pedig annyit tesz, hogy: »Ki feleséget vesz, perpatvart és bajokat vesz« az első szórakás szerint; a második szerint pedig: »Ki feleség nélkül él, nincs baja, sem galibája.«

— Ejnye de jó volna, ha valaki ezt a mi házunk falára irt mondatot még meg is svábsítaná, hogy a Tonele is megérthesse, mert annak ugyan úgy nem való a feleség, mint a medve kezébe a harmónika.

— Ilyen véleménynyel van ön a bátyja felől?

— Nem bátyám az nekem, hanem öcsém: azért, hogy akkora óriássá megnőtt. Azért még sem vált be katonának. Lettem volna csak én az ő helyén! Engem most is úgy hínak, hogy: a kis huszárkapitány. S mikor én a hozzámvaló kis paripámra felülök, nem félek a tüzes tatártól sem. Ez meg a hórihorgas nagy figurájával elbukik az anyámasszony köténye mögé. Guzsaly kellene az ilyen gyáva ficzkónak, nem feleség.

— Az apja akarta, — mondtam, mentve a dolgot, — hogy otthon maradjon a gazdaságnál.

— No iszen szépen fog az gazdálkodni! A kocsmában! Ugyan kár volt az öregnek azt a sok pénzt kidobálni, hogy kívágja a katonáskodás alól. Előbb-utóbb koldusbotra fogja juttatni a szülőimet. Nem tanult az egyebet, mint inni, meg kártyázni. De bizony kuglizni is tud.

— E szerint ön nem fog elmenni a Tóni lakodalmára.

— Nem biz én. Azt meg épen nem tudnám elnézni, hogy teszi szerencsétlenné az én szegény jó Lizikémet ez a mihaszna ficzkó. Meglássa ön, hogy utóbb is nekem kell visszatérnem a művészi pályámról, hogy rendbehozzam az

öregeim gazdaságát. Ezekkel az én parányi kezimmel.

Maga is nevetett ezen a nagy mondáson.

Igazán nevetni való is volt! Mikor a márkával félig sem érte át egy becsületes szénahányó villának a nyelét.

Eszembe jutott a hüvelycsik Palkó népmeseje, a miben a kis fiú az ökörnek a fülébe ül bele, s onnan pattogtatja a hosszú ostort.

A szüret után csakugyan meglett a »Makkos Máriai« párnak a lakodalma. Egész nap és éjjel szólt a dob és trombita a Parisernél. Mi természetesen nem vettünk benne részt. Volt egy kis friss verekedés is. A nélkül nem is volna igazi lakodalom. Annak csak kell lenni, mikor a »Stockhohe Toni« tartja a lakzóját.

Ez volt a népies neve: »emeletes Tóni.«

Másnap már kidült a sváb zenekar a mulatságból, akkor cigányokat hozattak, azokkal folytatták. Este felé aztán a cigányokkal is összeverekedtek; utoljára a csendőröknek kellett a násznépet kiakolbulítani a kocsmából.

Láttam a mint az »emeletes Tónit« támogatta az utczán a menyasszonya. Véres volt a félpofája, s az egyik szeme kéken, zölden körül dagadva.

Rettentőn fenyegetőzött, az öklét emelgetve egy pajtása felé, a kinek szintén csupa vér volt a képe: de ez mindig visszariasztotta azzal a szóval, hogy »megállj! feladlak, hogy nem görbe az ujjad! Beasszentáltatlak!«

Hanem azért még mindig tartotta a lakodalmát. Innen kikergetve, bevonult a násznép a zugligetbe a »Fácánhoz«. Nem kaptak már se cigányt, se klárinétost, egy sváblegény muzsikált nekik huzó harmonikával, a kinek egy másik kontrázott két papiros közé szorított fésüvel.

Mikor ötödnap bementem a városba, már akkor odalenn a Tabánban találtam Tóniékat a három hollónál; egy kintornás muzsikált nekik. Még ekkor is tartották a lakodalmat.

Ez már csak elég a boldogságra!

Több év mult el. Azokkal együtt az én kóborlási kedvem is elmult. A nyarat nem is töltöttük többé a Svábhegyen, hanem Balaton-Füreden, csak szüretre kerültünk haza.

Ilyenkor első gond volt tüzelő fát szerezni, a mit még mindig Grolléknál rendeltem meg, a kiknek szép nagy erdejük volt. Rendesen maga hozta az öreg a fiát.

Olyankor aztán, egy pohár bor mellett, megkérdeztem tőle, hogy vannak az otthonvalói?

— »Hát csak csendesen« — szokta volt mondani. Egy szüreti napon megint hozta a szekér a felvágott »pirtli«-ket. Mikor a kocsi bedöcögött a hársfa-sétányunk alatt, azt hittem, hogy nini! a lovak magukban jönnek!« Aztán mikor odaért a kocsi a ház elé, akkor láttam, hogy »hohó! ember hajtja azokat.«

De micsoda ember!

A »Kís Jóska«. A hirhedett törpe. Az apró művész, a ki Európa minden fővárosát bejárta: terjesztve a magyarok dicsőségét babszemnyi kiadásban. Ugy ült ott a bakon, mint a »hüvely-csik Palkó.«

Mikor aztán az első üdvözléseket kicseréltük; én nem állhattam meg, hogy a fölötti csodálkozásomat ki ne fejezzem, hogyan lehet az, hogy ez a kis jószág szállítja ezuttal a szekér fát.

— Hát most a gazdaságnál vagyok, — felelt röviden a csepp ember.

S aztán felszökve a farakás tetejére, elkezdte a guzszal összekötött hasogatott facsomókat a szekérről lehajigálni. A faköteg nagyobb volt, mint az ember. De ennek, úgy látszik, a természetéhez képest olyan izmai voltak, mint a hangyának, mely magánál négyszerte nagyobb terhet elczipel. Azokkal az apró kezeivel csak úgy

dobálta le egymás után a nehéz hasábokat is. Még csak ki sem fáradt bele. S a mint elvégezte a munkát, egy ugrással lenn termett a szekérről, mint a macska.

— Talán beteg az öreg, hogy nem maga jött a szekérrel? kérdezém tőle, a mint a fa árát átadtam neki.

— Igen. Fekszik, — felelt a törpe.

— Csak nem veszélyes beteg?

— Csak a feje van betörve.

— Mi? Ki törte be?

— Hát ki törte volna be más, mint a fia: a Tóni? Nem új dolog ez már.

— Hát olyan ember volna a Tóni?

— Olyan biz az. Egész nap a kocsmában ül, iszik, kártyázik, kuglizik. Csak akkor jön haza, a mikor már a pénzéből kifogyott. Akkor aztán végig veri az egész háznépet, apám sem bir vele: mert nagyon erős.

— Hát a felesége, a Lizi?

— Hát arra már nem ösmerne ön rá. Az kész öreg asszonynya lett a sok lelki nyomor-
gatástul, a mit el kell neki szenvedni. Megesik az embernek a szive rajta. Azért is hagytam oda a művészi pályát, hogy a családonkon segítsek. Az a nagy kamasz tönkre tette az apámat. Ne-

kem kellett őt a nagy bajaiból kisegitenem. A mi kis pénzt szereztem a művészetemmel, azt mind az ő adósságainak a törlesztésére adtam oda.

— Az öreg Groll adósságaira? Hisz önnek az atyja abban a hirben állt, hogy mindig van a ládájában egy ezer forint készpénz.

— Ugy is volt az. Az öreg még csak takarékpénztárba sem tette a pénzét, mikor summásan kapott a boraiért, vagy a buzájáért. A Tóni ugyan mindenfelé csinálta a sok adósságot. Legtöbb volt neki a »kék kakas« kocsmárosnál. Az öreg hallani sem akart a fia adósságairól. Azt mondta, vegyék meg rajta. Hát egyszer azt a furfangot találta ki a Tóni az apám rászedésére, hogy összebeszért egy országháborítóval. Valami kicsapott nótárius van ott a faluban, a ki a parasztok egymás közötti perlekedéseiből élőködik. Ez oda ment a »kék kakas« kocsmárossal együtt az apámhoz, s rábeszélte, hogy adja ki kölcsön a heverő pénzét a kocsmárosnak. Elmondták neki, hogy a ládába zárt pénz olyan tehén, mely se nem tejel, se nem ellik. Ellenben ha váltóra kiadja az ezer forintját, abbul három hónap múlva ezerszáz forint lesz. Akkor visszafizeti a kocsmáros. Az öreg el hagyta magát tántorítani. Ki hagyta muzsikáltatni a ládájából az élire vert

tallérjait. Adtak neki róla váltót. A kocsmáros aláírta, a nótárius is. Az egyik elől, a másik hátul. Az öreg soha életében nem látott még váltót. Csak annyit tudott paraszt észszel, hogy a kapott pénzről szóló írást az adósnak alá kell írni. Az megtörtént. — Akkor aztán azt kérdezte a nótárius az apámtól, hogy »no hát kegyelmed Groll uram elfogadja-e a váltót?« — »El bizon! Hogyne fogadnám el?«

»No hát akkor írja rá rézsut a váltóra, hogy: elfogadom Groll József«. — Az öreg nagy bölcsen azt is megtette. — Örült aztán nagyon, hogy az ezer forintja helyett ezerszáz forintos váltója van aládájában. A kicsalt ezer forinton aztán megosztozott a Tóni a másik két czimborával. Mikor aztán eljött a fizetés napja, a »kék kakas« csak nem jelentkezett. Az öreg megunta a várást, rajta hajtott, követelte a pénzét. A »kék kakas« szóba sem állt vele: azt mondta, ha baja van, menjen perelni. Még akkor is az öregem nem hogy valami becsületes ügyvédhez ment volna a váltójával, a ki felvilágosította volna felőle, hogy a pénzére keresztet vethet, hanem odaadta a váltót annak az országkerülő kicsapott notáriusnak, hogy az hajtsa be: hisz ő van rá írva tanunak. Az meg aztán szalad vele rögtön a

törvényszékhez: az apámat a tulajdon váltójával beperelték, a melyen ő volt felírva »elfogadónak«, három nap alatt el is ítélték, meg is exquálták, még ő fizetett az adósának ezer száz forintot. A Tóni azt is megosztotta a két czinkostársával. Azóta istentagadóvá lett, szidja az országot, a kormányt, a bíróságot, az egész világot; pedig tulajdonképen csak a saját tudatlanságát szidhatná. A ki paraszt, az ne értesse a tintás ujját a váltóhoz; mert az harap!

Nagyon szomorú vége lett ennek a történetnek.

Egy reggel, átdőzsölt éj után, mámorosan tért haza a faluból a Tóni. Minden pénzét elvesztette a »Sipi« játékon. Aztán azt hitte, mint minden szenvedélyes játékos, hogy ha ő neki most pénze volna, hogy folytathatná a játékot, hát minden veszteségét helyreütné.

Az atyját éppen az udvaron találta, munkában.

— Adj pénzt öreg! — kiáltá rá rekedt hangon.

— Hiszen csak tegnapelőtt adtam oda a tinónak az árát.

— Azt már elvitte az ördög.

— Hát keresd az ördögön, a ki elvitte.

— Keresem. Neked kell ide adnod. Vagy felgyujtom az asztagodat.

— Nekem már nincs se égen, se padláson egy árva forintom sem.

— Van a törpének.

— Az a törpée. Azt az kereste.

— Világcsalással kereste! Komédiás volt! Az szégyen-pénz.

— Ne szöld meg! Ha ő nem segített volna rajtunk, most házról-házra járhatnánk koldulni.

— Te vén salabakter, mehetsz koldulni, de én nem megyek.

— Hát talán zsákot fogsz hordani a Dunaparton, mi?

— Nem hordok én. Hanem agyonütök egy zsidót s mindjárt lesz pénzem.

— Hát még zshivány is telik ki belöled? Te istentelen.

Erre a szóra elkezdett czipfrán káromkodni a Tóni. (Azt az egyet megtanulta a magyarbul.)

— Engem zshiványnak mertél nevezni! Ezért kitaposom a lelkedet! Hol az a vasvilla?

A szegény apa, látva, hogy a fia egészen meg van dühödve, beszaladt a házba s magára zárta az ajtót.

Az pedig oly dühbe jött, hogy se Istent,

se embert nem ismert többé. Felkapta a vasvillát, s rohant az ajtónak, esküdözve, hogy ma véget vet a göthös öreg nyomorult életének.

Az anyja meg a felesége oda rohantak hozzá, hogy kiengeszteljék: attul még dühösebb lett. Az anyját úgy meglökte, hogy az elterült a földön, a feleségének pedig megfogta a haját, annál fogva hurczolta az ajtóig, s annak a fejével kezdte az ajtót döngetni.

Ekkor odaugrott hozzá a kis törpe s megkapta a kezét, melylyel a Lizi hajfonadékait tépásztta a Tóni.

— Bocsásd el ezt a szegény asszonyt, Tóni!

— Te is itt vagy? Te lidércz! Te milling! Azt akarod, hogy a holdba rugjalak fel?

A törpe birokra nem kelhetett az óriással; hanem arra képes volt, a mit egy vadállat meg tud tenni, hogy a Tóni kezét úgy megharapta, hogy az fájdalomában felordított s eleresztette a felesége haját.

Ekkor aztán az egész haragja a törpe ellen fordult; hirtelen torkon ragadta azt s felkapta a levegőbe.

— Hát megharaptál? Te macska! Te denevér! Most az egyszer nem szabadulsz ki élve a

kezem közül! Ide szegezlek az ajtóhoz, mint a bőregeret!

S felemelte a jobb kezével a vasvillát, hogy fenyegetését végrehajtsa.

Abban a perczen felnyilt az ajtó, s kilépett rajta az öreg Groll. Pisztoly volt a kezében.

— Bocsásd el rögtön a bátyádat, vagy agyonlőlek! — kiáltá a fiára.

— Majd csak előbb felnyársalom erre a vasvillára, mint a békát.

A törpének az arcza már szederjes volt a fojtogatástól, kezei, lábai vonaglottak.

A lövés eldördült. A nagy erős fiú szíven találva esett arczra az apja lábához.

E szörny-tett után egyenesen hozzám jött az öreg Groll, ezzel a szóval.

»Megöltem a fiamat! Már most engem is felakasztanak!«

Elmondta, hogyan történt.

Én aztán leírtam ezt az egész történetet s elküldtem azt a törvényszék elnökének.

A törvényszék a fiúgyilkos apát »egy évi« fogságra ítélte: a legmagasabb kegyelem azt is elengedte neki.

.... Egy tavaszi napon a svábhegyi ker-

temben egy szép spanyol meggyfát találtam hirem nélkül elültetve. Az öreg Groll hozta azt oda maga a vállán, s ültette el — emlékül a megölt fiára. — Azóta nagyot nőtt ez a fa; de gyümölcsöt nem hozott soha.

Basszista és szabadsághős.

(Egy hajdani karnagy elbeszélése után.)

Nem rég halt meg a derék Müller: — valahol Braziliában.

Sokan fognak még a budapestiek közül emlékezni az alakjára, a kik a hetvenes években a »Blumenstöckl«-ben vacsoráltak. Hatalmas kövér Falstaffi termete volt, gömbölyű, simára borotvált orczája háromszoros tokában végződött, a mit a természeti adományon kívül, tartós gyakorlat hozhatott létre: neki volt a legnagyobb kaliberű torka, — mindkét tekintetben, — mind arra nézve, a mi rajta lemegy, mind arra, a mi rajta kijön. — Ő volt a kerek világ legelső és leghirhedettebb basszistája.

A negyvenes években a bécsi karinthy kapui operaház közönsége gyönyörködött páratlanul tiszta zöngésü mély hangjában. Azt regélik róla, hogy egyszer a schönbrunni állatkert himoros-

lánját legdühösebb ordítása közepett elnémitá egy hangfutamával. — De a miért különösen kegyében állott a bécsi közönségnek, az a gyönyörűséges lerchenfeldi dialektusa volt, a mit egész hamisítatlan mivoltában érvényesített minden szerepében. Akár Sarastro, akár Bartolo, akár Oroveso, akár Don Sylva került a keze alá, annak mind szépen fiakkeresen kellett a recitativoját elmondani.

Kár, hogy a szónoki tehetségével visszaélt. Ezt énekesnek soha sem kellene tennie. Az énekes daloljon; de ne deklamáljon.

A negyvennyolczas mozgalmak alatt Müller felcsapott népszónoknak. Lehetett látni azon napokban az arczképét a külvárosi boltablakokba kitéve, a mint a barrikád tetején állt, fején struczttollas kalabriai kalap, jobbában hosszú, kosármarkolatú schläger, baljában háromszinű zászló. Akkor bajuszt és szakállt is eresztett.

Ezt a vendégszereplését természetesen rossz néven vette az intendatura, s mikor Windischgrätz visszakerült, a hős Müllert ugyancsak ke-restették mindenfelé. Müller azonban sejtette, hogy a torkáról van szó. S mint afféle énekes, a ki félti a hangját, melegebb klíma után látott. Szerencsére Németországban van operaház elég.

Egy kisebb teriméjü reichsunmittelbar fejedelem-ség rezidenciájának udvari színházánál föllépett mint vendég. A hangja és az éneke nagyon tetszett, hanem a kiejtésén folyvást nevetett a közönség.

Az előadás után az uralkodó fejedelem oda-küldte a szárnysegédjét a vendégművészhez, leg-magasabb meglegedésének tolmácsolása végett. Igen szép volt mind a játék, mind az ének; csupán azt az egyet óhajtaná a Durchlaucht, ha a művész úr a tájszólás dolgában valamivel közelebb jönne az igazi némethez.

Az Achilles-sarkát pedig senki sem engedi sértegetni.

Az önérzetes művész, valódi basszista fleg-mával válaszolta a körmönfont izenetet:

»Wensz eám máj lerchenfeldrs
ned schneidi gnua isz, szo kann erszi
ten Kraxeldorn von májn Puckel
holn; werd i mi vor so an Firstn sche-
nirn, ter szí von an Milimari a Rosz
auszlájgn thuad: wenn er af a Wacht-
parad will.*

* Magyarul körülbelül szabad fordítással: „ha nem tetszik neki az én lerchenfeldi kiejtésem, elmehet zabot hegyezni. Majd én zsenirozom magam egy olyan hercegtől, a ki a milimáritól kér kölcsön egy lovat, mikor wachparádéra akar menni.

A flügeladjutant nagyot nézett: — egy szót sem értett abból, a mit mondtak neki. »Nem fogom elmulasztani serenissimének uraságod leg-alázatosabb válaszát általadni.

A fejedelem azonban szerződtette Müllert a színházához, kitörülte a szerepeiből saját leg-áthagymázottabb* kezeivel a recitativokat s ez által élvezhetővé tette az előadását nyelvkényes fülek számára is.

Azonban Müllert nem sokáig hagyták a duodez uralkodói udvarnál; a berlini intendatura hírét vette és elszerződteté. Kifizették érte a bánatpénzt. Mikor búcsút vett, azt mondta neki a potentátja: »no majd aztán Müller, ha elcsapják Berlinből, én megint visszafogadom.«

»Kellene bánatpénz megint, úgye?«

Berlinből azonban nemcsak, hogy el nem csapták, sőt nagyon is megmarasztották. Kedvence lett az udvarnak és a közönségnek. Szeszélyei, rigolyái olyan nagy mértékben voltak, akár egy primadonnának. De azokat az igazgatóság tűrte kifogyhatlan nagylelkűséggel. Utoljára, hogy a többi énekesekkel ne legyen kénytelen a színpadon kívül összejönni, külön bejá-

* Uj szó. „Durch“ = „át“ — „Lauch“ = „hagyma“ — „Durchlaucht“ = „áthagymázott.“

ratot csináltattak neki az öltözőszobájához, a mihez csak neki volt kulcsa: másnak nem volt szabad a küszöbén átlépni.

Egy titka volt, a mit nem engedett lámpafény elé hozatni. S ez az volt, hogy hány pohár sört iszik meg egy előadás alatt?

Mikor pohárról van szó, érteni kell alatta azt a torony alaku pintes edényt, a minek sarkas czink födele van; mint egy valóságos toronykupola. Ennek a tartalmát egy hajtókára leöblíteni nem utolsó virtus.

Müllernek extra mondvacsínált serlege volt, abból meritette a szerepeihez szükséges lelkesedést.

Egyszer *Macbeth*-et adták. Müller játszotta *Banquo*-t, Meg volt már ölte rendén; csak a lelkének kellett még feljárni a földre. Utasításához képest a harmadik felvonás elején már be kell ülni a léleknek a karszékbe, a szinpad alatti sülyesztőben s várni, míg az ügyelő jelt ad a csengettyűvel a gépmesternek, hogy no most iszik áldomást *Macbeth* a távollevő *Banquora*. Akkor aztán egyszerre feltolják őt székestül együtt.

— Iszik-e már az a *Macbeth*? — kérdező türelmetlenül a földalatti lélek.

— Dehogy iszik! Még egy ária van közben.

— No ha az nem iszik, hát iszom én. Szaladj a poharamért az öltözőmbe.

A gépész gyors lábbal futotta meg a pályát; s jött vissza tele billikommal.

Az elkárhozott léleknek jól esett ez a vigasztalás.

Azt azonban tudhatják sokan tapasztalatból, hogy a meghalt embernek nagy hajlandósága van elalunni, kivált ha a pokolban egy nagy pohár sört kaphat a markába.

A gépmester a masinájához sietett. Banquo a közben elszunnyadt, az ügyelő csengetyűje jelt adott: Macbeth toasztja hangzik.

Képzелhetni Macbeth király extra-rémülését, mikor egyszerre csak a pokol torkából kiemelkedik eléje meggyilkolt áldozatának rémalakja, egy nagy bolond sörös kancsóval a két ölelő karja között.

Müller csak akkor ébredt fel, mikor már a szinpadon volt.

Azonban egy cseppet sem jött zavarba; szép csendesén bedugta a sörös kancsót a trónusa alá. Szokták ezt az elkárhozott lelkek tenni.

Még ezt is javára irták fel.

Egyszer azonban az történt, hogy az orosz

trónörökös (később II. Sándor czár) a berlini királyi udvart örvendezteté meg legmagasabb látogatásával. Tiszteletére az operaházban disz-előadást rendeztek: »Hugonották« volt kitűzve.

Müllernek egyik bravour szerepe volt Marcel.

Mikor reggel meglátja a szinlapot, odaizen az igazgatóhoz.

— Ma nem énekelek.

Az igazgató kétségbeesetten fut hozzá:

— Mi baja van, Müller?

— Semmi bajom sincs.

— Hát miért nem akar énekelni?

— Mert nem tudok.

— Nem tud?

— Igen is: a muszkának nem tudok énekelni.

Az igazgató elővette minden ékesszólását, biztatott, fenyegetőzött: mind sikertelen fáradság volt: Müller állt rendületlenül a mellett, hogy a muszkának nem énekel.

Az igazgató nagy zavarban volt: a darab hirdetve van: az előadás megváltoztatása nagy botrány lesz; utoljára ahoz a kisegítő eszközhöz folyamodott, hogy hirtelen előrántja a második basszistát s azt lépteti föl Marcel szerepében. Ötven tallér extra játékdíj ígérete mellett az ifjú

énekes vállalkozott a feladatra, s a »Hugonották« szerencsésen mehetett a diszelőadáson.

Estenden azonban a jó Müller megtalálta a jobbik esztét, s meggondolva, hogy az mégis furcsa komédia lesz, ha az orosz trónörökös megtudja, hogy Müller megszakitotta a diplomáciai összeköttetést Oroszországgal; rászánta magát, hogy áldozatot hoz az elveiből az európai béke fentartása érdekében — ez egyszer. Senkinek sem szólt: szépen felment a kellő órában a színházhoz; a külön bejáratán át beosont az öltözőjébe; feljelmezezte magát s aztán várta a jelenését az ismeretes áriák során.

Egyszer aztán jön a Marcel jelenése s arra a két szemközti színfal közül betoppan két Marcel a színpadra, s mind a kettő elkezd énekelni az ismeretes áriát — duóban.

A t. cz. publikum, a legmagasabb uraságok csak nézik, csak hallgatják, hogy mi lesz már ebből? Utoljára a fiatal basszista átlátta, hogy az okosabbnak kell engedni, kivált ha gyöngébb a hangja; — s elpárolgott a színpadról. Müller aztán végig énekelte nagy bravourral a Hugonottákat.

Hanem ezt a tréfát már csakugyan megso-kalta a burkus. Müllernek kiadták az úti levelét.

Ekkor aztán megharagudott, elcsapta magától az egész korhadt ó-világot, s átvitorlázott Amerikába.

Mikor visszakerült, csodadolgokat tudott az újvilági művész-pártolásról itthoni ismerőseinek elmondani. Például egy a leghihetőbbek közül.

— Chicagóban voltam, hat előadásra szerződöttem. Óriási színház. Rengeteg közönség. Roppant bevétel. Pénzt nem számlálják, hanem mázsával mérik. »Varázsfuvolat« adtuk. Mikor kilépek a szinpadra s rákezdem »In diesen heiligen Hallen« . . . egyszer csak egy lövés hangzik s egy golyó fütyül el a fülem mellett; arra egy második lövés durranik el a tulsó oldalon, s a golyó a sugólyuk kalapjáról ricochettoz a szinpadra; aztán két, három lövés egyszerre innen is onnan is! — No de én sem jöttem zavarba. Kirántom a zsebemből a revolveremet s »piffpaff« visszalövök egy párt a közönség közé, s azzal folytatom az áriámat . . . Kennt man die Rache nicht! — De azt az applausust hallották volna! — Szerencsére a chicagói revolverekben a golyók papír-machééból vannak.

Úgy látszik azonban, hogy a derék Müller még is csak megunta a dollárözönt s partra kívánczozott ugyanazon németországi apró biro-

dalomhoz, amely már egyszer szigetet képezett művész-oczeánján.

A fejedelem még mindig ugyanazon műpártoló maecenás volt; csakhogymost már parókát viselt s a páholyát megcserélte. Hajdan az első emeleten volt az udvari páholy; évek sorának leteltével a fejedelem a szinpad közvetlen közélébe éta-bli-rozta magát; olyan formán, hogy akkurát a szinpadra könyökölhetett ki, a mi igen előnyös helyzet, kivált ballet-előadások alatt.

Itt aztán nagyon megbecsülték a ritka művészt: a sör is rendkívül jó volt. Mindenképen meglehetett elégedve.

Egy este a budapesti Blumenstöckliben kedélyesen mulatott egy művész-társaság: köztük egy hajdani karnagy, a ki sok külföldi szinpadot ismert. Ebben a vendéglőben népénekesek szokták magukat produkálni. — Vacsora közepén a törzsvendégek között élénk mozgás támad: »Öjön!« — S azzal betoporzékol az ajtón egy Sylenusi alak, a hátán óriási nagy bögővel. — Azon kezdi, hogy milyen átkozott meleg van! a szegény brugósnak majd kiszakad a lelke, a mig ennyi garádicson felmászik! Egy pinczér rögtön szolgál neki egy pohár sörrel. A pohár két itczés. A brugós fogja a kancsót a fülénél

s egy húzomban kiissza lélekzetvétél nélkül. A publikum »da capot« rivall: arra a pinczér második kancsót hoz. A virtuoz azt is üresen adja vissza.

— Erről a vonásról ismerek önre! hisz ön a derék Müller.

— Hát persze, hogy én vagyok! Miért ne volnék, ha ki nem cseréltek.

— Az x-hauseni nagyherczegi kamara-énekes?

— Csak volt az! Tempi passati! Elcsaptak.

— Mi okból?

— Hát azért, mert az orrára köptem a nagyherczegnek.

— Ne mondja már.

— A biz úgy van: — ön tudja, hogy nekünk énekeseknek szokásunk, mikor valami nagy áriánk közeledik, elébb a torkunkat kiköszörölni, s ha valami reszeli a gégenket, hátra fordulunk és kiköpjük. Hát én a nagy buzgóságomban elfelejtettem, hogy a nagyherczegnek a páholya a szinpadra nyílik, s ő herczegsége odakönyököl. Jön az áriám, érzem, hogy valami »fetzli« van a torkomon. Egyet krákogok, hátrafordulok, »pfthű« s megtörtént a szerencsétlenség. Másnap kiebrudaltak.

— És most itt helyezte ön el magát.

— Higyje el, hogy soha sem volt olyan jó dolgom, mint most. Enni inni kapok, a mennyi kell, s hozzá tíz forintot egy estére. Soha se volt annyi fölösleges pénzem, a mióta élek.

S azzal elkezdett énekelni mindenféle tréfás kupletteket, azzal a fenomenális harangzöngésű mély hangjával, a mihez hasonlóra sokáig lehet várni: maga kísérte a dalait a brugóval.

De azért, hogy olyan sok fölösleges pénze volt, soha sem vitte annyira a derék Müller, hogy több kabátja legyen annál, a mi a testén van.

Egy este nagy szomorúságban találta leg-hűségesebb patronusát, a Blumenstöckl vendég-lőst. Kérdi tőle, hogy mi baja?

— Meghalt a szegény jó feleségem.

— Áldott jó asszony volt: Isten nyugtassa meg. Ki csinál nekem már ezután olyan jó son-kás omelettet!

— Lássa ön, ön is eljöhetne holnap a temetésére.

— Szívesen megtenném: nagy élvezet volna rám nézve. De lássa ön, nincsen ilyen gyász-esethez való fekete kabátom.

— Van én nekem kettő, az egyiket oda adom kölcsön.

— Már úgy jó lesz. Holnap lesz szerencsém.

— Enyim a szerencse.

A vendéglős épen olyan bőven megáldott termettel birt, mint a művész: a fekete kabátot mintha csak rászabták volna Müllerre.

Hanem a temetés után nem jött vissza Müller a kabáttal.

Sőt énekelni sem jött el többet, hanem elszegődött valamelyik orpheumba.

Az emberséges vendéglősnek több heti várakozás után végre elfogyott a türelme s egy este utána ment az énekesnek, s megkapta azt a kedvencz kocsmájában, a mint épen a tarokkozásnál ült.

— Jó estét, Müller úr!

— Csitt! Egy szót se, ha az élete kedves! Tiz tarokk tous les trois, pagat ultimo.

S csak azután, hogy az utolsó ökölcsapás elhangzott a kártyaasztalon, fordult hozzá.

— Most deklamáljon már! Mi a Schlagwortja?

— Hát a kabátom! A fekete kabátom, a mit három hete van már, hogy az úrnak kölcsön adtam gyászruhának, s még sem hozta vissza.

— Mert ismerem a magasabb etikettet. Az udvari gyász hat hétig tart. Még nem telt le, csak három.

S azzal békében osztott tovább.

Aztán megint csak visszakivánczozott a szép Amerikába. Keresztül énekelte magát az oczeánon. — De már vissza nem tudta énekelni.

Soha életében nem volt olyan kemény sorscsapás, a mi megrendítette volna; hanem a mint egyszer legjobb játék közben a bőgőjéről az öreg húr lepattant, abban a perczen megütötte a guta. Ezt nem bírta elviselni.

A Hortobágy.

I.

Mi az a Hortobágyi puszta?

Egy ismeretlen sziget a szárazföldön.

»Sziget«, mert körül van véve a civilizált világ tengere által: partjai népes városok, tanyákkal megrakott, jól művelt gabonaosztó földek, dohánytelepek, ültetett erdők, kertek; maga pedig egy őspuszta, a mit ekevas föl nem hasogatott soha. »Ismeretlennek« is méltán nevezhetem; mert a kik a hire végett idejönnek mulatni, mind ott telepesznek meg a hortobágyi vendéglőben, onnan visszatérnek az évenkénti két nagy marhavásárt is ott tartják meg a Hortobágyparti nagy hid előtti síkságon: de bele a puszta végtelen labirintjába ritkán vetődik el valaki: jártas kalauz nélkül meg se is próbálja: — azon a

kétszáz hatvan pásztoron, a három állatorvoson, a pusztai biztoson és az ő mező-biráin kívül alig járja be valaki magát az igazi hortobágyi pusztát.

Ennyiből áll a lelkes lakossága egy ötvenkétezer holdnyi területnek: kétszázhatvan ember. Hanem aztán a lábas jószág, a mely ezeknek a felügyeletére van bizva, megy ötvenezerre.

Az egész terület nem való másnak, mint legelőnek: tavasszal sok a vize, nyáron kevés, a hol nem »totyogós«, ott szikkadt: termő szik és vak szik váltogatja egymást: amannak a növényzete buja, emezé kúsó porcsfűvön és szé-kifűvön kívül semmi.

A régi leírásokban nádasokat, tavakat találunk: azoknak most már hire sincsen; elvitte a Tiszaszabályozás. Nagy áradáskor csónakkal járták e pusztát: a Hortobágyon két kerekű malom volt, mely a város számára őrölt. Kuthy Lajos leírásában még vadkanok jelennek meg. Régente híres volt a vidéken a kócsag vadászat: most már csodának ha látni egyet. Ezelőtt negyven esztendővel, mikor a muszkák elől menekültem, a fegyverlerakás után, a Hortobágyon át, egy csikós bojtár vezette a szekerünket fél napi járó nádason keresztül, tengelyig érő vízben; a nádas

közepén volt egy tó, annak a partját körülszegélyezték a gémek, kócsagok. Ma már se nádas, se tó nincs. Legelő az egész terület három óra járásnyira széltében, hosszában.

És ebben a látszatos egyhangúságban mennyi csodaváltozatosság van! A betyárromantika is kipusztult végkép: de azért mennyi ősköltészet maradt még itt a természetben, úgy, mint a népéletben!

Tavaszzal legérdekesebb a Hortobágyot megtekinteni, a mikor még minden üdezöld, s még nem vették át az uralkodást a legyek, bölgők. szunyogok és musliczák billiói.

A debreczeni városi tanács vendégszeretete fejedelmi kényelemben részesíti a szívesen látott népisme buvárt, utazót, festőt, kül- és belföldi nevezetességet. Minden jóra való ember, a ki a Hortobágyi pusztát be akarja járni, szíves vendégszeretetre talál, s ugyan még egy pálczát se hozzon magával védelmi szerül, csupán a pihe-nési igényeit szállítsa le a legkevesebbre.

A mint a város pompás ötös fogatán, (a mely maga is festőnek való tanulmány, eredeti magyar arczu kocsisával s a »Lajos« hajduval a bakon) az ötven méter széles országuton a két oldalt elterülő tanyákat elhagyjuk, melyek-

nek legutolsóján éppen akkor ültetik, nagy gond-
dal és fáradsággal a dohány-rászakat: míg a
buzaföldek mentén egész hosszú sor asszony-
cseléd virít, piros ruháival, a kik a konkolyt
irtják a vetés közül: átvágunk az emlékezetes
»Vér völg y ö n,« ki hagyjuk a lovaknak magu-
kat fujtatni a Kadarcsi csárdánál; azután
következik a »K ő - ú t.« Ez már a kezdete a
Hortobágnak. Itt vannak a birkanyirók. A juh-
nyájakat, melyeket előtte való nap a Hortobágy
vizébe épített mesterséges usztatón megmostak,
ide terelik fel, s aztán az asszonyok roppant
nagy pajtákban szabadítják meg hegyes ollóikkal
gazdag bundáiktól. Az egyik pajta körül a nemes
merino birkákat látjuk, a másik mellett az ő-
eredeti magyar juhot, mely hosszú fürtös fehér,
vagy fekete gyapjával, vadkecske fejével, kacska-
ringósan megtekert felálló szarvaival valóságos
vadállatot mutat.

Ha akad a látogatók között naiv kedély, a
ki kíváncsi rá, hogyan támadhat a birkáknak,
(kosnak, nőténynek egyaránt) ilyen csodálatos
csavarforma szarva? annak a juhász megmagya-
rázza szépen, hogy annak a szarvára mindennap
egy forró czipót húznak s annál fogva
csavargatják meg ilyen czifrára: s azt olyan ko-

moly ábrázattal mondja, hogy sértés volna benne kételkedni.

Jó szerencsére ott van a kalauzoló urak között a Hortobágy legkedveltebb alakja, doktor Deli Mátyás, a ki valamikor barát volt, de ott hagyta a reverendát, és most kitűnő derék állatorvos: tréfás alak azoknak, a kik a tréfát értik; de a kik a tréfa mögött megtalálják a komoly értelmet, azokra nézve megbecsülhetetlen utbaigazító. Valamennyi pusztákfiának ő a keresztapja, násznagya, birája, papja, tanítója, és orákuluma: nem is híják másként, csak »apánknak.«

Doktor Deli Mátyás mingyárt jó eleve megismertet bennünket az itteni társadalmi állapotokkal. — Még a pásztornép között sincsen egyenlőség: itt is rangosztályok vannak. Legfelül áll a gulyás: ezek a Hortobágy grófjai; azután jön a csikós: ez a köznemesség, a pusztai gentry. Gulyás és csikós barátkozik egymással; de már a másik kettővel nem örömet keveredik: a kik között rangban előbb áll a »kondás« (a mi jellemző a sertésenyésztésére büszke Debreczenben), legutoljára jön a juhász. És még ezek között is elébb való a magyar juhok pásztora, legvégül marad a nemesített birkák őre, A debreczeni régi civis gazda

ma is jobb szereti a magyar birkát, mint a merino juhot: amaszt így hja: »ezek az ártatlan jószágok«; emennek a neve nála: »ez a csunya féreg.«

Oka a haragnak az, hogy a magyar juh egyenesen előre legel, az utána jövő nyájnak is hagy valamit; de a merino juh jobbra balra legel; egész kopaszra nyirja a legelőt.

»A juhász soha sem mond igazat: a kondás megmondja az igazat; de goromba és rútul káromkodik; a csikós makacs és nem engedi magát kikérdeztetni: a gulyás becsülettudó, kevés beszédű: de a mit mond, az helyén van.«

»Mikor a juhász a csárdába letelepedik, a mint a boros palaczkot eléje teszik, azonnal elkezd dalolni. Sabban nem hagyja, a míg a borban tart: — a kondás szitkozódik, káromkodik ivás közben; — ha aztán jön a csikós, elkezd legénykedni, hetykén beszél és kötekedő; — mikor pedig a gulyás kerül az ivóasztalhoz, az respectust tart a többi fölött: nagyot hallgat, lassan beszél, s csak a vége felé áll

elő, hogy »no hát én is tudok egy új nótát!« akkor aztán mulat.»

Mind a négy fajtaival nagy hamar módunk lett megismerkedni: s igaza volt a doktornak!

Még egy csárdát érünk útközben, a Hortobágyi pusztán végig vágatva a gyors öt lóval, miközben a láthatáron folyvást kísér bennünket az Ujvárosi templom tornya. Két nagy tehén csorda marad el mellettünk, mindegyik ezerezen feljül álló gyönyörű czimeres szarvu állatok! Birkanyájak, sertéskondák; de még semmi ménes. Azok túl vannak nagyobb részt a Hortobágy folyón.

Azt mondja a csikós: »Az Ur Isten is azért teremtette a Hortobágy vizét, hogy elválassza a derék állatot a birkától!« Túl a Hortobágy vizén már nem szabad birkának, juhásznak a pofáját mutatni: disznórul pedig szó se lehet! Az csak a karám mellett huzhatja meg magát, mint halálra ítélt gonosztevő.

Egyszer aztán csak elmarad nyugatnak az ujvárosi torony, s csak hébehóba bukkantik fel megint, mikor a délibáb felkapja a levegőbe. Előttünk áll a hirhedett Hortobágyi csárda. Derék kőépület, künn az országuton, soha kerítéssel körül nem volt véve. Mellette egy ren-

geteg kocsiszin. Jó bora, jó konyhája, kényelmes vendégszobái: uraknak való étterme, s a pásztorok, kocsisok számára tágas ivószobája. Valamikor nevezetes szállás, mikor ezen az úton jártak a kalmárok Budapestre, s talán megint az lesz, ha a Debreczen-Füzes-Abonyi vasút megvalósul, s gőzmozdony fűjtat végig a Hortobágyon. Most csak hívott vendégek által népesült meg.

A vendéglőnek most már kertje is van, annak a tövében folydogál nagy lassusággal a Hortobágy folyó, szélességre olyan, mint a Garam rendes időben. A vidék nevezetessége a rajta átvezető roppant nagy köhid, kilencz boltozatos oszlopszaton nyugvó. Az a monda róla, hogy építéskor a hozzá való meszet tejjel ójtották meg: azért olyan tartós.

E hid képezi a pusztán a legnagyobb magaslatot. Innen látjuk közeledni a több oldalról előterelt méneseket.

II.

A regényes látványok, a zajos jelenetek nincsenek ott mindig. A városi tanács intézkedései folytán lettek a Hortobágy mellé, túl a vizen felterelve a szabad ménések, festőnek, írónak, fényképésznek tanulmányozás végett.

Itt mutatták be a vad mén elfogását pányvával a szabad ménes közül. Két délczeg csikós legény volt kiszemelve a feladathoz, az egyik a »Pákozdi«, a másik a »Pecze«; igazi mintaképei a Hortobágyi csikósnak: büszke rátartó fej, nemes arcvonások, naptul barnapirosra zománczolva: napbanézó szemek, sugár szemöldökök és hozzá délczeg termet kálvinista nyakkal. Egyszer már láttam a fiatalabbat, a Peczét, a mint a város czifra méneséből kifogott egy kiszemelt lovat a pányvával: az is festői jelenet volt: a csikós legény egy magában fogta el a paripát a pányvával, mozdulatlanul állva a helyében. Karjain duzzadó izmairól alácsúszott a lobo-gós ingújj: olyan volt, mint egy antik görög szobor; — csendesen oda vonta a lovat magához, másnak segítsége nélkül.

Ezuttal azonban az elfogott paripa nem adta meg magát olyan könnyen: rúgott, szökelt, felhányta magát a levegőbe, csavarta a nyakát, s a másik csikósnak is be kellett kapaszkodni a pányvába, hogy világgá ne szaladjon a mén.

Megértettem aztán később a két jelenet közötti különbséget. Ez az utóbbi próba a »szilaj ménessel« lett megkísértve, az előbbi pedig a »czifra-ménese« közepett. Amazt, ha

megriasztják, Nádudvarig elszalad: emez már istállót is ismer. Mikor délután a városi nemes fajménest felkerestük; nem kellett azokat pányvával fogni: odajöttek maguktól hozzánk, oda álltak a festő háta mögé s a vállán keresztül nézték, hogy mit rajzol. Egy vad paripa, mely soha kötőféket nem látott, meg hagyta a fejét simogatni, s olyan udvarias volt, hogy elvette a kínáló hölgy kezéből az ákáczirág bokrétát és szépen megette.

A nemes fajménés számadó csikósgazdája rakott házban lakik. Fecskerakás a fal, vert agyag, szalmával keverve; nád a födele. Ha belépünk, a fejünket le kell hajtani, hogy bele ne üssük a gerendába. Nyáron nem látja ez a szoba a gazdát, mert annak az ágya (két szál deszka) ott van a kinyuló eresz alatt; egy bundadarab a fejevántos, fölötte a polczon a domború hátú rengeteg nagy kenyerek, meg a fabödön, melyben a heti étele áll. A hátulsó félszerben elég hely van három kuczorgó süldőnek.

Csikós, gulyás szereti a jó konyhát. Konyhája ugyan nincs; de étele van. Azt a felesége készíti el, a ki odabenn lakik a városban, s egyszer egy héten, vasárnap kijön a pusztára s hozza

magával tele bödönben az egész hétre való elégséget.

»Fehér eczetes«, — »Kaszás lé«, — »Kálvinista menyország«, — »Töltött káposzta«, »Espékes«, — »Savanyu paszuly«. — Ez a változatos szakácskönyv. Egyik héten az egyik, másikon a másik. — Csupa savanyu lére készült ételek: ezt az életmód kívánja. A magyarok ismerik valamennyit: csak az »espékes« kíván magyarázatot. Ez áll friss disznóhusból, a melyre bőven leszeletelt vereshagyma van tetézve s eczetes tejfeles lével be-rántva, egész borssal behintve. — Ha eltalál fogyni az étel, ha rossz időjárás gátolja az asszonyt a kijövetelben, a puszták embere maga is kész szakács: ott a tarisznyában a lebbencs, meg a kása: készít »tésztás kását.« Magam is kóstoltam: pompás reggeli volt.

Azt mondtam odafent, hogy nincsen kunyhája. Dehogynincs. Csakhogy azt itt »vasaló«-nak hívják. Minden karám mellett ott áll a vasaló. Ez egy ölnyi átmérőjű kerek, kunyhóforma, felül nyitott nádsövény, melynek a feneke téglával van kirakva: középett a tűzhely, a mellett a forgatható »szolga fa«, a minnek a végére a bográcsot ráakasztják, s alatta tüzet raknak. A tüzelő-

szer a legfinomabb hortobágyi kokszt, a mi ott szárad a karám végében halomra felrakva: bányája a sik mező: úgy hívják pásztornyelven, hogy »árva trágya«. Ezt összegyűjteni a »taligás« hivatala: azután a bográcsban megfőzni az ebédet, az is a taligás hivatala; s végül a kész ebédet bográcsostul tanyárul tanyára elhordani a bojtárok után, ismét a taligás hivatala. Taligás a czime a csikós-tanoncznak. Tizenkét éves korában jön ki a fiú (a pásztor fia) a pusztára s beszegődik a karámba. Odáig iskolába járt, írni, olvasni, számolni tanult: a nélkül nem lehetne »számadó«. Ott aztán addig szolgál — fizetés nélkül — míg megnő, s bojtárrá emelkedik s az ő kötelessége a tüzelő gyűjtés, főzés, takarítás s hajdan az esett barom lenyuzása is az volt; de ez alól már felmentette az új rend a pusztán.

A karámon és a vasalón kívül még ott látjuk a hármasszárnyú szélfogót: a mi a juhászoknál nádból készült cserény; a birkának az is jó védelem: de a gulyának, ménesnek erős deszka palánkból készült az, mely a pusztán végig seprő zivatartól megóvjá az odaterelt állatcsoporthoz.

Kiegészíti a képet a nagy csordakút. Egy három öl hosszú, két öl széles mély me-

dencze, melybe négy oldalról buzog fel a föld-furóval előcsalt friss viz. Az egész nagy architecturái remekeléssel kifalazva, keresztkötéssel kiczövekelve vastag tölgyfa gerendákkal, s összekötve a roppant hosszú tölgyfa itató vályuval. Két-három kankalikos kútgém jár fel s alá déltájt, estenden a kútba, s az sem gyerek munka: öt, hatszáz, sőt ezer darab állat számára vizet meríteni. — Egyszer már a tanács hozatott külföldről egy meritő gépet; mely két ló erejével könnyen elvégezné a munkát; de nagyhamar tul kellett rajta adni; mert a pásztorember inkább maga fáradt a vizmerítéssel, minthogy a kedves jó háttas lovát kinozza meg a göppöly keringésével.

A juhász karámja megint másforma: annak már belül van a tüzhelye, s a belsejében vetett ágy van és tulipántos láda, a falakon főzőeszközök, czintálak, a gerendákról, gomolyás zacskók lógnak alá. Ennek már kinn lakik a felesége a pusztán, télen nyáron. Apró gyerekek játszanak a szalma között, kis csibe, kis kácsa szaladgál a ház körül. Olyan juhász karám is látható, mely szigetmódra körül van árkolva; az árok vízzel tele s a vizen át hid vezet a kunyhó udvarára, mint egy kulcsos várba.

De kertet nem látni sehol. Csak a csalán, meg a papsajt, az emberi lakásnak ez két hű kísérője, veszi körül buján a karámot.

.
 ,

Az idő kitisztul, a felhők eloszolnak, semmi szél nem leng már; s ekkor egyszerre elkezd a délibáb a maga tündérjátékait. A láthatáron tenger terül szélyel, mely sebesen futó hullámokat látszik hányni s a futó hab tetejéből sötétzöld erdők, szigetek emelkednek elő. Az elhagyott karám, melyet az imént meglátogattunk, egyszerre emeletes palotává magasodik fel, s az újvárosi templom felkap az égbe s bazilikává nő meg. Majd egy szép hosszú várost látunk, fehér házak soraival: nem város ez, hanem legelésző ökrök. A tenger lassankint elnyeli a távot; úgy hogy az ökrök a láthatáron látszanak állani, s a láttani csalódás mammuthokká nagyítja az alakjaikat. Az optikának minden szabálya fel van forgatva. A távol álló tárgy lesz nagyobb, a közelebb álló kisebb. Elénk támad egy emberi óriás a láthatáron, a ki úgy látszik, hogy apró sertéseket hajt maga előtt: mikor közelebb érnek, akkor látjuk, hogy az óriás egy simpla gulyásbojtár, az apró állatsereg pedig kétszáz

fiatal bika egy csoportban. Majd megint egy gályákból álló flotta látszik a tengeren át felénk vitorlázni: rájövünk, hogy azok legelésző lovak. Mikor közelebb megyünk hozzájuk, hogy kijönnék a délibábból, egyszerre úgy eltörpülnek, hogy alig látjuk őket. Néha a délibáb felkapja a láthatár alatt mélyen fekvő helységek ábráit a szemünk elé s olyan közel hozza, hogy az utczákon szaladgáló ebeket ki lehet venni: a Hortobágy egyszerre tele lesz városokkal. Ezt különösen reggelenként látni. Az sem tart sokáig. Máskor meg azt látjuk, hogy két ménes legel egymás fölött, az egyik a földön, a másik a levegőben. A háznak, tornyoknak visszképe úgy látszik meg a délibábban, mintha csendes tó tükréből verődne vissza, de azt is megteszi a délibáb, mikor jó kedve van, hogy a házat és a visszképét a tetejével, a tornyot a hegyével megfordítva ragasztja össze.

S ez a tündéri játék így folyik napestig: mentül égetőbb a napsütés, annál tüneményesebben.

Azt hiszem, hogy ha ide a Hortobágyra egy várost építenének, ott senki sem dolgoznék soha: minden ember az ablakában ülne, s a

délibábot nézné egész nap, mint a hogy nézi most a puszták pásztor népe.

.
.

Harangszó nem hangzik a pusztán: csak a nap állása tudatja velünk, hogy ebéd ideje van.

A hortobágyi csárdában vár bennünket a jó magyaros ebéd.

A behívott csikósok számára is fel van hordva a lakoma a nagy ivó szobában.

Azonban a nap egyik hősét, a Pákozdit hasztalan hívogatják: nem akar bemenni, nem akar a lakomához ülni. Tanácsbeli urak, vendégek, festők, magam is eleget invitáljuk: de csak nem jön: nem kell neki se étel, se ital, s az okát sem mondja meg, miért nem?... Hát csak nem!

Végre aztán kivallja, hogy van a csárdásnak egy szép leánya, a kit ő nem akar többé látni. Két éve már, hogy felfogadta: s állja ma is a fogadását. — A régi pusztai regény. — Szép volna leírva: de az egész történet a csikós titka, s mikor azt nekünk elbeszélte, a becsületünkre bizta, hogy nem adjuk tovább.

Mit lehetett tenni. Ha a csikós nem akart az ivóasztalhoz bejönni, ki kellett vinni az ivó-

asztalt a szabadba; ott azután hozzá ült a csikós, s az ő kedvéért a többi pásztorok is odatelepedtek. A nagy ivószobában nem maradt más, mint a sorozásra gyülekező legények Balmaz-Ujvárosból.

— Hát ilyen a csikós adott szava: bizonyítá doktor Deli Mátyás, a ki jól ismerte a csikós történetét. Van itt egy öreg csikós, a kivel meg az történt, hogy ezelőtt húsz esztendővel, egy vásár alkalmával, mikor a konvenziós lovát eladta, erősen betalált venni az áldomásból, s széles jó kedvében egyszer csak berontott az úri étkező szobába. Én épen ott ültem az asztalnál, s mellettem egy számadó juhász, csendesesen poharazgatva. »Ejnye te szemtelen juhász! rivallt fel a csikós; még te a tekintetes úr mellé mersz ülni! Te juhász!« s azzal úgy csapta pofon a jámbort, hogy az asztal alá fordult szegény. Én lehordtam a garázdálkodót, hogy mer ide betörni? »Hát csak tánczolni akarok, tánczosnét keresek.« — »Eredj a pokolba! nincs itten neked való tánczosné!« — »Dehogy nincs, deb'zon van!« s azzal nyalábra kapta ezt a nagy öntött vas kemenczét s ezzel kezdte járni a kuferczest, s addig járta, mig össze nem rogyott. Kétszázötven forint volt a bugyillári-

sában, azt reggelre ellopták a vásári tolvajok. — Helybeli nem tette. — Másnap aztán odajött hozzám nagy töredelmesen: »éj be nagyon bánom, a mit tegnap tettem! Hogy a kétszázötven forintomat elvesztettem, azon nem búsulok; de hogy a tekintetes urat megbántottam, azt átallom nagyon. Már most büntetésül felfogadom, hogy húsz álló esztendeig nem iszom se bort, se pálinkát.« — S megállta, hogy húsz esztendeig nem ivott mást, csak vizet. Ilyen a csikós adott szava, hát még a gulyásé?

Fülöp János uram igazi diszpéldánya az alföldi gulyásoknak. Lóháton a nyeregben ülve is athletai alak, szép szabályos értelmes arc; s ha leugrik a lórul, megreng a föld alatta. Őles a termete. Ez tartott hozzám felkészöntőt a többi pásztorok nevében: rövid talpraesett mondasokban. A pusztai gulyásnak harmincz kötetből álló könyvtára van a vályog falu karámjában s ismeri azokat a magyar költőket, a kik a magyar nép számára irtak, jobban, mint — majd megmondtam, hogy kicsodák?

Becsüli is valamennyi pásztor ember.

Később a másik Fülöp is oda jött, az öregebb, öcscsénél alacsonyabb. De valóságos érzelmes, nemes vonásu magyar arc: ez is számadó

gazda; mind a ketten világot láttak már s tekin-
télylyel birnak az urak előtt is.

III.

Aztán akad egy magyar parasztlegény (nem cigány) a kinek hegedűje van. De bizony olyan szépen el tudta húzni a legkedveltebb csárdásokat; pedig soha se tanulta senkitől a hegedülést. Ez alatt odavetődött egy juhász gazda is. Őszhaja volt már, s az göndör fürtökben borult a vállaira; de fiatal arcza s pompás villogó ép fog-sorai, mikor megszólalt.

»Ha megengednétek, édes fiaim, hogy egy szegény juhász is közétek ülhessen,« mondá nagy szerényen.

»Üljön közénk, apám uram,« mondának a fiatalok, helyet szorítva a számára a közös padon, s megadták neki a becsületet, azért mert öreg ember, daczára annak, hogy juhász.

S a hogy doktor Deli Mátyás mondá: a mint a boros palaczkot a juhász elé tették, ez rögtön rákezde a dalolást: s aztán folyt belőle a dal vége szakadatlan.

Festő művészeink a borozó társaságot siettek rajzolni, én pedig a juhász mellé telepedtem, poezist tanulni.

Olyan nóták azok, a miknek a verse és dallama együtt születik a pusztán, s mind a pásztor életet jellemzi. Egy pár szakaszt elfogtam az emlékezetemmel.

„Két hete már, ha nem három,
Mindig a gazdámát várom :
Ahol jön már számárháton
Mi felénk tart, a hogy látom.“

„Jó napot, édes bojtárom !
Van e hiba ? van-e károm ?
Nincsen hiba ; de nem is lesz ;
Még ez a nyáj kezemen lesz.“

„Esteledik, alkonyodik :
Gulya, ménes takarodik ;
A számadó káromkodik :
Három bojtárja bort iszik.

Egyik iszik a Kadaresba ,
A másik a Hortobágyba
A harmadik a Megyesbe
Hej keringős teremtetten !“

„Mikor a juhász bort iszik :
Szölke számár szomorkodik.
Ne szomorkodj szölke számár :
Majd elmegyünk a nyáj után.“

„Hat jó kutyám farkas nyomán,
Két bojtárom két oldalán
Magam megyek a derekán,
Szölke számár a hátulján.“

Ez mind a boldog pásztoréletből, végül aztán a betyáréletből is

„Vizen sáron az állásom :
Még ott sincsen maradásom.
Ha szaladok, megkergetnek.
Ha megállok, megdöngetnek.“

Utoljára aztán a zene és dal mellett a csikós, a gulyás tánczra kerekednek, s eljárlák azt az igazi pusztában született friss magyart, a mit hiába utánoznak az urak a fényes parketten: téglás padló kell ahhoz, meg csikóslegény.

S ez így megy változatosan késő estig. Az író és művész vendégek kedvéért vasárnap van ma az egész pusztán.

S az egész multság alatt egy durva, egy csintalan szót, egy sértő mondást, egy köteke-dést nem hallani. A ki meg akarja ismerni az igazi »elegáns« magyar embert, az menjen ki a Hortobágyra.

Magam is, meg a művésztársaim mind együtt üldögtünk a pásztor gazdákkal a borozó asztal mellett, odajött a doktor Deli Mátyás is s ő is koczingatott velük: »Én vagyok ám ezeknek az apjuk valamennyinek, s elmondhatom, hogy az én fiaim között egy rossz ember sincsen.« A számadó gulyás rámondá, hogy »igaz! Nem

tünnénk el magunk között a rossz embert: elüznénk a pusztáról.«

.
.

Egy debreczeni jó barátomtól hallottam, hogy nem régiben két csikós legény között egész lovagias természetű párbaj folyt le a pusztán.

A kihívás becsületkérdés miatt történt, furkós botra, lóháton: egész szabályszerűleg, párbajtanuk segédkezése mellett. A furkós bot komoly fegyver. A vivók egyike bezuzott fejével hullott le a nyergéből, keményen helybenhagyva.

A magyar csikós nem ront egymásra orozva; nem késsel; nem rálesve; nem is a harag első dühében, vagy a bor mámorában: — megvárja míg a düh és a mámor elpárolog; s akkor gyürkőzik neki: találkozást ad: »gyepre bajszos!«

Ez is egyike a faj nemes vonásainak.

.
.

A míg a mulatság tartott, a festő művészek az érdekes népalakokat rajzolták: a mit azok büszkén tūrtek. Hatalmasan tudtak pozírozni! Kivált a fiatal Pecze.

Egyszer azt kérdi az egyik a rajzoló művésztől, hogy mi az a jószág, a mivel most azt a papirost csiszolja.

— Ez magyarul gumilásztikum: pogány nyelven »ruggyanta.«

— Mire jó az?

— Hát ha az ember valamit elhibázott a plajbászszal, ezzel kitörülheti.

— Mi lehet annak az ára?

— Tíz, húsz krajczár: a nagysága szerint.

— Hol lehet azt kapni?

— Minden papirkereskedésben.

— A volna nekünk jó.

A festő azzal felajánlotta nekik, hogy ezt a drága kincset kétfelé vágva, megosztja közöttük.

Mély hálájukat fejezték ki érte.

Ne tessék rosszat gondolni!

Nem »számokat« kiigazítani való a gumilászt a számadó csikós kezében; hanem csak neveket. Mert ezeket adja vissza olyan nehezen az engedetlen plajbász, kivált mióta sok idegen hangzású is keveredett a gazdák közé. Például a Schweiczer Nepomuk nevét a világért sem tudja másként leírni a számadó, mint úgy, hogy »Váczi Pamuk« s e miatt újra kell

irnia a számadó levelét. Most már ezen a bajon segítve lesz a gumilásztival. Csak a nevet kell kitörölni, újra írni: a többi megmaradhat.

Igy hatolt be ismét egy darab civilisatio a pusztába.

S tovább folyt a táncz, a nóta:

„Hej hűj! Göndör a babám:
Szeret is az engem igazán.“

.
.

Estére egy kis halászat is lett rendezve a Hortobágy folyamában. Két példánya a pákászok kiveszőben levő fájának egy hálövetésre egész tele kassal húzta ki a széles, nagy pikkelyű kárászt, a miből jóízű vacsoraszaporító lett hamarjában. Az alatt mi »festő-kagylókat« szedegettünk a folyam sárlepte iszapjában. A pusztának még halai és hullói is vannak.

Hajdanában még hires madarai is voltak: a sasok és dögkeselyük. Mikor még az elesett lovat ott hagyták a pusztán — saharai módon — a hol elhullott, s annak az elfogyasztására más világrészből is eljöttek a levegőég nagy ragadozói. A népajk emleget egy csikós legényt, a kinek az volt a furfangja, hogy egy lenyúzott állatbőr alá elbujt, lyukat vágva annak a hátán,

s mikor arra szállt valami keselyű, hirtelen kinyult a kezével a nyíláson, s megkapta a nagy madarat a lábánál fogva s lerántva a lábait, ott tartotta addig, míg a lesben álló társai odarohantak s a keselyűt agyonverték; de már ennek a nemes mulatságnak vége, a mióta az elhullott állatoknak eltemetése törvény szerint meg van parancsolva.

Az állathulláknak körül korlátozott temetője van a legterméketlenebb szikes pusztán: valamennyit odaviszik, ott fejtik le, s aztán mély gödrökbe elhantolják.

Nem igen étvágyingerlő tárgy biz ez; de jellemző adat a hortobágyi életről, hogy az elhullott állatokat még nem rég is felhasználták. A pásztor ember nem hiszi azt, hogy a magátul meghalt állat husa nem olyan használatos, mint a leölté. — Mikor a mi csikósunkat magasztaltuk, hogy milyen derék egy legény, közbeszólt a hortobágyi kocsmáros. »Az bizony, mert ez még döghuson növekedett fel! De a mióta a kaormány betiltotta az esett marhát, azóta a fiatalság mind elaljasodik.«

Az volt ugyanis a szokás: hogy ha tulok esett el, azt nem hagyták a keselyűknek; hanem

a husát felapritották, bográcsra hányták, megabálták, s azután gyékényre kiterítették, a napon megszikasztották. Ezt a »szikkasztott húst« aztán, zsákra rakva, aként használta fel a gazda, hogy mikor bocskoros levest (eczetes hagymás lé rántással) főztek, annyi marokkal dobott bele, a hány vendég számára készült a vacsora.

Tiltva van már! Nem engedi a miniszter!

Mondják is zúgolódva, hogy mi baja a miniszternek azzal, hogy mi fő a szegény pásztor bográcsában?

.
.

IV.

A pusztai élet azt kívánja, hogy korán feküdjünk, mert korán kel a nap. Pedig a mit meg kell látni, az a napfelkölte a Hortobágyi pusztán.

A legelső kakas-szóra: éjfél után két órakor felébresztenek bennünket: »reggeledik« már.

A hortobágyi pusztán a legelső szürkületet úgy hiják, hogy »hajnalperczelés.«

A derült ég tele van még csillagokkal: ottan ragyog a »kaszás csillag«, az »Isten szemével.«

A csoportos »fiastyúk« a lefelé forduló »gönczöl szekere« a »bújdosók lámpása« — a »tengerbekacsintó« — a »menyország ablaka« hanyatlóban már a »kereszt csillag,« melyhez hajdanában a »szegény legény« fel szokott pillantani, mikor lovat lopni indult, s ha akkor azt sohajtá »Isten segits!« soha meg nem fogták (a hogy tudós Lugossynk feljegyzé), a csillagsereg között a fogytán levő hold ezüst sarlója világít: a keleti láthatáron pedig már világosodik az ég.

A sápadt hold és a sápadt hajnal kettős derűjében minden emberalak valami tündéries megvilágítást nyer, minden alakot két árnyék követ keresztben. A síkságot még sötétség lepi. — Nagy távolban csillámlik egy pásztortűz a mezőn.

A csárdában kész már kora hajnalban a jó meleg reggeli; mire az elköl, előállnak a fogatok; elől a pusztai biztos könnyű két lovas csézáján, utána az ötös és négyes fogatokon a művész had, a közkedveltségű és nagymiveltségű városi tanácsos, Nánássy Ferencz (nekem különösen régi jó barátom) kalauzolása mellett, a nagy gulya látogatására.

Letérünk az országútról délirányba, s benne vagyunk az igazi pusztában, a »zámi« határban.

A csárda, a mátai dombos liget, a Hortobágy fűzfái lassankint elmaradoznak mögöttünk, s fél órai vágatás után sik mezőkön át, siskás tocsgókat keresztül vágva, ott vagyunk hajnali három óra tájon a puszta közepén. Itt van az igazi pus z t a.

A végtelen messzeségben, a mennyire szem lát, nincs egy halom, egy élő fa, egy karám, egy nádkúp, még egy kútgém sincs, mely irányt adhatna: nincs semmi más, mint a két »kiterjesztett erősség«; fenn a még mindig csillagos ég, alatt a sima bársonyzölddel bevont föld; a mit egy vakandturás se zavar meg. Az ember úgy érzi magát itt, mint a szélcsendes tenger közepén. Semmi élő állat, se távol, se közel; se repülő madár, se dongó bogár, se futó nyúl, se fonó ürge, se békászó gólya. A telj h a t a l m u »semmi« uralkodik itten.

De még is van egy hang, mely életet hirdet. Ez a légben járó pacsirták éneke. Szemmel feltalálhatatlan kísér bennünket a magasban végtül-végig ez a száz meg száz égi énekes, a kinek zengő kardala a puszta közepén: e felséges templomban dicséri az Istent. És e pillanatban valami földöntúli kéjtelmes nyugalom-érzet fogja el idegeinket. Azt érezzük, hogy

kivül vagyunk a világon, megszabadulva a civilizált élet minden szabályaitól, nyomoruságától. A végtelen kerek sikságon nem vezet egy ösvény, nem egy kocsinyom: a ki itt járatlan, eltévedhet benne, mint egy őserdőben, köröskörül nem lát semmit, a mi tájékozna, a mi barangolásának előre vagy hátra irányt adna. Mikor köd van a pusztán, maguk az ittlakók is elbódulnak benne.

Órahosszant, vágató futamban eltart e felleges kép: az égre már feljött a nap kengyelfutója, a hajnalcsillag, a harmatos füben együtt fut velünk valami messze nyuló szivárványos dicsfény a sik földön, s csak ekkor tűnik fel előttünk a látó határon valami sötét folt: az első ültetett erdő a zámi pusztán, melynek akáczfái között rejtőzik a csikós karám, s ezzel egyidejűleg kezdenek kiemelkedni a föld hátáról egyes púpok: egy magasabb domb, három alacsonyabb: tatárhalmok a nép nyelvén, irtó csaták emlékei: a hol megbontják a domb zöld pázsitját, mindenütt csontok jönnek a napfényre. Egész helység volt itt hajdan. Most úgy hiják, hogy a »zámi pusztá«. A csonthalmokon kívül egy templom kőmaradványai beszélnek a rég elmúlt életről. Egy sárfalból készült karám, egy nádból

épült vasaló: egy deszka szélfogó, és egy csordakút a hajdani piacz egész ékessége. A három kútgém, keresztbe álló gerendáival úgy tűnik fel a távolból, mint a valóságos Golgotha.

A mi a pusztá nevezetességét képezi, az a »nagy gulya«. Ezerötszáz tehén, idei borjuval, nagy számú bikákkal egy tömegben.

Mikor megérkezünk még alszik az egész tábor; nem a zöld mezőn hevernek: szeretik a kényelmet, van egy feketére lehevert nagy szerű, a hová éjszakázni járnak. Még valamennyi fekszik: az ezernyi czimeres nagy szarvak erdőként magasra emelve, csak a legvénebb bika, egy elefántnyi állat, fekete kormos fejével, pupotvető nyakával áll magasan a csorda között. Meg sem mozdul egy is, mikor kocsijainkkal körül hajtunk az alvó helyük mellett. És ezek teljesen szilaj állatok: a mik télen-nyáron kinn vannak a pusztán, a szabad ég alatt. A teheneket nem fejik, tejgazdaság nincsen: azok csak borjútenyésztésért vannak. Eladni csak falkánként lehet belőlük, s elégszer megesik, hogy mikor az eladott falkát már beterelték a Tiszaparton a hidasba; akkor egyszerre előveszi őket a pusztá utáni vágy: keresztül ugrálnak a komp szélén, kiúsznak a Tiszából s visszavágtatnak a zámi

karámhoz: az eladó visszafizetheti a pénzt a vevőnek.

Ezt a tréfát a lovak is megteszik. Sok hortobágyi mén visszaszökik a »két víz« közül az új gazdájától a régi szabadságba, s magával hoz hámot, kötőféket. A múlt télen a város méneséből hatvan darab beszélt össze s tél utóján kitörtek a debreczeni istállóból s meg sem álltak a négy óra járásnyi mátai pusztáig: ott pihentek meg a jól ismert szénakazlaknál.

Napfelkölte előtt megtekintjük még a karámot, melynek belsejében szép sorban vannak felakasztva a bojtárok összegöngyölt bundái: aztán meg a »magyar wertheim-cassa«. Ez egy fiatal borjúnak a bőre, melynek mind a négy lába meg van hagyva körmöstül; a nyakán a nyílás, a mi lakatra jár: ebben tartja a bojtár a maga kincseit, pipáját, dohányát, só, paprika tartóját, meg az igazságát. Pénz, az nincsen benne. Mire való volna a pénz itt a pusztán?

Ez alatt a talyigás, egy értelmes okos beszédű legényke, kék ingben, gatyában; az ing pirossal kihimezve tarkán; megfőzi bográcsban a reggelire való »tésztás kását«, legelőbb minket kínál meg vele: jó izü eledel; többet ér a kávénál, meg a pálinkánál; aztán a bojtárok ülik

körül a bográcsot, hozzálátva hosszunyelű gömbölyű czinkanalaikkal. Lassan esznek, látva, hogy két piktor rajzolja a csoportjukat vázlatos könyvébe.

»Most kél a nap!«

A naptár szerint ugyan öt perczczel későbbre tette az astronomus a nap keltét; de hiszen azt minden ember tudja, a ki nem az iskola mellé járt, hogy a mit most látunk, az nem a naptest maga, hanem csak annak a csalképe, a melyet a légkör a láthatár alul kiemel, mielőtt a nap valósággal feljött volna.

Az itt látott csudálatos optikai képet, melyet még eddig semmi természettudós művében leírva nem találtam, csak is az itteni légrétegek különössége szerint lehet kimagyarázni. Ugyanazok a különböző sűrűségű, egymás fölött fekvő légrétegek, melyek a délibáb csalképeit előidézik, működnek a nap feljövetelénél a zámi pusztán. — Meleg reggel van, a lég ózonnal tele. — A nap képe, mint egy csoda nagy tűzhalom tola-kodik elő az égtől élesen elvált földhatár mögül. Fél első percz múlva a domborulat kicsúcsosodik s a napkép gúla alakot vesz föl: — másik fél perczben a nap ötszögletűvé lesz: — azután elhagyja a látóhatárt s félperczig olyan

lesz, mint egy oldalt fekvő tojás. Akkor el kezd alul összeszűkülni, felül domborulni: míg egy tökéletes gomba alakját veszi föl. Az ember kacagni szeretne rajta: ha olyan fenséges tünemény nem volna. A gomba nyele lassankint összezsúcsörödik, úgy hogy a nap ábra alul csitromot mimel, — majd elmulik az alsó csücske; de helyette a nap ábra felső részén támad összeszűkülés, úgy hogy az egy római urna alakot vesz föl. S az alatt nincs semmi fénye, pusztá szemmel lehet bele nézni: mintha valami istenrokon tündér csinálna játékot a felséges tűzgolyóval a halandók gyönyörködtetésére. A »hajnal délibábjának« lehetne ezt nevezni.

A debreczeni urak azt mondák, hogy ez rendes látvány itt a zámi pusztán.

De ez a tünemény maga megérdemelné, hogy a világ minden természettudósai ide vándoroljanak és ennek a titkát találgassák.

Egyszerre aztán véget vet az isteni játéknak az igazi nap, szerteszét lövellő fény-mindenségével.

Eddig csak a pacsirták éneke zengett; de a mint a fényes napsugár szétlővell a pusztán, egyszerre felzendül a barmok zenéje. Egy tömegben feláll a tábornyi, szarvemelő sokaság s a

maga hangjával üdvözli a hajnalt s indul a zöld mezőnek a kolompos vezetése mellett.

Ez aztán a kardal! Ezer bömbölő mély hang szakadatlan egymásba kapó zenéje, melynek disharmoniája maga a leghatalmasabb symphonia. Valamennyi tehén mind bögve hívogatja a fiát s így vonul végig előttünk, folyvást riadozó, bömbölő chorusban az impozans tömeg, mely, hogy ha felbőszül, nincs az a fegyveres hadsor, a mit keresztül ne törjön.

Jaj volna annak az idegen embernek, a ki csak egy borjut is megpróbálna ebből a gulyából elvinni! Hanem az ismerős bojtárok biztosan járnak keresztül kasul az állattömegen s igazságot szolgáltatnak közte. Arra nagy szükség van. Mivelhogy vannak a négylábuak között is olyan lelketlen anyák, a kik a kisdedeikről nem akarnak gondoskodni. Ezeknek kötelet kötnek a szarvára, odavonszolják a karámhoz: annak erős korlátja van tölgyfából. Az engedetlen tehén fejét hozzá kötik egy duczhoz, s aztán odaviszik alája a szegény kis sovány, pálczálábu bornyucskát s brachialis hatalommal megszoztatják. Ha pedig a borju már tinónyi nagyságra megnőtt s még mindig szopni akar, fatáblát kötnek az orrára, a melytől legelhet, de nem szophat többé.

Kiegészíti a puszták rendőrségét a három hatalmas, fehér bundás komondor. Kutyákat csak a gulyás és a juhász tart; a kondás és a csikós soha. A sertések széttépnék, a lovak agyon rugdalnák a kutyát.

A pásztorok viselete ma is az, a mi régen volt. Pörge kalap, lobogós bő ingujj, derékban oly kurta, hogy a meztelen has télen-nyáron kilátszik alóla munka közben, azon felül pitykés pruszlik, félvállra vetve csattos szijon a tulipános szűr, bevarrott ujjakkal, a derékra kötött szíjba dugva a sallangos kostök, aczélostul, meg a tarka kendő; bő gatyá, ránczos torku csizma, a melyikre »egy« sarkantyu van ütve, csak az egyik lábra, vagy ha kettő, akkor pengős. Kiegészíti a viseletet a felyül keresztül vetett karikás ostor, a mit minden pásztor maga fon magának nagy művészettel, s a nyelét kiveri réz és ezüst sodronnyal, vagy beönti ólom czifrázattal.

A csikós lószerszáma különbözik a gulyásétól. Mind a kettő huszáros nyeret tart: de a csikós nyergének nincsen terhelője. Csak úgy van az a ló hátán, szabadon oda dobva. Megbámulni való ügyesség, a hogy a Pákozdi ebbe a le nem kötött nyeregbe fel tud szökni, jobb kezével odaszorítva azt a ló hátához Urlovar,

de még katona is, a legelső vágtatásnál lefordulna nyergestől együtt. Szörén könnyebb megülni a lovat. Azt mondják, hogy így terhelő nélkül nem fárad ki olyan hamar a paripa. A szerszámon kívül oda van vetve a mén nyakába a huszonnégy méternyi pányvakötél, tekercsben. — Mikor lefekszik alunni a csikós, ennek a pányvának a végét odaköti a keze csuklójára: úgy ereszti a lovát legelni. Az okos állat jól vigyáz, hogy meg ne rántsa az alvó gazdáját, de ha gyanus alakot lát közeledni, hangos nyerítéssel költi fel az alvót.

A gulyásnak ellenben diszes, sallangos szerszám van a lován: magas tatárnyergét széles heveder szorítja a ló derekához, melynek drága rézcsattjai remekbe készültek. Hajdan e csattokat ezüstből is csinálták. A nyeregkápán pedig van egy szíjkarika a rézfokos számára. Ez a csikós- és gulyásnak egyetlen fegyvere. Lőfegyvere nincsen.

A juhászt déczbunda takarja: nyáron kifordítva. A kondás bocskort visel és fekete gubát.

Kifogyhatatlan a hortobágyi puszta költésze, de érdekes annak a prózája is.

Az ingó vagyon, a mely a pusztán gyarapszik, közel öt millió forintot képvisel, s felül-

mulja a földterület értékét. Ha barázdákra hasogatnák, gabonával bevetnék az egész Hortobágyot, nem hozna oly jövedelmet, mint a barom-tenyésztés által. Az is bizonytalan jövedelem volna: a »sziket« meg nem hódítja semmi tudomány. Így is azt mondja a hortobágyi gazda, hogy »két uristen kék ide: az egyik a ki öntözze a pusztát, a másik, a ki felszáritsa.«

S ennek a sajátszerű, helyi viszonyokhoz kötött, gazdálkodásnak meg van a maga értelmi apparatusa, mely a tapasztalat százados hagyományából kifejlődve, az új kor észszerű javításaival párosult.

Az ohati pusztát kivéve, mely egy ötezer holdból álló terület, s mely két bécsi vállalkozónak van bérbe adva, a kik ott már közel ezer embert telepítettek meg, s azok gyermekei számára iskolát állítottak fel, melyet száznegyven gyermek látogat, a többi egész Hortobágyon maga a városi tanács gazdálkodik.

A jószágigazgatást egy városi tanácsos viszi, a közbecsülésben álló, széles ismeretű, derék Rab László; ki maga ott tartja a főhadiszállását a hortobágyi csárdában; az egész gazdaságra felügyel. A gazdaság egész statistikáját, a puszt-

ták történetét a kis ujjában hordja, s a vendégek, a pusztalátogatók számára még házi patikát is tart.

A nagy csárdától óranegyednyi távolban, túl a hidon, a folyam mentében látjuk emelkedni a mátai puszta halmát. Ez egy termékeny fensík, melynek televényes talaján már szántott dülőket is találunk s egy gazdag kaszálót, mely a nemes fajmésesek és gulyák ellátására szolgál.

E rendesen mívelt fensíkon találjuk a tisztii lakok csoportját. Biztosi lak, orvosok háza, állatgyógyintézet, mind szilárd téglapületek; körülöttük ültetett park, gyümölcsös kert, rózsaliget, konyhakert, minden ház számára külön jégpincze; mívelt emberek igényeinek megfelelő kényelem mindenütt.

A főbiztos, két »mezőbíró«-jával képezi a közigazgatást, a rendfentartás közegét. Fegyveres csendőröknek itten tanyájuk nincs. — És öt év óta nem volt egyetlen egy tolvajlási eset sem a hortobágyi pusztán, a hol ötvenezer darab állat legel.

Ellenben számtalan az eset, hogy másunnan futnak ide bitang állatok. Azokat rögtön elfogják, összekeveredni nem engedik; hanem elkülönítik egy körülkerített legelőn, míg a gazdájuk értük

jön. Vérengzés, gyilkosság híréből sem ismerős itten.

Az állategészség ügyéről három veterinarius orvos gondoskodik. Kettő folyton a pusztát járja: a főorvos az állatgyógyintézetet kezeli. Az is egy szabályszerűleg alkotott épület, külön kórházakkal a külsőleg megsérült és a belbajban, meg a bőrbajokban sinyló állatok számára. Most is tele vannak a kórházak. Ott láttam, a mit eddig kivihetetlennek hittem, egy meggyógyult csikót, melynek lába ketté törött s szerencsésen összeforrasztották.

A főorvos kezelése alatt van az állatgyógyászati patika is, teljesen felszerelve s ugyan ő kezeli az elővigyázati intézkedéseket.

Az a rengeteg számu állat, a mely kora tavasszal a Hortobágyra kijön, mind egyenként ő általa vizsgáltatik meg s csak az ő általa kiadott bizonyítvány mellett lesz befogadva a legelőre. Beteg állatot rögtön fel kell hajtani a kórházba; elhullottat azonnal feljelenteni s csak a kiküldött orvos bonczlelete után szabad eltemetni a marhatemetőbe. Ezzel lehetetlenné van téve, hogy valamelyik pásztor a gazdájának az állat bőrével számoljon be, a minek a husát maga használta fel, a hogy hajdan divott; a mikor megtörtént,

hogy az egész Hortobágyon sehol sem volt marhadög, csak a Markovics görögnek a marhái hullottak egyre-másra. Ez most lehetetlen.

A mátai pusztán van végül Debreczen városnak két legnagyobb kincse; a törzsgulyája és a törzsménese. Amannak a tehenei igazán akkorák, mint egy bölény; emez most legujabban gazdagítva lett két pompás »Nonius« csődörrel a kisbéri állami méntelepből. Ezek tartják fel és nemesítik az országos hirben álló debreczeni ló- és marha-állományt. A gulyát is, a ménest is télire behajtják a városi istállókba; de itt is el vannak látva tágas, szilárd szárnyékokkal.

A hortobágyi pusztán, mondhatom, olyan rend és ügyelet van, hogy tanulhatna belőle egy némely vármegye.

.
.

A mi nagyrabegyült gazdáink, Nánássy Ferencz és Rab László tanácsosok, meg a derék főbiztosunk, olyan jól beosztották a számunkra röviden kimért napok minden óráit, hogy mindent megismerhettünk, a mi csak a Hortobágy különlegessége.

Csak egy volt még hátra, egy forgószeles

zivatár a pusztán. Ez a kívánságunk is be lett töltve.

Megmondta azt már a zámi pusztán a számadó gulyás, mikor a napfelkeltét néztük, hogy »a mikor a fölkelő nap így változtatja az orczáját, az nap délután mindig zivatart várhatni; a gulyát nem szabad a szélfogótól messze eresztetni.« — És csakugyan megjött. A pásztorok időjóslata nem csal.

Ebéd után, három óra tájon, a mint a nagy hidról néztük a fenséges tájképet, egyszerre csak összehakolta a sátorát a délibáb s ügyes színigazgató módjára, bucsuelőadás nélkül eltűnt. Nádudvar felől bakacsin-sötét kárpit vonult fel az égre; — nem sokára valami fehér oszlop kezdte a fejét felemelni e sötétkék felhő alatt, mely egyre magasabbra tolakodott fel, lába alatt csak úgy porzott a talaj, mintha lángolt volna. Ott jön a szél menyasszonya! Nap süt és eső esik. »Az ördög most veri a feleségét!«

A nagy hidtól a vendéglőig alig több kétszáz lépésnél, de mire bejutottunk, már ott volt a fergeteg. Olyan gyorsan tud az végig táncolni ezen a sima parketten. A felkavart szikpor fellege egymás után takarta el a karámokat s szűkebbre vonta a látkört.

És ekkor, a hidon keresztül jött sebesen ügetve egy csikós. Meg sem állt a csárda előtt, pedig látta a közelgő fergeteget; szemére nyomta a kalapját, két vállára vetette a tulipántos szűrét s neki vágatott a mennydörgő zivatarnak. Gyönyörű látvány volt! A mint ezt a viharral dacoló lovast eltakarta a szembejövő porfelleg és zápor kárpitja.

Az volt a szélvész! A debreczeni uton sor-számra tördelte ki az akáczfákat. De nem tartott tovább félóránál. A mint kitombolta magát, megint csendes idő lett, kisütött a nap, millió esőcsepp ragyogott faleveleken, fűszálakon.

Kerestük a lovast, kit a zivatar eltakart. Az már akkor hetedhét országon tuljárt.

.
.

Az alatt, míg a vihar tartott, a bennünket szívesen fogadott városi urakkal, ősi szokás szerint adomázzgattunk.

Két adomát, a mit itt hallottam, feljegyzék magamnak.

A hortobágyi pusztát sok hirhedett férfit meglátogatta már. Járt itt József főherczeg, a zámi pusztán is volt: az ifju Bismarck: — Wag-

ner Sándor, a híres hazai festő; — és De Gubernatis gróf, a nagytudományu olasz író.

Ezzel történt az, hogy mikor a Hortobágyon lakomát adtak tiszteletére: legelőször is egy debreczeni lakos felköszöntötte olasz nyelven, azután egy másik debreczeni úr francziául; egy harmadik áldomást mondott rá angol nyelven, egy negyedik német üdvözlettel emelt rá poharat, végre egy ötödik debreczeni hazafi, tartott neki egy ékes dictiót, classicus latin nyelven.

De Gubernatis gróf csak hüledezett. S engedelmet instált, hogy ő ennyiféle nyelven nem tud megfelelni. Csodálkozását fejezé ki a fölött, hogy itt, a puszták városában, az ősmagyarok igaz törzse között, ennyiféle nyelvet értenek correctül!

»Hja! Minálunk a ki »akar« előre menni, az mehet előre.«

Ez az első anekdota.

Ez meg a második:

Volt Debreczenben egy hivatalánál fogva nagy tiszteletű alak: a kire, bár a nevét nem mondom meg, mégis mindenki rá fog ismerni. Ez egyszer elment a diákok examenére, mikor éppen a német grammatikából nyakgatták őket.

Egy diákról azt mondta a tanár: »ez a korhely egy szót sem tud németül.« — »Dehogyan nem tud«, — mondá a nagyérdemű vizitátor: »gyere ide csak fiam, majd én examinállak meg.«

Maga a főtisztelendő úr tudott németül: t. i. hogy két szót tudott: az egyik az volt, hogy »Pferd«, a másik meg az, hogy »Mensch.«

»Hát mond csak fiam, mit tesz az magyarul, hogy »Pferd«? A diák bátran felelé: »Lú!« — Nagyon jól van! Hát azt meg tudnád-e mondani, hogyan mondja a nimet, hogy »ember«? — A diák tudta »Mensch!« — Nagyon jól van fiam, Szekeres! tudsz te jól nimetül! Eminentiát kell neki adni.«

»Hja! Minálunk a ki pedig »hátra« akar menni, az pedig mehet hátra.«

Alá is ut, fel is ut! Ebben nekünk senki nem parancsol.

Azaz Isten, a ki a szabadságot adta az embernek, észt is adott hozzá, hogy tudjon vele élni s jutott ebből a magyarnak is bőven. — S a kinek nem jutott, arra azt mondja a magyar, hogy »annál jobb, mert nem vesződik vele.«

Vőlegény-verseny.

Tizenhét éves korában hagyta el a zárdát Arzinoë kisasszony, hogy atyja palotáiban elfoglalja a helyét.

Az atyjának három palotája volt: egy a Chaussée d'Antinon, másik Nizzában, a harmadik Biarritzban.

Arzinoë kisasszony tizenhét éves koráig nem látott más férfit, mint az atyját: a ki minden születésnapján meglátogatta a zárdában öt perczre. Születésnapja épen karácsony szombatjára esett. A keresztnéve pedig sehol sem volt följegyezve a naptárban. — Más úri gyermeknek évenként háromszor szokás találkozni az atyjával: a Jézuska születésnapján, a saját születésnapján, aztán meg a nevenapján. — Az előre bocsátott körülmények indokolják a helyzetet, hogy ez a három találkozás egyetlen egyre redukálódott.

Arzinoë kisasszony mindig prémes pelisse-

ben látta az atyját. Egyik évben tengeri vidra prémje volt, másikon fekete róka. És Arzinoë meg volt arról győződve, hogy az a prém épen olyan kiegészítő része a férfiúi nyaknak, mint az oroszlánnak a sörénye, a kondor keselyűnek a tollbodra, s a pongó majomnak a szörgallérja: melyeket a természetrajzi díszmunkákban lefestve láthatott.

Hogy a férfiaknak egy pápaszem is van oda növe az orrukhoz, az iránt sem lehetett semmi kétsége.

Mikor aztán a zárdából kikerült, akkor még egy évet otthon kellett töltenie, gyakorlati utó-nevelés végett.

Kapott saját udvartartást: hajlottkorú társalkodónőt, britt születésű misst, schweiczi komornát a legerényesebb cantonból, svéd ének-mesternőt; lovagolni is tanították: madame Cini-selli oktatása szerint. Nagy gond volt rá, hogy semmi férfi és semmi franczia nő ne közelítsen hozzá, — a míg a tizennyolczadik évét be nem tölti. Nem azért, mintha a férfiak és a francziák iránti ellenszenvet akarták volna a szívébe oltani: au contraire! azért, hogy a mint azután a világba kilép, egyszerre varázsszerűen tűnjék eléje az eddig nem sejtett valódi, igazi magas társaság.

Színházban is csak a balletot volt neki szabad megnézni. Regényfélét természetesen nem adtak a kezébe mást, mint a Contes Bleues-t.

Mikor Arzinoë kisasszony a tizennyolczadik évét betöltötte, monsieur Cascador megvesztegetett egy kalendárium-csinálót, hogy jan. 5-ére tegye be »Arzinoë«-t, »Telesphor« helyébe. Ezt a nevet úgy sem viseli senki; mert ha valakit Telesphornak keresztelnének, azt minden ember okvetlenül Telescopnak, meg Telephonnak híná. — És így Arzinoë tizennyolczadik évében hozzájutott, hogy a nevenapját megünnepeljék.

Azon az éjszakán a Chaussée D'Antin makadámján végtől-végig álltak az urasági fogatok. A mi csak bel- és külföldi celebritás volt Párisban, az mind hivatalos volt a Cascador-palotába.

Monsieur Cascador neve nagyon jó hangzású volt. Francia orthographiával írva még jobb: »Cascade d'or« (Arany zuhatag!). Miként a zuhatag kifogyhatatlan, azonképen az ő milliói is.

Monsieur Cascador az amerikai petroleumkirályokat csak nevette, s a Rothschildeket csak türte maga mellett. Egy tollvonása biztosította az orosz államkölcsön fényes sikerét s egy kézmozdulata lecsillapítá a börzén a deroutot. Azt

mondják, hogy még a politikai mozgalmakra is nagy befolyása volt.

Arzinoë kisasszony ezen a napon kapott először kivágott ruhát, s a füleibe boutonokat. A Figaróban két hasáb volt írva ez estélyről, s abból háromnegyedrészt hasábot foglalt el magának a házi kisasszonynak szentelt elöge. — Ha szabad hinni a reportereknek: az új jelenség minden eddigi szépséget elhalaványított, bájainak orkánszerű hatalmával. Ha maga Aphrodite istennő jelen lett volna az estélyen, nem tehetett volna egyebet, mint hogy kiszálljon galambok által vontatott hintájából s azt mondja az est csillagának: »tessék a helyembe ülni; én megyek nyugdíjba!« Valóságos csillagfutást idézett elő. Értve alatta a minden országból idereglett diplomatai ügynökök és attachék mellett és gomblyukaiban levő csillagokat, a kik mind utána futottak. Az angyaloknak el kellett hagyni a helyeiket a mennyországban, hogy erre a specialis alkalomra mind átköltözzenek Arzinoë kisasszony szemeinek kék egébe.

Valóban merész gondolat volt: nem is mindenkinek van megengedve: a haját hosszan leeresztve viselni — (az első estélyen!) De a siker mindent kiment. Az ilyen hullámnzó arany

előtt el kell némulni minden törvénynek, még a divat törvényének is. Hozzágondolva még, hogy ennek a hullámozó aranynak még folytatása is van: tizenkét millió frank hozományban.

A hódítás hévmérőjeül az estélyre következett hét nap szolgálhatott.

Ezen napok alatt szokták (és kell) megtenni a reconnaissance viziteket. Mentül későbbi napon, annál elegánsabb; de az oktáván túl már menthetetlen etiquette-sértés.

A látogatást tevők (a férfi-nemből) rövid üdvözlés és eszmecsere után a kisasszony elfogadó termében, átmentek a házi úr appartement-jába is s ott hosszabb időt töltöttek. Visszajövet bizonyos emótiót constatólt rajtuk a kabátjaikat felsegítő komornyik. Ha ketten összetalálkoztak az előszobában, egymást nagyon haragos szemmel nézték végig.

A hetedik nap leteltével monsieur Cascador színház után értesíté Arzinoë kisasszonyt, hogy az ő boudoirjában kívánja a theát élvezni; Arzinoë visszaizent, hogy nagy öröme fog szolgálni.

Cascador úr volt már hetven éves; de hogy ha jól összeszedte magát, fekete frakkban, fehér mellényben, nem látszott többnek hatvannyolcz-

nál. Finom, sima modora elfeledteté az életkorát, s hölgyek, a kik vele beszéltek, valóságos charmeurnek nyilváníták. Arczkifejezését bizonyos világismerő, kritikus mosolygás tette érdekessé.

Saját leánya irányában is az volt a modora, a mely más hölgyekkel szemben: gyöngéd, figyelmes, lekötelező.

— Kedves Arzinoë. — Megbocsát ezért a szivarért? — Ha nem tűrheti: kioltom. — No hát nagyon köszönöm. — Hát hogy tetszett önnek a mai előadáson Mirczvinszky?

— Mirczvinszky? szólta Arzinoë. Hát »az« énekelt.

— Nagyon szeretem, ha ön úgy hallgatta végig az előadást, hogy észre sem vette, hogy a világhírű lengyel művész énekelt. Önnek a figyelme másfelé volt lekötve.

Arzinoë kisasszony elpirult: védtelen volt.

— Egészen rendben van. Minden látcső ön felé volt fordulva. Nem csoda, ha ebben a keresztútban nem vette észre, a mi a színpadon történik. Láta ön lord Girlsbyt? Ott volt a parquett-páholyban. Hát herczeg Taskendievicset? Az idegenek paholyában? — Azzal a nagy körszakállal? Chassepoul barátom (ott ült két hölgy között) egy perczre se tette le a kezéből

a látcsövet: úgy könyökölt ki a támlányra, hogy a két hölgye az ő hátán keresztül volt kénytelen egymással fecsegni. A kopasz fejről észre vehette: úgy világolt, mint a hold. A mi tábornokunk is egyre pödörgette fölfelé a bajusza hegyét, s insultálta a mellette elhaladókat, a kik a helyéből fölkeltek s megzavarták az önre bámulásában. A kis Nerion meg azzal akarta önnek a figyelmét magára vonni, hogy folyvást fenhangon fecsegett s a közönséggel lepisszegtette magát. Nem tettek önnél látogatást a páholyban, az alatt, a míg én felvonás közben az elnöknénél tettem udvarlásomat?

— De igen: mind az öten.

— Egyszerre? Ez alkalmatlan. Nálam külön-külön voltak.

— Mindegyik hozott a számomra egy gyöngyvirágcsokrot.

— Nálam is hagytak hátra valamit; de nem gyöngyvirágot. Mind az öten házassági ajánlatot tettek.

— Hogyan? Mind az öten engem kértek meg? Az sok.

— No nem úgy, hogy mind az öthöz férjhez menjen; hanem hogy egyet kiválasszon közülök.

— Hogy is hiják őket?

— Nálam jegyzékben vannak : Girlsby Henry lord, Taskendievics Sergius herczeg, — Chassepoule Alfonz bankár, — Le Rongeur Achille colonel, — meg a kis Jules Nerion, a jó fiú. Igen jól ismerem valamennyit.

— Nekem is vannak róluk jegyzeteim.

— Már vannak?

— Hogy ne? Háromszor találkoztam már mindegyikkel. Egyszer az estélyünkön, másodszor a látogatásuk alkalmával, harmadszor a páholyban. Három találkozás csak elég arra, hogy valakit az ember megismerjen?

— Tökéletesen. No, és mik önnek a jegyzetei mindezekről a versenyző — urakról? (Majd paripákat mondtam.) Csak azért vagyok erre kíváncsi, hogy azután magam is kiegészíthessem a kegyed észleleteit a saját adataimmal, hogy azokat egybevetve, kegyed aztán a legkedvezőbbet választhassa ki jövőendőbeli élettársul. Hát kezdjük a mylordnál: Girlsby Henry.

— Valódi gentleman. Finom előkelő modora mindenki irányában egyformán lekötelező. Hanem azért az egész társalgásán keresztül érzik valami irónia, mely soha sem sért, csak figyelmeztet; csak ha saját magáról van szó, akkor

élesedik csipős öngúnynya. Komolysága imponál. Keveset fecseg közönséges szólás módokká; de ha valami tárgyba belemelegszik, akkor költői lelkesedés gyújtja fel az arcát és ékesenszólóvá lesz. Szeretném őt egyszer, mint parlamenti szónokot hallani.

— No azt az egyet nem tanácsolom. Az rendes dolog, hogy a legműveltebb emberek, ha a parlamentben discurálnak, olyan gorombák lesznek, mint a rhinoczeros. Higyje el, kedves Arzinoë, hogy a legpsüttebb gentlemaneket kido-bálnák a legutolsó kocsmából, ha úgy viselnék magukat ott, a hogy a parlamentben szokták. Azonkívül is a mylordnak van egy kis oka nem találni egészségesnek a parlament-ház levegőjét.

— Ah, van ok rá? Ez még érdekesebbé teszi. Mi az?

— Majd később megismertetem önt vele. Most csak a kegyed följegyzéseit vegyük számba.

— Én már készen vagyok.

— No hát ehhez még én hozzátehetem, hogy lord Girlsby Henry valóban igen előkelő aristokrata-sarj, a ki ha egy kissé megterhelte is a vagyonát játék, lóversenyek s más egyéb nemes szenvedélyek által követelt tartozásokkal; azokat könnyen rendbe hozhatja. Azt is tudom,

hogy az adott szavát — férfiakkal szemben, — fanatikus pontossággal meg szokta tartani.

— És nőkkel szemben?

— Arról majd beszéljünk később. Most térjünk át a második számra. Mi van önnél feljegyezve Taskendievics herczegről.

— Az orosz lovagnál különösen megigéz az a bizonyos buskomorság, a méla tekintet, mely csak koronkint enged meg egyes felvillanásokat a kedély világának; s ezek is egyszerre félbeszakadnak. És a mellett igen jó szívének kell lenni. Nem régiben közös jó barátnénk, marquise De Saulne, elvitt magával »quetteuse«-nek. Sorra jártuk adakozás végett az ismerős világot, úgy hiszem chinai gyermekek megmentése volt a dicséretes cél. Mikor Taskendievics herczegnél is bekopogtattunk; ő a szokott méla-bús tekintetével olvasá végig a gyűjtő-ívünk felhívó szövegét, s nagyot sóhajtott: »szegény gyermekek!« Aztán fogta aranyfogantyús irónját, összeadta az eddigi gyűjtésünk számszerinti eredményét, s akkor maga ugyanakkora összeget irt alá, mint a többi társaság összevéve. Aztán kezünkbe adta a bankárjának szóló utalványt; s még csak a hálálkodásunkat sem várta be, úgy elmenekült előlünk.

— Ehhez még hozzátehetem a saját észlelésemet. A herczegnek az egyedüli fényüzése a jótékonyság. Ő nem kártyázik, nem lóverseg. Semmi gyönyört nem szerez meg magának, a mi aránytalan nagy áldozatba kerül. Csak az a nagy búskomorsága a megdöbbenő.

— Talán titkos nihilista.

— Nem! Nem. Ezt az ábrándot ne fűzze ön a herczeg alakjához. Ő igazi telivér orosz főnemes, minden rangjával együttjáró előítéletekkel. Azt láthatja mindenki, hogy a ki a tenyerét azért nyújtja feléje, hogy valamit akar kapni, üres kézzel nem távozik el tőle, hanem a ki azért nyújtja neki a kezét, hogy egy parolát kapjon tőle, az ugyan számot vessen magával, hogy hány öse van a családfán feljegyezve?

— Hát én nekem hány őszám van a családfámon?

Cascador úr nagyot nevetett e találó észrevételre.

— Kedves Arzinoë! A leány-kérésnél a férfi keze van tenyérrel fölfelé fordítva.

— De valjon alamizsnát vár-e, vagy kézszorítást?

— Az elsőt semmi esetre sem. A herczeg olyan dúsgazdag, hogy a jövedelmeinek felét

elengedi lopni. Üldözni látszik őt a szerencse. Nagybátyjai halnak meg, a kik rengeteg birtokaikat ráhagyják; a kormány vasutakat visz keresztül az erdőjein, a mik eddig semmit sem jövedelmeztek s egyszerre kincses tárházzá válnak. Német bérlők czukorgyárakat építenek a pusztáira, s legközelebb egy petroleum-forrást nyitottak meg a Fekete-tenger melletti birtokán, mely azóta az amerikai petroleumnak csinál diadalmas versenyt. És minden jövedelme oly biztos a herczegnek, hogy arra se politikai rázkódások, se mostoha időjárás, se pénzügyi válság, krach s más efféle befolyással nem bir.

— És mégis olyan mélabús.

— Az ám. Majd megmondom az okát később. Most térjünk a harmadik versenyzőre. Mit szól az én kedves barátomhoz Chassepoul bankárhoz? Hogy kopasz a feje teteje, az nem titok. Ha maszkolni akarná, parókát viselhetne. De a kopaszság bizonyos nyílt jellemet árul el. Én is kopasz vagyok. Ez azt mutatja, hogy tud az ember élni. A sátoros cigánynak nem hull ki a haja soha. Egyébiránt milyen embernek találja ön az én barátomat?

— Már aztán az én kedves barátom Chassepoule egészen másforma ficzkó. Annak nem

igen szántottak barázdát az arczára a bajok és gondok.

— Az igaz, hogy mikor beszél, olyan életvidám, hogy az ember egészen elfelejti. . . .

— Hogy a homloka kilátszik a kalapja alul — hátul.

— Úgy röppentyűzik az élczekkel, mint egy tűzijátékos.

— Hát még ha értené ön azokat az élczeket?

— Többféle értelme is van az élcznek?

— Van bizony. Ez a »szellem«.

— Hát én azt mikor értem meg?

— Majd ha egyszer asszony lesz.

— De annyit még is megérték belőlük, hogy Chassepoule úr nagy hódításokhoz szokott a hölgyeknél.

— Egész fel Fortuna istenasszonyig.

— És a mellett jó szive van. Szereti segíteni az inségeseket.

— És felruházni — a rosszul öltözötteket. Hozzá teszem, hogy elég gazdag is hozzá, hogy ezt a nemes szenvedélyét kielégítse. Vannak neki még jobb élczei is, mint a minőket a salonokban elosztogat: hanem azokat nagyon drágán fizet-
tetni meg — a börzén.

— Ezt meg már épen nem értem.

— Bár én se érteném.

— Azt csodálom, hogy eddig meg nem nősült.

— Én sokszor biztattam, hogy tegye meg. Azt mondta, hogy akkor nősül meg, a mikor az én leányom férjhez menő lesz.

— Ah! Tehát itt is »spekulált«? Hát azok a hölgyek, a kik ott voltak vele a páholyban, talán rokonai. Én azt gondoltam, hogy az egyik felesége.

— No csak olyan »mostoha« felesége.

— Hát az megint micsoda?

— Hogyan magyarázzam ezt meg önnek, kis leány? Hát ezek olyan válfajai a hölgyeknek a kik a megfordított hűtelenséget képviselik.

— Megfordított hűtelenség? Hogyan érthető ez?

— Ejh! Kis feledékeny! Hát nem tanították önnek a nevelő-intézetben a thesiseket, synthesiseket és antithesiseket?

— De igen.

— No hát a thesis: »mi a hűtelenség?«

— Hűtelenség az, ha valaki nem szereti azt, a kinek tartozik vele.

— Tehát az antithesis: — a megfordított hűtelenség. . . .?

— Ha valakí szereti azt, a kinek nem tartozik vele.

— Helyes a megoldás.

— Én azonban még így sem értem.

— Lesz alkalma empyrice megérteni, ha a barátomhoz talál nőül menni. No de még többen is vannak. Mit szól ön a tábornokhoz.

— Az már aztán az igazi férfi! Egész megjelenése imponál. Csupa erőnyilatkozat minden szava.

— S annak megfelelnek a tettei is. Hirt nevet szerzett magának Tonkingban, mikor a »fekete zászlósok« ellen harczolt. Akkor kikiáltotta a közvélemény a jövő hadjárat praesumtiv fővezérének. Nem gazdag ember: a fizetése nem több tizenhatezer franknál; de el tud belőle költeni nyolczvanezeret.

— Hogyan? Csak nem kártyás talán?

— Azt mondják, hogy valami politikai párt poussiroyza. Nagy jövőendő vár reá. Ha bizonyos párt kerül a kormányra, hadügyminiszter lesz; s mikor az ágyuk mennydörögnek, akkor aranyeső esik. Nem megvetendő kilátás: egy historiai nevű férfit hitvesévé lenni.

— Én még is valamennyi között legkedvesebb alaknak találom a kis Neriont.

— No lássa! Egészen egy véleményen vagyunk. Ez a legszelidebb fiatal ember a világon. Csupa kedélyesség. Mindenkinek megengedi, hogy a rovására tréfáljon, s semmiért meg nem haragszik. Ez igazán az a férfi, a kiről az asszonyok azt mondják, hogy az újja körül csavarhatja az ember.

— Azt szeretem benne, hogy egészen idealista. Meg, hogy mindenben egy nézeten van velem. A míg mások tánczolnak, mulatnak, ő leül mellém és beszél művészetéről, irodalomról, utazásairól.

— Egész éjfélig.

— Igen. Akkor bucsut vesz és eltűnik. Megmondja őszintén, hogy ő éjfél után már nem társaságba való. Igen rendes életet él.

— Valóban nagyon rendes életű ifju. — Szabad öntől még egy csésze theát kérnem?

A míg Arzinoë e kívánságának eleget tett: Cascador úr a zenélő burnótszelenczéjét muzsikáltatá az asztalon, melyből egy rugó megnyomására egy pompás kis kolibri ugrott elő, s az csicseregte el, tollászkodva, berzenkedve az egész bordalt »Borgia Lucrecia«-ból. Arzinoë nagyon

gyönyörködött a kis bohókás madárban: Droz testvérek remekművén.

— Ha tetszik, önnek adom. Mondá Casador úr.

— Minek? Hisz a mi az öné, az az enyém is.

— Helyesen van mondva. — No hát térjünk a felvetett témánkra. Talált ön valami választást a versenyző kérői között?

— Igazán nehéz az elhatározás.

— Hát én majd segítek önnek azt megkönnyíteni. Lássuk az éremnek a sasos oldalát. Tudva van, hogy a férfi medaillonjának az egyik felén ott van a kép, a másik felén meg a sas. Ilyen sasunk mindnyájunknak van. Némelyiknek egy fejű, másiknak két fejű; de mindenesetre ragadozó madár. Tehát vegyük őket sorba.

— A kis Nerionra vagyok legkiváncsibb: ugyan miféle sas lehet annak a hátán?

— De csak tartsunk rendet: a hogy startolnak az úrlovasok. Első a sorban Girlsby lord. Ennek a paripájára, mint többször nyertes telivérre, legtöbb teher rakható. Tavaly nyáron ennek a gentlemannek a neve nagyon sűrűn volt a hirlapokban olvasható.

— Az akkor lehetett, mikor a nevelőzárdá fejedelemnője a hirlapokból (pedig oda igen

kegyes lapok járnak) ollóval rendesen kivágott valamit, mielőtt a kezünkbe adta.

— Azt nagyon helyesen is tette. Tanult kegyed odabenn görög mythológiát?

— A mennyi épen a nevelési rendszerrel összefér.

— Ismeri talán a »minotaurus» regéjét?

— Azt igen jól. A minotaurus egy ökörféjű szörnyeteg volt, a kit Minos király bezáratott a Daedalus által épített labirinthba, s a kinek az athenaeiek tributumképen évenként tizenkét szüzet tartoztak áldozatul küldeni; míglen Theseus, Ariadne fonálgombolyagának segítségével a szörnyeteget a labirintban felkereste és megölte.

— No hát erről a minotaurusról volt szó a lapok kiollózott hasábjain.

— A ki a krétai labirinthban lakott?

— Nem. Ez a londoni labirinthban üzte kegyetlenkedéseit; de még nagyobb mérvekben, mint a krétai: mert ez minden héten követelt egy új áldozatot; tehát évenként ötvenkét szüzet.

— De csak nem ette meg őket?

— Au contraire! Inkább megtraktálta őket pezsgővel és lúdmáj-pástétommal.

— Hát hisz az nem is olyan nagy bün.

— Hiszen semmi sem bűn addig, a míg valami ujságíró meg nem tudja. De hát egy ilyen modern Theseus utána járt e titkos gonosztetteknek s aztán irtóztató lármát csapott a londoni szűzáldozatok miatt az új minotaurus ellen, a ki senki sem más, mint a mi szeretetreméltó lordunk. Az ügy utoljára a parlament elé került, ott is nagy port vert föl; utoljára is a parlament kénytelen volt egy új billt hozni, melyben kimondatik, hogy a londoni leányokat elcsábítani tizennyolcz éves korukon alul nem szabad.

— Hát tizennyolcz éven túl szabad?

— Akkor sem szabad, csakhogy a tény nem kerül a bűnügyi codex, hanem csak a polgári codex ítélete alá.

— Ezért kellett a lordnak Angliát elhagyni?

— Ezért is.

— Hát bizony elég nagy hiba, ha egy férfinak a hajlandósága minden héten megváltozik.

— De annál még nagyobb hiba is van.

— Én ezt tartom a legnagyobbnak. Ha valaki képtelen állhatatosnak lenni.

— És még annál is van nagyobb hiba. Ha valaki nagyon is állhatatos olyan szerelemben, a mely minden isteni és emberi törvény szerint meg van tiltva. Ezen népiesen hirhedetté lett

kicsapongásain kívül van még a mi ifjú lordunknak egy sokkal vétkesebb szenvedélye, a melyről csak az előkelő körökben sutognak. Évek óta él tilos viszonyban az ángyával: a bátyjának a feleségével. A bátyja ellen-tengernagy. Ezért lett a királynő által minden britt területéről kitiltva.

— Akkor legyen egygyel több britt terület rá nézve a mi házunk is.

— Most következik hát az orosz herczeg, Taskendievics özvegy. A mit tud felőle a világ, mind ajánlatos az egész jellemére nézve. Csupán csak egy kis fekete pont van az életében. Ez a feleségének a meghalálózási módja. Együtt utaztak a Schweiczba. Naponkint tettek gyalog kirándulásokat a havasokra: egyedül, kísértő nélkül. Egy este a herczeg egyedül magában tért haza. Azt mondta, hogy a felesége, a mint egy nemesgyopár-virágot le akart szakítani a szikláról, hirtelen elszédült s lebukott az ezer lábnyi mélységbe. Az összezúzott nőt feltalálták a hegyszakadéokban. A hullát bebalzsamozottan ólomkoporsóba zárva küldte haza Oroszországba Taskendievics: ott nagy pompával temetteté el a családi sirboltban. Azonban ezen balesetnek véletlen tanui is voltak: egy kecskepásztor, ki a hegyoldalban heverészett és egy német tou-

rista, ki egy távoli hegytetőről távcsővel kíserte. a sétáló párt. — A herczegről azt beszélük, hogy ő maga taszította le a feleségét a meredélyről — Hisz akkor egy az daemoni jellem.

— Tanúk vannak ellene, a kik hallották, hogy heves czivakodása volt az asszonyával a megelőző napokon. A baleset napján a megszokott havasi vezetőt hamis ürügyek alatt távolította el magától. Legsúlyosabb rá nézve a két szemtanu vallomása. Az orosz hatóságok vizsgálatot indítottak ellene. És most csak az a kérdés, hogy a herczeg pénze nyomja-e le a serpenyőt, vagy az igazság? Ha nem sikerül a kecskepásztorra kisütni, hogy idiota, s a német touristát a vallomása visszavonására rábírni, a mi szép herczegünk aligha el nem sétál a Koli-ván tóhoz, ólmot bányászni.

— Hát ez az ő búskomorságának az alapja? No a kit ilyen öntudat terhel, annak nem szeretnék a második felesége lenni.

— Chassepoule bankár barátunkról már nem mondhatnám, hogy az álmát nagyon zavarnák az áldozatainak kísértő szellemei.

— Vannak ilyen áldozatai?

— Maga sem tudja a számát. Az ő mester-sége az ilyesmit megengedi. Egy börzei deroute,

a mit az ő genialis feje hozott színre, rendesen tragikus következményekkel jár. Hanem az emberélettel ő olyan könnyen bánik, mint egy drámairó. E tekintetben ő nagyobb Shakespeare-nél. Aztán az eszközökben sem igen válogatós. Gyémántvidéket, petroleumtáját »megszóznik« épen olyan könnyen megy nála, mint »tatárkacsákkal« — hamis táviratokkal — felforgatni az üzletvilágot, vagy mesterséges »Ring«-ekkel egy egész világrész szegényeinek a szájából kiszedni a betevő falatot; államhivatalnokokat megvesztegetni, államtitkokat ellopni, az ő különös erényei közé tartozik.

— Hisz akkor ez egy gazember!

— Hogy volna gazember? Hiszen mindig nyer.

— Hát csak az a gazember, a ki vesz?

— A játékban mindig. Aztán ugyanazokat az eszközöket másnak is szabad használni. Ha neki szabad csalafintáskodni; másnak is keze ügyében van ugyanaz a tréfa. Ő is folyvást az életével játszik. Húsz milliója van; de az minden nap koczkára van téve. Vagy hatot, vagy vakot! Ha egyszer vakot talál mutatni a koczka, akkor neki sincs más teendője, mint a zsebébe nyulni: — nem abba, a melyikben a tárczája

van: abba majd belenyúlnak mások; hanem abba, a hol a cyankali van. Azt mindig magával hordja, készen áll minden eshetőségre. — Egyszer egy jó barátja a tönkrejutás szélén állt, odament hozzá könyörögni, hogy segítsen rajta: különben kénytelen lesz öngyilkossá lenni.

»— — — Barátom, mondá Chassepoule; pénzt nem adhatok: hanem itt van a zsebemben a cyankali: ezt megoszthatom veled.«

— Csaknem hihetetlen! Hisz a bankár minden jótékonyági intézménynél ott szerepel, mint jóltevő.

— Hja: az neki reklám.

— Nem gondolok rá többet. Hát a tábornok?

— Ennek csak az az egy hibája van, hogy nagyon szeret verekedni.

— Hát hisz az egy katonánál erény.

— Az ám. Csakhogy nem a poroszokkal szeret verekedni; hanem fiatal petit crevéekkel, a kikre féltékeny.

— Hát féltékeny?

— Borzasztó módon! Othello hozzá képest valóságos methodista prédikátor. Ha az ő imádtja egy oldalpillantást mer vetni valami csinos dandyre: az a gavallér másnap holt ember. A

tábornok úgy szurkálja fel a kard hegyére a vetélytársait, mint a lepkegyűjtő diák a pillangókat a gombostűre. Egész gyűjteménye lehetne belőle. — Azonban megeshetik, hogy egyszer majd ő is emberére talál, a ki őtet spékeli fel.

— No én miattam ne öljön meg senkit; maga se haljon meg. És így szerencsésen eljutottunk az utolsóhoz: az én kedveczemhez. A kis Nerionhoz. Enned a jó szelid, rendes fiúnak csak nincs semmi bűne.

— Igazán nincsen. Ez nem vét senkinek: saját magát kivéve. Mint tapasztalható ön: éjfélkor rendesen eltűnik a társaságból. És akkor rendesen haza megy. Egyedül marad, bezárkózik a szobájába. És akkor elkezdi egy magában inni. Minden reggel úgy feszítik fel az ajtaját az inasai s előkeresik ágy alul, asztal alul holt részegen. Az orvosok lemondtak róla. Rövid időn delirium tremenst fog kapni.

— Mi az a delirium tremens?

— Szó szerint »reszkető hagymáz«, különben »iszákos düh«. Az őrjöngő mindig szomjas. mindig kábitóbb italokra vágyik: bor után cognacot, absynthot, siberiai galóczapálínt kíván inni, utoljára csak az aether elégíti ki a vágyait. Ha nem ihatik, rossz kedvű, szeszélyes, a fejét nem

birja, minden tagja reszket, üldözési mániában szenved, aludni nem tud; mihelyt lefekszik, egerket, patkányokat lát maga körül futkosni, azok után kapkod dühösen; ha aztán megint hozzájutott a szomjazott méregitalhoz, akkor tréfás lesz, felvidul, bohóságokat beszél és cselekszik; utoljára elfekszik, mint egy darab fa s néz ragyogó szemekkel a magasba, és beszél víziókról; a mik majd rémületesek, majd érzékhevitők s ez nála az álom. Mikor egyszer-egyszer abbahagy minden ivást, akkor igen kedves ember; de nagyhamar visszaesik megint.

— S ezek az én kérőim?

— De vannak még többen is: ezek csak a kiválogatottak. A többieket be sem mutattam önnek: azoknak csak hibáik vannak, kárpótló előnyök nélkül. Most már választhat ön e közül az öt közül, a melyik legjobban tetszik. Annyit biztosan mondhatok önnek, hogy ilyen az egész társadalom, a mit én ismerek.

Arzinoë fölkelt a kerevetről s odalépve Cascador úr elé, azt kérdezé tőle:

— Ugyan mondja ön meg: miért világosított fel engem ezekről a körülményekről? Hiszen ha ilyen az egész társadalom; ha házasulandó férfiak között az az öt, a kit ön a ban-

dából kiválasztott, még a diszpéldányok közé tartozik, akkor lehetetlen volna, hogy egyetlen egy házasság létrejöjjön a civilizált világban. Én azt hiszem, hogy a férjhez menendő leányok bekötött szemmel nyújtják a kezeiket. A vőlegényeik jellemének árnyoldalairól nem beszél nekik senki: talán nem is ismerik meg azokat soha: maradnak boldog tudatlanságban. Vagy ha megtudják is a hibákat, mint asszonyok, akkor már kötelességük azokat eltűrni: talán feladatuk azokat megjavítani. Szokása talán más szülőknek is a férjhezmenendő leányukkal ilyen modorban ismertetni meg a kérőket?

— Nem szokása az senkinek. Legalább én nem tudok rá analog esetet.

— Hát akkor miért kellett épen én nekem abban a kivételes szerencsében részesülnöm, hogy azokat, a kik a kezemért versenyeznek, a legsötétebb árnyoldalaikról ismerjem meg. Azt akarta ön, hogy egyikhez se menjek nőül?

— Azt.

— Megengedi ön, hogy találgassam ennek az ön különös gondoskodásának az okát?

— Szabadságában áll.

— Ön úgy látszik, hogy gyűlöli a magasabb körök társaságát?

— Nem jobban, mint a többi.

— Talán arra a világra akar ön figyelmesse tenni, a hol az emberek munkával töltik el az életüket?

— Bizonyosan mondhatom önnek, hogy még eddigelé minden úgynevezett szorgalmatos ember, a ki egyszerre valami gazdag házasság által nagy uraságra tett szert, még több bünt és bolondságot tudott elkövetni, mint a kik abba beleszülettek.

— Hát a megfordított eszmejárásra nincs eset, hogy a gazdag leány osztotta meg a szegénységet azzal, a kit megszeretett.

— Oh igen sok eset van rá. Százat tudnék önnek elmondani. Herczegkisasszonyok, myladyk, bankárok leányai, az előkelő világ »star«-jai szereztek ilyen meglepetéseket a családjaiknak; az egyik elutazott az apjának a lovászával, a másik egy czirkuszbeli clownnal kötötte össze az életét; tudok olyat, a ki egy cigánynak a sátorát választá otthonának, sőt olyan is akadt, a ki egy versfaragóhoz ment nőül, (sátor nélküli cigány!) De mindannyinak siralmas vége lett. A nyomor nem jó társalkodó. Száz eset közül kilenczvenkilenczben a himes pillangó

visszaváltozik csunya hernyóvá: a férj halálra kinozta a miatta magasból leszállt nőt.

— És a századikban?

— Az asszony ölte meg a férjet. Az esküdt-szék fölmentette.

— E szerint tehát nekem nincs más választásom, mint visszamenni a zárdába s felvenni a fátyolt.

— Még van önnek egy kérője, a ki méltó arra, hogy kezét és szívét neki adja.

— Egy kérőm, a kit nem ismerek?

— Nagyon jól ismeri őt.

Arzinoë nagyot bámult e szóra. — Sok férfit látott már, a mióta a világba bevezették: egy-kettőnek az arczat meg is jegyzé emlékében; de ismeretségnek az nem nevezhető. Hasztalan keresgélt, nem talált semmit.

— Osztályunkhoz tartozik? Kérdezé Cascador úrtól.

— A legismertebb név az országban és a külföldön; a legion d'honneur, és számos külföldi rendjel tulajdonosa; tagja a senátusnak.

— És vagyonos?

— Olyan vagyonos, hogy önnek mindazt a pompát és kényelmet megszerezheti, a mihez

itthon hozzászokott. A kinek nem kell az ön hozománya: egyedül ön maga.

— Annyira szeret?

— És nagyon régen. Biztosan mondhatom, hogy senkit mást önön kívül nem szeret. Hű rabszolgája fog önnek lenni, a ki tünni fogja a szeszélyeit: a mik okvetlenül lesznek, mihelyt férjhez megy.

— S mi hibája van?

— Egyetlen egy hibája van: az, hogy már nem fiatal. Hanem azért beválik férjnek, jobban, mint sok huszonnégyszáz éves ifjoncz, a ki nagyon sietett élni, s a milyenekből áll a mi »arany fiatalságunk«. Özvegy ember, a kit az első felesége is, mint a férjek mintaképét, híresztelt el az ismerőseinek, s a kihez repülve sietne Páris bármelyik hirhedett szépsége, ha a kezét nyújtaná neki; de a ki a felesége halála óta senkivel sem kezdett liaisont, azért mert önt tartotta szem előtt.

— Ki lehet ez a ritka derék ember? Beszéltem én ezzel valaha?

— ... Most is vele beszél ön. ...

— Kegyed? Cascador úr? Hisz kegyed az atyám.

— Én nem vagyok kegyednek az atyja, s

a megholt feleségem nem volt kegyednek az anyja. A feleségem szerencsétlen volt legmagasabb női hivatásának elkövetkeztekor: gyermeke holtan jött a világra. Az orvos nagyon sok chloroformot talált vele felszívatni. A míg aztán az accoucheur azzal volt elfoglalva, hogy a tetszhalott anyát életre hozza: én összebeszéltem a sage femmeal — ugyanabban az órában jött egy fölösleges gyermek a világra, a kinek az anyja pinczérnő volt egy café chantanban. Az eladta az anyai jogát ezer frankért. Mire a nőm életre tért, már akkor egy szép kis eleven leánygyermek sirt mellette az elefántcsont bölcsőben, valenciai csipkékbe pólálva. Ő soha sem tudta meg a kegyes csalást. Abban a hitben élt és halt meg, hogy az a szép gyermek, a ki az ő gondjai alatt felnevekedik, az ő szülötte. Én azonban évről-évre láttam azt fejlődni, s megerősödött bennem az elhatározás, hogy a midőn abba a korba fog ön jutni, a melyben a férjhezmenetelre kell gondolni, fel fogom önnek fedezni születésének a titkát s saját kezébe teszem le sorsának elintézését.

Arzinoë azt hitte, hogy álmodik.

Cascador úr minden intézkedést megtett, hogy őt ébrenlétéről meggyőzze.

— Itt vannak, kedvesem, az ön dolgára vonatkozó mindenféle bizonyítványok. Először is az orvosi jelentés arról, hogy nőmnek holt gyermeke született: ez a Nr. 1. Azután a Nr. 2. a szülésznőnek a bizonyítványa, miszerint mademoiselle Sally Japonnak újszülött leánya az én házamhoz lett becsempészve. A 3. alatt megtalálja ön az igazi anyjának Sally Japon kisasszonynak az elismervényét, mely szerint az újszülött leányát ezer frankért nekem átengedi s szülői jogairól lemond. — Még egy negyedik irat is van. Ez pedig a Salpêtrière gondnokának a hivatalos schédája, szabályszerűen rovincsolva: azon tartalommal, hogy ezelőtt két évvel az ott gyógykezelés alá került Sally Japon diphteritisben meghalt. A schéda hátlapjára fel van jegyezve, hogy a montmartrei temetőnek hányadik táblája, sora és száma alatt lett elhantolva. — Mindezekből meggyőződhetik kegyed, hogy én kegyedre nézve egy tökéletesen idegen férfi vagyok. Jogom van ugyanazzal a kérdéssel közölni kegyedhez, a mivel a többinek: »akar-e hitvestársam lenni?« — Ha akar, — akkor az öné a millióim, a palotáim, az uradalmaim, egész a muzsikáló szelenczémig, minden. — Ez előmutatott iratokat nyilvánosságra hozzuk. Az

anyakönyvi adatokat kiigazítottjuk s semmi akadály nem áll közöttünk. Én semmi erőszakolást nem használok ön elhatározására. Kezébe adtam a bizonyítványait: ha tetszik önnek, a tűzbe dobhatja. Akkor én nem fogom bebizonyíthatni, hogy ön nem az én leányom. Láthatja ön, hogy nem fenyegetem azzal, hogy tagadó válasz esetére kiteszem önt az utcára. Ön elhatározhatja magát tetszése szerint, akár arra, hogy az öt kérőjének a neveit egy kalapba dobja, s a melyiket kihúzza, annak adja a kezét, akár arra, hogy itt marad a házamnál s együtt lakik velem, azt tudva, hogy ön itt senki más, mint Sally Japonnak a szép hajadon leánya. Ön senki más-sal, mint saját magával, nem fog vitába kerülni, erről az egyről biztosítom.

Ezzel Cascador úr magára hagyta Arzinoët.

A leány sorra vette, átolvasta újra meg újra a kezében hagyott iratokat. Meggyőződhetett belőlük, hogy a mit Cascador úr mondott, való.

Azután végig gondolt mind azon, a mit az öt kérője felől hallott a hatodiktól — és arra a vég meggyőződésre jutott, hogy ez a hatodik a legfélelmesebb: a ki túltesz a többiekén.

A »Hôtel de Ville«-el szemközti palotának a kapuja fölé van kitűzve egy háromszinű zászló, melynek fehér sávján ez a felirat olvasható: »Bureau du Paradis.«

»A paradicsom irodája!« Ez már csak eléggé érdekes cím arra, hogy a kinek a szemébe ötlött, megálljon a kapu két oldalán óriási betűkkel nyomtatott prospectus előtt, és olvassa, hogy mit árulnak a paradicsomban, és mi áron?

»A köztársaság oltalma alatt!«

Ez a sor czinoberveressel van nyomtatva.

»A hadügyminiszterium pártfogása mellett.«

Ez meg ultramarinkékkel.

Következik fehér betűkkel fekete alapon.

»Menyasszonyok kiházásítása!«

Aztán mind a négy szélén a placardnak arany betűkkel:

»500 frank kelengye!«

Az apróbb betűkkel nyomtatott sorok aztán elmondják a feltételeket.

A kamara felhatalmazta a hadügyminisztert, hogy az uj-caledoniai franczia telep férfi tagjai számára határozatlan számú, férjhezmenésre alkalmas, hölgyeket toborzzon össze s azokat államköltségen rendeltetésük helyére elszállítsa.

Következik a természetrajzi indokolása annak, hogy miért legyen Uj-Caledonia a paradicsom?

Terem kókuszt, tengerit és dohányt. Sport tengeri kutyákra. — Pénzérték: egy kókusz = tiz tengerikutya-fog; — tiz tengerikutya-fog = egy rúd dohány; tiz rúd dohány = egy »isa« (Eszményi pénz) tiz isa = egy jó minőségű asszonyszemély; — árak fokozatosan a minőség szerint fölfelé, egész száz isáig. E szerint átlagos árt véve, lehet mondani, hogy egy férjhez menendő hölgynek az értéke az uj paradicsomban: = 50 isa; = 500 rúd dohány; = 5000 tengerikutya-fog = 50,000 kókuszdió: a mi nem megvetendő egyenérték.

Vőlegény van elég. Jön még több is. Uj-Caledonia Franciaországnak a fegyenczkoloniája. Oda szállítják azokat a válogatott gonosztevőket, a kik élethossziglan való deportáltatásra szereztek érdemeket: ide számítva a gyujtogatásért elitelt communard urakat is.

Minthogy azonban Uj-Caledoniában ilyen exorbitans nagy ára van a szép nem képviselőinek; a francia kormány kész az itthon constált fölösleget az új világrésznek átengedni. Vállalkozók ingyen elszállítást és ellátást nyernek, s

partra szálláskor ötszáz frank kiházásitási összeget kapnak.

Nagyobb biztatás okáért előlhátul ujjmutató jegyekkel odaszegezve, olvasható e megnyugtató záradék:

 Hölgyeknek, a kiknek valami multjuk van: a szerződés aláírásakor, teljes amnestia biztosittatik.

Nappal nagy csoportokban szokták olvasn ezeket a fényes hirdetményeket; s kiki aztán megtéve rájuk a maga tréfás észrevételét, megy odább: a bureau ajtaján senki be nem lép. Este hét órakor meggyújtják a villanylámpásokat, melyek verőfényükkel megvilágítják a két nagy placardot: egész éjfélig. Akkor még többen olvassák, még nagyobbakat nevetnek rajtuk; de a bureau ajtaját még akkor sem nyikorgatja senki. Éjfél után eloltják a villanyt; a kapu alja sötét lesz; akkor aztán kinyilik a bureau du paradis ajtaja, s nem hiányzanak az alakok, a kik besuhannak rajta: némelyiknek selyemruhája van. A ki bement, vissza nem jön: még sötétel szállítják zárt kocsiban Toulonba, a hajóhoz.

A bureau főnöke egy derék becsületes kiszolgált tengerész, a ki több ízben megtette az utat Uj-Caledoniáig, míg a szemei meg nem rom-

lottak, s a kormánypadot a bureau-paddal nem lett kénytelen föl váltani. Egyenes lelkű jámbor ember, a ki nem árul zsákban macskát. Elmondja egész őszintén a vállalkozónak, hogy miféle körülmények várnak rá a paradicsomban, s mint-hogy a szemei rosszak, tökéletesen közönyös eset rá nézve, hogy a berovancsolt hölgyecske szép-e, vagy kevésbbé szép? s hogy az életkora csakugyan nem haladta-e meg a 29 esztendő; a mennyit be szokás vallani hivatalosan.

— Szabad önnek a nevét kérdezni, madame?

(A vállalkozókat kivétel nélkül »madame«-nak szokás titulálni.)

— Nevem Arsinoë Japon.

— Ar—si—noë? Bizonyos ön felőle, hogy csakugyan ez a keresztnéve?

— Itt van a keresztlevelem.

— Nagyon különös. De egészen rendben van. — A keresztlevele szerint épen 18 éves.

— Első qualitas. Ötezer tengerikutya-fog értékű. Szőke ön, vagy barna? — Nem igen jól látok.

— A hajam veresbe játszó aranyszőke.

— Veresbe játszó aranyszőke! S ön nem talált Párisban foglalkozást? Jól van. Nem az én feladatom. — Van önnek valami multja?

— Van.

— Példának okáért.

— A gyámatyámnak elloptam egy burnótszelenczéjét, egy zenélő kolibrivel a tetején s azt zálogba vágtam 500 frankért.

— Ellopta. — Zálogba vágta. — Éjjel?

— Az alatt, a mig aludt.

— Házi tolvajlás. Büntetése másfél esztendő.
Mikor történt ez?

— Ma.

— És a pénz, a mi e vállalkozásból származott?

— Már nincs meg.

— Már nincs meg? Hová tette ön azt?

— Egy sirkövet rendeltem meg az anyám számára. Az anyám neve Sally Japon. Meghalt két év előtt a Salpetrierben; el van temetve a Montmartreban.

— S nincs önnek senkije, a ki a sorsa felett rendelkezik?

— Atyám nincs. Azt nem ismertem soha. Gyámatyát a törvényes hatóság nem nevezett ki a számomra. Fogadott atyám, a kinek a nevét nem mondom meg, ma felfedezte előttem, hogy ő nem igazi atyám, s mint kérőm lépett fel hatodiknak öt más kérő sorában; a kik közül az egyik egy kéjencz, a másik egy tolvaj, a har-

madik egy nőgyilkos, a negyedik egy spadassin, az ötödik egy részeges: én a hirlapok hirdetményei között olvastam, hogy a franczia kormány az elítélt gonosztevők számára toborz menyasszonyokat, ezeknek adom az elsőbbséget: megyek Uj-Caledoniába.

— Madame. Én önnek igazat adok. Az új-caledoniai vőlegények igen honett ficzkók az itthoniakhoz képest. Legyen ön megnyugtatta az amnestia iránt. Az ellopott arany kolibri, meg a szelencze, — megy a többiek után. A gyám-
atya tubákoljon más pixisből.

— Egyébiránt, a mint Uj-Caledoniába megérkezem, azonnal el fogom küldeni a nekem járó ötszáz frankot a Mons de Pietébe, hogy az ellopott szelenczét adják vissza a gyámatyámnak.

— Az igen dicséretes szándék.

— Nem vállalná el monsieur ezt a megbizást a részemről?

— Igen szívesen; hanem akkor mégis meg kell önnek mondania a meglopott úrnak a nevét.

— Talán hallott ön már Cascador bankárról?

— Oh, hogy Cascador bankárról hallottam-e? Azt még Uj-Caledoniában is ismerik. Van ott nagyszámu ficzkó, a kik neki köszönhetik, hogy a paradicsomba jutottak. Tetszik tudni: holmi

lázadó bányamunkások, kik a vízműveket szétrombolták. — Olvasta ön a prospectusunkat?

— Nagy figyelemmel tanulmányoztam.

— És így egészen a helyzet magaslatán áll kegyed? Tudja jól, hogy az új paradicsomban versenyző vőlegények egytől-egyig az akasztófától megmenekült félkéz-kalmárok?

— Tudom.

— Azt is sejti kegyed, hogy a hol a kókuszdió terem, meg a hol tengerikutyákra vadásznak, ott a paloták sövényből vannak készítve, s pálmalevelekkel betetözve.

— De vannak ott kukoriczaszárból készült kioszkok is, fókabőrrel behúzva.

— Ah, ez már a renaissance korból való építkezés. Aztán ért kegyed valami házimunkához? Teszem föl a főzéshez?

— Tanultam valamit a zárdában.

— A zárdában? No ez rendkívüli.

— Volt ott egy oláh kisasszony nevelőben, az megtanított pattogatott kukoriczát készíteni.

— Nem értem. Mi lehet az?

— Egyszerű mesterség; csak lobogó tűz kell hozzá meg egy rosta, s öt percz alatt a málészemekből izletes csemege válik, a mit az ember

tarisznyában elvihet magával, és meg nem romlik soha.

— Sapristi! Hisz ez egy nevezetes találmány. Ezzel kegyed még egy új korszakot fog inau gurálni Uj-Caledoniában! Az ottani lakosoknak épen az a bajuk, hogy nem tudnak mit csinálni a kukoricájukkal. Ha megörölik, keserű lesz; ha dohot kap, kiütéseket kapnak tőle a bőrükön. Kegyed ott egy ország jóltevőjévé fog lenni. Hogyan mondják? »Pattogatott kukoricza!« Elég! Nem kell több. Ugy fogom önt előjegyezni, mint praeferentissimét. Legelsőnek fog kiszállit tatni a hajóból. Fel tudja fogni ennek az értelmét?

— Nem én.

— Az a menyasszony, a ki legelsőnek szállittatik ki, kapja a legderekabb vőlegényt. Fogadok rá, hogy egy hétszeres gyilkost fog ön kapni!

— Az nekem nagyon fog tetszeni.

— Elhiszem! A ki legtöbb embert megölt, az ott a legnagyobb tekintély. Az a dictator! Ott van az igazi világ! Köztársaság parlament nélkül. »A ki bírja, az marja!« Ez az egész »Code Napoleon«. — A szigeten laknak tigri sek is. Aztán meg vad emberek. Ezek mind hússal élnek; s különösen elsőbbséget adnak az

emberhúsnak. — Az ilyen környezetben vajmi sokat ér egy olyan férfiú, a kinek a keze gyorsabb, mint az ellenfeléé.

— Meg fogom tudni becsülni, a kit a sors számomra rendel.

— Még egyet. Tud kegyed úszni?

— A múlt évben tanultam. Trouvilleben általános bámulatot vívott ki az ügyességem.

— Az nagyon jó. Mert még azt is kötelességem kegyeddel tudatni, hogy az új paradicsom menyasszonyainak az eljegyzése némi formalitásokkal jár, a minők a mi világrészünk ethnographiájában nem ismeretesek.

— Tán a hullámok között történik meg az eljegyzés?

— Bámulatos találékonyság! Azt tetszik tudni, hogy az új-caledoniai kikötők mind el vannak zárva korallzátonyokkal, melyek hosszú vonalakban, néha félkörökben akadékoskodnak az öblök előtt. E miatt a hajók kénytelenek a nyílt tengeren horgonyt vetni. Sőt maguk a dereglyék is csak a zátonyokig képesek elhatolni s ott laviroznak addig, míg a telepítvényesek a zátonyszorosokon át begázolnak a tengerbe a dereglyéig, a fejükön hozva a csomagokat, melyek az általuk termelt dohányt s a

zsákmányolt kutyafogakat tartalmazzák, s melyekért viszont cserébe olyan küldeményeket vesznek át, mikre nekik van szükségük. No hát, ha ezt tudja kegyed, akkor igen természetesnek fogja találni, hogy az élő szállítmánynyal, teszem föl a menyasszonyokkal, ezt a hosszadalmas eljárást nem foganatosítjuk: azokat egyszerűen beledobáljuk a hajóból a tengerbe. Az illetékes vőlegények ott állnak sorban a korallzátonyon: azok beúsznak értük; s kifogják őket. Ki melyiket kihalásztá, az az övé. Nem fulladhatnak a vízbe, mert a derekukra kapnak egy mentőövet. A ki azonban úszni is tud közülök, abban az előnyben részesül, hogy szabadon választhat: azon férfiú felé úszva, a ki által kihalásztatni kíván. Tetszik kegyednek ez az eljegyzési methodus?

— Jobban minden eddig ismert házasságszerzési szokásnál.

— Akkor aláírhatjuk a szerződést.

Hat hét múlva megérkezett a »Formidable« hadigőzös a Szent-Vincze kikötő elé. Az új paradicsom kissé messzecke esik Páristól. Az ottani emberek a talpukkal állnak felénk. Szerencse, hogy a föld nincsen üvegből.

A nagy hadihajó megérkeztét az egész francia telep népessége várta a parton.

A szigeten van optikai telegráf és observatorium. A hajó táviratí készüléke előre tudatta, hogy minő édes terhet hoz magával. Menyasszonyokat az áldott Európából! A házasulandó ifjúság mind a zátonyok szélén állt, uszáshoz való jelmezben: az öve mellé dugva — nem a vőlegényi bokréta, hanem egy méternyi hosszú kemény faczövek, mind a két végén szigonyos hegygyel ellátva: a szájában pedig, a fogai közé szorítva, tartott mindegyik egy öreg kést.

Mikor a legelső menyasszonyt a hajópárkányról a tengerbe ledobták, a korallsziklán álló férfisereg közül egy hatalmas athletai alak útát tört magának az ökleivel s fejtetőre beleugrott a tengerbe.

Azonban nem csak a caledoniai vőlegények vártak nagy epedve a menyasszonyokra; hanem a tengeri angyalok is: a hogy hosszú úszószárnyaik miatt a czápákat nevezik.

Egy diszpéldánya az emberevő szörnyeknek szintén a menyasszony felé tartott.

Az úszó hölgy láthatta mind a két kérőjét a mély kék viz alatt maga felé tartani. Szép állat volt mind a kettő. Rettenes szép. Mind a kettőnek nagy merev karikaszemei voltak.

Mikor a czápa el akarja kapni a prédáját,

akkor egyszerre hanyatt fordul; minthogy a nagy, három fogsorral ellátott szája alól van a hasa fölött. Abban a veszélyes pillanatban, a midőn a tengeri szörny alteste megvillant, a férfi oda lökte magát hozzá a víz alatt, s a baljába kapott szigonyos czöveket a torkába dugta. Az összecsucódó rettenetes állkapczák fennakadtak a kéthegyü botban, s a szigonyba verődve, többet szét sem tudtak nyilni. A férfi pedig, baljával az erősen tartott karón csüggve, jobb-
jába kapta a nagy éles kést, s azt a czápa hasába taszítva, végig hasítá annak az altestét egész a szájáig. A halálra sebzett, tehetetlenné tett szörnyeteg ficzánkolva úszott tova, véresre festve maga körül a hullámokat, a férfi pedig felbukott a felszínre, megrázta a fejét és nevetett. Csak egy karhosszára volt már a menyasszonyától. Nem is sokat udvarolt neki; megkapta az övé-nél fogva, s magasra kiemelve a vízből, úgy vitte magával, hogy a koralléleken meg ne sértse a lábait. Ugy érkezett meg vele, társainak üdv rivallása mellett. Akkor aztán kivette a fogai közül az öreg kést.

— Hát tetszem-e neked, babám?

— Nagyon.

— Te is nekem! Becsületemre! Hogy hinak?

— »Arsinoë.«

— Hosszú név. Az enyém csak »Tom«.
Menjünk a mairehez: írja be a neveinket. Ter-
ringettét! Ma egy kangurut lőttem; pompás
lakodalmat csapunk.

Az a névbeírás pedig abból áll, hogy tű-
szurásokkal beletetovirozzák a vőlegény és meny-
asszony neveit mind a kettőnek a balkarjába.
Onnan aztán nem veszhet el.

Hogy milyen boldog életet éltek? azt meg-
tudjuk talán még időjártával.

NAPRAFORGÓK

UJABB BESZÉLYEK

IRTA

JÓKAI MÓR

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

IV. VÁCZI-UTCZA 1.

1890

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kassári Dániel.

ELSŐ FEJEZET.

A kinek nem elég egy sütésből egy lepény.

Egyikében Budapest legfényesebb divatárkereskedéseinek egy elegáns külsejű uri ember lépett be. Olyan jó magyar arcza volt, hogy a czég főnöke magyarul üdvözölte, a mire ő azonban németül felelte azt, hogy nem tud magyarul.

Pedig egy valóságos Hunyady János-arcz volt: szépen kétszer is megcsavargatott bajusszal, a minőt senki más nem visel, csak az igaz szittyaivadék. Viselete is magyaros prémes kabát volt, általvető zsinórokkal s a fején felhajtott karimájú, igazi somogyi kalap.

És azért mégis németül beszélt.

Az igaz, hogy olyan akcentussal, mintha Debreczenben tanulta volna nagytiszteletű Kereskes professzor úr alatt a német szót: a derdi-

daszszal megvetően bánt el; hanem a mellett egész folyékonyan beszélt: meg lehetett érteni.

— Mit tetszik parancsolni, méltóságos úr?

— Ruhát a feleségemnek, bársonyból, zöldeből.

(Már az is rendkívüli állapot, hogy egy méltóságos úr rendeljen a maga méltóságos asszonya számára valami öltözetet: ezt a méltóságos asszonyok maguk szokták elvégezni.)

— Szabad lesz oda küldenem — mértéket venni a méltóságos asszonyról.

— Nem szabad. Nincs itt. Messze van.

— Tehát kegyeskedjék méltóságod körvalozni a méltóságos asszony termetét.

— Nekem idáig ér! — mutatta a méltóságos úr, a két szemöldökén végighuzva.

— Igen is. 168 centimeter. Szabad a »taille«-ja után kérdezősködnünk?

(A czégvezető plurálisban beszél, mint egy lapszerkesztő.)

— Okvetlenül.

Azzal a megrendelő úr leoldá derekáról a szijat s odamutatott, a hol azt a csat megfektette:

— Épen ennyi!

Derek termet! Épen 94 centimeter.

— És a »büste« is megfelelő a »taille«-nak?

— No de még!

— Parancsolja méltóságod, hogy csipkéekkel legyen diszitve a derék?

— Igen. Aranycsipkéekkel és aranyzsinórokkal.

A chef a mutatójja körmével megvakargatta a füle tövét.

— Ezt most nem igen viselik.

— Majd fogják.

— Uszályos ruha legyen?

— Két méternyire huzzon a földön. Körül aranypaszománttal szegélyezve.

— Nagyon jól van. Parancsolni méltóztatik méltóságodnak ő méltósága számára megfelelő coiffüret is?

— Majd rátérek. Előbb még egy öltözetet kérek a feleségemnek. Égszinkék selyemből. Mértéke. . .

— 168 centimeter magasság.

— Oh nem! Csak idáig ér nekem.

A méltóságos úr a vállán huzta meg a keze élet.

— Az elébb azt méltóztatott mondani. . .

— Az nem az ön baja. Csak csináltassa a ruhát úgy, a hogy én rendelem.

— Derékban 94 cm!

— Ah, dehogy! Két araszszal át lehet érní. Nem kell elől kivágva lenni. Nincs semmi értelme. Végig fehér gyönggyel legyen kihimezve. Ennek is épen két méter hosszúságu sleppje legyen. Már most lássuk a coiffureökat.

A boltossegédek egész halmazát összehordták a legujabb párisi divatszerinti fejdiszeknek. A méltóságos úrnak egy sem volt elég szép.

— Szabad kérdezniem, — bátorkodék a chef, — milyen színü a méltóságos asszonynak a haja?

— Fekete.

Akkor aztán egyesült erővel kombináltak egy uj fejdiszt, melyhez arany csipkebodor, császárpiros bársonyszalag, szürke strucz-, vörös marabut- és fehér kócsagtoll lett hatásteljesen összeválogatva.

— Még egy másikat. Van paradicsom-madár?

— Hogy ne volna? Van sárga is, van sötét-szinü is. Fekete hajhoz kedvező a sötét színü; szőkéhez pedig a sárga.

— No hát akkor ezt a sárgát a feleségemnek.

— Hisz az előbb azt méltóztatott mondani, hogy ő méltóságának a haja. . .

— Ne legyen önnek azzal baja. Maradok

a sárgánál. Kaphatnék itt keztyűt is a feleségemnek?

— A milyent parancsolni méltóztatik. Zergebőr? Tizenkét gombra? A la Sarah Bernhard? Rococo? Directoir? Renaissance?

— Mindenikből egy tuczatot.

— Szabad a kéz számát kérnem?

— Körülbelül akkora, mint az enyém.

— Tehát 8 és fél. Ezt elébb meg kell rendelnem. Mért 8-as számon tul nincsenek hölgyi keztyűk.

— Hát kisebbek nincsenek?

— Oh igen! 7; — 6 és $\frac{1}{2}$; — 6; — 5 és $\frac{1}{2}$.

— Még kisebb nincsen?

— Azok már gyermekkeztyűk.

— No hát csináltasson ön egy tuczatot mindenféleből a feleségemnek 5-ös számmal.

A megrendeléseket pontosan följegyezte a nagy könyvbe az ügyvezető.

A méltóságos úr ez alatt körülnézegetett a pompás üzlethelyiségben. Meglátta azt a diszes hölgyalakot, a ki művészi mintázatu viaszbáb személyében a legujabb divatot képviseli a kapunagyságu tükörüvegtábla alatt a kirakatban.

Tetsző mosoly vonult el ajkain. A bajusza szárnyait végigsodorintotta.

— Hallja az úr! Nekem ez a ruha tetszik nagyon. Ezt szeretném megvenni a feleségemnek.

— Ezt is a feleségének?

— Igen. A feleségemnek.

— De már most zavarban vagyok. Nem tudom, hogy milyen mértékű termetre igazítsam át?

— Hagyja így, a hogy van. Épen ilyen illik rá. Megtartom az egész öltözetet így, a hogy van: ha eladó.

Azt sem kérdezte, hogy mi az ára?

A boltsegédek egymás szeme közé néztek: »ez valami bolond ember!«

A méltóságos úr pedig grand seigneuri f u m m á v a l nézett el valamennyinek a feje fölött.

És már most kérem a számlámat összeállíttatni: előre fizetek; mert nem tudom, hogy meddig maradok Budapesten.

A számla elkészült; a méltóságos úr egy futó pillantást vetett bele. Azzal kivett a kabátja zsebéből egy degez pénztárczát s abból kiválasztott két darab ezrest s odaveté a pénztárnok támlányára. A visszajáró pénzből a kisebb bankókat visszaseperte: ez csak ízék: nem terheli vele a zsebét.

Ez még sem bolond ember.

A czégvezető hármás bókot csinált a méltóságos úr előtt s kérte, hogy máskor is parancsoljon vele.

— Hm! — dűnnyögé a méltóságos úr, borotvált állát körülsímogatva. — Pedig még kellene a feleségemnek valami. De itt nem látok olyat.

— Oh, mi előteremtjük akárhonnán! Csak méltóztassék meghatározni a kívánságát.

— Hát hogy is mondjam? Volt az úr már az orfeumban?

— Jótékony czéllal összekötött ünnepélyes alkalmakon.

— Láttá ott a »la mouche d'or«-t. (Arany légy.)

— Oh igen.

— Hát egy olyan öltözetet szeretnék én a feleségemnek.

— A feleségének?

— Kérem: ne mondja utánam! Az csak az enyim. Önnek semmi köze hozzá. Tehát egy épen olyan costumeöt, mint a milyen annak van.

— Rózsaszín selyemmaillot: aranybarna topánkák, aranypikkelyes tricot-taille és corsette.

— Nem! corsette nem kell.

— De az szükséges.

— Nem szabad: mert czethal csontja van benne. Jó lesz a nélkül; ha mondom.

— És aztán arany ceinture.

— Az van otthon igazi aranyból, igazi smaragddal és saphirral: nem pierre de strassból.

— Én végül arany casquette.

— Az is van a feleségemnek. Keleti gyöngyökkel.

— Elő fogjuk teremteni holnapig.

— Akkor még itt leszek. Lakom a Grand-hotelban. Ezt az utolsót szeretném mindjárt átvenni: a többi utánam küldhetik. Délig otthon vagyok a hotelben: az ebédet csinálom.

— Ebédelni méltóztatik.

— Ne igazítson ki. Én tudom, hogy mit beszélek. Az ebédet csinálom. Azért odajöhetnek. A mi készen van, azt pakolják jól be: magammal viszem. A mouche d'or costumért küldjenek számlát. Itt a czimem.

Azzal átadta a névjegyét az üzletfőnöknek s méltóságos léptekkel eltávozott.

A boltsegéd urak mind összedugták a fejeiket, a mig a chef a czvikkerét kereste s olvasták fennhangon a czimet.

»Alibegovich Kassári bég; a Ferencz József-rend lovagja, Dolni-Tuzlán, Boszniában.«

Most támadt aztán világosság a rejtélyben. Ez egy új honpolgár; hajdani magyar nemes uraság, a ki mahomedi hiténél fogva fel van jogositva három törvényes feleséget tartani; és a szerint kivételt képez a mi büntető codexünk paragrafusai alól, melyek a többnejűséget kegyetlenül sujtják. A boszniai polgártársnak ez nem csak szabad, hanem kötelesség.

Már most aztán a felől is meg lehetett nyugodni, hogy miért nem szabad halcsontnak lenni a ruhaderékban? Mivel hogy a mohamedi hitűnek tiltva van a czethalból, tekenősbékából és az elefántból valamit a testén viselni.

MÁSODIK FEJEZET.

Öltönypróba és szakácsság.

Leónak hitták azt a fiatal boltsegédet, a ki másnap a Grand Hotelbe elvitte a megrendelt »Arany dongó« jelmezt Kassári Dániel urnak.

Ha hölgy lett volna a megrendelő, akkor kisasszony által küldték volna meg a czikket; de miután férfi volt, urat kellett ezzel megbizni. Természetesen — egy házi szolga vitte utána a dobozt.

Leó úr a legszelidebb és legudvariasabb fajtájához tartozott az oroszánoknak, melyek Budapest sivatagain őzeket kergetnek.

A vendéglő portásától megkérdezte, hogy idehaza van-e ő nagyméltósága Kassári Alibegovich Dániel úr?

— Oda fenn van . . . — mondá a kapus igen furcsa hanglejtéssel. Első emelet 28—29.

Leó úr fellibeggett az első emeletre. Ott találkozott a szobapinczérrel a folyosón.

— Itthon van Kassári Alibegovich úr ő exczellenciája?

— Ott az ajtaja.

— Nem kegyeskednék bejelenteni nála? Itt a névjegyem.

— Nem lehet. Sietek.

Azzal felszaladt a pinczér a második emeletre, három lépcsőt ugorva egyszerre. Meg volt az ijedve: de mitől?

— Akkor hát kénytelen vagyok ajtóstul berohanni! — mondá Leó úr, s azzal kivéve a bolti szolga kezéből a dobozt, azt utasítá, hogy üljön le addig a váró-padra, míg ő visszatér: lehet, hogy a dobozt vissza kell vinni: ha a jelmezen valami igazítani való lesz.

Azzal benyitott az ajtón. Az előszoba-ajtón nem szokás kopogtatni.

Az előszoba tele volt már mindenféle alaku bőröndökkel, dobozokkal, faládákkal és tehercsomagokkal: a miket a főúr összevásárolt. Volt ott még hintaló is kettő. A legtöbb ládára fel volt írva, hogy »nicht umstürzen«. Három feldőntött piramid-alaku fakaliczkában pedig ugyanannyi papagáj dolgozott erősen, vastag kampós

csőreivel feszegetve a kijárást elzáró sodronyokat.

Leó úr a czilinderét a hóna alá szorítva, a dobozt pedig a baltenyerén balancíroztatva, a jobb keze középujjának bütykével illem szerint bekoczogott a szárnyajtón, s miután e jelzésre válaszadó hang nem érkezett, csendesen felnyitá az ajtót.

Abban a perczen egy éles női sikoltás hangzott a szobában. Leó úr egy hölgyet látott átfutni a benyiló szobába. A hölgy mind a két kezével az arcát takarta el. Leó úr előtt pedig egy marczona férfialak állt: könyökig felgyürt ingujjakban, véres kezekkel: az egyik kezében egy hegyes éles kés: az is csupa vér.

Ő maga volt ez: Kassári Dániel bég. — De hogy forogtak a szemei!

Leó úr ijedtében elejté a dobozt is, a czilindert is. A czilinder kigurult az előszobába, a doboz begurult a lakóterembe s egész a tulsó ajtóig futott.

A bég pedig haragosan rivallt a látogatóra, — az egyik keze úgy állt, hogy most mindjárt torkon ragadja, a másikban meg úgy fogta azt a hegyes kést, mintha le akarná mészárolni.

— Megláttad az arcát?

— Nem én, kérem alássan! Semmit sem láttam! Esküszöm a prófétára, hogy közellátó vagyok.

— Az a szerencséd! No hát mit hoztál?

— Azt a »mouche d'or«-jelmezt: kérem alássan.

— No hát gyere beljebb. No ne félj semmit. Nem eszlek meg. Látod: az ebédet készítem. S abban segített a feleségem, mikor ránk nyitottad az ajtót. Mért nem jelentkezted előbb?

— Hiszen kopogtattam, kérem alássan.

— Kopogtattál! A »kmét«-nek az ajtaján szoktak kopogtatni. Máskor ha egy bég ajtaján akarsz bejelentkezni: előbb lehuzod a papucsodat, ennek a két talpát összevered, aztán elénekled a bebocsátási »szívá«-t s vársz, a míg azt nem mondják odabenn, hogy »ins-Allah!« Könnyen halálba rohanhattál volna, fiacskám: ha megláttad volna a feleségemnek az arcát. Ennek a dija halál. Kénytelen lettem volna vele, hogy megöljelek.

Leó úr nem hagyta magát intimidálni: a két sarkára állt.

— Kérem: azt a mi törvényeink tiltják.

— Pipálok én a ti törvényeitekre! No hát szedd fel iziben azt a dobozt. Mi van benne?

Leó úr rettegve lépkedett a szomszéd szoba ajtajáig, a meddig a doboz elgurult: az az ajtó üveges: hátha madame épen ki talál rajta nézni? Allah kérim!

Sietett is mentül hamarabb hátat fordítani az üveges ajtónak s visszatérni a felnyitott dobozzal.

Ekkor aztán szétnézhetett a szobában.

Dániel bég csakugyan szakácsművészettel foglalkozott. Egy asztalon volt a nagy husvágó fatábla: azon tráncsirozta ő méltósága sajátkezüleg a tulajdon maga által leölt bárány konczait, apró darabokra nyiszálva, szakértő figyelemmel. Az asztal mellett volt egyfelől egy nagy kosár mindenféle főzelékkel: a kályha előtt pedig állt egy remekművü keletindiai bronzkatlan, mely alá faszénnel fűtöttek: a füst, hajlitható csövön át a kályhába lett átvezetve: a katlan üstjében rotyogott valami folyadék: valószínűleg rizskását főztek benne. Dániel bég, mint igazhitű müzölmán, a más főztét meg nem izleli, hanem magával hordja a konyháját s a Grand Hotelben maga főz ebédet.

— No hát mutasd a portékádat, fiacskám!
— nyájaskodék Dániel bég, a mellett folytatva komoly munkáját.

Leó úr egyenkint kiszedegette a dobozból a holmít, először a gyönyörűen paszomántozott ruhaderekat.

— Nincs benne halcsont?

— Világért sincs.

— Hát mi az, a mi összetartja?

— Kaucsuklemez.

— Hát az miből van?

— Az a kaucsukfának a mézgájából készül.

— Mézgából? Te ifju! Meg ne fertőztesd ajkaidat hazugsággal.

— Esküszöm Mohamed prófétára.

— Csak esküdjél te a magad prófétájára. Az enyém neked hátat fordít. Hát még mi van?

— Ez pedig a selyem-tricot. Ez itten meg annak a tetejébe jön.

Az egy bordeaux-vörös rövidke culotte volt.

— Helyes.

— Ezek pedig a topánkák.

— Szeretem, hogy arany czafrangot is tetetek rá.

— Ez pedig itten az árjegyzék.

— No csak ne siess.

— Látom, hogy exczellenciád most el van foglalva a folyó ügyekkel. Majd várok odakünn

az előszobában, a míg toilettejével el méltóztatik készülni.

— De csak maradj itt. Azt gondolod, hogy én olyan hülye vagyok, hogy zsákban veszek macskát. Ne azt nézd, hogy mint vágom én most koczkára a fodorháját; hanem láss a mesterséged után. Előbb fel kell próbálni azt a ruhát, hogy ráillik-e?

Azzal háromszor a tenyerébe tapsolt.

Erre a benyiló ajtaja megnyílt s kilépett rajta az imént elfutott úrhölgy.

Egész európai divat szerint volt öltözve, hosszú, felhasított ujjú fodros pongyolában, mely gyönyörű karjait egész vállig engedé láttatni. Hanem az arcza, török szokás szerint, el volt burkolva: valami lengeteg arany fátyol volt a fejére vetve s az álla alatt körülcsavarva, mely csak a két szemének hagyott nyílást. Orgyilkos szemek voltak! Lesből lövöldöző banditaszemek!

— No hát, segíts neki felpróbálni »ezt« az öltözetet! — mondá Dániel bég Leó úrnak.

Leó úrnak nyitva maradt ijedtében szeme-szája.

— Én segítsek... ő kegyelmességének... felpróbálni... ezt... a kosztümöt?

— No hát ki más? Én csak nem segíthe-

tek neki a faggyus kezemmel. Nem is az én tudományom, hanem a tied, ha szabólegény vagy. Láss hozzá!

S ezzel a nagy hegyes kést letéve a kezéből, két kisebb kést fogott mind a két kezébe; de nem azért, hogy azokat az ártatlan ifju oldalbordái közé furja, hanem hogy a birkamáját, tüdőt, vesét apróra összedarabolja vele.

De a paradicsom minden örömének a kilátásba helyezéseért sem hajtotta volna végre ezt a megbízást Leó úr. Azon gondolkozott, hogy merre lehetne most elillanni.

A deli úrnő aztán megszánta. Kivette a reszkető lovag kezéből az egész dobozt a benne levőkkel együtt s egy spanyol fal mögé eltünt velük.

Leó úr előtt tánczolni kezdett a világ.

Ha ez most ezt a kosztümöt fölveszi és előjön benne? Akkor jaj ő neki! Ha már az arcának a meglátásáért is meg akarta ölni a kérlelhetlen nagy uraság!

Pedig hát előjött.

Hüh, milyen elmeháborító tünemény volt! Abban az áruló jelmezben! Mínő idomok! Képfaragó nem álmodhat szebb mintát Diána szobrához. Csak az arcza volt fátyollal letakarva.

Leó úr azt sem tudta, hova nézzen? Az eléje libbenő tüneményt nyelje-e el a szemeivel: vagy az asztal mellett husvagdaló bégre tekintgessen félre.

Az ugyan háttal volt felénk fordulva; de szemben volt vele a nagy fali tükör, abból mindent megláthatott.

— No hát, mit bámulsz, mint egy sült hal? — kiálta az ifjúra. — Nem tudsz neki segíteni? Nem látod, hogy a topánkát nem tudja maga begombolni?

Az igaz.

Leó úrnak le kellett térdelni a tündérnő elé. Ez azonban, tündérek szokása szerint, szánalommal viseltetett a halandókhoz s hogy megkönnyítse a munkáját: fölemelte a lábát Leó úr térdéig, úgy hogy az kényelmesen gombolhatta végig a topánkát. Tizenegy gomb volt azon. De Leó úrnak úgy tetszett, hogy a Jákób lajtorjáján halad végig, a mig azt elvégezte.

Dániel bég most zöld petrezselymet aprított a fatálon. Azért odanézett.

— No legénykém! Hát elaludtál vagy mi? Nem látod, hogy az asszonyság maga nem tudja a ruha derekát összekapcsolni hátul?

Hát még ezt is neki kellett elintézni? Ka-

pocsról kapocsra összeszorongatni a ropogó selyemderekat s aközben ég és pokol között lebegni egy czérnaszálon.

Dániel bég egy nagy fakanállal mindent összekevert a rézüstben.

— No hát jól illik-e minden? — kérdezé Leó úrtól.

— Nagyon jól.

Dániel bég megkóstolta a piláfot egy főzőkanállal; még nem volt benne elég bors.

— Nem szorít sehol? Csipőben? Derékban? És egyébütt?

— Egészen ráillik.

— Jól van! De most már hadd látom: kiállja-e a próbát?

— A próbát?

— No igen! Hogy becsületesen van-e minden elkészítve? Nem valami férczmunka-e?

Ezzel valamit mondott idegen nyelven a bég a hölgynek.

Az megértve a parancsszót: elébb azt a próbát tette, hogy jobb térdét meghajtva, a bal lábát mindig messzebbre nyujtá el magától s ez alatt a derekát hátrahajtva, a két karját a feje fölé emelve, a sarkát érte a leomló hajával.

Jaj neked Leó! Ha most valami czérna

elszakad, a te életfonaladat vágta keresztül a Párka ollója.

De hát nem szakadt semmi. A hölgy kecsesen talpraállt s azután a nagy álló tükör előtt foglalva állást, kecseljes mozdulattal, fél lábát fölemelve, talppal az ég felé s a másikon körülfordulva, remekelt egy szabályszerű pirouetteben.

Ezt nevezik kosztüm-próbának.

— Meg vagyok elégedve! — dörmögé Dániel bég.

— De még én is! — sohajtá magában Leó úr, s felhasználva a kedvező pillanatot, a midőn a szakácskodó főúr színet rak a katlan tűzére, szépen az ajtó felé somfordált.

— Hohó! Legénykém! Hová szaladnál olyan sebtiben? — kiáltá rá a bég. S egy ugrással utólérte és visszahozta a gallérjánál fogva. — Hát nincs neked helyén az eszed?

— Nincs! — rebegé az ártatlan, fogva-czogva.

— Hát a topánkákat kigombolni meg a ruhaderekat kikapcsolni, kinek a kötelessége?

Világos, hogy annak a kötelessége, a ki begombolta, bekapcsolta.

Még ennek is meg kellett történni.

Dániel bég ez alatt még egy pár zöld pap-

rikát szeletelt karikákra s azt is a főzemény közé keverte.

Leó úr meg volt győződve, hogy egy ilyen megrablásáért a paradicsomnak mulhatlanul halál a vezeklés.

Elfutni nem lehet ; kiabálni hasztalan ; nobel ember megadja magát az elfordíthatlan veszedelem előtt.

Mikor az úrhölgy ismét eltűnt a spanyol fal mögé, azt mondá egész rezignációval Dániel bégnek:

— Uram, tegyen velem, a mit akar. Csak arra kérem, hogy ne kinozzon soká. Vágja el egyszerre a torkomat.

Dániel bég nagyot nézett rá.

— Én? A te torkodat? Hát mi bajom nekem te veled?

— Az imént azzal tetszett fenyegetni, hogy ha megláttam volna ő nagyságának az arcát, hát akkor halál fia lettem volna.

— Hát az természetes. Az asszonyembernek csak a feje ember: azt nem szabad meglátni: csak a férjnek.

Leó úr ujjászületve érzé magát e vigasztaló felfedezésre.

— Szabad tehát bucsut vennem.

— Előbb vedd át a pénzt az árjegyzékedért.

Dániel bég fizetett s a kontón felül egy huszfrankost nyomott Leó úr markába. A mit az büszkén utasított vissza.

— Uram! Én nem vagyok szolga. Nekem nem szokás ajándékokat adni.

— Ugy? Hát ebben az országban vannak emberek, a kiknek nem szokás ajándékot adni? Furcsa ország! No hát akkor ajánlok neked valami mást. Nekem van Szerajevóban egy üzlettársam. Nagykereskedő. Régi ház. Még a Kape-tánovicsok idejéből való. A neve Hajdukovics Lója. Te derék, okos fiúnak látszol. Én beajánlhatlak a barátomhoz üzletvezetőnek. Neki szüksége van egy tanult emberre. Ott egy ilyen ügyes ficzkó, mint te, még sok szerencsét csinálhat.

— Köszönöm, uram. Előbb beszélni fogok a főnökömmel, hogy mit tanácsol? S ha ő helyeselni fogja, akkor reflektálni fogok önnek a szíves ajánlatára.

Azzal fölkereste az elgurult kalapját az uti dobozok közül és elzónázott.

Hanem ez a mai találkozás tüneménye nem ment ki a fejéből.

HARMADIK FEJEZET.

Prima és secunda asszonyságok.

Leó úr pedig nem volt fejére esett ember. — Egy ilyen jó kilátást elszalasztani, egészen üzletellenes felfogás lett volna. Azonnal közölte a vele történeteket a főnökével. A főnök felhatalmazta, hogy írjon tudakozódó levelet Szerajevóba Hajdukovics urnak, a kivel üzleti összekötetésben áll a czég. Leó úr megírta a levelet: a főnök aláírta a nevét, ráütötte a stampigliát; a posta-portó feliratott Leó úr előlegszámlájára és nem telt bele nyolcz nap, a midőn a Hajdukovics-czég válasza visszaérkezett, melyet egész változatlan szövegében ideiktatunk, a dátum elhallgatásával.

»Szerajevó, a Hedzsira N. N. esztendejében, Ramadán hó XX. napján.

»Aleikum unallah!

»Szilva szilárd. Usancequalitás 100 darab per $\frac{1}{2}$ kilogramm = 7 f. 75. Lekvár emelkedő. Gyapju ingadozó. Bab, görög bőjt miatt, vidám. Kukoricza kedvetlen. Kézműárukban kínálat sérény, kereslet lanyha.

»A mi a tudakozott Alibegovich Kassári Dániel bég firmát illeti, arról a következő referenciákat közölhetem:

»A firma főnöke Alibegovich Kassári Dániel bég »jó« 2 millió 2 száz ezer — egész 2 millió ötszázezer forintig. Birtoka: jól elhelyezett tőkepénzek; nagy kiterjedésű erdők, melyek folyam és vasut mentében fekszenek, kitűnő sintalpakat és dongákat szolgáltatnak; fűrészmalomok; kőszénbánya, rendes fogyasztókkal; sófőző. Vállalatai szerencsések. Része van a dolnya-tuzlai vasut kiépítésében. A magas kormány nyal legjobb összeköttetésben áll: ezért legmagasabb kitüntetésben is részesült.

»Rangjára nézve legelőkelőbb »timár bég«. Ősei kapetánok voltak. Apja »begler bég«, Omér pasa kegyetlen uralma alatt kivándorolt Zimonyba; azalatt fekvő birtokai lefoglaltattak, csak pénzét vihette magával. Ez idő alatt a fiát, Dánielt, kereskedelmi pályára nevelte; taníttatta németül is, a minek most hasznát veszi.

»Üzleti jellemét illetőleg Dániel bég a legszigorubb becsületességű ember, a ki pénzről írást se nem vesz, se nem ad. Elégnek tartja, ha kiki a saját jegyzőkönyvébe felírja, hogy kinek mivel tartozik? Az adós dolga a fizetés napjára vigyázni.

»A mi a családi viszonyait illeti Dániel bégnek, — erre a kérdésre sajnálattal kell kijelentenem, hogy választ nem adhatok: mi muzulmánok a feleségeinkről nem beszélünk soha. — Hanem a fiam, az Achmed, a ki nagy naplopó, az megteheti, hogy ír erről a tárgyról az általad említett Leó urnak bővebben. Csak arra figyelmeztetem az illetőt, hogy válogatva higgye el neki, a mit előad, mert a fiam verseket is ír — és így szeret hazudni.

»Selim aleikum.

Hajdukovics Ibrahim Lója.«

Nyomban követte az üzleti exact tudósítást pár nap múlva Achmed effendi levele Leó urhoz. Ez már egész opus volt: német nyelven írva.

»Schmollis! Fiducit!

Az üdvözlésből láthatod, Bruder in absentia, hogy univerzitást végzett couleurbursch vagyok,

a ki a »pauken«, »pumpen«, »salamander-reiben«, »kneipen« és »brummen« tudományait abszolválta, mint illik ifju törököknek, a kik a jövő reményei vagyunk.

Magamról elég legyen annyit mondanom, hogy három univerzitásban relegáltak.

Nagy előnyömre volt, hogy nekem két mamám van. Egy »szép« mamám, meg egy »kis« mamám. Mind a kettő az apámnak a törvényes felesége. A szép mama nem szép már, s a kis mama nem kicsiny, hanem gömbölyű már. Hogy melyiknek köszönhetem e földi életben részesülésemet? azt nem voltam eddig kíváncsi megkérdezni. A mig kicsiny voltam, mind a kettőtől egyenlő mennyiségben kaptam csókokat és virgácsokat; hol az egyik mosdatott, öltöztetett, hol a másik. Kamasz éveimben szintén feltaláltam mind a kettőnél az édes anyák kiváló két főerényét: a zsémbelést és a pénzküldést. Az is nagy élvezet, ha az embert kétfelől szidják; de még nagyobb, ha kétfelől pénzelik. Magam vagyok az egész család fentartója; a többi mind elment Mahomedhez.

A szép mamámnak a neve Jelacsa, a kis mamámé Habiba.

Mind ezt az expozíció kedvéért kellett

elmondanom: mivelhogy a szép mama és a kis mama, az általad megtudakolt Alibegovich Kassári Dániel bég két feleségének a nővére, a kik közül a primát hiják Vukoszavának, a secundát pedig Sefikának. Ezeknek azonban van össze-vissza valami tizenkét porontyuk, apróbb, nagyobb.

Az én apám meg a Dániel bég együtt kerültek haza Boszniába számkivetésükből s egyszerre házasodtak meg fokozatos progresszióban. Először elvették a Sheik-ul-Izlam két leányát; azután pedig egy évre mindjárt a kormányzó kiajájának a két kisasszonyát. Amazok török hölgyek, emezek pedig arabok, a kik más nyelven nem tudnak; bosnyákul csak nagyon töredezve annyit, a mennyi a gyerekeik dajkáiról ragadt rájuk.

Ennélfogva a mi öregeink duplán sógorok.

Hát biz ez normális állapot, kedves barátom, s ehhez ti nektek ott a Duna mellett hozzá kell szoknotok. Mert ha ti egyszer minket anektálni fogtok, akkor a ti parlamentetek törvénybe fogja iktatni a mohamedán vallást is, a hogy a Mózes hitet beiktatta. És akkor Alibegovich Kassári Dániel, kinek magyar nemessége felmegy a hős Dojtsin Petárig, ki Varadin bánja

volt, Mátyás királynak kedves hű embere, a kiról a mi népdalaink azt éneklik, hogy egy éjjel be-
itta az arany buzogányát meg a fekete lovát is
a kocsmában s mikor ezért megszidta a király,
azt felelte neki vissza: »hej, ha te látnád azt a
szép csaplárnét: beinnád érte magát Buda várát!«
No hát ez a Dániel bég okvetlenül felsőházi tag
lesz ti nálatok a mágnások táblájánál. Sőt bizo-
nyosan föl fogjátok őt küldeni Bécsbe is a de-
legációba. Az pedig magával fogja vinni mind
a két feleségét. Aztán vakarhatja majd a füle
tövét a főudvarmester, hogy a császári és királyi
bálokhoz hogyan állítsa ki a meghívót? Meg
kell neki hívni mind a kettőt. És Dániel bég el
fogja vinni mind a kettőt: egyiket a jobb kar-
jára, másikat a bal karjára fűzve, s úgy fogja
őket bemutatni: ez a prima, ez a secunda! —
Ezzel az eszmével meg kell barátkoznotok. —
Tartok tőle, hogy nagyon is meg fogtok vele
barátkozni.

A négy asszonyság gyakran szokott egy-
másnál látogatásokat tenni, minden héten hol az
egyik, hol a másik rándul át. Most már vasut
van közöttünk s családaink szabadjegyet élveznek.

Együtt szoktak járni mind a prima, mind
a secunda asszonyságok. Pörölni szoktak ugyan

utközben is: ez hölgyekre nézve életkérdés; csak hogy az egyik nem tud törökül, a másik meg nem tud arabul és így csak hanglejtésből és az arczkifejezésekből sejthetik, hogy a másik mit mondott?

Hanem aztán mikor mind a négyen együtt vannak: akkor Jelacsa a Vukoszavával, a Habiba a Sefikával megnyitják az ékesszólás zsilipeit: a két nővér egymást megérti s aztán a másik két nővért szíve szerint lepocsékolja; a mellett pedig töltögetik egymásnak a kávé-t s rakják egymás tányérjára a »halvát. S mikor elválnak, mind a négyen összecsókolóznak s azt mondják, hogy igen jól mulattak.

Nekem aztán mind a két mama elmondja azon frissiben, hogy mit beszélt a nővére a Jala-parti kastélyban történetekről.

Ez az én történytartóm, a miből puskázok.

E nélkül soha egy teremtet lélek sem tudhat meg semmit azokról a dolgokról, a mik egy muzulmán háremében történnek.

Az én apámnak csak egy külön kastélya van (szép kert közepén), a miben a háremét tartja; hanem a Dániel bég két külön kastélyt tart a két neje számára. Ő teheti, mert nagyon hatalmas úr.

Jól lehet látni a Jala partjáról, mikor az ember a vasuton végighalad, a hajdani beglerbég fejedelmi lakását. Az a tulsó parton van. Török úr országut mentében nem építkeznek. A paraszt még kevésbbé. Azok meg épen a hegyháton, az erdők között laknak.

Három épületet látni egymás közelében. A középső, a legnagyobb, a főúr lakása, a hol idegeneket fogad s dolgait végzi. Ez tekintélyes nagy épület: oszlopos verandákkal s nagy ablakokkal, a mik a Jalára nyílnak. A másik két épület a két asszonyság lakása. Ott van a hárem. Azok a keskeny végükkel vannak az Unna felé fordulva; a homlokzatuk egymással szemben. A házak magas tetőire köröskörül hatalmas, igaz gesztenyefák terebélyes koronái borulnak, a mik végtelen folytatást találnak egész fel a magas hegytetőig az ős tölgyfák rengetegében.

A három épület köröskörül van fogva magas kőfallal, mely lőréseivel védelemre is van számítva.

A két háremépület között van egy terjedelmes kert, a miben gyümölcsöt, főzeléket és virágot termesztének. A kert kétfelé van osztva, rácscsal, hogy az egyik asszonynak a tyukjai a másiknak a kertjébe át ne járhassanak. Ajtó.

azonban van rajta s miután tizenkét gyerek van a háznál, az első mindennapi veszekedés azon kezdődik, hogy ki hagyta nyitva a kertajtót? Az egyik asszony pulykát tart, a másik pávát: vajjon pulykanyom avagy pávanyom-e az, mely a salátás ágyat megbecsteleníté?

Mind a két asszonynak van három fia meg három leánya. Olyanok, mint valamennyi gyerek; pajkos, kényeskedő, pákosztos, árulkodó, hazudozó, czivakodó. Azok egész nap egymást ütik, verik, dobálják, csipkedik, csufolják s aztán szaladgálnak az anyjukhoz panaszra. Van mindenik családnak egy nevelő hodzsája: a kitől a gyerekeknek írni-olvasni kellene tanulni; de a kik a helyett, hogy a gyerekeket mivelnék üdvös nád-pálczákkal, folyvást egymással feleselnek a próféta feleségeinek az elsőbbsége fölött s a kiknek leczke alatt a tanítványaik telerakják a kaftánjukat koldusdióval. A szomszéd almája természetesen mindig édesebb, mint az otthon termő: a kölykek átmászkálnak a közös kerítésen, s van aztán patália, mikor a megharapott almát megtalálják a fa alatt s nagy kriminalis inquisitio, hogy melyiknek a foga helye vall a gonosz tett elkövetőjére.

A két szultánának ez állandó themát szolgáltat pro és contra véleménycserékre.

Azután következik a cselédek fölötti veszedés. Azok a kutnál megcsinálják minden nap a fris pletykát s aztán hordják haza az asszonyaiknak: mi történt tegnap a szomszéd háremben. Ennek sűrű izenetváltás a következése.

Legnagyobb parlamenti vitákat idéz elő a konyha.

Dániel bég ugyan nagyon egyszerű életmódhoz szokott: naponkint maga készíti el a rizskásás piláfját: de egy héten egyszer, török vasárnapon, mégis a háremben kell neki ebédelni. Olyankor felváltva, hol az egyik, hol a másik felesége hívja meg vendégül a kollega-asszonyságot. Beszélni ugyan nem tudnak egymással, de azért egymást boszantani tudják. Vannak bizonyos fitymálások, orrfintorgatások, foghegyen izlelgetések, a mikkel egyik háziaszszony a másikat vérig tudja boszantani. A vendéglátó asszony aztán dühében marokkal tömi a kedvencz ételét, az »ekmek kadaif«-ot (tejfeles laska) a jámbor Dániel bég szájába. Az nyeli, a hogy bírja. Ezért meg aztán a vendégasszony lesz dühös: »ugy-e, mikor nálam voltál ebéden, akkor csak szálankint eszegetted, pedig »szel kadaif« (mézes csikmák) volt. Utoljára mind a kettő duzzogni kezd s görcsöket kap: ájuldozik.

A bég azt sem tudja, melyiket emelgesse, istápolja. A gyerekhad, felhasználva ezt az intermezzót, marokkal kap a czukorsütemények közé s ennek következtében egymás hajába. Csak a két hodzsa ül komolyan a »janje« mellett (sült bárány töltve), serényen falva, mint két éhes farkas.

Mind a két asszony muzsikális. Az egyiknek van egy kintornája, mely waltzereket nyekerget, a másiknak meg egy fiszharmónikája, mely Verdi-áriákat fuvoláz: természetesen, ha csavargatják. Hát ez külön-külön mind igen szép mulatság; de mikor mind a két asszony egyszerre neki ereszti a maga zeneokádó pokolgépét s az egyik a Kornevillei harangokat kalapálja, a másik a Trovatorét füttyüli egyszerre; akkor képzeld a szegény közbeszorult Dániel bégnek a pokolbeli gyönyörüségét! Azt pedig két törvényes feleségnek nem lehet megparancsolni, hogy egyszerre csak egyik muzsikáljon.

Aztán jön a legkényesebb pont: a pipere. Ebben mind a két asszony felülmulja magamagát. Divatlapokat persze nem járatnak. Igazhívő müzülmánnak festett emberi képet nem szabad a házába beereszteni. A két hölgy fantáziája azonban kifogyhatatlan az öltözetek formáinak

és feldiszipolásának változatos csodáiban: a miknek már a ti boltotokban is szolgáltatta Dániel bég némi próbáját.

Hát hiszen a szép ruhában büszkélkedni igen ártatlan öröm s ez bizonyára Allahnak is tetszik, a ki a mezők liliomait ruházza. Csak-hogy ez az öröm nem tökéletes addig, a míg ki nem egészítik azzal a kellemetes érzéssel, hogy az ember a szomszéd asszonynak az öltözetét csúfnak és nevetségesnek találja. S erre tág tért nyitott nekik a természet.

A Vukoszava asszonyság olyan természetes, hogy Hafiz a »fehér elefánt«-hoz hasonlitaná; a Sefika ellenben olyan sovány, hogy a Gulisztán nem találna a számára más hasonlatot, mint az ibis madárét. Egyiknél a bájak fogyatkozása, másiknál a kecsék tulbősége a szembeötlő jelleg. Ezt azután mind a kettő kellőképen igyekszik felhasználni. A jó Dániel bégnek folyvást halalani kell a pikáns észrevételeket innen is, tul is.

S ha még csak a szóbeli sértegetéseknél maradnának.

De mit gondoltak ki egyszer!

Vukoszava asszonyság a borsóágyai közepett egy madárijesztő vázat állított fel, mely öltözetében meglepően hasonlított Sefika asszony-

sághoz; még keztyü is volt huzva a két kezére. Azt mondta, hogy ő ezzel a verebeket akarja elijeszteni a borsójáról. — Nosza Sefika sem volt rest; ő meg szintén a maga kertjében egy roppant bálványt rakatott össze tökökből. A két lábat és a törzsököt óriási portiron tökök képezték; a két karját két hosszú jurgita-tök; a fejet pedig egy vörös, bibircsós képű, zöld turbános cucurbita verrucosa. A megtestesült Vukoszava asszonyság! Ez meg a nyulakat elijeszteni való a káposztás kertből.

Az embernek meg kell pukkadni mérgében az ilyen becsmérlesekre.

Dániel béget majd széttepte a két asszony e halálos megsértés következtében.

»Megálljatok! Majd teszek én közöttetek igazságot!« monda erre Dániel bég; s azonnal hozatott magának Szerajevóból egy építész. A két kert közepébe a két háremépület közé fölemeltetett egy harmadik házat. Attól aztán a két asszony nem láthatott be többet egymásnak az ablakába, kertjébe, udvarába; nem pörölhetett, nem muzsikálhattott egymásnak a fülébe. Hogy pedig az új ház üresen ne álljon, azt mondá Dániel bég; »majd hozok én hát ti közétek egy harmadik feleséget, akkor tudom, hogy kettőtök között békesség lesz!«

És ugy tön, a hogy mondá.

NEGYEDIK FEJEZET.

Hogyan jutott Kassári Dániel bég a „harmadikhoz“.

Leó úr közölte a fiatal mahomedán diák levelét a főnökével.

A főnök praktikus eszű kereskedő volt.

— Hja, fiatal barátom, én ebből a két levélből nem lettem okosabb, mint akkor voltam, mikor ön azt a nevezetes ruhafelpróbálást közölte velem. Remélem, hogy nem szándéka önnek holmi ezeregyéjszakai kalandokba keveredni; hanem inkább hasznos üzletet kezdeni. Mert ha azt látnám, hogy ön ebből az incidensből valami regényt akar penderíteni, hát azt mondanám, hogy hagyja abba: vannak önnél nagyobb tökfilkók, a kik azt önnél jobban elvégzik. Mert nem kell azt hinni, hogy minden bolond ember írhat regényt; — ahhoz speciális bolondság kell: — épen úgy, mint megfordítva:

nem lehet minden okos ember kereskedő; mert ahhoz specziális okosság kell. A vén Hajdukovics effendi nekem küld üzleti értesítést aszalt szilváról, gyapjuról meg kukoriczáról. Azt gondolja, hogy Budapesten is úgy megy, mint Szerajevóban: hogy ugyanazon boltban árulnak fűgét, selyemruhát, sőt, mézet, cserépedényt, sőt még cserekereskedést is üznek s zálogra is adnak. Nem értett meg bennünket. — Azt kell önnek kipuhatolni, hogy lehet-e a bosnyák földön abban a branchban dolgozni — jó sikerrel, a melyet mi kultiválunk? a divatczikkekben? Eddig nem igen lehetett. A bosnyák hölgyek a maguk szőttét viselték; azt maguk himezték ki s megvarrták olyan divat szerint, mely azóta, hogy Szokolovics bég Szerajevót megalapította, nem változott. — Most azonban, a hogy Kassári Dániel bég bevásárlásaiból sejteni lehet, beütött az európai divat a boszniai hölgyvilágba. Azt kellene hát megtudni, hogy vajjon ragályos-e ez a betegség? Vannak-e bacillusai? — Egy olyan delnő, a milyennek ön ezt a bizonyos harmadik feleséget leírta: nagy hódításokat tehetne ezen a téren. — Ön tudni fogja, hogy állandóan vannak a divat történetében meghaladott álláspontok. Ma az egész hölgyvilág lelke-

sül a zöldszinü kelmékért, tavaly a tarka-virágos járta; az idén a tarka-virágos senkinek sem kell; jövő évben a zöldet fogják eldobni. Az ilyen divatból kimaradt czikkeknak milyen áldás volna, ha új piacot lehetne a számukra találni! Barátom! A ki ezt a világrészt fölfedezné, az nagyobb volna, mint Kolumbus Kristóf. — De hát az a kérdés, hogy miféle qualitású hölgy ez a Dániel bég harmadik felesége? — Mert ha ez csak egy aféle Ronacher-birodalombeli cserkesznő; hát akkor az elég jó Dániel bégnek; de nem elég jó nekünk; mert a bosnyák asszonyok nagy arisztokraták és még fanatikusabb mahomedánok; pedig ezeknél van a gazdagság, ezek a bégek és agák feleségei. Ezek be nem fogadják az importált új asszonyt, akár-milyen czifrán legyen is az öltözve s nem csinálják utána a mi divatunkat. Tehát ezen pont felett szerezzen ön magának teljes körülményes értesítést: akkor fogjuk azután megítélhetni, hogy mennyiben léphetünk az akció terére az »új hazában«.

Leó úr követte a jó tanácsot s rövid időn megkapta a második levelet a fiatal effenditől.

»Kamerád!

Minden a legjobb rendben van. Alibegovics Kassári bég installálta az új háremépületében a harmadik asszonyt, a ki felől az én kis mamám, Habiba asszonyság, a következő értesítéseket nyerte a nővérétől, Dániel bég második feleségétől.

A harmadik feleség neve »Ajna«, a mi törökül annyit jelent, hogy »szemfény«. Eredetére nézve se nem gyaur, se nem spanyol.*) De a hogy a mi asszonyaink állítják, még azoknál is gyűlöletesebb: »bogumil« családból való.

Azt tudni fogod bizonyosan Bosznia történetéből (ugyan ki ne ismerné a mi birodalmunk történetét, a ki csak iskolába járt?), hogy a bogumilok egy istentagadó szekta hívei voltak, a kik még azt sem akarták megengedni, hogy ezt a világot az Isten teremtette: szerintük ezt az ördög teremtette: tudniillik mindazt, a mi ezen a földön »él«; az Isten csak azt teremtette, a mi »nem él«. Azért a bogumilok nem ettek húst: mert az állatokat is az ördög alkotta. Ezt az istentelen fajt pusztította is aztán minden

*) Gyaur = keresztény : spanyol = zsidó.

istenfélő nemzet: magyarok, törökök, bosnyákok egyformán. Most már csak az óriási nagy sírköveik mutogatják, hogy milyen nagy urak lehettek néha napján. — Hébe-hóba megesik, hogy itt-amott a Narenta szakadécai között, uttalan, hozzájárulhatlan sziklavölgyek fenekén fölfedeznek egy névtelen falut, a melyben még egy pár száz bogumil lakik, a kiknél az ősi »a m e n e t« firól-fira megmaradt. Templomuk nincsen: ő nekik a torony, a minaret mind egyformán a pokol kéménye, a harangszó, az imám éneklése, mind az »ördögök trombitája«. Ezeket is a mi apáink gondosan kiirtogatták. Minálunk a mahomedán, pápista, rác, zsidó élhet egymás mellett; de a bogumil üldözött fenevad: annak a számára nincs más törvény, mint a kard.

Az okkupáció előtti esztendőben bukkantunk ismét ilyen titkos bogumilokra egy narentavölgyi rejtekben. Kassári Dániel akkoriban szandzsák bég volt ebben a kapitányságban. Ő lett megbizva a helytartó basa által, hogy az eretnek fajzatot kiirtsa. Hogy miként bánt el a bég a férfiakkal: azt nem firtatom; hanem annyit szabad róla elmondanom, hogy a nőnemen levő részét nem vágatta le. Azok között találtatott

egy csodaszépségü nyolczesztendős leányka. Ezt Dániel bég maga fogadta örökbe. — Ez a mi Ajnánk.

Dániel bégnek mind a két felesége tiltakozott az ellen, hogy egy bogumil leányt odahozzon a bég az ő háremükbe. Nálunk törököknél pedig nincsenek apáczakolostorok, a hol előkelő török kisasszonyokat geografiára tanitsanak.

Dániel bég aként gondoskodott a véden czéről, a hogy okos emberhez illik. Odaadta őt nevelőbe egy bécsi ezmesterhez, a ki bűvésztel és magasabb akrobácziaával foglalkozik: azzal a föltétellel, hogy ő fizet a nevelőnek évenként háromezer forintot, a mig a leány a tizenhat évet betölti, akkor pedig tizenötezer forint lefizetése után elhossa tőle. Szigoruan ki volt kötve, hogy a leány ez alatt mahomedán erkölcsökben neveltessék, beleértve a szigoru étrendet is, a mi nálunk férfiaknál a földolog: a leányoknál azonban nem ez a földolog.

Ezt a methodust ti gyaurok kissé furcsának fogjátok találni; de a mi viszonyaink közt ez egészen észszerü felfogása a női hivatásnak. S in thesi nincs is közöttünk semmi különbség. Ti gyaurok szintén nagy előszeretettel viseltettek azon női erények irányában, melyek a kötélén

tánczolás, lovon nyargalás s egyéb testgyakorlatok közben kifejlődnek; csakhogy ti mindezt a házon kívül keresitek, mi pedig mindezt akklimatizáljuk és otthon tartjuk.

Dániel bég nagyon helyesen okoskodott. Az új asszony holmi kényes, finynyás szenvedéssel, zongorajátszással, franczia fecsegéssel, aquarell-pingálással nem fog imponálni a másik két asszonynak: azok lenyelvelik, agyonvexálják, hanem ha ügyesen tud előttük eszkamotálni: egy üres kalapból száz bukétot kiszedni; egy palaczkból tizenkétféle likört töltögetni; s szükség esetén az ellene támadó vetélytársnéjának egy ördögi tánczfigurában a turbánt a fejről a lábahegyével leütni: ezzel le lesznek főzve. Hogy ne is emlitem azt a mindennapi kunststukkot, mikor az ember a pörlekedő madamenak egyszerre csak egy nagy lakatot akaszt a szájára. a mi azt rögtön megnémitja. A hypnotizálás, a double vue, a kísértetmegjelenés, a beszélő fej és a sziven keresztül szurt kard remeklései, mint tudjuk, még az erősebb nem érzékeit is képesek felizgatni.

Te, ki olyan szerencsés voltál, hogy Ajna asszonyság csodaszép termetét közről láthatad, nem szorulsz az én muzsámnak a guszlicza-pengetésére (a miben mi bosnyákok különben

minden más nemzetek fölött állunk), hogy a harmadik feleség bájáról fogalmad legyen. Magát Kassári béget is meglepte ez a csodaszépség: mikor legelőször megpillantá.

Ez pedig akképen történt, hogy mikor Bécsbe felment a nemes bég, a nevelését befejezett aráját hazahozni: az ezermester, signore Spirifanti, egy teljesen sötét terembe vezette őt, melynek az előterében egy színpadforma emelvény volt látható gyenge világítás mellett.

— Tessék leülni ide erre a székre! — mondá a boszorkánymester: — azonnal elő fogom idézni önnek a menyasszonyát.

Dániel bég szót fogadott, leült.

Ekkor a bűbájoló valami német varázsmondatot darált el, a mire rögtön egy kerek fénytányér támadt a színpad hátulján, mely egyre tágult, úgy, hogy utoljára olyan volt, mint maga a csillagos ég. Lassankint egy nagy kék gömb ereszkedett alá e fénykörbe, mely maga volt a földgömb. Dániel bég ráismert, hogy ez ott Afrika, ez meg Európa! A földgömbön pedig állt egy gyönyörűséges szép női alak: ugyanabban a fentebb leírt jelmezben. Mikor egészen alászállt, akkor kirugta a lába alul a földtekét:

az eltűnt a világűrben s a bájos tünemény ott maradt a semmiben lebegve.

— Nos, hát hogy tetszik önnek a szép ara?
— kérdezé a szemfényvesztő.

— Nagyon szép! — mondá Dániel bég. — Hanem azért megölöm.

— Minő logikai causalis nexus nyomán?

— Azért, hogy az arcját megmutatta leplezetlenül egy idegen férfinak.

— S ez elég terhelő körülmény a bosnyák kriminál-kodex szerint?

Dániel bég nem keresett semmi paragrafust, hanem kirántotta az ezüstnyelű kését a csizmaszára mellől, egy ugrással ott termett a szinpadon s teljes erejével döfte a kését a tündérszép alaknak a szívébe.

Akkor látta, hogy a mit keresztül szurt, az a semmi.

A gyönyörű alak, a csillagos ég, a földgolyó mind egyszerre eltűnt előle, ő utána kapott, hogy megfogja; aztán a kezébe akadt egy sodrony, az olyan ütést adott a markába, hogy majd leszédült tőle.

Az ezermester lehuzta-vonta aztán a szinpadjáról. Dániel bég meg most azt akarta lekéslni; de a bűvész valamit fujt az arcába, a

mitől a bég elkezdett prüsszkölni, huszat is egymás után, a míg csak a bűvész el nem hagyatta vele.

— Legyen az úrnak esze! — mondá a bűvész. — Hisz az, a mit most látott, az csak lelke volt a menyasszonyának.

— A lelke? Hisz nincs a mahomedán nőknek lelke.

— De van a bogumil nőknek. Hisz azt csak tudja az úr, hogy a bogumil nőknek a testét a sátán formálta agyagból (kitünő majolika-gyáros lehetett), azután a »második égből« való angyalt parancsolt bele léleknek.

— No ez igaz.

— Csak annyiban van meg a bogumil nőknél az inferioritás, hogy a férfialaku agyagmintába a »harmadik égben« lakó angyal van ideiglenesen bekaszárnnyázva.

— Szeretem, hogy ezt Bécsben is tudják már. No hát hadd lássam azt az agyagból készült alakját az arámnak.

Ekkor a bűvész megint elmondott egy hosszú német ritmust, a mint az véget ért: ismét megjelent a világosság a szinpad háttérében s előlépett belőle a valóságos porcellánból készült menyasszony, kézzel megfogható minő-

ségben. Csakugyan nagy ördög volt az az ördög, a ki a porcellánt olyan lágygyá tudta tenni!

Ez az alak aztán már a legszabályszerűbben volt felöltöztetve: a hogy illik az ördögök remekművét az emberi szemek elől elrejtteni: bő salavári, még bővebb feredzse s átláthatatlan fátyol burkai alá.

Igy már tetszett Dániel bégnek a menyasszony: föltéve, hogy a »lelke« is ott rejtőzik a szemérmes burkolat alatt.

A bég kifizette a kialkudott díjat signore Spirifantinak: a miért aztán az olasz olyan nagylelkű volt, hogy kiszolgáltatta az általa nevelt tanítvány művészetéhez szükséges mindenféle bűvészeti szerszámokat: betanított házi nyulakat, kanárimadarakat és három beszélő papagályt.

Viszont Dániel bég is kitüntette a nagylelkűségét az által, hogy nem kívánta a menyasszonyától, hogy az török burkolatban kövesse őt egész Boszniáig, hanem megengedte neki, hogy a míg a gyaurok földén járnak, európai öltönyöket viselhessen: csupán a kalapjához kötött fátyol legyen valamivel sűrűbb, mint a hitetlenek asszonyai viselik.

A vasuton csalhatatlan jelét adta Ajna kisasszony (még ekkor kisasszony volt: Bécsben

a hitetlenek hazájában nem kelhettek össze) az ő muzulmáni hitszigorának. Mikor az étkező kocsiban a pinczér sönkával kínálta meg: azt mondá neki, hogy »domusz-köpek«, mely szép török szót egyedül a német nyelv képes visszaadni e kifejezésben: »Schweinehund«. — Nem izlelt meg mást, mint halat és olajos salátát. Budapestre érkezve pedig maga segített az ő urának a piláfot elkészíteni. Itt aztán Dániel hég nőül vette Ajnát a hajdani »Dzsigerdilen = Buda vára falai között. A bosnyák házassági szertartás abból áll, hogy a vőlegény ad a menyasszonynak egy arany kősöntyüt (annak a jeléül, hogy őt rabnőjéül fogadja), a menyasszony pedig ad a vőlegénynek egy jó hajlós nádpálczát) annak jeléül, hogy őt urának elismeri). Nagyon okos czeremónia. Végül meglátogatták Gül baba sirját. Ugy tértek haza Dolnya-Tuzlába: a magyarok hajdani »Só« tartományába.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Hogy vezetik be az új asszonyt a régiek közé?

Hát hiszen, az igazat megvallva, ha Dániel bég előre beterjeszti a határozati javaslatot Vukoszava és Sefika asszonyságnak, hogy mit szólnak hozzá: nem jó lenne-e, ha ő még egy harmadik asszonyt is hozna a házhoz? hát akkor Allah lett legyen kegyelmes az ő két szemének! Hanem hát Dániel bégnek több esze volt, mint annak a négernek, a ki belemarkolt a forróvizés fazékba, hogy megtudja, mi az, a mi abban úgy bugyborékol? — Dehogymondta volna, hogy az a közbenső palota háremnek készül; azt hitette el a két hitvessel, hogy ő azt »medresz«-nek építteti. (Kérem, ne tessék e szót félreérteni: ez törökül van, annyit jelent, hogy magasabb nevelő-intézet).

Tizenkét gyerek van a háznál: azok egész

nap alláhtalankodnak (magyarul »istentelenkednek«); a két bászli hodzsa egyébre sem tanítja őket, mint az alkoránra; mert maguk sem tudnak egyebet. Már pedig az újabb nemzedéknek tudományra van szüksége, különben az lesz, hogy kiszorítja a jafet-nemzedék a semitát a világból. (Az arab is semita faj.) Világra való tudományt pedig csak iskolában lehet szerezni. A Hajdukovics sógor megpróbálta az Achmed fiával a külföldi akadémiát: no ugyan bele is nyert! A pribék úgy került haza, mint kicserzett mahomed-tagadó. Még bort is iszik s a sonkát is megeszi titokban; nem is mosdik naponta négyszer, sőt villával eszi a piláfot! De még a gyaur menyecskéknek is a szeme közé néz. Romlik a világ!

Azért Dániel bég a saját portáján épi tet egy szép nagy medreszt s abba fog hozni egy minden világi tudományban jártas softát, a kit a gyaur nyelv úgy hi, hogy »gouvernant« s ez aztán majd megtanítja a leányokat finom erkölcsökre, a fiukat pedig sublimior mathesisra.

Ebben a két urnő egészen megnyugodott.

Az ugyan kissé szemet szurt náluk, hogy ennek a medresznek a bebutorozása a megszokottnál nagyobb pompával dicsekedik: székek,

asztalok kerülnek bele; de Dániel bég arról is felvilágosítá őket, hogy a gyermekeknek meg kell tanulni a széken ülést: mert a jövő században már nem lehet a keresztbe vetett lábain ülni tisztességes muzulmánna. A magyar országgyűlésen rossz néven vehetnék a bosnyák képviselőtől, ha az a terem közepén leguggolna, két kezét a két térde körül fonná s úgy hallgatná, a mit a próféták beszélnek.

Végre eljött a kritikus nap, melyre az időjós nagy zivatart helyezett kilátásba, sűrű könyzáporral, patvarjégesővel és findzsahullással vegyítve.

Megjött a bég a társzekérrel meg az üveges hintóval.

Nagy psycholog volt. A társzekeret boesátá előre, mely a messze földről hozott ajándékokat szállítá: maga a hintóval jó hátul maradt. Helyesen kiszámítá, hogy a két asszony azonnal neki fog esni a málhás szekérnek: kinek mi vásárfia érkezett? A ládák tetejére fel van írva mindegyiknek a neve: az egyikre cyrill betűkkel, a másikkra arab írással. A melyiken német ákombák van: az a nevelő holmija. Ezeket felhor-
datják a medreszbe, a magukén pedig némi patvarkodás között megosztóznak s aztán cze-

peltetik fel a cselédekkel a málhákat maguk után a saját háremépületeikbe: követve a lár-mázó gyerekhad kíséretétől.

Dániel bég nagyon jól számított. A két asszonynak első dolga lesz az ajándékba kapott ruhákat felvenni. Olyat ők soha sem láttak. Az egyik szaladni fog a másikhoz a maga öltözetével eldicsekedni: azon aztán összefeleselnek. Ez alatt Dániel bég szépen becsempészheti a harmadik feleséget a számára épített új hárembe.

Egészen a számítása szerint történt.

Mikor a hintó megérkezett az udvarra, egyik asszony sem volt odalenn. Ellenben a sok gyerekek már ott zsivajgott s fujta, ütötte a vásárfiaúl kapott trombitát és dobot, úgy szaladt az apja elé. — De a mint azt mondta nekik Dániel bég: »itt hozom az új nevelőt!« arra úgy haza szaladt mind valamennyi, hogy vasfogóval sem lehetett őket többé előhuzni.

Eként minden akadály nélkül fölvezethető az új asszonyt a maga külön házába. Azt azután a szolgálatára rendelt cselédséggel magára hagyta, hogy ő is rendezkedjék az otthonában; annak igazán sok elrakni valója volt; a sok bűvészi apparatus. Dániel bég pedig ment fölkeresni a másik két asszonyt.

A vén dajka értesíté, hogy mind a ketten együtt vannak a Vukoszava asszonyság háremében. Dániel bég fellátogatott hozzájuk.

Azok alig vették észre a megérkeztét: olyan nagy vitában voltak.

Nevezetes kérdés volt az!

Hogyan kell viselni azt a csodálatos öltönyt, a minek olyan hosszú nyujtványa van alul: a gyaurok úgy nevezik, hogy »schlepp«.

Ajánlok rá egy megfelelő magyar szót. (»Uszály« nem jó, mert a bizony nem uszik). Ha »schleppen«-nek a gyöke »schlepp«, akkor a »czepele«-nek a gyöke »czepp«.

A Vukoszava asszony, a ki magas termetű volt, úgy találta, hogy annak a hosszú, paszomántos nyujtványnak az a rendeltetése, hogy az elől legyen: mert ha hátul van, akkor a gyerekek rá fognak ülni s úgy szánkáztatják magukat; tehát azt okvetlenül elől kell viselni, a hol aztán a szélénél fogva fölemelve, igen diszesen beletűzhető a derékon levő övbe. S ebben van természetes ész. Persze, hogy elől kell viselni a czeppet.

De nagyon kinevette ezzel a felfogással a Vukoszavát a Sefika asszony. Óh, micsoda együgyűség! Hisz azt a hosszú ruhát nem úgy vise-

lik, hogy a pántjánál fogva a derékra kössék. Mikor az a pánt nem öv, hanem gallér. Ez a ruha nem a csipőnél kezdődik: hanem a vállnál.

Sefika asszony úgy is vette azt fel; mint egy dominót: a nyakátul elkezdve beleburkolta magát; még úgy is sepert a földön.

S valljuk meg az igazat, hogy neki is tökéletes igaza volt. Ez a legczélszerűbb methódusa a czeppviselésnek.

Mind a ketten Dániel béget hívták fel ítélőbirónak. Ez volt a »hozott Isten!«, a »Selim Aleikum!«

— Ugy-e, hogy én rajtam áll jól a kantus?

Dániel bég pedig mind a kettőnek megveregeté az orcáját a tenyere hegyével s azt mondá:

— Te is szép vagy benne, Vukoszava; te is szép vagy benne Sefika! Egyébiránt én nem tudom, hogyan viselik ezt a kantust. Majd megmondja nektek a guvernánt. Most pedig adjatok nekem iziben valami harapni valót, mert a vasuton Banyalukától Tuzláig csibuknál egyéb nem volt a számban. Aztán a guvernantnak is küldjete ebédet, mert az is éhes.

A Vukoszava szolgálói e szóra hirtelen

letették a földre a nagy bőrvánkost, a min a bég ebédelni szokott s arra felrakták a készen tartott szukbureket, jalani dalmát és szakz kabagit, a mikről mai napság Asbóth János kitünő irótársunk hirhedett monografiája nyomán minden ember tudja, hogy azok »husos bélest«, »töltött káposztát« és »fokhagymával főtt tököt« jelentenek. Ezek pedig Dániel bégnek kedves eledelei.

Étkezés közben tisztességes asszony békét hágy az urának s nem háborgatja kérdezősködéssel.

Ellenben a gyerekhad, mindkét fajzataból együtt lévén, egyre ott csivelgett a nyakán, unszolva az apát tökéletlen kérdezősködésekkel: hogy mire való ez meg az a furcsa játékszer, a mi neki vásárfiába jutott.

— Hogyan kell ezen a hárfán muzsikálni, Dani baba? — kérdezé a pisze Amhát. — Nézd csak, tíz hurja van, azután mindegyiken tíz fehér, meg tíz fekete dió.

— Nem hárfa az, te csirkincsirlek; hanem számoló gép. Majd megtanít arra téged a guvernánt, csak várj!

Majd meg a pajkos Feridun csimpajkozott a nyakába.

— Nézd csak, Dani baba, de bolond nagy golyóbis ez itt! Hogyan kell ezzel gurigázni?

— Meg ne próbálj gurigázni vele, joldis! Ez nem kuglizó golyó, hanem földglobus. Erről tanulsz te majd geográfiát. Majd beléd veri ezt a guvernánt!

Az a guvernánt kezdett boszorkánymesei alakká megnőni.

Ebéd után hozták a fekete kávé. Dániel baba (apa) rágyújtott az illatos bogcsa tűtűnre (dohány) s miután a kávé is eléje lett téve ezüst findzsában, most már az asszonyoknak is lehetett vele beszélni.

Azok nagy kinban voltak. Sehogy sem tudták kitalálni, hogy annak az átkozott kalodának, a minek vállfüző a neve, merre van a bejárata. Már pedig olyat is készítettett mind a kettő számára Dániel bég, miután megértette Leó urtól, hogy lehet azt halcsont nélkül is előállítani, gutta percha-lemezekkel.

— Hogy kell ebbe a páncélba belebujni? — kérdezé Vukoszava, odatartva a bég elé a miedert.

— Nem tudom én, édes mézem, mert én soha sem tanultam a szabómesterséget; hanem beleszorít ebbe titeket a guvernánt; mert az érti.

— A guvernánt? — kiáltá egyszerre mind a két asszony elförmedve. — Már hogy öltöztetne bennünket a guvernánt?

— Hát mért ne öltöztethetne titeket a guvernánt?

— Hisz az egy softa.

— Igen. De nem férfi-softa; hanem asszony-softa.

— Asszony-softa? — kiálta, összechapva a kezeit Vukoszava. — Allah buffáj! Ilyet sem hallottam, hogy asszony-softák legyenek a világon.

— De hát akkor hogy lesz, mint lesz a világ sorja? — kelepelt Sefika asszony. — Ha a guvernánt asszony-softa, akkor hogy tanítsa az a fiugyermekeket? Ezek ő rá nézve idegen férfiak.

— Hum! — Dörmögé Dániel baba. — De furcsa beszéd! Hát Amhátnak nem Vukoszava az anyja; azért mégis hányszor az öledbe veszed, megfésülöd, megmosdatod; pedig az rád nézve idegen férfi; viszont a Vukoszava nem minden nap sajátkezüleg felfenekeli-e a Feridunt, pedig az a te fiad, s így rá nézve idegen férfi.

— De ők azért mégis a mi gyermekeink, mert mi ketten az ő apjuknak a feleségei vagyunk.

— No hát azon módon majd a guvernánt-nak is gyermekeivé lesznek az Amhát is, meg a Feridum is.

A két asszonynak csak erre a szóra esett ki a kezéből a kávé s ibrik meg a csésze.

— Hiszen te egy új asszonyt hoztál a házhoz; te Allahtól elrugaszkodott vén gonosztevő.

Akkor aztán volt drága dolga a Dániel baba üstökének!

Az pedig azzal a nekidurálással fogadta azt a tépászást és dögönyözést, a minővel szokta kiállani az igazhitű müzülmán a török fürdőben a fürdőlegény dömöczkölését. Fáj az; de használ.

A mig az asszony pofoz, addig jó a dolog!

Hanem mikor már a szakállát is kezdték tépni, akkor ő is azt mondá, hogy: »térjünk már most át más matériára!«

S azzal kihuzott a kabátzsebéből valami összezsavargatottat.

— Kedveskéim, angyalkáim, még egy ajándékot hoztam a számotokra. Látjátok, mi ez? Egy korbács: szarvorrúnak a bőréből. Most szereztem Bécsben. Csalhatatlan gyógyszer minden asszonyi bajok ellen. Hát már most én azt meg nem magyarázhatom nektek, hogyan kell

viselni az új szalüppöt; hanem hogy hogyan kell elszakgatni: azt majd megmutatom, ha úgy kívánjátok.

Erre semmi sem természetesebb, mint hogy mind a két feleség egyszerre leveté magáról a most kapott új ruhát s odadobta a férj lábaihoz: »no hát itt van! Süsd meg! Add ezt is a guvernátnak!«

Vukoszava asszony kiölté rá a nyelvét, Sefika pedig fujt rá, mint a macska a kutyára.

A bég pedig kedélyesen pattogott a korbácscsal.

— No no! Asszonyok! Eszeteken járjatok!

Erre aztán megindult a záporosó. Mind a kettő el kezdett sirni, jajveszékelni.

— Ha mi neked nem tetszünk többet, akkor küldj bennünket haza az apáinkhoz! — zokogá Sefika.

— Nekem add ki a hozományomat. Én megyek a bátyámhoz Szerajevóba! — monda fuldokló szóval Vukoszava.

— Hát aztán ezt a tizenkét gyereket én fésüljem naponkint? — förmedt fel Dániel baba.

— Fésülje őket a guvernánt! (kiabált egyszerre

— Mosdassa is a guvernánt! mind a két asszony.)

— De bizony minket ne fésüljön, ne mos-

dasson a guvernánt! — visitott egyértelműen a gyerekhad s mindannyi belekapaszkodott az anyja sokránczu bugyogójába (török nők viselete ez) s lehetetlenné tette rájuk nézve az elfutást. Mind a ketten sirva ölelték nyalábra a nyakukba csimpajkodó gyerekeket; elsíratva őket: »óh ti szegény elhagyatott árvák!«

»No már micsoda ostoba beszéd ez? Eddig volt nekik két anyjuk; most lesz nekik három.«

Tudja jól Dániel baba, hogy a záporosőre következik a szivárvány. Csak egy kis napsugár kell hozzá. — Az is készletben volt. — Mikor már az egész familia belefáradt a sirásba, akkor elővett a két oldalzsebéből két ékszerdobozt. Azokat felnyitotta.

— No nézzétek; mit hoztam még nektek?

Egy-egy széles arany karperecz volt, gyémántos patkóval a közepén.

Erre rögtön megjelent a szivárvány: még a könnycseppeken keresztül.

— Hadd lám! Hadd lám! Melyik az enyém?

Dániel baba aztán sajátkezűleg kapcsolta a kösöntyüket az egyiknek is, a másiknak is a kézcsuklójára.

— No hát nem feledkeztem meg rólatok, ugy-e?

Ezek csakugyan »élő« tanubizonyságok voltak.

— Már most hát mondjunk egymásnak egy »csak ja sá«-t! Aztán ma estére eljövök hozzád sakkozni, kecseljes Vukoszavám, holnap este pedig te nálad ostáblázok, bájos Sefikám!

Azzal egyiknek is, másiknak is odanyujtott egy selyem zsebkendőt, a hitvesi szeretet jelvényét.

Igy már aztán minden jól van.

Becsületes müzülmán férjnek az a jelszava, hogy »ne csalj — igazán!« És azt meg is tartja.

Azzal aztán a békecsókokat kiváltva, eltávozott Dániel bég a dolgára.

Mikor visszanézett az elhagyott háremre, mind a két asszonyt ott látta az ablakban. De nem azért, hogy Dániel baba után üdvcsókot hányjanak, hanem hogy az ablaküvegen megpróbálják, hogy csakugyan igazi gyémánt-e az a kapott karpereczen? — Mert holmi talmiaranyval, strassburgi gyémánttal még a bosnyák hölgyeket sem lehet már rászedni. Tartanak próbakövet is otthon.

* * *

Ezeket tartalmazá Achmed effendi harmadik levele Leó úrhoz.

HATODIK FEJEZET.

A bűvésznő lakomája.

Vajjon milyen lehet az új asszony? — Mondá Vukoszava.

— Bizonyosan csuf kövér debella. — Véleményezé Sefika.

— Inkább azt hiszem, hogy utálatos sovány törpe. — Ellenzé meg Vukoszava.

(Csodálatos, hogy egyik sem tudott a másiknak a nyelvén, hanem azért mikor egy harmadikat meg kellett szólni, akkor megértették egymást. Ez különben könnyen is ment. Vukoszava kövér és magas volt, Sefika sovány és nyápicz természetű; csak egymásra kellett mutatniok.)

»De hátha fertelmes szép az átkozott? Aféle bajramünnepi odalik? No majd meglátjuk, ha ő rá kerül a sor a lakomaadásban!« Ezt mind a kettő mondá.

— Én kikaparom a szemét, ha szebb az enyémnél! — szólt az egyik.

— Én levágom a haját, ha dusabb, mint az enyém! — mondá a másik.

»Azt még se tegyük«, mondák ismét mind a ketten, »mert akkor majd nagy szerepe lesz a rinoczerószkorbácsnak«.

— Én »dur«-port keverek a kávéjába, a mitől megdühödik! — fenyegetőzék Vukoszava.

— Én szerecsikát keverek a sorbethjébe, a mitől utóléri a Mohamed áldása — esté-től reggelig! böstörködék Sefika.

»Ilyet ne tegyünk még se!« mondának mind a ketten, »mert akkor zsákba kötnek bennünket, úgy dobnak a Jalába.«

— Hanem azt megteszem, — fogadkozik Vukoszava, hogy mikor legelőször összetalálkozunk s kezet nyújtunk egymásnak, úgy összeszorítom ezzel az én hatalmas tenyeremmel a pratzliját, hogy a vér kijön a körme alól.

— Én pedig az összeecsókolózáskor olyat harapok az orcájába, hogy ott marad a fogam helye.

Mind a két hölgynek meg voltak az eszközei a fenyegetés végrehajtásához. Vukoszava asszonynak a Nro 8¹/₂ keztyűhöz termett öklei,

Sefika asszonynak pedig hosszú fogai, a mik fölött soha sem tudta az ajkait összehuzni, annyira előre álltak.

Ebben állapotának meg egyelőre. A többi majd jön magától. Hogy két asszony hogyan folytasson egy boszantásból, vekszálásból, szekirozásból álló hangversenyt egy harmadikkal: ahhoz nem kell programm. Megy az próba nélkül.

A hazaérkezés utáni harmadnap estéjén csakugyan elkövetkezett a bemutatási lakoma, melyre az új asszony hívta meg a saját háremébe a másik két asszonyságot: még pedig előkelő szokás szerint franczia meghívó jegyekkel. A két hodzsa ugyan nem tudott a meghívón eligazodni; hanem Dániel bég megmagyarázá azt az asszonyoknak. »Avec famille« annyit jelent, hogy egész családotul.

Igy még jobb lesz. A gyerekhad is informálva lett, hogy mentül több gonosz incselkedést kövessen el az új mamánál. Ha hozzáférnek, csipjenek egyet rajta.

A látogatáshoz mind a két hölgy az új ruháját vette fel; még pedig mindegyik a saját meggyőződése szerint: egyik az öltöny hosszú nyujtványát elől az övébe feltűzve, a másik az

egészet dominónak felöltve. Eként vonulának be, követve a gyerekek Siserahadától, az új hárembe.

Ajna asszonyág az elfogadó teremben várt a vendégeire.

Azok csakugyan utálatosan szépnek találták! Micsoda mosolygó fehér-piros arc! Minő karcsu derék! Milyen csipők! Hát még ezek a vállak! Gyalázat!

No de majd a kézszorítás után lássuk, hogy milyen lesz a mosolygó arc?

A mint azonban Vukoszava asszony izmos tenyerét Ajna szép tehér kezével érintkezésbe hozta, valami olyan titokzatos ütést kapott az egész karjába, mint mikor az embernek a könyökén találták el a sajgató ideget. Az egész teste összerezzent bele. Sietett félreállni.

Ekkor a Sefika járult a fényezető csókkal üdvözlölni az új asszonyhoz; de a mint annak az arcához ért, úgy megégette a száját, mintha tüzes vasat csókolt volna meg. A két fiucska meg, a ki meg akarta csipni az új mamát, a hol csak hozzá ért, mindenütt szikrák pattogtak az ujj hegyére. — Nem asszony ez, hanem tündér.

Hej de elkotródtak mellőle.

Ekkor aztán Ajna asszony a legbájosabb

nevetéssel lépett le a villanyos szigetről s maga járult a megriadt vendégek elé: a legékesebb német szóval üdvözölte őket s megcsókolta a Vukoszavát is, meg a Sefikát is, a nélkül, hogy az ajkai égettek volna. Azután a két kamaszt, az Achmedet meg a Feridunt felkapta az övénel fogva, egyiket a jobb, másikat a bal kezével; úgy emelte fel magához, megcsókolva az orcáikat: azután fölemelte őket — kinyújtott karral — a feje fölé; »gyönyörű két fiucska!« úgy tette le a földre.

Azok megrökönyödve oldalogtak odább. Az ördög látott ilyen »kis mamát«.

Hanem hát ez csak goromba bűvészet. Értett az uj asszony a finomabb varázslathoz is.

— Hát ti rajtatok hogy áll ez az uj öltöny? Hogy vettétek azt fel? — kiálta, nagyot nevetve a feleségkollégák öltözetén.

Azok most látták, hogy csakugyan úgy szép ez az öltözet, a hogy azt a harmadik viseli.

— Hisz ez így csupa maskara! No jöjjetek velem, majd én újra öltöztetlek — s azzal karjára öltve a két asszonyt, bevitte az öltöző szobájába. Ott már készen állt számukra a vállfűző is, meg a ruhaderék is. Ajna asszony szakértő kézzel hüvelyezé be a teremtés remekeit helyre-

igazító kérgekbe, a Vukoszavát elébb, azután a Sefikát. Az által az előbbi karcsuvá lett, az utóbbi pedig telt idomokat kapott. Mikor készen voltak, akkor a nagy álló tükör elé vezeté őket. Azok el voltak ragadtatva. Százszorta szebbnek találta magát mind a kettő, mint eddig volt. Mit nem tesz a civilizáció!

Ettől a pillanattól fogva meg volt nyerve a vetélytársnék szíve a harmadik nő iránt.

Hisz egy ilyen harmadik asszony valóságos életszükség a háznál!

Az ember egész más embernek érzi magát, mikor a midert fölvette.

Mikor Dániel bég maga is megérkezett a lakomához, már akkor egymást ölelve jöttek eléje mind a hárman: a hogy a grációkat festik.

Dániel bég alig ismert rájuk.

»Hisz ti nagyon szépek vagytok!«

Sorba is csókolta mind a hármat.

»Ejh, de karcsu vagy!« mondá Vukoszavának.

»Ejh, de gömbölyű vagy!« Magasztalá Sefikát. S azok már megtanulták, hogyan kell hátrafordított fejjel az utána vonuló czeppre visszaneézni s a közben a legyezővel a corsette csipkefodrait lebegtetni.

»Mindig így kell járnotok ezentul!«

Ez a nap arany betűkkel lesz följegyezve a család évkönyveiben.

— Csak az az egy baj van ezzel az izével, hogy nagyon szoritja az embernek a gyomrát, s ez akadályozni fog bennünket a jóllakásban!

— Mondá Vukoszava asszony.

— Én szeretném, ha akadályozna már! — dörmögé Sefika; de én itt nem látok semmi előkészületet a lakomához.

A nagy asztal ugyan ott volt az étkező közepén, veres posztó-terítővel letakarva; de azon semmiféle olyan edény nem látszott, a melyből enni vagy inni szokás.

A kandalló előtt is ott állt a piláf-főző üst; de abban még tűz sem volt.

Ezt a megjegyzését érthető jelekkel közlé is Sefika a háziasszonynyal.

»Nincs itt semmi findzsa?«

»Hogy ne volna itten findzsa?«

Ajna egyet koppantott a legyezőjével az asztalra s abban a perczen ott állt a kávé csésze.

»De ez csak egy csésze! Hát nekem? Neked? Meg a Dániel babának?«

»Van itt elég csésze!« Mondá Ajna s azzal elvette az asztalról a csészét s azt Sefikának

adta: a másik csésze már akkor ott állt az első helyén. És aztán folyvást osztotta a csészét, a míg mindenkinek jutott: még a gyerekeknek is.

»De hát mit igyunk mi ebből a csészeből?»

»A mit parancsoltok.«

Azzal ismét koppanzott az asztalra, s egyszerre ott termett annak közepén egy öblös ezüstkancsó.

Azt fölvette Ajna s legelőször Dániel bégnek a csészéjébe töltött belőle. Pompás illatú mokka volt.

Azután Vukoszava csészéjébe töltött.

— Én tejjel szeretem a kávé! — nehézkedett Vukoszava.

— Tessék! Tessék! — mondá Ajna s ugyanabból a kancsóból töltött neki a kávéjába pompás sűrű bivalytejet.

— Én nem szeretem a kávé: nekem csokoládé kell! — finyáskodék Sefika.

— Parancsolj édesem! — nyájaskodék Ajna s töltött neki csokoládét ugyanabból a kancsóból. Aztán sorba járta vele a gyereket, a kik keresztbevetett lábaikon ültek a kerevet mellett, s azokat is megtraktálta. Végre visszajött az asztalhoz, a hol a saját csészéje állt. »Én

pedig a theát szeretem«. S akkor illatos pecco csordult ki a bűvös kancsó csövéből.

— De hát ehhez valami mártogatni való is kellene! — sürgetőzék Sefika asszony.

— Hüh! arról bizony megfeledkeztem! Szereted-e a bécsi kuglófot?

— Szeretném, csak volna.

— No majd mindjárt készitek.

— Miből? Miben? Mivel?

Hát biz erre mind nehéz volt megfelelni.

Ajna asszony az asztal alatt kotorászott s talált egy pár tojást.

— No ez szépen kezdi! Rántottát akar csinálni.

De hol a serpenyő hozzá?

Ajna asszony zavart színelve tekingetett szélylyel? Meglátott valamit. Az volt Dániel bég czilinderkalapja.

Hohó! Czilinderkalap egy muzulmán bégnél!

»Hüb n e r e« van a dolognak.

Bécsben meghívást kapott Dániel bég a közös miniszter estélyére: erre az alkalomra vett teljes divatszerű öltözéket. Most abban mutatta be magát az asszonyainak: a frakk gomblyukában a piros szalagos érdemrend.

Igy került Ajna kezébe a köcsögkalap.

A többit aztán tudjuk könyv nélkül. A két tojást feltörték, a czilinderbe belecsorgatták; akkor a czilindert néhány perczig meghordozták a petroleumlámpa fölött: akkor lefelé fordították s kihibbant belőle a legtökéletesebb formájú bécsi kuglóf, azon melegen.

No ez jó volt kóstolónak. De nem csak kuglóffal él az ember!

— Lássuk, hogy tudsz főzni?

— Mindjárt meglátjátok, édeseim. Nálam az gyorsan megy.

Azzal Ajna asszony ismét az asztal alá nyult s előhuzott a fülénél fogva — egy hófehér házi nyulat.

— Hát ezzel mi lesz?

— Ebből lesz a vacsora.

— Mash-Allah! »Egy« házi nyul tizenhat gyomornak!

— Nem egy nyul ez; hanem kettő! — mondá Ajna, s azzal megfogta a házi nyul két fülét, hirtelen kétfelérepeszté azt, s azzal mind a két kezében ficzkándozott egy házi nyul.

— De ha kettő, sem kell nekem! — tiltakozék Vukoszava; — mert én a nyulat meg nem eszem.

— Majd meglátod, ha elkészül!

Azzal Ajna odavitte a réz főzőkatlanhoz a két házi nyulat, fölemelte a katlan födelét: a nyulakat beledobta, azután három kártyából tüzet rakott a katlan alatti üstbe; mire a papirtüz ellobogott, egy kissé körülkopogtatta a rézkatlant.

— Készen van már.

Azzal levette a katlan födelét s kiemelt belőle egy bográcsot, telides-tele színültig berbécshusos piláffal, a minőről csak muzulmán gyomor álmodhatik.

Mindenkinek el kellett ismernie, hogy annál tökéletesebb piláf még konyhaművész kezéből ki nem került.

Sefika nagyon is sokat talált belőle enni. A mider is szoritotta. Nyafogott, hogy ő megbetegszik, ha most fagylaltot nem kaphat.

— Fagylaltot! — kiáltott fel Dániel bég! Télen lehet azt csinálni, a mikor jég van. Ki ácsingózna nyáron fagylaltra.

— Mindjárt lesz! — monda készséggel Ajna.
— Szereted a czitromfagylaltot?

Azzal kettévágott egy czitromot; odafutott vele a katlanhoz, belefacsarta, tüzet rakott alá és két percz múlva előjött egy nagy tálban a dinynye-alaku fagylalt, a melynek a hány gerezdje, annyiféle gyümölcsből volt készítve.

A két asszony oda volt a bámulattól. Ehhez hasonlót ők nem tudnak.

Maga Dániel bég is azt mondá: hogy ez nem megy tündérek segítségével.

Hja! A ki jó nevelést kapott!

Még molnárostya is került elő. A katlan mindent kiád.

Utoljára gyümölcs, czukorsütemény; csak úgy szórta, hogy a gyerekek kapkodhassák.

És végre egy csinosan font kosár: abból meg egyre-másra hullott a virágbokréta.

S a meglepetések netovábbjával egyszer csak ott termett Dániel bég frakkjának a baloldalán egy tenyérnyi nagy érdemrendcsillag; olyan, a milyent Bécsben az exczellenciás urak viselnek. Dániel baba tudta, hogy ez is csak szemfényvesztő varázslat; de azért hagyta ott ragyogni a csillagot. Hisz előbb-utóbb meg lesz az érdekelve. Lehet még egy tizedik bársonyszék is a magyar képviselőházban!

Dániel bég nagyon meg volt elégedve a lakomával, s a jóllakás után azt mondá:

— Háth a innánk?

Tudva van, hogy a törökök evés közben nem isznak: hanem csak jóllakás után. Ezt nem Schweningertől tanulták; hanem Mohamed pró-

fétától. Akkor is pedig nem bort isznak; hanem csak vizet. A szeszes italoktól eltiltja őket az alkorán.

A vizet azonban szabad keverni nádmézzel, gyümölcsizzal, narancslével, mandulafejettel, rózsavizzel, ámbrával, a mit aztán úgy hinak, hogy »sorbet«.

Ismét előkerült a csodakancsó. Ajna sorba töltögette mindenkinek a talpatlan poharába, a mit kiki megkívánt, s a mit mindjárt ki kell inni, mert ha leteszik, felfordul.

»Pompás sorbet! Nagyon jó sorbet!« dicsérték a vendégasszonyok.

— Hejh! Csak én olyan sorbetet ihatnám, a milyent Bécsben a miniszter urnál töltögettek!

— Mondá Dániel bég. — Az úgy habzott, maga is igyekezett ki a pohár szélén, mintha siettetné az embert, hogy »igyal már!«

— Ha az én uram úgy kívánja: . . — mondá Ajna, s aztán töltött neki a kancsóból olyan sorbetet, a mely pezseg.

— Ez az! Ilyen volt az. — Mondá a nyelvél csettentve Dániel bég. — Ebből ti is ihatok, asszonyok. Ezt nem tiltja az alkorán. Ez nem bor: ez csak sorbet.

Azok is kaptak belőle.

Általános volt az elismerés, hogy ez tökéletesített faja a sorbetnek.

Nem sokára olyan jó kedve lett a két hajdani asszonyságnak, hogy el kezdtek danolni.

A gyerekeket hazaküldték aludni. A ki akaratoskodott, annál rögtön megjelent az ördög a falon s ráijesztett.

A Vukoszava bosnyák balladákat énekelt, a Sefika pedig arab stanczákat.

Ajna tapsolt mind a kettőnek. Dániel bég pedig sorba ölelgette mind a hármat és ivott az egészségükre.

— Hejh! De csak az volt ám az igazi sorbet, a mit én a magyarok fővárosában ittam, a Dzsigerdilenben: herczeg Prugmájernál, az orfeumi helytartó basánál. Az forró volt, csakugy lobogott: mikor itta az ember, az orrán jött ki a lángja, mint a sárkánynak. Hát még az a húri, a ki töltögette.

— Ha az én uram ugy kívánja: — mondá Ajna, kezeit keresztbetéve a keblén s alázatosan meghajolva: s azzal eltűnt a mellékszobába.

A mint eltávozott, rögtön odatelepedék Vukoszava és Sefika Dániel bég mellé két felől, s elkezdtek őt a legyezőkkel hűselni, a mit ő azzal a gyöngédséggel viszonzott, hogy a csi-

bukjából a füstöt az arczaikba fujta. Majdan előhozták a szolgálok a nargiléket, s akkor aztán a két asszonyság versenyt pipázott az urával.

Egyszer aztán előttük termett a harmadik.

A hogy a tündérek szoktak megjelenni: pókhálóból szőtt öltözetben, hosszan leeresztett hajjal, mely térdhajlásáig takarta; fején világító csillaggal; karja körül egy eleven kigyó tekerőzött, fején taréjjal, két szemén pápaszemmel. A másik karját fölemelve tartá, egy vállára emelt kancsót a fogantyujánál markolva.

A két asszonyságnak szeme-szája tátva maradt a nagy bámulattól.

— Ez egy »péri!«

— Nem. Ez egy »abelére!«

— Vagy maga az »iblisz!«

A tündéralak leemelte a válláról a karcsunyaku rézkancsót, s sorba töltögetett a poharakba az illatos párolgó punchból. — Ez sem bor: ezt sem tiltja a proféta.

A pákosztos kigyó mindegyik pohárba belekóstolt a kiöltött kettős nyelvével.

— Ez aztán az ital! Ilyet isznak a paradicsomban, a Túbafa alatt. — Magasztalá a punchot Dániel bég, s összekoczczintá a poharát

mind a három hölgygel. — Csak a fertelmes kigyó ne kóستolgatna bele!

— Kigyó? — szólt csodálkozva Ajna. — Hiszen nem kigyó az, hanem pálcza.

S azzal megfogva a cobra fejét, az egyszerre megmerevült, egyenes lett, mint a Mózes botja.

— Fogd a kezedbe: — mondá Dániel bégnek.

A bég azonban, a mint a pálczának a fejét a kezébe vette, egyszerre sajgató ütést érzett a tenyerében, s a mellett a marka úgy összeszorult, hogy nem tudta a boszorkányos jószágot eldobni.

— Jekdür Allah! Jobb szeretném, ha kigyó volna. Vedd el a kezemből ezt a verekedő pálczát.

Ajna aztán elvette a varázshotot a bég kezéből s ledobta a földre; a mire az ismét megelevenült, kigyóvá lett, összetekergőzött.

Ekkor azután az Ajna felkapta a rézkancsót s elkezdett annak az oldalán az öt ujjával dobolni; valami bajadértánczot járva hozzá s egy varázsdalt énekelve: közbe-közbe teletölté a bég és a két urnő poharát a tündéri itallal.

A cobra a dobolásra, meg az énekhangra felemelte a fejét rétesalakjából, egyre jobban

felegyenesedett, s elkezdett maga körül forogni, míg az utolsó gyűrűjén állt meg, a mit a farka alakított.

A rézkancsó egyre jobban kiürült, a dobolás annál hangosabb lett rajta. A bajadértáncznak a sebese járta. A tánczdüh nem csak a kigyóra ragadt el: hanem a két asszonyra is. Egymás után felugráltak a bőrpárnáikról, s igyekeztek, tőlük telhetőleg utána csinálni Ajnának a tánczot. A Vukoszava felkapta a piláffőző rézkondért, azon produkálta a tamburint; a Sefika pedig a palacsintasütőt püfölte a nagy keringelésben, míg a többféle jótékony italok hatása miatt mind a két urnő, ki erre, ki amarra, eldült s nem tudott e világon léteről többet. — Azokat a szolgálok szépen a vállaikra emelték s hazavitték a saját háremeikbe.

Az egyedül maradt tündér még folytatta lassudó tempóban a csábtánczot: a kigyó azonban azt is abba hagyatta vele, a lábai körül tekergőzve s azokat egymáshoz szorítva: egyre mindig feljebb csavargózott, míg utóljára átszorítá a derekát, s ott a fejét átöltve, maga magán csomot kötött.

A bajadér epedő mosolylyal tekintte a gyönyör-ittas Dániel bégre.

— Alláh ekber! Nagyon szép vagy. Mahomed ugyse! Gyönyörű vagy. Csak az a fertelmes kigyó ne volna a derekadon.

— Kigyó? — szólt Ajna, gyönyörű igazgyöngy fogsorát megmutatva nevető ajkai között. — Hiszen nem kigyó az; hanem selyemöv. Próbáld meg leoldani.

* * *

Igy írta le ezt a jelenetet Achmed effendi, Leó urhoz küldött negyedik levelében. Ő maga az egészset a két mamájától hallá, a kiknek mindezt a legközelebbi látogatás alkalmával Vukoszava és Sefika asszonyságok elbeszélték; az utolját a saját képzeletéből adta hozzá.

Mind a két nő el volt varázsolva a harmadik asszony estélyén élvezett gyönyörűségektől.

S ez a varázs a másik két asszonyságot is büvkörébe ragadta.

Jelacsa mama, meg Habiba mama rajta estek Ibrahim papán.

— Nekünk is hozz ilyen harmadik asszonyt! Te is szerezz ilyen tündérnőt a házhoz, a milyent Dániel bég hozott a Vukoszavának, meg a Sefikának.

— Mit? Mit? varázslónőt? — Mondá Ibra-

him baba. Az kell nektek? Ha csak az a bajotok: én bizony hozok. Kell guvernánt az Achmed gyereknek? Dehogynem hozok.

Aztán felment a »csarziába«: ott kikeresett egy fekete pofájú ötvenéves cigányasszonyt: azt hazavitte.

»Itt van a varázslónő«.

»Jaj! Nem ilyen kell nekünk. Ezt add vissza, a hol vetted. Szép, fiatal varázslónő kell nekünk, a milyent a Dániel bég hozott. Megengedi azt a próféta.

Ibrahim baba pedig igen praktikus eszű kalmar volt.

»Jajh, kedveseim, arra, hogy egy olyan bűbajos tündérnőt szerezzen az ember a házhoz, a minő »állítólag« a Dániel bégé: — nem elég egy próféta: ahhoz Mahomeden kívül még Krisztus is kell: nagyon sok Krisztus«.

Tudniillik, hogy a gyaurok így híják egymás között a »pénzt«. Persze: ők azt is imádják.

HETEDIK FEJEZET.

A z é d e s e r e t n e k s é g .

Hogy Mohamed próféta az asszonyoknak nem adott lelket; hogy nem nyitotta meg számukra a paradicsom ajtaját: az még csak elviselhető sérelem; de sokkal nagyobb figyelmetlenség volt a prófétától az az intézkedés, hogy az asszonyok kezébe nem adott pénzt, s ezzel bezárt előttük minden boltajtót. A kasszakulcs a férjnél áll: az vásárol be mindent. A mit az asszony megkíván, azt a férj megveszi a számára: elhalmozza ékszerekkel, selyemruhákkal; de pénzt nem ad a kezébe: az nem való asszonynak.

Kassári Dániel bég házánál ennek az előítéletnek is meg kellett szünni. Ajna asszonyság ezermesternő volt. Mikor neki tetszett, tallérokat, aranyokat szedett ki a Vukoszava asszony tur-

bánja alól, a Sefika haja közül s rakta a markába jobbra-balra mindenkinek. (Igaz, hogy mikor kinyitották a markukat, akkor látták, hogy semmi sincs benne; de ott volt!)

Dániel bég nagyon szeretett volna játszani. Sakkozni szabad a muzulmánoknak is; de kártyát nem vehet a kezébe: mert az az ördög bibliája: azon emberi alakok vannak festve: az alkorán tilalma ellenére. Mikor a tuzlai kávéházba beült, elnézte, hogy játszanak whisztet, kalábert, faramuczit a rácz notabilitások, a kik a carreaut »buntevicz«-nek, a coeurt »paprikicz«-nek mondják. Tetszett neki az a játék nagyon. De csak mint »kibicz« vett részt benne.

Egyszer aztán ráhagyta magát beszéltetni Ajnától, hogy odahaza, zárt ajtók mögött, mikor nem látják a hodzsák, leüljön a három asszonyával whisztezni. Oh be hamar megtanulták! Mire nem jó még a három feleség! Kész whiszt-partie kitelik belőle.

Eleinte csak babra játszottak. Később aztán krajczárokbán. Ajna egy zacskó ujdonatu, veretű rézkrajczárt osztott ki az asszonyok között: később pedig fényes uj piczulákat. Ezeket ő még Bécsből hozta; signore Spirifanti ajándékából: kellett azok a bűvészi előadásokhoz.

Hetenkint egyszer: pénteken, tallérok kerültek a játékasztalra, szintén Ajna requisitumaiból.

Dániel béget rendkívül mulattatá a kártya. Rájött, hogy ő nagyon jól tud whisztezni s meseszerencsével játszik. A hétnek hat napján minden aprópénzüket elnyeri az asszonyainak, csak a hetediken fordul ellene a szerencse. Hanem az az egy volt a különös, hogy azok a napok, a melyeken diadalmas nyereségeket separt be az erszényébe: rendesen a krajczáros és piczulás napok voltak, a melyeken pedig vereséggel vonult vissza, azok a talléros napok valának: úgy, hogy a mely mértékben duzzadtak a réz- és nikkel-tartalmu zacskói, ugyanabban fogyatkozott a talléros táskája.

No de hát »praetor non curat minima!« Dániel bég más asztaloknál kincseket tudott nyerni: engedte magát gavallérosan kifosztatni az asszonyai által.

S ez az eretnekség gyorsan terjedt. A bégek és agák a környékben és a fővárosban egyszer csak azt vették észre, hogy megtanultak whisztezni. A kinek pedig csak egy felesége volt: az pikétbe keveredett.

Volt tehát már költőpénz az asszonyok ke-

zében. Egy paradicsom ajtaja megnyílt előttük: a boltajtó.

Mit vásárolhatna egy paradicsomba jutott hölgy egyebet, mint piperét: szép ruhákat.

Achmed effendi tudósítá a barátját, Leó urat: »jöhetsz már a kimustrált czifraságaiddal.«

Leó úr egyelőre csak mint »repülő kalmár« csinálta meg az első felfedezési kirándulást az ismeretlen világrészbe. Ideiglenes boltot nyitott a szerajevói bazárban. Mind, a legutolsó fichuig elkelt, a mit magával hozott.

A szép ruha azonban azt kívánja, hogy lássák; a pipere dicsekedni szeret.

Hogy lehessen ennek a követelménynek eleget tenni, a mohamedán törvények mellett? Utczán a török hölgy tetőtől talpig fátyolba és bő köpenyegbe burkolva jelenhet csak meg s annak mindegy, hogy csipke és selyem van-e alatta?

A tuzlai tündér ennek a hitvallásnak is ki tudta találni a schismáját.

A hölgyek, ha természetben nem is, de képmásban mutogathatják magukat.

Ennek ismét egy másik »canon« állja útját. Mahomedhitü emberalakot nem szabad embernek lefesteni vagy kifaragni.

De a napnak szabad! S a fényképet nem ember rajzolja, hanem a napsugár. Tiltott-e meg valamit Mahomed próféta a napnak? Nem is tilthatott meg. Tehát fényképezni szabad.

Ajna asszony fényképező készletet is hozott magával Bécsből: pillanatnyi fölvételre alkalmazottat.

Dániel bég dörgött-morgott, a mikor a legelső fényképét megmutatták. Boszorkányság ez! Hisz ő nem ült senkinek. Észre sem vette, a mikor lekapták, épen csibukozó poseban. Hanem aztán kiengesztelődött, mikor a Vukoszava meg a Sefika képmásait is megmutatta neki Ajna, aztán meg a kisebb-nagyobb porontyokét. Némelyik épen abban az állapotban volt levéve, a mikor ordit s a két kezével a megbünhödött testrészét tapogatja. — Dániel bég engedte magát kapacztatni: a mit a nap készít, az nem lehet Allah ellenére.

És így be lett fogadva a fényképészet. A trójai faló.

A hölgyek legujabb ruháikban, legszebb piperéikkel fényképeztették le magukat, — fátyol nélkül, — a fényképező is nő volt: s küldözték egymásnak ajándékba az arczképeiket.

Leó úr táviratozott a budapesti chefnek,

hogy küldjön le egy nőnemen levő photographot; több rendbeli retoucheurökkel Szerajevóba. Igen jó vállalatnak ígérkezik.

Meglett. Az európai civilizáció újból egy étappe-ot foglalt.

Ez azonban ismét annyi, mint vért szolgáltatni az oroszlánnal.

Mi haszna az európai divat, ha nincs nyilvános hely, a hol azt mutogatni lehessen?

Leó úr nagy diplomata volt. Igazán konzulnak született. Egy napon azt írta a budapesti chefjének:

»Szerezzen ön a számunkra valami vándor operette-társaságot: — kitűnő vállalatnak kínálkozik.«

Semmi sem könnyebb. Az impreszárió meglett találva. A többi magától jön.

Az impreszárió megkapta az engedélyt a főpolgármestertől a színház építésére. Az olyan gyorsan föl lett állítva, mint egy kártyavár. Csak játzó társaság kellett még bele.

Ámde görbe szemmel nézett erre Mahomed. Nem Mahomed a próféta, hanem Mahomed Czikalovics, a Bend-basi kávéház tulajdonosa. Mivelhogy az ő kertje is szini előadásokra van

berendezve, s annál fogva nagy látogatottságnak örvend. A szerajevói előkelő világ ott szokott mulatni éjfél után egy óráig: a mikor ágyuszó jelenti, hogy a kocsmák bezáratnak. Ott is van szinpad, s azon mindenféle tánczot produkálnak: csak hogy azok a bajadérek nem leányok, hanem leányruhába öltözött fiúk. — Ha már most a Bendbasi-kerttel átellenben egy másik komédiás üti fel a bódéját, a kinek a szinpadján igazi leányok tánczolnak és dalolnak: akkor a közönség mind otthagyja a Bend-basi kávéskertet s az új komédiás bódéjába tódul, melynek még páholyai is lesznek, a mikben török asszonyságok is megjelenhetnek. Erkölcsiség szempontjából is veszedelmes lesz ez új vállalat: mert abban németül fognak dalolni. Ha elgondolja az ember, hogy a Bend-basi énekesei, a kik bosnyák nyelven dalolnak, a melyet mindenki megért: mindamellett is mennyi szemtelenséget összegajdolnak: hát még azok a németek, a kiket senki sem ért, ebbeli biztokban micsoda fertelmes dolgokat fognak kalatyolni? Még ennél is nagyobb dolog a nemzetiségi veszedelem. A bosnyák asszonyok kíváncsiak. A német nótáknak a dallama fülükbe mászik: akkor meg fogják tanulni a szövegét is és így rövid idő alatt

egész Szerajevó germanizálva lesz s maga után fogja rántani egész Bosnyákországot.

Nem lehetett kifogásolni az ellenvetések alaposságát.

Aztán a mohamedán népességnek érzületét is figyelembe kellett venni. A kávésnak sikerült egy tekintélyes csöcseléket megnyerni az igaz ügy számára: lehetett tartani a zendüléstől. A polgármester féltette a bezesztán lámpásait. Gondolkozott rajta, hogy betiltsa a gyaur szini előadásokat.

Ekkor nem várt oldalról jött segítség Thalia számára. — Muszkaországból!

Ugyan ki hitte volna, hogy a német szingazgatót az orosz cár rántja ki a bajából?

Pedig valóban úgy történt.

Az orthodox keresztyének, mindjárt a párisi kongresszus után nagyszerű katedrálét építettek Szerajevóban. Volt pénzük hozzá. A mohamedánok zugolódva nézték, hogy a keresztes torony tulemelkedik a legmagasabb török minarén is: az aranyos kupolájú czarevna dzsámián; de csak türtőztették a haragjukat, mert muszáj volt. Azért az ő muezzinjeik mégis csak szépen énekelték meg a nap időszakait, míg a gyau-roknak csak egy fatáblát volt szabad ütni két

kalapáccsal, mikor egymást a templomba hivogatták.

Ekkor az orosz czár kebléből tulömlött a nagylelkűség s az idegen alattvalók boldogítása iránti hajlam: kapta magát, három nagy harangot ajándékozott a szerajevói rácz templomnak. Azokat a hivek fel is huzatták nagy ünnepélyességgel a maguk tornyába. De már ezt nem türhette el a mohamedán lakosság. Hogy abból a magas toronyból még a bimbám-zugás is háborgassa az ő »Lá illah, il Allah!« kiáltásukat. Nagy lett a zendülés. Az utczák megteltek bucsujáró néppel: a főmufti, az imámokkal és a hodzsák seregével, teljes ornátusban vonult fel a főpolgármesteri palota elé. A kaszárnyákban a katonaság consignáltatott.

— No már most mit csináljak? — mondá a polgármester. — A főmufti azt mondja, hogy a nép fellázadt, mert nem akarja engedni, hogy a kathedrále tornyában meghuzzák a harangokat: — a Mohamed Czikalovics meg azt állítja, hogy a nép azért lázadt fel, mert nem akatja megengedni, hogy az új komédiaházban meghuzzák a hegedűket. Vagy az egyik igaz, vagy a másik. Ha megtiltom a harangozást, akkor meg kell engednem a hegedülést; — ha meg-

tiltom a hegedülést, akkor meg kell engednem a harangozást. — Végezzétek el a dolgot előbb egymás között: úgy jöjjetek vissza.

Az lett belőle, hogy »sok lud disznót győz.« Az imámok s a hodzsák lekiabálták a kávést s a főpolgármester betiltotta a harangozást és megengedte a hegedülést.

Igy segítette ki egyik európai nagyhatalom a másik nagyhatalmat a hinárból. (Mert hogy az »operette« nagyhatalom, azt úgy hiszem, senki sem vonja kétségbe.)

S így lett a harmadik étappeja a civilizációnak meghódítva az új hazában.

NYOLCZADIK FEJEZET.

A nagy catastrophá.

Színházat tehát már kapott a bosnyák főváros. Az ugyan eleinte csak a beköltözött idegenek látogatták: hivatalnokok, katonatisztek, kereskedők. Aztán rákaptak a keresztény uraságok, később a hölgyeket is el merték vinni. Látták, hogy semmi botrányos látványokat nem mutogatnak ezen a színpadon. Igaz, hogy valószínűs nők játszanak; de azok sokkal illedelmesebben mozognak, mint a török színpadok nőruhás sihederei. Mikor végre megtörtént az a nagy eset, hogy egy estén maga a hirneves Kassári Alibegovich Dániel bég is megjelent egy páholyban, még pedig mind a három hitvesével (igaz, hogy mélyen le volt fátyolozva mind a három), akkor egyszerre bon tonná vált a színházba járás az effendikre nézve is. — Az operettek dallamai hódítottak. — S a ki azo-

kat utána danolta: a szöveget is szerette volna érteni.

Vukoszava és Sefika asszonyságok egyszer csak azt vették észre, hogy németül beszélnek. Influenza van abban! Cseléd, gyerek, asszony mind beszélte a »wasz ist den das«-t. Ha ez soká így tartott volna: meggermanizálták volna egész Boszniát.

Jó szerencse, hogy van gondoskodva róla, hogy a fák ne nőjenek az égbe.

Achmed effendi nagy kópé volt: nem hiába járt a külföldi egyetemek körül.

Ő buzdította az asszonyságokat, a két mamája közvetítésével, a folyvást harapózó ujtásokra.

Eleinte az lett behozva, hogy az izlamita hölgyek is használhatnak színházi látcsöveket az előadások alkalmával. Ezzel pedig, jól tudjuk, hogy milyen közelségbe hozhatók az idegen férfialakok. Ajna asszony megkezdte; a többi utána csinálta. A férjek mit tehettek? Azt mondták rá: »Allah akarta így«.

Azután meg a feredzsét levetették a páholyban; csak a fátyolt tartották meg az arcukon s fenhangu fecsegéssel vonták magukra a figyelmet. Fagylaltot ettek és sorbethet ittak

felvonásközben. A férjek fizettek és felsóhajtottak: »Allah akarta így«.

S ha ő akarta, akkor nagyon jóakarója volt Leó urnak, mert a toillettek közszemlére hozatala által nőtt a kereslet a divatczikkek után: s Leó úr konfekciós boltja pompás üzleteket csinált.

S ha Leó úr maradt volna az üzletcsinálásnál, a hogy a hajdani chefje tanácsolá: igen jó utat követett volna; de ő rátévedt a regénycsinálás útjára, a mit a chefje határozottan elítélt.

Pedig már annyira volt a dolog, hogy egy álarczos bál megtartására is meg volt adva az engedély, a mihez a színház nézőtere alakított által. Ez épen aratásszámba ment lészen.

Ekkor azonban a két ugrifüles azt a ravaszságot gondolta ki, hogy még egy társadalmi ujitást hozzanak be a mohamedán szokások ellenére. Azt, hogy férfiak tehessenek látogatást hölgyeknél.

Hát hiszen ebben, a mi keresztény fogalmaink szerint, semmi erkölcstelenség sincsen. E nélkül mi egy szindarabot sem tudnánk írni. Mért ne szokhatnának hozzá a törökök is?

Találtak rá alkalmat, hogy ezt a tervüket közöljék Dániel bég asszonyságaival. Azoknál ez nagy tetszésre talált.

Kínálkozott a jó alkalom e terv végrehajtására. A boszniai miniszter körutazása volt közhírré téve az országban. A népszerű minisztert elfogadni, városról-városra kísérni volt a bosnyák notabilitások feladata. Ezek közül ki nem maradhatott Kassári Alibegovich bég.

A míg e magas körutazás tart, addig Dániel bég nem mehet haza a Jála-parti kastélyba. Azalatt megtörténhetik a látogatás.

Ajna asszony háreme lesz az elfogadás színhelye: ő adja a theaestélyt. Ő nála lesz Vukoszava és Sefika asszonyság. Három asszony és két férfi. No ez nem veszedelmes dolog.

A megállapított nap estéjén a gyerekeket korán lefektették; a kutyákat becsukták a faskamrába; a hodsáknak ópiumot tettek a méhsérébe; a kapustól elcsenték a kertajtó kulcsait: a két lovag előtt nyitva volt az ut.

Hogy erre a cselszövényre Vukoszava és Sefika asszony olyan könnyenrá állt, annak valami erősebb oka is lehetett, mint az asszonyi kíváncsiság. Bizonyosan irigykedtek Ajna asszonyra s azt akarták megejteni. Ez a fiatal gyaur, a ki Budapestről került ide, bizonyosan szerelmes Ajnába, s ha megérthetik egymást: akkor ennek megszöktetés lesz a vége. Akkor aztán megint

a két »hajdani« lesz a kegyben. Titkos kárörömmel segítették előmozdítani a veszedelmes vállalatot.

A két ifju hős pontosan megjelent a határozott órában s be lett vezetve a háremépületbe Ajna asszony bizalmas szolgálója által, kit Bécsből hozott magával. Ez volt segédkezője bűvészi mutatványainál.

Ez alkalommal is volt valami szemfényvesztés. Ajna ködfátyolképeket mutatott.

A teremben gazdagon rakott asztal volt terítve a dagadó kerevetek szomszédságában, melyeken a két lovag kényelembe helyezé magát: egyelőre illatos mokkal, zamatos nargilével édelegve: s Vukoszava és Sefika asszony-ságoknak legujabb bécsi anekdotákat mesélgetve: a melyekből azok annyit megértettek, a mennyit nem kellett volna megérteni s azt mondták rá: »Tasz iszt szehr kút!«

Maga a hárem gyöngye háziasszonyi kötelességével volt elfoglalva. Ő rendezte a ködfátyolkék tüneményes játékát.

A terem mélyében volt egy emelvény, a melyet egy sima fekete függöny takart el,

A teremben minden lámpást letakartak, egészen sötét lett. Valami magától zenélő gép elkez-

dett tündéri dallamokat hangicsálni. Akkor aztán egyszerre egy nagy fénykarika támadt a kárpit közepén s abban megjelent életnagyságban egy-egy sokat emlegetett világhírű alak. Egymás után jöttek: Bismarck herczeg, Patti Adelina, Ozman Gházi, a plevnai hős, Hadzsi Lója.

— Mit nekünk ezek a hires uraságok, asszonyságok, a kiket mi nem ismerünk? — kiáltott fel Vukoszava. — Lássunk valami ismerőst. Lássuk Achmed effendit!

S pár percz múlva ott termett a fénykörben Achmed, veres fezzel a fején, csibukkal a szájában.

— Nagyon jó! Tökéletes! — sikongatott a két asszonyság. — Lássuk hát Leó urat!

Abban a pillanatban eltűnt a fénykörből Achmed s ott állt a helyén Leó úr, félrecsapott figaróval a fején, két keze a dzsekje oldalzsebébe dugva.

— Szakasztott olyan! Tökéletes Leó úr; — volt a hálás közönség véleménye.

— De lássuk hát Vukoszovát! } kiálták egyszerre
— Lássuk Sefika asszonyságot! } az ifju urak.

S azonnal elég lett téve a kívánságuknak.

Egymás után megjelent a két hölgy, pompás európai öltözeteikben.

— Együtt lássuk mind a kettőt! — követték az ifju leventék.

Ahhoz már egy kis idő kellett, a míg összejött. De az is meg lett. A fénykörbe odapattant mind a két hölgy, abban a pozitúrában, a mely őket egymással pörölve mutatja be: az egyik két csipőre tett kézzel, a másik karmolásra görbitett ujjakkal.

Lett erre nagy sikongatás a hölgyek részéről; taps és kacaj az ifjakéről.

Ez »moment-felvétel« volt!

— Már most lássuk az Ajnát! — praetendálta mind a két asszony revancheból.

»Minő jelmezben?« hangzott a függöny mögötti titkos tündérszó.

— A »mouche d'or« jelmezében! — kiálta Leó úr, felhörpintve a tele pohár mandarint.

Erre a panharmónium rákezdte a bűbájos Koldusdiák-keringőt s az andalító zene mellett odalebbent a fénykör közepébe az a csábító tünemény, melyet Leó úr látott maga előtt élő mivoltában ama végzetes ruhafelpróbálás alkalmával; de most már fátyolozatlan arczczal.

— Isteni! Fölséges! — rebegék az ifju urak elragadtatással.

A két asszonyság azonban azt mondá;

— No már ebből elég volt. Sok, a mi sok!
Az aranydongó tovarepült.

»Kit lássunk még? Kit idézzünk ide?« kérdezgeté a néző közönség.

— Ejh! Lássuk Dániel babát! — kiáltá vakmerően Leó úr, a kinek már akkor a fejébe ment az erős khinai pálinka.

— Igen! Lássuk Dániel babát! — ismétlé kaczagva az egész vidám társaság: s arra egyszerre ott termett előttük Dániel bég; de nem a fénykör közepén ködképben; hanem a függönyt félrehárítva, saját élő alakjában; s azzal egyszerre világos lett az egész terem.

Dániel bég ősi diszruhájában állt ott; övébe dugva a handzsárja és ezüstfogantyus pisztolyai.

Asszony, férfi, mind kövé meredt e rémalak láttára.

A bég pedig legkisebb haragot, felindulást sem mutatott az arcán. A kezét sem tette a fegyverei markolatára. Szép csendesen odajött a lakomaasztalhoz.

— Szelim alejkum, uraim! — monda az agyonrémült ifjaknak. — Ugy látom, hogy még jókor jöttem. Tessék folytatni a lakomát. Itt most minden a tietek. Igazhitű muzulmán nem eszik oly ételből, melybe egy gyaur belekóstolt

s nem iszik többet abból a pohárból, a miből az egyszer ivott. Azt mind elvihetitek magatokkal, a mikor innen elmentek.

(Elmenni? Hiszen az volna jó! De egy darabban! Leó úrnak eszébe jutott az a scéna, mikor Dániel bég nyaklevágással biztatta arra az esetre, ha leplezetlenül találta meglátni a neje arczat. És most pláne mind a háromét!)

A bég szeliden folytatá:

— Hát ti fiacskáim azt tettétek, hogy leveleket írtatok az én feleségeimhez, arra szólítva fel őket, hogy nyissák meg előttetek a háremajtót, olyan időben, a mikor engem a hivatalos kötelességem távol tart. A három asszony közül »egy« elküldte utánam a hozzá irt leveleteket.

Vukoszava és Sefika dühös tekintetet vetettek egymásra. Melyikök volt az áruló?

— Most ime a saját szemeim győznek meg a valóságról. Hát ugy-e bár, édes fiaim, ha egy keresztény főúr, ugy véletlenül hazatérve, ott találna a felesége boudoirjában vigan lakomázó fiatal effendiket, hát véres bosszuval szerezne rögtön elégtételt megsértett férji becsületének? Jó szerencse, hogy én muzulmán vagyok. Mi nem gyilkolunk ilyen esetben; hanem egyszerűen elbocsátjuk a tetten kapott asszonyt. Én kiadom

a valólevelet a hűtelen asszonynak s megengedem neki, hogy minden czókmókjával és egész pereputyjával együtt a saját szekereimre rakodva, elköltözhessék, a hová neki tetszik; még a szekereket is magának tarthatja, ökröstül, lovastul.

(Hisz ez igen derék, emberséges muzulmán!)

— Nem csak az, hogy elbocsátom, sőt az élelmezésére évi díjat is ajándékozok neki, holtaig fizetendő hatezer piaszterben.

(Mintául szolgálendő példánya a muzulmán férjeknek!)

Most aztán szigorubb hangon kezdett el beszélni Dániel bég.

— A tetten kapott csábítókat azonban kényszeríteni fogom, hogy az elcsábított asszonyokat, a kiket én magamtól elbocsátok, azonnal ebben az órában feleségül vegyék.

A két fiatal ember egymás szeme közé nézett. Leó úr igen kellemesen volt megijedve, Achmed effendi ellenben igen kellemetlenül volt megörvendeztetve. Leó úr azt vette bizonyosra, hogy a kit ő elcsábított, az a bájos Ajna; ellenben Achmed effendi sehogy sem volt tisztában az iránt, hogy a két hajdani közül melyik az ő választottja? mert neki egyik sem nyugtalanította a szívét.

A helyzet nagyon kritikus volt.

Ez a kimagyarázhatatlan quakkeri nyugaltság Dániel bég egész magaviseletében fölöttébb gyanus volt. Az atyáskodó biztatás mellé az a két pisztoly, meg a handzsár az övben! Ennek a háta mögött van valami!

Az ifjak háta mögött is volt valami: egy rejtek ajtó, a mi arra szolgált, hogy a camera obscurát betolják rajta, a mely a ködfátyolképeket a vászonfalra vetette.

Azt a csodagépet most visszahúzták, s azzal a fénykör, mely a kárpiton világított, egyszerre eltűnt s arra teljes sötétség támadt a szobában.

Leó úr, Achmed effendivel egyben, arra használta fel azt a kedvező sötétséget, hogy hirtelen a rejtek-ajtóhoz osonjon: a mint azonban azt felnyitá az egyik, onnan nagy világosság tört elő; a mellékszoba tele volt emberekkel: a kik mind ide igyekeztek. Először jött egy szolga két karos gyertyatartóval a két kezében: azután egy másik szolga egy nagy ezüst mendenczével és kancsóval, törülköző is volt hozzá. (Kit mosdatnak itt meg?) Azután egy harmadik szolga egy porcellántállal: abban víz volt és szivacs: (Itt csakugyan univerzális mosdatás lesz!) Majd meg egy negyedik szolga, a ki nyalábbal

hozott kis asztalt, nagy könyvet. — Ezek mind sorba álltak egymás mellé.

De még ezzel nem volt vége a Macbethi szellemfelvonulásnak. Következett a szolgák után egy pópa, a krucifixussal a kezében, azután meg egy török pap, nagy bolond turbánnal a fején. A pópa meg az imám eleinte véghetetlen nagy nyájassággal kínálgatá egymásnak az előre belépést, míg utoljára a török pap dühbe jött, s olyat ütött ököllel a kollegája hátára, hogy az egyszerre benn találta magát a szobában, eláldva a jelenlevőket a kirie eleizzonnal, mire aztán az imám is eldörmögte a Mohamed razul Allaht.

Dániel bég pedig ez alatt ott állt és a pisztolya agyával játszadozott.

— No látjátok, fiacskáim. Mindenről gondoskodtam szépen. Kettőtök közül az egyik keresztény. — Te vagy az, te frakkos. — Hogy egy muzulmán nőt feleségül vehess: arra kétféle mód van. Vagy keresztyén ritus szerint, vagy mohamedi szertartás szerint. Az első esetben a nő fog megkereszteltetni: a másodikban a vőlegény lesz muzulmánna. Az elsőnél a czeremonia könnyebb, azonban a házasság nehezebben felbontható; a másodiknál a házasság könnyen felbontható, ellenben a megelőző cze-

remonia körülményes. Elhoztam a szent atyát is a kolostorból, aztán meg az imámot is. Bizonyára mind a ketten jól értik a mesterségüket. — Egészen a saját bölcs belátásodra bízom fiacskám, hogy melyiket válaszd a kettő közül? — Ne mondd, hogy én erőszakoskodtam fölötted. — Fontold meg jól a dolgot.

Leó urnak bizony nem kellett semmi hosszas magábaszállás az elhatározásra.

— Maradjunk a keresztény szertartásnál.

— Jól van fiacskám. Dicsérem benned, hogy hű maradsz atyáid hitéhez. — Ugy is illik. — Férfinak meg kell tartani a hitét; mert a szerint idvezül a más világon. — Ellenben az asszonyféle cserélheti-berélheti a vallását; annak az se nem árt, se nem használ.

— De igenis használ! — Kiáltott bele e pogány beszédbe a pópa. — A derék lelkipásztor nem hagyhatta azt ellenmondás nélkül.

— Használ-e? — kérde félbámulattal Dániel bég. — Hát ti nálatok az asszonyok is bemennek a paradicsomba?

— Be hát!

— S mit csinálnak ottan örök időig?

— Énekelnek.

— Tánczolnak is?

— Azt már nem teszik.

— Hát akkor csak hadd menjenek be. No hát terítsd fel az asztalodat, a hogy szokás: itt a medencze, ott a kancsó, kezedben a kapcsos könyved, olvasd fel, a mi erre az alkalomra való. — Hanem megállj! Előbb jön a muzulmán házasságkötés. Mahomed az első. — No hát Achmed fiacskám. Huzd le szépen a czipődet s fogd kézen a Vukoszavát és járulj az imám elé.

Achmed effendi tiltakozott ez összeköttetés ellen kézzel-lábbal.

— Az lehetetlen! Hisz a Vukoszava az anyámnak a nénje; a Jelacsáé.

— Hát a nénje az anyádnak? Nekem mindig azt mondta, hogy a huga. Melyik igaz?

— Ikrek vagyunk! — kiáltá közbe Vukoszava, ki e mellett baziliskus szemeket vetett Sefikára. Azt hitte, hogy ez volt az áruló.

— Hát nekem így is jó: mondá Dániel bég. Akkor cseréltek a barátoddal. Te veszed el a Sefikát, a gyaur meg a Vukoszavát.

— Sefikát?

— Vukoszavát? } hebegé egyszerre a két ifju, elképedve.

— Hát bizony a Sefikát, meg a Vukoszavát. Mivelhogy a harmadik: az Ajna, az volt az egyedül hűséges asszony, a ki a hozzá küldött

levelet azonnal kezemhez juttatá. Ezt magamnak tartom.

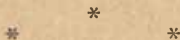
Most azután nem volt már egymástól mit irigyelniök az ifjaknak.

Sőt az iránt is tisztában lehettek, miért hogy a hatalmas török főúr, a ki a háremében két ifju leventét talál éjnek idején, ezekhez olyan átkozottul nyájas? s még a hajuk szálát sem görbiti meg?

Nem csakhogy nem ontja vérüket, sőt mindegyiknek ad egy kész feleséget, s egy pénz-tárczát, tele bankóval: összeadja őket a hitese társaikkal, rájuk adja az áldását s megígéri igaz hitére, hogy azt a tárczát minden évben újra meg fogja tölteni: s azzal engedi őket békén menni a maguk utjára.

Maga pedig otthon marad a harmadikkal: a tündérszép Ajnával.

Ha az ember jól megfontolja, nem is olyan nagyon együgyü ember ez a Dániel bég!

Rövid időn az osztrák-magyar monarchia minden nyelven írott lapjaiban megtette a körutat az az érdekes hír Boszniából: miszerint egy fiatal budapesti kereskedő, ki csak nem rég nyitott

üzletet Szerajevóban, a fővárosi calicobálokból dicséretesen ismeretes X. Leó, személyes előnye által meghódítá a sheik-ul-Izlám leányának a szívét, ki a kedvéért kitért a keresztény hitre s hozományul hatezer forintnyi évi jövedelmet hajtó fekvő birtokot hozott a férjéhez. — Csábitó példa vállalkozó szellemű fiatalainknak!

S Leó urnak meg volt az a gyönyörűsége, hogy Európa minden országából kapta egymásra üzletbarátaitól a gratuláló leveleket, s ha egyebet nem, valamennyi üzleti tudósítás végén találta a p. f.-et (pour féliciter.)

A talmi asszony.

— Százötvenezer rubel évi jövedelem. Kilátás egy öröklendő nagybátya millióira, a ki az urali aranymosókat bérli. Egy palota a newski prospekten. Egy bérház a gosztinnoi dwor közelében, a miben csupa aranyművesek laknak. Pompás nyaraló a Néwa-szigeten. Negyvenezer desjatin búzatermő föld a Volga mellett. Kétezer jobbágyság. — Mit mondtam? Százötvenezer? Ha férfi venné kezébe a dolgot: kétszázötvenezer rubelre mehetne az évi jövedelem. Magam átvenném annyiban — *carte blanche*.

— A bizony szép pénz.

— Aztán minő összeköttetések! Micsoda rokonság! Egy nagybátyja az összes transuráli vasutak vezérigazgatója. Az anyjának a bátyja a volhyniai hadsereg főszállítója. A nagynénje udvarhölgy a czárné oldalánál, s a czarewnák énektanítója.

— A bizony elég szép társaság.

— Aztán micsoda szemek! Kékek, mint egy jégbarlang, a mely belülről magnéziummal van kivilágítva, s fölöttük sűrű fekete szemöldök, mint egy dauriai őserdő. Arcza olyan ragyogó, mint az északfény; ijesztően szép. Hogy az ajkairól ne is beszéljünk: mert azoknak egy csókjáért még egy szibériai deportáltatás sem volna elég nagy ár. Hogy a fogai igaziak, azt az angol fogorvostól tudom, a ki egyszer egy fogát plombálta. De annak is nagyon kis hibája volt. A többi igazi. S hogy az a hosszú tömött haja, a mi a fejét, mint egy tündérnői tiara veszi körül, egészen jogos sajátja: arra tárgyilagos bizonyítványom van. A fodrásznáját megvesztegettem, hogy húzza ki a számomra egy szál haját. Becsületemre: rajta van a hajtöv.

— Hát a bizony elég szép hölgy.

— No de még csak az arczáról beszéltem. A termetéről nem is beszélek. Arról szóljon a fényképe. Akarja ön látni, a mint a douche alatt áll.

— A douche alatt?

— No igen: a zuhany alatt a gőzfürdőben.

— De hát hogy jöhet létre egy ilyen fénykép?

— Oh be ártatlan ember ön! Látszik, hogy

most jön a provinciáról. Hát hiszen tudnivaló, hogy van nekünk itt egy pompás gőzfürdők, kizárólag az elegáns világ számára. Odajár az arisztokrácia és a művészi celebritások. Hát a női bassinban van egy nagy fali óra — à la regence: antik remekmű. Ennek a közepén van egy nagy lyuk, a melyben a perczinga ketyeg erre-arra. Ennek az órának háta mögött van egy camera obscura egy fotográféppel. Az óra épen vis-à-vis áll a zuhanynyal. A kellő pillanatban, a mikor egy védtelen szépség megjelenik a modell-állványon: az óraketyegő hirtelen fennakad; s azzal »egy, kettő, három«, a moment-felvétel készen van. Másnap kapható a levonat belőle. Igaz, hogy drága. Száz rubelért vesztegetnek egy lapot, de azért rohamos kelete van.

— Ez ördögi praktika, hallja az úr!

— Legalább az ember nem vesz zsákban macskát. Akarja ön látni?

— Nem akarom látni. Félek, hogy elveszteném az eszemet.

— Hát ha az ember elveszti az eszt, s nyer a mellett egy kétszázezer rubeles feleséget: a balance mégis az ő javára billen. Még egyet mondok, Ez a hölgy igen jó szemmel néz önre.

— Azt már tapasztaltam.

— A mióta önnel az udvari bálban tánczolt, más férfiről hallani sem akar. Ha ön megjelen előtt, elmondhatja, a mit Diebitsch Zabalkanszky tábornagy mondott: »veni, vidi, vici.«

— Azt ugyan Julius Caesar mondta.

— Először! De azért ön is elmondhatja, s az sem lesz utolszor No hát min gondolkodik még?

— Azon gondolkozom, hogy ennek az ön tervének egy igen lényeges akadálya lehet.

— Mi lehetne az a lényeges akadály?

— Az, hogy nekem van már feleségem.

— Teringettét! Erről ön engem nem értesített.

— Mást sem. Rangomon alul házasodtam. Szerелеmből. Egy pskowi kalmárnak a leányát vettem feleségül.

— Ez már öreg hiba. Mikor történt ez a szerencsétlenség?

— Már két éve.

— Két éve! Hisz az tenger idő! Akkor bizonyosan van már valami ok, a miért a válópert meg lehet indítani.

— Nincs semmi. A feleségem valóságos bibliai szent.

— De ön nem az. S fogadni mernék, hogy

ha ön lett volna Ábrahám, nem Hágárt kergette volna ki a pusztába; hanem Sárát.

Ezen aztán nevettek mind a ketten.

Az egyik volt Alexievics Prokop, pskowi bojár, a hajdani streliczek ivadéka: megrongált vagyoni állapotban levő földes úr, a másik pedig volt az ügyvivője Szamielics Zidor, a legravaszabb igazságfelhígító az orosz fővárosban.

— Sebaj. Láttam én már a kidült olajat kanál nélkül felszedni a földről.

— Meg hagyták fagyni?

— Igen is, meg hagyták előbb fagyni. Lásuk, hogyan lehetne az ön kidült olaját megfagyasztani. Akarja ön azt a fényképet látni?

— Akarom.

Zidor megmutatta, Prokop megnézte.

— No hát már most ahhoz tartsa ön magát, a mit én fogok utasításba adni.

* * *

Alexievics Prokopnak a zsebében volt a meghívó a fényes théé dansantra, melyet Jelenowna Anna rendezett pompás palotájában, mely híres volt a téli kertjéről.

A meghívóra ezt a választ küldte vissza:
»Madame. Én önt a legmélyebb hódolattal

imádom. De a becsület előttem a minden uraknak ura. Nekem nőm van, a ki derék asszony és engemet szeret. Becsületeм azt parancsolja, hogy kerüljem azt a bűvkört, mely magával ragad; bárha a szivem utána szakad is. Stb.»

Erre a levélre a következő viszonzás tért vissza:

»Monsieur. Eddig is magas véleményem volt az ön jelleme felől; ezentúl még nagyobbra becsülöm önt. Sajnálám barátságát elveszíteni. Ismertesse ön meg velem a nejét; én hű barát-néja fogok neki lenni, s boldog leszek, ha legalább azt szerethetem, a ki önt szereti.»

A mire aztán Prokop ezt a befejező izenetet küldé a delnőnek:

»Madame. Önnek lelki nemessége lesújt. Kivánságát parancsnak veszem. De méltán aggódom a fölött, hogy egy olyan egyszerű, világban járatlan teremtés, mint az én Katinkám, nem fog-e úgy járni az önnel való találkozásnál, mint a hogy az üveg jár a gyémánttal, hogy darabokra törik? Elhozom őt kegyedhez. Az ön nemes szive ki fogja menteni az ő hibáit; s nekem boldogságul fog szolgálni az a tudat, hogy az ön szeretetét legalább translatio útján birhatom. Stb.»

Mind a két levelet Szamielics Zidor diktálta Alexievics Prokopnak a tollába. Azért voltak olyan szépen kiczirkalmazva. Magától bizony nem telt volna ez ki.

Alexievics Prokop három nap mulva, épen a tánczestély előtti délután bemutatta a feleségét Jelenowna Anna úrhölgynek.

Darinkowna Katinka szőke hajú szépség volt, gömbölyü piros arczczal, melyen szerelem-gödröcskék támadnak, fitos orral, s hosszú szempillák alá rejtőző dióbarna szemekkel, finom állacskája kétfelé volt osztva, még az is segített az arcznak mosolyogni. Örök mosolygás volt az; kivált ha fecsegni kezdett. S arra nem kellett neki nagy biztatás. Az első bemutatásnál elmondta Jelenowna Annának az egész élettörténetét: kí volt az apja, anyja, a nevelő-anyja; hogy ismerkedett meg Alexievics Prokoppal; mennyire szeretik egymást; milyen fogadalmi gyertyákat ajándékozott már a csodatevő véd-szentnek, hogy bárcsak már egy gyermekük lenne! De hát egy rossz szemű asszony megbabonázta. Most aztán a kártyavetető azt tanácsolta neki, hogy jöjjön fel Szentpétervárra, járjon el

délelőtt a Szent András-templomba, délután a gőzfürdőbe, vegyen egy viasz-babát a gosztinnoi dworbán, azt tegye a vánkosa alá s akkor a hön óhajtott esemény be fog következni.

Jelenowna Anna alig bírta a nevetését visszafojtani, míg Alexievics Prokop egyre a bajuszát rágta, s alattomban egyet-egyet taszitott a lábával a felesége lábán, hogy ne beszéljen már ilyen ügyetlenségeket.

Miért ne? Egy másik nő és a saját férje előtt!

Bucsuvételkor azt sugá Anna Prokop fülébe: »önnek a felesége valóságos gyémánt; csak a köszörülés hiányzik nála.«

No ilyen gyémántköszörű van Szent-Péterváron elég.

Másnap este elhozta a feleségét magát Prokop Jelenowna tánczestélyére.

Katinkán meglátszott, hogy ezuttal van először párisi divatu ruhába öltözve: mindig az uszályát nézegette, hogy nem marad-e el a háta mögött s a vállán levő csokrot igazgatta, hogy le ne csúszszék; a czipője orrát alig merte a ruhája fodrai közül elődugni, s a legyezőjét arra használta, hogy a mit a kivágott ruhaderék fedetlen hagyott, takargatta vele. Ha aztán egy férfi

megszólította, zavarba jött: francziául felelt, még pedig olyan modorban, mely rögtön elárulá, hogy az első leczkéknél jár, a szemeit lesüté, s habókot mondtak neki, ijedten tekintgetett széjjel, mintha a férjét keresné, hogy jőjjön a védelmezésére.

Annak pedig a kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a feleségét őrizze. Az bevette magát a buffetbe s értekezést tartott azon théma fölött, hogy cognac-kal jobb-e a théa, vagy rummal.

Jelenowna Annának volt egy unokabátyja, Ivanovics Tódor, császári szekeresz-kapitány.

Jellemzésére szolgáljon ez a bonmot.

— Ejnye te Ivanovics Tódor! — mond neki egy czimborája, — te már tíz esztendeje szolgálsz, s még sincsen dekorációd.

— Nekem nincs; de van azoknak a férjeknek, a kiknek a feleségeikkel tánczolok.

Ivanovics Tódor felkérte amaz estélyen Katinkát egy walzerre.

Katinka azt felelte elpirulva, hogy ő nem tud walzert tánczolni: ő csak a sarabandeot tudja.

Ivanovics Tódor aztán felajánlá a szolgálatát, hogy majd megtanítja ő walzert tánczolni,

csak támaszkodják a vállára s aztán engedje egyik lábát a másik után csoszogni.

Egyszer csak azzal a hirrel rohan be a buffetbe egy czimborája Prokopnak:

— Ucczu Prokop! Épen most esett el a feleséged Ivanovics Tóddorral a walzerben.

Prokopnak épen a szájánál volt a félig kiivott pezsgős pohár.

— Elesett? Hát majd fölkel. — S azzal kiürítette a poharat fenéig.

* * *

Hát aztán csak köszörülték a gyémántot tovább.

Kezdte már a szőke asszonyka elveszteni természeti félenkségét, s abba a stádiumba lépett, a melyben a gyermekes ügyetlenség a legfinomabb kaczérság szerepét veszi át. — Szeretett már bálba járni.

A férje pedig annál észrevehetőbbé tette azt a megváltozását, hogy mikor együtt mentek a bálba, ott ragadt a tánczteremben, a buffet örömeit többé nem kereste; hanem meghuzta magát egy podocarpus árnyékában, s onnan nézte a világot, a sarkantyujával nagy betüket rajzolva a csiszolt parkettre.

— Nézd csak, — mondá egyszer Jelenowna Anna az unokabátyjának, — az a szegény Alexievics Prokop hogy elbusulta magát. Talán féltékeny?

— Bizonyosan az.

— Talán te rád?

— Nem én rám: — hanem te rád.

— Hogyan — reám?

— Hisz azt régen tudod, hogy szerelmes beléd.

— Semmi kilátással. Neki felesége van.

— Az én barátom, Alexievics Prokop, egészen átlátszó kártyákkal játszik. Ide hozta az új Babylonba a maga falusi ártatlanságát, abban a biztos reményben, hogy itt majd el fogják tőle csábítani s akkor aztán elválhatik tőle.

— Hogy gondolsz ilyesmit? Eredj!

— Ejh, hiszen te is utána vagy bolondulva. Kedvem volna a vágyaitok utjából elseperni az akadályokat.

— Légy eszeden! Én ismerem Darinkowna Katinkát. Ő egy hozzájárulhatlan hűséges teremtés.

— Hát hiszen minden vadkörte savanyu, a míg meg nem csipi a dér. Én azt hiszem, hogy le foglak benneteket kötelezni.

— Ne beszélj előttem istentelenségeket. Csak nem akarsz gonosztettet elkövetni?

— Hát gonosztett az, a minék sikerültével mind a négy ember meg van elégedve, a ki érdekelve van?

— De én azt tagadom.

— No hát fogadjunk.

— Mibe?

— Egy Rubinsteinos lakomába.

— Jól van.

Ezzel Ivanovics Tódor odament Alexievics Prokophoz.

— Hát te mit buslakodol itt magadban?

— Buta vagyok.

— Azért irsz hát a sarkantyuddal csupa öreg »Á«-kat a parkettre.

— Átkozott szemed van!

Prokop aztán elhagyta a duzzogó zugot s felkérte Jelenowna Annát a legközelebbi franczia négyesre. Ivanovics Tódor víz-à-vis állt fel Darinkowna Katinkával. A tour de mains-nél Jelenowna Anna kezét egyszer csak rendkívüli forrósággal szorítá meg a kézcsere közben Darinkowna Katinka. Aztán ügyetlenül hebegett mentséget.

— Ah, bocsánat, azt gondoltam másnak a keze volt.

* * *

Rubinsteinos lakomának nevezték Szent-pétervárott az olyan úri estélyt, melyen a világ-hirű művész is megjelent, s remek zongorajátékával rendkívüli élvezetet nyújtott az előkelő társaságnak.

A házi asszony nagyon szeretetreméltó volt; a nagy művész nem csak azt tette meg, hogy a programján túl még vacsora után játszott; sőt annyira vitte az udvariasságot, hogy mikor maga elvégezte a játékot, akkor addig unszolta Jelenowna Annát, hogy ő is üljön le a zongorához, míg azt — nagy vonakodás után — rábirta, hogy eljátszon egy Chopin-tanulmányt, mely alkalommal maga a hirhedett művész forgatta a hangjegy-lapokat a bájos urhölgy előtt.

Az ilyen felfokozott műélvezet az egész úri társaság teljes figyelmét képes absorbeálni. Szemek, fülek nincsenek sehol másutt, mint azokon a varázsbillentyűkön s a rajtuk tánczó tündéri ujjakon.

Ha néhányan hiányoznak a társaságból, azt

ilyenkor senki sem veszi észre. S ha észre veszi, hát nem jegyzi fel magának.

Hiszen bizony vannak olyan kicserzett lelkék nem csak az északi Párisban, de az igaziban is, a kik a baccarat-asztalt ott nem hagyják a világ minden húros szerszámaért. Az olyan urakat pedig, a kik vacsora után az asztal végén ülve maradtak, s vége felé Ess-bouquet-val iszszák a pezsgőt, kár is volna az élvezetükből kizavarni.

Az előbbiek között volt Alexievics Prokop; az utóbbiakkal tartott Ivanovics Tódor. Amaz kártyázott, ez ivott.

Prokopnak rendkívüli szerencséje volt a baccaratban. A papir rubelek egész halommal álltak már előtte.

— A példabeszéd aggaszt, — dörmögé Prokop. — Soha sem volt nekem ilyen nagy szerencsém. Az ördög nem alszik. — Hátha igaz volna? — A ki nyertes a játékban, vesztes a szerelemben! — Ezt meg kell tudnom.

Abbahagyta a játékot, a kalpagjába gyűrte a bankjegyeket; azt mondta, köszöni, nem kell több s azzal átment a terembe, a hol zongorán játszottak.

Kereste a feleségét; nem látta sehol.

A kitől kérdezősködött: »nem láttad a

feleségemet?» az a szájára tette a tenyerét:
»Csitt! — Chopin!«

— Chopin ide, Chopin oda; én a feleségemet akarom látni.

Átrohant az étterembe. Ott hagyta volt a barátját. Ivanovics Tódort: nemrégiben.

Annak üres volt a széke.

— Hová lett Ivanovics Tódor? a széke üres.

— Ha üres a széke, keresd az asztal alatt, s magad ülj a helyébe.

S mivel hogy nem akart leülni, és a czimborasággal együtt poharazni, megfogták, beletöltették a gallérjába az egész palaczk pezsgőt, hogy a czamarkája ujjain jött ki a leve.

Ettől még dühösebb lett.

— Fel kell találnom az Ivanovics Tódort, ha a pokolban is!

S azzal rohant ki az előszobába, a hol a bundáját hagyta.

Egyike az ivó bajtársaknak utána rohant: ez volt Szamielics Zidor, a fiscus.

— Batyuskám! Ne a pokolban keresd Ivanovics Tódort, hanem a »jégparadicsom«-ban. Ott van.

— A feleségemmel együtt?

— Mind a ketten.

— Gyere velem.

Azzal felkapták a bundáikat; szánkóba vették magukat s hajtottak lóhalálában a »jég-paradicsom«-ba.

Ez olyan jótékony intézmény, a minő Párisban a Closerie de Lilas.

Ott csakugyan rátaláltak a szerelmes párra, a vétkes társalgás legcsalhatatlanabb jelenségei között, tanuk által konstatálva.

Fényes nagy botrány lett a vége. A két férfi birokra kelt, az asszony elszaladt.

Másnap megverekedett a férj és a csábító.

Alexievics Prokop kapott a mellére és a karjára egy vágást, az utóbbi harczképtelenné tette. Feküdt bele egy hétig, s az alatt minden-nap meglátogatta egy sűrűen lefátyolozott hölgy, a kinek a beteg homlokára tett hosszú finom ujjairól könnyű volt kitalálni, hogy az nem más, mint Jelenowna Anna.

A hűtelen asszony nem merte mutatni magát a megsebesült férje ágyánál. Félhetett, hogy agyonlövi.

A mint felépült Prokop a sebéből, azonnal megindította a válópert Darinkowna Katinka ellen.

Ügyvédül nem választotta Szamielics Zidort, az Ivanovics Tódornak volt a védője.

A csábitóval igen szigoruan szoktak bánni.

Az esküdtszék tárgyalásán elegáns hallgatóközönség gyűlt össze. Csak nagy protekció mellett lehetett jegyeket kapni.

A hölgyek között ott volt látható az a bizonyos lefátyolozott nő is, a ki a megsebesültet ápolta.

A tárgyalásnál meglepő fordulatok jöttek elő.

Az első vádlott, Ivanovics Tódor, azzal védte magát, hogy voltaképen ő nem volt csábitó, hanem elcsábitott. Neki esze ágában sem volt a felebarátja feleségét a bűn ösvényére vezetni; hanem az tántorította őt el kifinomított kaczérságával. az ragadta őt magával féktelen szenvedélyessége által.

Darinkowna Anna ez ideig szeliden lehajtott fővel, esedező arczczal nézett a büntársára; a midőn azonban Tódor, állításainak igazolására előszedte a szerelmes leveleket, miket a bukott nő küldözött hozzája, s azoknak csak a megszólítását és az aláírását olvasá fel; egyebet nem; az is elég volt; — akkor lánggra gyulladt a büntársnak az arcza, odavágta a legyezőjét a szeretője fejéhez: »ön gyáva!«

A közönség és az esküdtek rokonszenve még mindig a bűnös asszony felé hajlott.

Ekkor azonban előállt Szamielics Zidor; s egyenkint előhuzogatva a tárczájából az összegyűjtött okiratokat, világosságot szerzett az esküdteknek az iránt, hogy miféle nő ez a Darinkowna Katinka? Hisz ez az erkölcstelenségnek a mintaképe. Nem csak ez alkalommal, de számtalanszor megcsalta a férjét: minden férfival, a ki csak a keze ügyébe akadt. Végre egy teljesen megsemmisítő levelét produkálta Darinkowna Katinkának, melyet az egy pskowi angyalcsináló nőhöz ir. Ez még leánykorából van keltezve.

Erre már egész az hallgatóság elszörnyedése zugott fel; az esküdtek összezsapták a kezeiket, az asszonyságok összesugtak:

— S ez jött ide szentelt bámbinót vásárolni viaszkból?

Egetverő orczátlanság.

És a vádlott nő? — Hát az, mikor az utolsó tromfot kivágták ellene, elkezdett hahotával kacagni.

Az esküdtszék egyhangulag mondta ki rá a »vétkes«-t.

És ekkor előállt a vádló, a halálra sértett férj, s így szólt a birákhoz:

— Uraim! Ne ítéljenek szigoruan a szerencsétlen nő felett. Nevelői a bűnösök, kik rosz

példájukkal megmérgezik a lelkét. Én őt igazán szerettem, s nem kívánom, hogy bűnhődjön. Tudom, hogy ennyi terhelő tanubizonyság mellett a bíró nem ítélné meg az elváltasztott nőnek férje által fizetendő tartásdíjat. Én azonban a szívem szavára hallgatok, s elveszett boldogságom emlékeül átadok e nőnek huszezer rubelt. Éljen kedve szerint.

E nemeslelkű nyilatkozatra Darinkowna Katinika zokogásnak indult s odarogyott Prokop lábaihoz, hogy azokat átölelje.

Prokop azonban büszkén elutasítá őt magától.

— Ne közelítsen ön hozzám. Azt kívánom, hogy rögtön és azonnal hagyja el végkép Oroszországot.

Ezt a kívánságát a hatóság is előmozdítá; a törvényesen elváltasztott nőt eltolonczoztatva a német határon túl.

Még azon napon gyűrűt váltott a bájos és gazdag Jelenowna Anna Alexievics Prokoppal s ki lett tűzve az esküvőjük vizkereszt utáni első vasárnapra.

* * *

— No hát, ugy-e hogy tel lehet szedni a

kidült olajat kanál nélkül is? Monda Szamielics Zidor Alexievics Prokopnak.

— Csak meg kell várni, a míg megfagy.

*
*
*

Az esküvő előtti napon, szombaton, szokás szerint minden barátnője, ismerőse eljött bucsut venni a menyasszonytól.

Némelyik maga jött, más csak a látogató jegyét adta át az ajtónállónak. A komornyik aztán behozta a jegyet ezüst tálczán az úrnőjéhez, a ki az emlékezetes jegyeket mind a trousseaujához tartozó arany japáni tálacskába helyezé el.

Egyszer csak ez a név akad a kezébe:

ALEXIEVICS PROKOPNÉ

született

DARINKOWNA KATINKA.

Anna haragtól elképedve kérdezé:

— Ki hozta ezt a jegyet ide?

— Egy nő, a ki odakinn van a váróteremben.

Anna kétfelé szakítá a névjegyet s odadobta a prezentáló tálczába.

— Vidd vissza neki s mondd meg, hogy

az én szobám küszöbét olyan jellemű nők, mint e név viselője, nem szokták átlépni.

Az inas kis idő múlva visszajött; ezuttal egy fényképet hozott a tálczán.

— Az idegen nő kéreti a szudarinyát, hogy tekintse meg ez arczképet. Látte-e őt valaha?

Az a fénykép egy fekete haju, hosszukás arczu fiatal hölgy képmása volt.

— Soha sem láttam.

— Ez annak a hölgynek a képmása, a ki a látogatójegyet beküldte.

— Vezesd be!

Jelenowna Anna egy teljesen idegen nőt látott maga elé jönni egészen feketében.

— Kicsoda ön?

— Én vagyok Darinkowna Katinka, Alexievics Prokop neje.

— Az lehetetlen!

A fekete nő azzal elővette a karmantyujából az utlevelét, meg a házasságlevelét s odaadta Annának, hogy győződjék meg belőle, miszerint a személyleírás azonos, s a házasság még fennáll.

— Most tudtam meg, — szólt lassu hangon a nő, — hogy engemet elválasztottak a férjemtől törvényesen, házasságtörés miatt, a miben én ártatlan vagyok.

— Hát akkor ki az a nő, a ki itt volt? a ki a botrányt elkövette? a kire minden bebizonnyult? a ki el lett ítélve? ki az a nő?

— Az a nő: mademoiselle Fleur d'Orange, egy vándor operette-társaság chansonette-énekesnője, a ki igen jól tud játszani mindenféle szerepeket.

— De hát a párbaj? Egy talmi asszonyért csak nem verekedett meg, a ki nem férje.

— A párbaj is csak olyan volt, mint a nő. Köszörületlen kardokkal verekedtek. Nem kapott sebet, csak ütésfoltot.

— S én ott virrasztottam az ágya mellett éjeken át!

Jelenowna Anna nyugalmat parancsolt az arcának: elfojtotta keblében az indulatokat.

A fekete ruhás nő folytatá suttogó hangon a beszédet:

— Megtudtam, hogy Alexievics Prokop holnap akar önnel megesküdni. Siettem kegyed előtt felfedezni a szerencsétlenségét.

— Köszönöm. Holnap jöjjön el kegyed az Izsák-templomba az esküvőmre.

— Az ön esküvőjére? — kiálta fel a nő megrettenve — ön mégis meg akar vele esküdni?

— Ne kérdezzen ön többet. Csak jöjjön oda. Déli tizenkét órakor lesz a szent czeremónia; az Izsák-templom keleti kápolnájában. Igazságot kell önnek kapni — de nekem is!

A gyászos nő menni akart.

— Várjon ön. Vigye magával ezt a meghívó jegyet; a nélkül nem eresztik oda.

S maga ráírta a meghívóra Darinkowna Katinka nevét.

* *

* *

Az Izsák-templom keleti kápolnája megtelt előkelő nászsereggel másnap délben.

Az orosz templomban ülőhely nincs. Ott állnak vagy térdepelnek.

A szertartás fényes volt: három pap működött közre.

A fényes vendégsereg között feltűnt egy fekete ruhába öltözött alak, a kinek az arcát is sűrű fátyol takarta; a mint ez hozzátapadt, olyannak látszott ez arcz, mintha fényes vasból volna öntve.

A nő mozdulatlanul nézte végig az egész szertartást. A mint az arany koronákat az esketett pár fejére felteszik. A mint megítatják őket

egy közös serlegből; a mint letakarják őket egy nagy világos selyem szőnyeggel.

Hagyott mindent megtörténni és hallgatott.

A papok, a kántorok énekeltek, az orgona dudolt.

Azután kézen fogták az összeesketett párt, két pap kétfelől, a harmadik előttük ment: így kerülték körül a szent oltárt háromszor.

Ez az esketési czeremóniának utolsó fejezete. A főpap utoljára mondja: »gospodi pomiluj!«

A mint ez a szó elhangzott, a menyasszony kirántá a kezét a vőlegénye kezéből s még a fején levő koronával, oda fordulva a násznagya, herczeg**, szentpétervári kormányzó felé, így kiálta, arra a másik koronázott alakra mutatva:

— És most fogassa el uram ezt a csalót, a ki tudva szántszándékkal bigamiát követett el. Az első felesége él és nincs elválasztva. Ott áll azon rózsaszínű oszlop mellett: az a fekete ruhás nő.

E szókra, s a mint az igazi nő a fátyolt felveté az arczáról, a vőlegény végig vágta magát a márványpadlaton ájultan. Az arany korona messze gurult a fejről.

*

*

*

Az ilyen dolognál Oroszországban nem ismerik a tréfát. Tíz nap múlva Alexievics Prokop szánkázott Tobolszk felé; s azóta van módja a nyestvadászat közben a fölött elmélkedni, hogy nem jó tréfálni az asszonyokkal.

Vanderguld úr.

Diomede festő volt. Az impressionisták iskolájából. Azaz, hogy már maga ez a szó »iskola« is megbántás egy impressionistára nézve. Mert annak eo ipso nem szabad iskolájának lenni: nem szabad iskolához tartozni: nem szabad egyáltalában tanulni. Annak magától kell mindent kitalálni: rajzot, compositiót, coloritot, megvilágítást.

Diomede a mellett szép fiu is volt és bon-vivant.

Őt szerették a szép asszonyok, ő pedig szerette a tengeri halat, az osztrigát, a szalonkát kocsonyával, a pezsgőt meg a bordeauxt.

De mindezen szenvedélyeinél is nagyobb volt a dicsvágya. Ez nem ismert határt.

A régi mesterekre nem adott semmit. Az

olaszokat egyszerűen ignorálta. Neki Rubens csak kártyafestő volt; Rembrandt mázoló; De La Croix festék-keverő; a kortársak közül Meissonier csak czukrász; Makart nem is festő, csak aszfaltozó.

Azt mind schlendrian, a mit eddig vászonra kentek.

A poézis semmi! az ideál örültség! Az impressió, az a minden.

Dioméd képei mind rendkívüli felfogással voltak megteremtve.

Csodálni lehetett az alvó markotányosnőjét. Annak csak a két talpa látszott, azon módon, a hogy nem szokott lábvizet venni. A fejéből nem látszott semmi: mert az tulnan csüngött le a pricscsről. A többi részét takarta a két fölemelt térde; tudniillik, hogy a lábai a szalmaágy karjára voltak föltéve; hanem egy hosszú kar, mely végig nyúlt az egész képen, a markában szorított pálinkás üveggel, hirdeté, hogy az ott egy alvó markotányosné.

Még szebbek voltak az állatfestményei. »A tehénitálás« Volt egy nagy sajtár, abból kilátzott két szarv, meg két fül. A többi fej benn volt a sajtárban. Nagyon természetes. Ezek fölött kanyargott egy kígyóforma tekervény, a mi, ha

jobban ki lett volna dolgozva, ki lehetett volna találni, hogy a tehénnek a farka, a mivel a legyeket hajtja magáról, a míg iszik.

Igen eredetiek voltak azután a tájfestményei is. Azok között a nap felkölte éjféiben, Ava Saxa szigetén, a melyre azt mondta neki egy barátja, hogy »te komám! nekem úgy tetszik, hogy a nagybátyádnak az arcza még sem ilyen nagyon veres«. Azt gondolta, hogy arczkép. Pedig hát az a nap korongja volt, s a mit a két vállának nézett, az a két fekete szikla Ava Saxa szigetén, s elől a fehérség nem a piquét-mellény, hanem a hómező.

A csendéletei pedig arról voltak híresek, hogy azokat mind a négy oldalukról fel lehetett akasztani a falra, s egyformán tökéletesek voltak.

Különös sensatiót keltett egy képe, melyet ha tiz lépésről nézett az ember, hát látott a fölkelő hold tányérja előtt elcsónakázni egy ábrándozó gondolást; hanem mikor közel ment hozzá, akkor látta, hogy az egy kopott kalucsni, a miből egy patkány bujik elő: háttérben egy felfordított réz-casserol feneke.

Csataképekben is bemutatta a tehetségét. Azok között nevezetes volt a »kozák-roham«

czimü képe. Száz ló egy sorban, ugyanannyi kozákfej (a legszélsőnek dereka is volt) és megannyi dárda: egy vezényszóra ugrat neki egy ároknak, a melyiknek a tulsó partja olyan messze van, hogy a következő pillanatban valamennyi kozák lovastul öngyilkosságot fog elkövetni. De éppen ez a genialitás a fölfogásban. Mert a hátul jövő másik kozák-szotnya azután, önfeláldozó társai hulláin keresztül fog a betemetett árkon kényelmesen áthatolni.

Daczára e sokoldalúságának, még sem tudta annyira vinni, hogy egyetlen egy képét is elfogadják a salonban, A vén festők szűkkeblűek.

A »visszaautasítottak kiállítása« azonban mindannyit befogadta. Itt azután sokkal nagyobb publikum bámulta őket, mint ha a »salon«-ban lettek volna kiállítva. Csakhogy venni nem akart belőlük senki. Pedig elég drágán voltak hagyva. Tízezer frankon alul egyet sem vesztegettek. Az is hozzá tartozik az impressionistasághoz, hogy az ember olcsóért ne árulja a képeit.

Azok már egész kincstárt képeztek: csak-hogy a műkereskedő, a ki azokra előleget adott, nagyon vakarta a fejét, mikor Diomedé úr az eredmény után tudakozódott.

— Hallja ön, monsieur Diomedé! mondá

egy napon monsieur Luchs (a műkereskedő). Tudok én valakit, a ki ön után nagyon tudakozódik.

— Európai?

— Nem. Amerikai.

— No mert európaival nem is állnék szóba.

Petroleumkirály?

— Nem. Királynő. Ezüstabánya-tulajdonos.
Miss Debora Stopps.

— Ah, a miss Debora Stopps! A ki olyan hirhedett a gyémántjairól. Meg arról, hogy vásárnap nem főzet, s nem megy színházba. Ez előtt kalapot emelek.

— Igen buzgó methodista. Saját papot tart, a kivel úrnapiján prédikáltat magának.

— No és mi tetszik neki a képeimen legjobban?

— Az aláírás.

— Parbleu!

— A képek szerzője tetszik neki. Kész volna önt a kezével és a millióival megajándékozni.

Diomede úr felcsapta a kalapját a fejére.

— Ön tréfál, uram.

— Soha! A hölgy igen szép.

— Annál rosszabb. Ha csúf volna, legalább érdekes tanulmány volna rám nézve.

— Hiszen nem kell önnek őt lefesteni, hanem elvenni.

— Azaz, hogy megfordítva. Nekem kell magamat eladnom ő neki. Tudja ön, monsieur Luchs, az ilyen dologhoz nincs nálam impressió. Egy fiatal ember, a ki elhagyja magát vetetni egy fiatal gazdag hölgy által s aztán a felesége fogatán kocsikázik. Ez »czopf«. Ki nem állhatom ezt az édeskés stylt. Egy márvány-kandalló, a mellett selyemruhás hölgyek. Egy fiatal úr, a ki felolvas. Egy öreg úr, a ki kávé-t iszik: egy inas, a ki tálczán szerviroz: egy öleb, a ki unja magát. Utálom az egész genret. Én csak akkor fogok megházasodni, ha egyszer a világ elismeri, hogy ki vagyok. Majd ha a képeimet egymásra fogják liczitalni a műszeretők: majd ha egykor azon a fokon állok, hogy ha egy darab üres vászonnal idejövök önhöz, a mire nincs más odafestve, csak a névczikornyám s azt mondom önnek: »mit ér ez az üres vászon?« s ön azt mondja: »husz ezer frankot.« »Egy hét mulva meglesz.« No hát akkor majd megházasodom. De az ön-érzetem megkivánja, hogy én mondhassam miss Stopps Deborának, az ezüstkirálynénak: »én veszek el téged.«

— Derék ember! mondá Luchs úr. Így szeretem a fiatalságot.

Pár nap múlva még reggel tizenegy órakor rángatták fel az ágyból Diomede urat, hogy hiszen a műárushoz, van vevő a képekre. Kicsoda? Egy amerikai. Micsoda? Egy gyapotkirály.

Sietett a műárushoz. Három óra múlva már ott volt nála.

Az amerikai várhatott addig.

Luchs úr bemutatá őket egymásnak.

— Monsieur Diomede, mister Vanderguld.

Vanderguld úr hosszú, szikár ősz férfiú volt; halavány arczu, mint a ki soha szeszes italokkal nem él.

— Eladók önnek a képei?

— Azért vannak közszemlére kitéve.

— Mi az áruk?

— Olvashatja ön. A markotányosnő 10000 frank; a tehénitatás 11000 frank; a napfelkelés 12000 frank; a csendélet 13000 frank; a csatakép 14000 frank; összesen — nem tudom én, mennyi, számítsa ön össze.

Vanderguld úr tagadó mozdulatot tett a fejével.

— Uram, az én képtáramban, a hol Európa

leghiresebb művészei vannak képviselve, tizenöt ezer frankon alul álló kép nincsen.

— Nohát ezen könnyen segíthetünk. Legyen hát mind az ötnek az ára tizenöt ezer frank.

— A csataképeket tehetjük huszezerre.

— Hogy kerek szám legyen, nyolczvanezer. Beleegyezem.

Mister Vanderguld úr kivette a checkes könyvét s átadta az árt Diomede úrnak. Aztán mind az öt kép rámájába odatűzte a névjegyét annak a hitelességeül, hogy a képeket megvásárolta. A műárusnak utasításba adta, hogy igazítsa ki a rámák alá szegezett lapokon a vételárt, s aztán hagyja még egy hétig a képeket kiállítva, a mikor ő azokat magával fogja vinni az új világba.

Ennek a csodavásárnak rögtön híre futamodott az egész világvárosban. Most aztán tódult a közönség azokat a képeket megbámulni, a miket Amerika elhódított s most aztán mindenki feltalálta bennök mind azokat a rejtett szépségeket, a miket eddig nem látott. S ettől a naptól kezdve Diomede úr egyike lett Európa leghiresebb művészeinek, a kinek a képeit külön belépti díj mellett mutogatják, fölemelt árakkal villanyvilágítás mellett.

Most azután fölléphetett egész büszkeséggel a bájos ezüst-királyné kezét megkérni. Azt meg is kapta s lett belőle mindenkitől irigyelt férj.

Ezentul már a »salon« sem utasította vissza a műveit; s akárminő ár volt azok alá írva, az első hetében a kiállításnak már ott volt a rámába tűzve: »Megvette Vanderguld úr.«

Volt hát már most Diomede úrnak világ-hire, drágán fizetett ecsetje, szép, szeretetteljes, mivelte lelkű, jó kedélyű felesége, fényes palotája, s még fényesebb atelierje, kocsisa, lovásza és szakácsa.

Hanem a zseniknek az a szokásuk, hogy soha sincsenek megelégedve sorsukkal. Más embernél is megvan az különben, hogy mikor nagyon boldog a szerelemben, akkor megkívánja a féltékenységet.

Diomede úrnak sehogy sem ment az a fejébe, hogy mistress Debora vasárnap nem főzet a szakácsával, nem fogat be a kocsijába s nem megy a színházba.

Neje röviden kifizette azzal, hogy ő methodista, a ki szigorúan megtartja a szombatot.

De még jobban ösztökelte az a titkolózás, a mit a neje elkövetett egy szobájával, a minek az ajtaja mindig zárva volt s a hová a férjét

soha be nem ereszté. Maga a nő vasárnaponkint rendszeren ebbe a szobába vonult vissza s ott sokáig időzött. Hallgatózó cselédfülek kilesték, hogy odabenn egy férfival beszél.

Mikor Diomede ezért kérdőre vonta, azt felelé neki, hogy vallása szokásai szerint ájtatoskodik a bezárt szobában, s a kinek a hangját a kettős ajtón át hallják, az egy methodista prédikátor.

— Szeretnék én egyszer annak a prédikátornak a szeme közé nézni.

— Azt ön nagyon megbánná.

— Olyan rettenetes tekintete van annak a prédikátornak?

— Olyan.

— És ön nem fél tőle?

— Nekem nem rettenetes.

— Ha ön ezt a titkot fentartja, én valópert indítok.

— Nincs rá önnek semmi, törvény előtt használható ürügye.

— Majd meg tudom én azt találni.

S ettől kezdve Diomede úr körülvette a palotáját kémekkel, hogy ha megint jön az a rejtélyes látogató, neki rögtön hírül adják, hogy ő azután tanukkal és rendőri segélylyel törhessen

a felesége titkos szobájába a hűtlenség bizonyítékait in flagranti megszerezni.

Épen egy nagy composition dolgozott, a mi a netovábbja volt az impressionista festészetnek. Egy gőzhajó fődélzete, tele utasokkal, a kik mind tengeri betegek: mindenféle stádiumában és változataiban ennek, a czopfos aesthetika szabályaival gunyt üző nyavalyának. Leghívebb barátai is elismerték, hogy ez a lehetlenség határait merészen áttörő vállalat. Már kész volt a kép, csak még egy kutya hiányzott róla, mely a padlót feltörő matrónak segít a munkájában.

Mister Vanderguld ismét megérkezett Amerikából.

Még a staffelájon megnézte a képet.

— Ennek már százötven ezer frank az ára, veté oda Diomede.

— Megadom.

Mikor egy festőnek az ecsetje százötven ezer frankot tud a semmiből megteremteni, akkor az büszkén dobhat el magától egy feleséget, a kinek milliói vannak.

A legjobb munkája közepett jöttek rohanva a kémei Diomedehez, hogy ismét ott van az a

rejtélyes prédikátor a titkos teremben, egyedül mistress Deborával.

Rögtön rohant, a festékes kabátjában, két barátját is magával hurczolva. Utközben az atelier-től a palotáig fölszedtek még egy rendőrbiztost is, aztán meg egy lakatost. Egész hajszával rohantak a palotába.

A rejtett szoba ajtaja most is zárva volt.

— A törvény nevében! zakatolt a rendőrbiztos.

Nem adtak rá választ.

Akkor a lakatossal felnyitatták az ajtót.

Azon tul következett még egy másik ajtó. Ezen már Diomede úr maga dörömbözött.

— Bocsásson be asszonyom! Én vagyok itt! a férj.

Mistress Debora erre az ajtón keresztül felelt:

— Menjen ön innen! Ne jöjjön be! Roszszabbul fog járni, mintha meghalna!

A belső ajtó zár nélküli csapóajtó volt. Diomede kíváratára azt úgy törték be erővel.

Akkor aztán beléptek a titkos szobába: Diomede, a két barátja, a rendőrbiztos, a lakatos, meg a cselédek.

A kit maga előtt talált Diomede, az volt Vanderguld úr.

— »Mister Vanderguld?« hebegé elhülve.

— Én nem vagyok mister Vanderguld, hanem Elias Stopps, mistress Deborának az atyja. Én vásároltam fel önnek valamennyi képét. Itt láthatja köröskörül a falakon felakasztva mind. A markotányosné, a napfelkölte, a csatakép és a többi. Itt rejtve maradnak a világ előtt, nem látja őket senki. Azon tanakodtam most a leánnyommal, hogy a tengeri betegséget hova akaszszuk fel? mert igen nagy. Majd ha készen lesz, küldje el ön ide. Az árát fizetem.

Diomede bálványnya volt meredve. A jó pajtások félrefordultak, úgy nevettek. A rendőrtiszt följegyzé a tárczájába a hivatalos előterjesztéshez való tényálladékokot.

Akkor aztán mistress Debora lépett oda Diomede úrhoz s azt mondá neki:

— Már most, uram, én fogom a válópört megindítani. Egy férfinak, a ki nevetségessé tette magát, nincs felesége.

Hoch! hoch! dreimal hoch!

— Hadtechnicai értekezés. —

Sohasem birtam elképzelni, hogy mi a gutáért kiáltanak »hoch«-ot a magyar parlament jucundusabb ifjai, valahányszor a magyar kormányelnök, vagy valami oszlopszatos tagja a szabadelvű pártnak a beszédét végzi? Hisz maguk a németek az osztrák parlamentben, egyesegyedül a császárnak szoktak »hoch«-ot kiáltani, a minisztereiknek vagy szónokaiknak, (már akár tetszésből, akár gunyból) csupán azt szokták kiáltani, hogy »bravo«. A »hoch« csak a majestást illeti meg.

Mondom, hogy ezt hittem mind e mai napig; ma aztán megtudtam, hogy nem nekem van igazam, hanem azoknak a tüzes barátainknak, a mit sietek teljes elismeréssel illusztrálni.

Tehát a magyar delegatusoknak bemutat-
ták a Korneuburgban hadgyakorló vasuti zász-
lóaljat, arról lévén szó az idei költségvetésben,
hogy az eddigi két vasuti zászlóalj mellé még
egy harmadik is szerveztessék. Lássuk hát élő
szemeinkkel, hogy mi az a vasuti zászlóalj; mert
lehet ám odakivül olyan ember is, aki azt hiszi,
hogy mi három bataillon conductort nevel-
tetünk itt, a kik mind azt tanulják, hogyan kell
a bilétet átlyukasztani?

Hát mondhatom, hogy a mit ezek a vasuti
katonák mivelnek, az a legkomolyabb munka a
jövendő hadjáratban.

Katonánk van: sok, — jó, — vitéz. Pus-
kánk, ágyunk van: elég; — történyünk roppant
mennyiség. — Élelmiszerünk készen: megsütve,
dobozokban. De az a nagy kérdés, hogy hogyan
megy utána annak a sok katonának az a sok
ennivaló? Mert egy millió katonát harczba
vinni könnyű dolog; de éhen hagyni még
könnyebb. Aztán dicső fegyver az a szaporázó
puska; de ha eldurrogtatta az ember minden töl-
tényét, akkor furulyálhat vele.

Tehát utána kell szállítani a hadseregnek
az élelmet és a történyt.

Csakhogy a csatatért nem választhatja ám

az ember az ut mentében; a halál kaszáloi ut-talan pusztákon vannak.

S hogy ha ellenség földén folyik a háboru, az még a meglevő utakat is elrontja; a vasuti hidakat a háta mögött légbe röpíti, a folyamokon átvivő hidakat felégeti.

Ekkor áll elő a vasuti zászlóalj nehéz feladata: a lerombolt vasuti hidat helyreépíttetni, a folyamokon új hidat verni, sivatag pusztákon át mesegyorsasággal vasutat lerakni, táviró huzallal nagy messzeségeket rémhirtelen összekötni.

Mindezeket a feladatokat rövid három óra alatt, szemünk láttára hajtotta végre a Kor-neuburgban gyakorló vasuti zászlóalj egy companiája, törzstiszteinek és altiszteinek intézkedése mellett.

Ez a compania magyar fiukból áll; minden vasuti zászlóaljnak egy negyedrésze = egy compania magyar.

Az »auf!« — »ab!« — »vorwärts!« — »zurück!« németül pattog, hanem aztán közbehangzik a: »Szedjétek össze magatokat, fiuk!«

Legelőször láttunk egy hidépitést — fából. Egy szétrombolt vasuti hidnak két hidfője volt áthidalandó, tíz méternyi távolságban; minden gép nélkül, csupán kötelekkel, geren-

dákkal és ember erővel. Ilyen munkát végeznek erdő közepén, a hol fát kaphatni.

Egy másik töltésen vashidat állítottak össze, a minek egyes összerakható alkatrészeit vasuton szállítják helybe. A fahid három óra alatt készen van, a vashid felállításához kell egy nap vagy másfél nap, akkor aztán roboghat át rajta egy egész vonat. (A vashid is magyar gyártmány.)

Ezzel betelve, azután meglátjuk a rögtönzött vasutépítést. Van kétféle hirtelen vasut: egy tartósabb, széles vágányu, nehéz tehervonatok számára való, aztán meg egy keskeny vágányu, melyen csak könnyebb szekereket szállítanak, ember vagy lóerővel. Az utóbbi olyan gyorsan megy, mint az álomban utazás. Egy óra alatt mintegy másfél kilométernyi vasut van a szemünk láttára lerakva. Egy nap alatt tizenkét kilométernyi kiépül. A korneuburgi gyakorló tér mintegy erre a kísérletre van teremtvé! hepehupás, angyalhullásos sivár mező, dunai ártér. Alacsony vaggonok vannak megterhelve, talpakhoz kötött sinekkel; minden kocsin 33 darab. — Két sin, két talp egy katonának való, azokat sorba felöltik, egymás elé rakják, egyszerű kapcsaik összekattannak, s szí-

lárdul áll a talp és sin; a waggon halad rajta odább; mikor mind leszedték róla a sinpárokat, négy rudat dugnak alá, kiemelik s félreteszik a gyepre, jöhet a másik. Mikor aztán a vasut megtette a feladatát, éppen olyan gyorsan megint felszedik s viszik odább egy csatatérrel. S ez mind némán megy, egy szó nem hangzik el közben.

Ezalatt egy osztály a tábori táviró készületet állítja fel. Ebből egy nap alatt huszonnégy kilométernyit tudnak rendbehozni. Itt azután bemutatják, hogyan szokás az ellenség táviratait elfogdosni. Két közvitéz letelepedik a táviró sodrony alá. Az egyik leszurja a földbe jó mélyen a fasina-vágó kését, annak a pengéjét vékony ércsodronynyal hozzáköti a távirathuzalhoz: a másik ugyanannak a sodronynak a másik végét összefüggésbe hozza, kis, hordható ládában levő telephon villanygépével. A mint a földi összeköttetés helyre van állítva, a telegraph telephonná válik: az ebonit tűlök elkezd hangosan peregni. Azt az egyik katona a füléhez tartja s a jól betanult hangok után dictálja a másiknak egymás után a betűket.

A tavalyi gyakorlatok alkalmával szintén

magyar fiuk végezték ezt a műveletet, a király jelenlétében. A földön hasaló katona, a ki az ellesett német táviratot leirta, odavitte azt a királyhoz.

— Érti ön, mi van e táviratban? — kérde a fölség.

— Egy szót sem tudok németül, fölséges uram.

S egy betű hiba sem volt az ellesett táviratban.

Azonban nemcsak az alkotás a vasuti vitézeknek a feladata, hanem a rombolás is. Minden zászlóaljnak van egy lovas csapatja is, melynek feladata, huszáros merészséggel bevágtatni azon területre, melyet az ellenség vasutja keresztül szel s mikor annak a szállító vonata közelit, hirtelen alápraktikázni a sineknek a magával hozott dynamit-pléhdobozt, meggyújtani a kanóczot s aztán vágtatni lóhalálába vissza. Gyalog nem lehetne a robbanás elől megmenekülniök.

Ezt a kísérletet is félig megláttuk, félig meghallottuk. A legvastagabb vasuti sinek alá lett elhelyezve a dynamit czilinder: (akkora, mint egy parádi vizes palaczk) a kapitány meggyújtá a kanóczot. Mi szép csendesen félrehu-

zódtunk a mellvéd mögé. Pulszky Guszti még azt is megtette, hogy az égő kanócnál szivarra gyújtott. (Ezt csinálja utána Fenyvessy Feri!) A miért szidva dicsértük. — Egy első percz mulva aztán hangzott a fülsiketítő pukkanás; mely megrendíté a lábunk alatt a földet. Oda-siettünk az elszálló füstfelleg közé; s bámulva láttuk, hogy az aczélsinből egy ölnyi fel volt hajtva a sánczra, az ott maradt csonk pedig kétfelé repesztve, mint egy szalmaszál: apró vasdarabok heverték szerteszét, a mik még egész izzók voltak.

De hát hol jönnek már azok a bizonyos »hoch«-ok.

Azt is elmondom: csak tessék várni egy kicsit.

Az egy közbeeső episod volt.

A gyakorló térről egy töltés vezet a közel Dunaágig; összekötve egy hiddal a holt Dunaág két partját s innen folytatva egész az igazi Dunáig.

Jobbról balról egy ingoványos csalit, azontul egy pagony, tele vad fáczányokkal.

Gyönyörű egy pocséta! Mit adna ezért a látványért az én festőfamiliám. A váltakozó tömpölyöket ezüstlevelű nyárfák veszik körül,

melyeknek sűrűjéből kikandikál a piros bogyófürtös »kánya bangita«: királypálcza forma rózsa-szin füzények, körüludvarolva kék nefelejtsekkkel, s fölöttük bolyhos kalászu nád, magas sásfűvel, miket befutott a nagy, fehér virágu vizifolyondár, aztán a vizi pulykaorr, meg valami rőtveres szedernövény, olyan, mint egy ostor, a minek a nevét nem tudom. S egy ilyen tömpölynek a partján, a sűrű bozót közt kuporog két meztelábos gyerek: az egyik horgászik, a másik füzfa sipot farag: az egyiknek a nyakában, medaillon helyett, lógg egy madzagra kötött katonagomb. Nevetnek ránk a szemeikkel, nevetnek a fogaikkal. Mit törődnek ők a mi tábori vasutainkkal és emberölő tűzaknáinkkal!

A Dunaparton aztán bemutatják előttünk a hidverést. Természetesen, csak a kezdőbetűjét.

Két kompra van felállítva a jól ismert verőgép, melynek öt mázsás koloncza alá éppen akkor helyezék el a leverendő hid-oszlopfát.

Husz legény rántja egyszerre a kötelet a komp hidasán állva: egy altiszt vezényel a komp ellenkező részéről, súlyzó zsinórral figyelve meg, hogy a levert czölöp egyenesen száll-e a talajba. Az ötvenedik ütés után pihenőt vezényel az altiszt.

A pihenés után ismét int a munka folytatására, ezzel a szóval: »hoch!«

S ezt utána zengi az egész chorus.

»Hoch!«

A vaskoloncz csattan: »zupp!«

»Einmal hoch!«

A kar énekli utána: »einmal hoch!«

És azután »Zweimal hoch! Dreimal hoch!«
Egész sor verset énekelnek! a minek a refrainje mindig ez: »hoch! hoch! einmal hoch! zweimal hoch! dreimal hoch!« S a vassulyok annyit csattan.

»Mi a tatár? Mért hochoznak? hisz nincs itt most Tisza Kálmán?« kértem a kíséző főtisztetek egyikétől. Ő aztán megmagyarázza egész komolyan, hogy az a hidászoknak a szokott nótája.

Ahá! Most már értem! Tehát a hány hochot kiáltanak, annál szilárdabban áll meg az oszlop a mederben: annál mélyebben furja bele a hegyét a földbe. Akkor nagyon jól van.

Még azután a távolból is sokáig hangzott utánuk a »hoch! hoch! dreimal hoch!« — Jól fiaim! Isten éltesen sokáig.

A kajmános hölgy,

Mister dr. O - B e a t y irlandi eredetű orvos volt New-Yorkban.

Hogy melyik egyetemen szerezte a diplomáját? azt a kérdést nem szükség szellőztetni. Elég azt tudni, hogy volt neki. A legkeresettebb orvosok egyike volt a Washington-squaretől a Union-square-ig, a hogy azt a napilapok hirdetményrovatai állandóan bizonyítják.

Csak hogy hát olyan orvos, a ki csodakurákat tud művelni, van New-Yorkban egy egész regiment s az mind kerüli a titokban rejtőzést. Hypnotizálni, massirozni. villanyozni, lesoványítani, elszunnyadt életerőket újra felserkenteni vért átszivattyuzni; megifjítani; kihullott haját, ki nem nőtt szakállt megnöveszteni; szétdarabolt embert összerakni, halottat föltámasztani már mai napság minden közönséges doktor tud. — Ez mind elavult tudomány. — De új beteg-

ségeket kitalálni, azokat népszerűvé tenni, a szalonokkal elfogadtatni és azután azoknak speciális doktorává lenni: ez a tudomány! — Ehez értett alaposan mr. O - B e a t y.

Azt beszélük róla — persze az irigyei — hogy mikor az apja, a ki becsületes farmer Connecticutban, felhozta a fiát az orvosi fakultáshoz, hogy tanítsák ki azt a doktorságra: a fakultás dékánja azt kérde tőle, hogy hát mire kívánja a fiát kiképeztetni: a belgyógyászatra-e vagy a sebészetre? — Mind a kettőre — mondá az öreg. — De különösen melyik specialitásra fordítsák figyelmét? Talán a sárgalázra? — Az nagyon jó lesz! — Vagy a gyermekgyógyászatra? — Az még jobb lesz. — Vagy a női betegségekre? — Az meg legjobb lesz. — Hát aztán a szemészetet, fülészetet, fogászatot tanítsák-e az ifjunak? — Azt mind sorba. — Mikor aztán az öreg lefizette a didactrumot, a mi annyi tudományért ki volt szabva, a dékán asztalára: hozzá tett még egy tiz dolláros green-backot ráadásul, ezzel a szóval: »és aztán még arra kérem az urakat, hogy tanítsák meg a gyereket egyuttal írni és olvasni is.«

Ha ez az adoma bir valami alappal, akkor csak annak a megvilágítására szolgál, hogy minő.

óriási szorgalomnak kellett az ifju O-Beaty tehetségeit működésbe hozni, hogy a tanfolyam lefolytával mint kitűnő baccalaureus kerüljön ki az illető universitásból: a hol még irni is megtanítják az orvosokat, a mire a legtöbbnek igazán nagy szüksége volna.

Mr. dr. O-Beatynak volt egy szolid alapon álló jó barátja, mr. Snopkins. Egy nagy üzletkörnek örvendő összeházasító intézet alapító tulajdonosa. — Ők ketten, hivatásuk érdekeiben gyakran találkoznak egymással s egymásnak az üzletét (ha csak különös okuk nem volt rá) el nem rontották.

Mr. Snopkins gyakran meginterpellálta mr. O-Beatyt, hogy miért nem házasodik már meg? de mindannyiszor azt a választ nyerte, hogy fiatal gyakorló orvosra nézve hátrányos körülmény az, ha felesége van. A házasság rossz reklám.

Egy szép ködös napon aztán így szólt a doktor a jó barátjához:

— Most már volna okom megházasodni.

— Nem azt mondta, hogy: volna »kedvem« hanem: volna »okom.«

— Megváltoztak a principiumok?

— Tetemesen.

— Hogy hívják a választottját?

— Miss Cleopatra Smith, a hogy sikerült kipuhatolnom.

Az igazgató azt a megjegyzést tevén, hogy magában New-Yorkban, Brooklynt nem számítva, hatvanezer Smith kiasasszony lakik s azok között hétszázötven Cleopatra.

— No erre az egyre mégis rá fog ön találni a jellemzés után.

— Kérem: a hajának, a szemeinek a leírásával ne fáraszsza ön magát; mert annak a színet a saison szerint változtatják.

— Csak a lényeges jellegekre fogok szorítkozni. Tehát legelőször is, mikor ezt a hölgyet megláttam: az volt a metropolitan-house termében a Patti-előadás alatt, földszinti páholyban ült, a fején gyémántos diadémmal: de senki sem a gyémántos fejéket bámulta rajta, hanem a derekán átvont övet. Az, barátom, nem volt más, mint egy eleven csörgőkigyó. Azt hiszem, a méregfogai ki lehettek törve. Elöl a feje, meg a csörgős farka a kigyónak egy gyémántos fibulával volt összeszorítva, a miből az nem volt képes kicsuszni. A csodaszép hölgy napmadár farkából készült legyezővel hűsíté a keblét, melyhez a derekára övezett szörnyeteg fel-fel emelé

a kinyújtott fejét, szikrázó rubin szemeivel s fulánkózó kettős nyelvével. — Elhiheti ön, hogy senki sem mert ennek a hölgynek udvarolni.

— Meg vagyok felőle győződve.

— Azt mondják, hogy éjjel a vánkosa alatt alszik a szörnyeteg s reggelinél a miss a saját csészéjéből ad neki meleg tejet.

— Ez nagyon jellemző miss Cleopatrára nézve.

— Másodizben pedig a jégpályán láttam e csodahölgyet, orosz tündérekre emlékeztető prémes öltözetben. Kisérője volt egy embernagyságu förtelmes pávián. Eleintén azt hittem, hogy valami brotválkozóatlan gentleman; de aztán, mikor láttam, hogy a lábain is keztyűket visel, meggyőződtem róla, hogy valóságos Darwin-féle ősapámat van szerencsém benne tisztelhetni. Ez a vicsorgó fenevad csatolta fel a deli hölgy talpára a halifaxokat, aztán maga is a két hátulsó markába szorítva egy pár korcsolyát, versenyt iszánkodott az urhölgygyel a jégen; néha kezeiket nyújták egymásnak s olyankor a szörnyeteg olyan kecsesen vigyorgott, hogy mind a két fogsorát meg lehetett látni. Ennek nem szeretnék fogorvosa lenni!

— Ezuttal sem udvarolt senki az urhölgynek.

— Nem bizony: mert az a négykezű kutya harap. Azt mondják, hogy az asztalnál is az a majom szokott a missnek felszolgálni s per tu vannak egymással.

— Kezdem tájékozni magamat.

— Harmadszor és legközelebb pedig a Centralparkban találkoztam a missel. Onnan vettem észre a közeledtét, hogy a merre járt, mindenünnen riadva szaladt szét a sokaság előle s a nagy tóparton egyszerre tele lett minden csónak, minden sandolin emberekkel, a kik teljes evezőcsapásokkal igyekeztek a szigetre menekülni. Képzelje ön: ezuttal a csodaszép tündérnő egy öt láb hosszú krokodilust vezetett ezüst lánczon; a hogy szokás bulldogot vezetni. A pikkelyes óriás gyik kedélyesen csapkodott a farkával maga körül, s kattogtatta a százfogu állkapczáját. A miss megállt egy pástétomos butik előtt s két dollár áru delikateszt vásárolt össze, a miket egyenkint a kajmán torkába hajigált. A jóllakott szörny aztán elfeküdt a parton a homokba, a hasát az ég felé fordítva, siestát tartott, a hölgy pedig ezalatt leült egy zsombikra s a zsebéből elővett egy könyvet és olvasott. Ahogy kitűnő színházi távcsöveimmel kivehettem: Juvenal satyrái voltak.

— Már most tudom, hogy ki az a hölgy.

— Ismeri őt?

— Hogy ne? A kajmános hölgyet! Elsőosztályu helyen van nálam beírva. — S ön ezt nőül akarja venni?

— Minden bizonynyal.

— A csörgő kigyójával, a páviánjával, meg a kajmánjával együtt?

— Sőt még a Juvenáljával is.

— De hát minek ez a hölgy kegyednek? Épen a kajmános hölgy?

— Barátom! Ez lesz a leghatalmasabb reklám! Egy doktor, a kinek a felesége kajmánal jár sétálni! A ki csak meglátja a szép asszonyt a szárazon vezetett krokodilussal, az mind a férj után fog tudakozódni. Én megtakarítom a hirlapi hirdetményeket. Egész Newyork beteg lesz: csakhogy én velem gyógyíttathassa magát.

Mr. Snopkins csak egyre csóválta a fejét.

— Kedves doktorom! Tudja, hogy én önnek jó barátja vagyok. Kötelességem önt gyöngéden figyelmeztetni. Nem jó lesz önnek ezt a kajmános hölgyet feleségül venni.

— Talán az erkölcsi reputációja szenved fogyatkozást?

— Óh nem! Az erénye minden kifogáson

fölül áll! Mit gondol? A ki csörgő kigyót visel
öv gyanánt!

— Hát talán a vagyoni helyzete homályos?

— Az meg épen fényes. Mr. Smith Nabukodonozor a leggazdagabb vállalkozók egyike. Palotája ott van a Madison-squaren. A leányával tूपéनzűl ötszázezer dollárt fog adni. Évi jövedelme egy petroleumkirályéval fölér.

— No hát akkor mi a baj?

Mr. Snopkins csak vonogatta a vállát, végre kirukkolt vele.

— Tudja, tisztelt barátom, nekem családi titkokat elárulnom nem szabad. De annyit mégis meg kell mondanom őszintén, mint régi jó barátomnak; hogy mr. Smith jövedelmének a provenienciája olyan természetű, hogy az ellen önnek méltó skrupulusai lehetnek.

— Uram! Ha nem tisztességes eredetű mr. Smith Nabukodonozornak a jövedelme, akkor ünnepélyesen tiltakozom az ellen, hogy ön ezt előttem fölfedezze! Ahoz semmi közük a vőknek, hogy az ipáik milyen uton szerezték a vagyont? Uzsoráskodtak? Tengeri rablók voltak? Hamis bukást csináltak háromszor egymás után? Vagy rabszolgákkal kereskedtek? A pénz megszerzés módózatának szégyene csak az első izre

nézve bir hatálylyal: a másodizre már nem száll át. Én szemet tudok hunyni, ha mr. Smith Nabukodonozor mindjárt pokolgépkészítő gyár tulajdonosa is.

— No hát mindezekből semmi sincs. A kajmános hölgy atyja igen derék, becsületes ember, a ki olyan áruczikkal kereskedik, a melynek használata minden emberre nézve kötelező, mely alól senki ki nem vonhatja magát, s a melynek keresete meg nem szűnik, a mig csak emberek laknak a földön. Arról is bizonyossá tehetem önt, hogy soha senki azok közül, a kik mr. Smith Nabukodonozor áruczikkeit használták, azok ellene panaszt nem emeltek, azokból egy darabot vissza nem hoztak s a számlákat sohasem kifogásolták. Mr. Smith Nabukodonozor az egyetlen egy nagyiparos, a kinek a készítményeiben a fogyasztói teljes megnyugvást találunk.

(. . . . Tudniillik, hogy mr. Smit Nabukodonozor egyik legtevékenyebb newyorki »entreprise des pompes funèbres«-nek a főtulajdonosa. Az ő kuntsaftjai persze, hogy nem panaszkodnak a kapott portékáik ellen,

azokat nem is hozzák vissza, s azokban teljes megnyugvást találnak.)

Csak hogy már ezt nem magyarázta meg mr. Snopkins az ő kedves barátjának, mister O-Beatynak, hanem a mint dr. O-Beaty elébb nyilvánított szándékát miss Cleopatrával összekelése tárgyában újból és határozottan ismétlé, azt mondta neki: »legyen hát meg, — én összeboronálom a házasságot: a hozományból kapok tíz perczentet, ez az én provizióm; hanem annyit a lelkem megnyugtatóására ki mondok, hogy ez a házasság minden egyéb jó lesz: csak reklámnak nem lesz jó egy gyakorló orvos számára.«

II.

Minden a legpontosabban összezsappant. — A leánykérés, — a kölcsönös tudakozódások, — a házassági szerződés föltételei, — az esetleges válópör következményei: mind hivatalos okiratokban lettek megállapítva. — A férj és nő vagyona közötti kölcsönös vonatkozások; konyhapénz, equipage, divatkereskedői számla: mennyi terheli ebből a férj, mennyi az após üzleti

könyvét? — melyik cselédet fizeti a férj, melyiket az asszony? — mennyi a számadás alá nem vonható rendelkezési alap? — ez mind budgetszerűleg meg lett állapítva, s az appropriationalis vita az esküvő napjára kitűzve.

Az esküvő ugyanis, egyházi szertartás szerint, a hogy yankee arisztokratákhoz illik, a három mértföldnyi hosszúsága Broadway (sugárut) elején levő Szent-Háromság templomban hajtatott végre.

De a milyen hosszú az ut a Smith palotától a Szent-Háromság templomáig, olyan hosszan volt az megrakva hintókkal a hirhedett esküvőnek napján. Az egész elegáns világ »tengeyen« volt. Gyalogjáró halandóknál azt mondanók, hogy »talpon« volt: itt nem fejezhetjük ki hitebben a helyzetet, mint hogy »tengeyen« volt.

A menyasszonynak az öltözete arról volt nevezetes, hogy annak a szövete a »pinna nobilis« nevű tengeri kagylónak a »byssus«-ából készült, mely, tenger alatt termő selyemből még eddigelé csak a római pápák számára készült egy-egy pár harisnya. Ez a legdrágább és legritkább selyemfonál a világon. — Menyasszonyi koszoruját gyémántok képezték: de

miféle gyémántok? Kék, sárga és rózsaszínű gyémántok: a miknek az ára meghatározhatatlan.

Holmi csörgő kigyóról, páviánról és kajmánról természetesen szó sem volt többé. — Azokat valami népkertnek ajándékozták. — Elég csörgő kigyó és egyéb öldöklő szellem volt a menyasszony maga.

Hanem egy körülmény mégis föltűnt a vőlegénynek: a mi jobban elfoglalta a figyelmét a kék és rózsaszín gyémántoknál: de még a menyasszony kék szemeinél és rózsaszín orczáinál is jobban. Ez az a látvány volt, hogy ebben a hosszú kocsisorban milyen tulnyomó nagy számmal vannak jelen azok a sajátságos öblös járművek, melyek kívül-belül fekete posztóval vannak behuzva, széleiken zománczos párkányzattal szegélyezve s melyeknek a bakján elől-hátul fekete egyenruhás kocsisok és lakájok ülnek és állnak, félgörögdinnye alaku kalapokban, azok mellett nagy fekete strucztoll kokárdákkal, ezüst paszománttal a hátukon és a mellükön, — s a templom előtti tér két oldalát szintén ilyen egyenruhás férfiak kettős lánczolata foglalja el; egész a templomajtóig: mintha csak egy közársasági elnök requiemét celebrálnák.

Voltak azonban a násznép számára ren-

delve világoskék hintók is, buzavirágszin kocsi-
sokkal és fehér tollforgókkal a lovak homlokán.

A zászlók is mind ki voltak rukkolva.

Ördögös mennykő! Hisz ez a valóságos
temetkezési vállalat armádiája!

Hanem hát azért minden a legszebb rend-
ben ment végbe. A zenekar, orgonakisérettel,
elzengedezé Mozart hirhedett requiemjét,
s kijövet a Dom Sebastião halotti indu-
lójával bocsátá el a boldog ifju párt a szo-
kásos nászutazásra a Pacifique vasuton egész
San Franciscóig.

Mikor onnan visszatértek, természetesen
nagyon boldogok valának, hogy valahára véget
ért a nászutazás.

Akkor aztán az új menyecskének bőséges
alkalma nyílt a szobáiból az ócska butorokat
kidobáltatni, a szőnyegeteket letépetni s ujakat
rakatni a helyükbe. A férj pedig láthatott a
maga hivatása után. Mehetett a szokott pacien-
seit sorba látogatni.

Ennél a vállalatnál azonban sajátyszerű meg-
lepetésekkel kellett leszámolnia.

Legelőször is egy éltet kisasszonynál tett
látogatást, a ki mindig szivdobogásokról gyó-
gyította magát. Az most bemutatta neki a vő-

legényét. Egy nagyon gyanus kinézésű individuumot, a kiben mr. O-Beaty a hajdani ház-mestert vélte felismerni. — Hanem hát a sziv-bajok elmultak. . . .

Nem volt többé doktorra szükség.

Innen egy fölöttébb ideges, előkelő szabó-mesternéhez látogatott el, a kit sűrű migraine-k-ből és gyomorasthmák-ból masszírozással szokott kigyógyítani. Az most egész életvidáman futott eléje. Mintha csak az egész idegrendszere ki lett volna cserélve. Még szivarozott is! Ennek sem kell többet doktor!

Innen tovább haladva, felkereste dr. O-Beaty egy epilektikus betegét, a ki már évek óta karszékben ülő nyavalyás, se állni, se feküdni nem tud. — Hát, a mint ez meglátta, hogy az ajtón belép a doktor, egyszerre felugrott a szé-kéből s elkezdett a gutaütött lábaival előre-hátra rugdalózni. »Nézze ön, hogy lábrakaptam! Tán-czolólok is! Kutyabajom!« — Ez sem kíván több doktori segélyt.

Majd egy dusgazdag bankár paciensehez látogatott el, a kit évek óta gyógyít elhájasodás ellen. Annak az előszobájában épen összeütötte az orrát a legdühösebb antagonistájával, mister dr. Brugssal; a ki az ő methodusának épen

az ellenkezőjét, a Schrott-kurát alkalmazta a betegein: naponkint félliter bort, meg egy száraz zsemlyét. Az már be sem hagyta lépni a betegéhez: itt ő az úr! Kidobta mr. Beatyt az ajtón.

Mi történt itt az ő távolléte alatt? . . .

Akárhová csak ment, mindenütt zöldjében learatva találta a buzáját.

Utoljára eszébe jutott, hogy van egy szegény betege, a ki már évek óta közadakozásból él, valami jótékony nőintézet elnöknőjének a pártfogoltja. Annak szokott ő orvosságokat hordani ingyen. Azt kereste fel. A hetedik emeleten lakott. — Mikor a ház elé hajtatott a hintájával, látta, hogy a patiente épen kinéz az ablakon.

Felmászott hozzá a hét lépcsősoron. Benyitott a szobájába. A szoba üres volt. Kereste, kutatta, nem találta a betegét. Utoljára felnézett a kandalló kürtőjébe: hát a nyomorult épen ott kuporgott dideregve. »Mit csinál ön ott?« — »Szabad levegőt szivok,« volt a válasz.

Még ez is elbujik a doktor elől!

Legeslegutoljára maradt a leggazdagabban fizető betege, egy braziliai kávékirály, a ki már évek óta szenved abban a komplikált nyavalyá-

ban, hogy ha nem iszik, akkor nem tud aludni, ha pedig iszik, akkor nem tud ébren lenni.

De már ez revolvert fogott rá, mikor a szobájába lépni látta! S ettől aztán megtudta, a mit még eddig nem tudott.

— Eltakarodik ön innen! ördögök doktora!
— Elvette ön a pompe funebre leányát ugy-e? Azért, hogy a pacienseit kiszolgáltassa az apósának kész ragadományul! A mennydörgös mennykőnek kell az olyan doktor, a kinek az ipa a temetkezési egyeslet igazgatója! Ugorjon innen, mert lövök!

Most támadt aztán világosság mr. Beaty agyában. Megmondta a barátja előre, hogy rossz reklám lesz egy gyakorló-orvosnak a kaimános hölgyet feleségül venni! Kinek volna kedve olyan orvost hivatni, a kinek az apósa koporsókereskedő?

... No de se baj! Az 500 ezer dollár megvolt (leszámitva a Snopkins perczentjeit.) Mr. Beaty nem volt fejére esett ember. Ha nem ment tovább a doktori praxis, tudott új reformot hozni be a temetkezési rendszerbe. Ő volt az, a ki gyakorlatba hozta azt a fölöttebb czélszerű szokást az amerikai temetkezéseknél, hogy a gyászszertartások alkalmával a gyászoló közön-

ség között »antithanatin« czim alatt egy kupicza jó erős pálinkát osztanak ki. A hány kondoleáló fél jön, a névjegyét »p. c.« átadni: kap a bejárat alatt egy pohárka gint, s fizet érte tiz centimet.

Egyetlen temetésnél (mikor a szarvasvadászaton szerencsétlenül meglőtt Delmonicot eltakarították), a gyászoló közönség az első napon háromezer dollárnyi, a tisztességtétel napján pedig háromszor oly nagy összegre rugó — kondolenciális jegyeket hagyott hátra a »bar room«-nál.

S ez az üdvös reform doktor Beaty-nak köszönheti létrejöttét.

És így mégis igaz, hogy a házasságok égben köttenek — még a kajmános hölgyekkel is.

„Gúnyádat, tarisznyádat el ne hadd!”

Hogy én babonás vagyok, az régi dolog.
Nem szeretek pénteken utazni.

Egyszer péntek napon indultam utnak —
Balaton-Füredről Siófokra. Gyönyörű, derült
reggelünk volt, szeptember elején. A tó sima,
mint a tükör. A »Kisfaludy« jól disponálva. A
kapitányunk a legjobb launében. Az utazás a
legkedvezőbb auspiciumok között vette kezdetét.
(Rendesen egy óráig szokott tartani). Hát mikor
a fele uton járunk, jön ránk szembe egy akkora
kis ködfelhő, mint a kalapom. Az elkapja ma-
gával a hajónkat s mi annak a kis felhőnek a
vezetése alatt belebódorodunk a Balatonba, já-
runk előre hátra, sehol sem találunk száraz
földet, míg végre nagy küzdelmek után, szeren-
csésen eljutunk a continensre — Számárdinál
valahol. A gyorsvonat persze hogy az orrunk
előtt robogott el.

Most megint megtörtént rajtam ez az eset, csakhogy vastagabb kiadásban. Triesztbe voltunk meghíva, Hegedüs Sándor kedves öcsémmele együtt, az Assicurazioni Generali évi közgyűlése. A gyűlés ideje szombaton 11 órakor volt. E szerint pénteken kell utra kelni. — Én már a reggel 7 órai vonattal akartam elindulni, mely másnap 8-kor ért Triesztbe; de Sándor tapasztalt utazó: azután neki még az nap délelőtt warranttörvényt kellett nyélbe sütni, azt mondta, elég lesz az esti 8 órai gyorsvonattal is pályázni: az is megérkezik reggel 9-re. Még megmosdani és csizmát tisztittatni is marad idő.

Hogy le ne maradjak a vasutról, már 6 órakor elküldtem Gábor diákot, az én spiritus familiarisomat, hogy beszéljen rá valami módon egy fiakert, hogy vigyen engem át Budára. A derék fiú azonban jó gazda s csak egy félfia-kert hozott: egylovast. A hidig elmentünk szerencsésen, a nélkül, hogy valakit elgázoltattunk volna, hanem a mint a lánczhidat meglátta a ló, azt mondta, hogy — semmit sem mondott; hanem elkezdte a bárkát hátrafelé tolni, neki faroltatva az utána csörtető omnibusnak. Hasztalan biztatta constábler, jegyszedő, közszolga:

a paripa nem állt el a véleményétől. Ez már valóságos indignatio volt a részéről.

Egy római ilyenkor visszafordult volna az utjából.

Nem maradt hátra más, mint nekem kiszállni a hintóból, a kocsisnak meg leszállni a bakról, így aztán az egyikünk a lovat huzva, a másikunk a kocsit tolva, szerencsésen átjutottunk Budára.

Nem is történt azután velünk semmi baj egész Zagorjeig: a mely tudvalevőleg a Karst-hegy tetején levő álló állomás a Dráva partján. Van-e hozzá falu? azt nem tudom, mert nem láttam.

A hogy illet, pontosan megérkeztünk az állomásra, reggel hat órára. Innen azonban semmi áron nem akart a vonat tovább mozdulni. Sándor hozott magával egy pár statistikai könyvet, a mikben le van írva, hogy Berlin másfél millió lakossága közül, hánynak nincs mit enni, nincs hol hálni? s ezek közül hányat lát el a város ingyen levessel és lakóhelylyel.

Először Sándor öcsém olvasta el, azután meg én. A vonat még sem mozdult. Kezdtém a berlini intézményeket nagyrabecsülni.

De hát mért fagyott be a conductoroknak a trombitája. Kiváncsiak voltunk megkérdezni.

— Mikor indulunk tovább?

— Majd úgy tizenkét óra tájon.

Hát az történt, hogy a reggel hét órakor indult személyvonatot az a baleset érte, hogy Zagorje és Száva között, a meredek Karszt ormáról egy óriási sziklatömeg gördült le eléje s a vonatnak a gőzmozdonyát és szenes kocsiját összetörte: a sinek természetesen fel lettek dülva.

Az állomásfőnök megbiztatott bennüeket, hogy rögtön táviratozott Laibachha, hogy onnan küldjenek egy segély-vonatot, mely a pesti vonatok utasait felszedje. Hanem az természetesen csak a baleset színhelyéig jöhet elénk. Egy darabot gyalog kell megtenni a társaságnak.

Hát a gyalogolás nem baj; de hol lehet itt reggelizni?

Mutatták, hogy amoda van egy parasztház, annak az asszonya tud kávéfőzni. Olyan szép, karcsu házikó, a melyiknek az ajtaján fejleajtva kell bebujni. Az már akkor tele volt szénhordással foglalkozó polgártársakkal, kik készségesen engedtek helyet az uri pasasíroknak.

— Lehet-e itt kávéfőzni?

— Hogy ne lehetne? Csak itt lehet kávéfőzni az egész Zagorián.

Mikor megláttam azt a kávé, azt mondtam Sándornak.

— Hallod-e? legyünk udvariasak. Itt asz-szonyoságok is vannak. Engedjük át nekik ezt a kávé.

Igy megszabadultunk tőle.

— Hát mást nem kaphatni?

— De igen: tojást.

Egy alacsony, füstös padmalyu oduban főzte a menyecske (egy foga sem volt már) a tojásokat s osztogatta csak úgy a markával az uraságoknak.

— Sándor, ez jó neked! de ha én tojást eszem reggelire, még rossz híremet költik.

Ekkor jutott eszembe, hogy hiszen pakolt nekem az én leányom egy nagy darab borjuczombot az utitáskámba, még egy palaczk vision-tait is hozzá: mit küzdök én itt a hajótöröttekkel az utolsó zvibackért. Azzal visszamentem a kupéba, elővettem a táskámat, s unalmamban megettem fél kiló borjusültet. Ha otthon tenném ezt, mindjárt elővenne a prüszkölés.

A derék állomásfőnök aztán megbiztatott bennünket, hogy ő táviratozott Laibachba az állomási vendéglősnek, hogy kész ebéddel várja az egész kényutazó társaságot.

Igy aztán hol kocsin, hol gyalog eljutottunk a szerencsétlenség színhelyéig, mely éppen egy veszedelmes kanyarodónál van, a hol a vasut szorosan a Dráva partján fut körül: alig két lábnyi kőmellvéd választja el tőle. A kocsik el voltak már hordva, új sintalpakra új sinek felrakva; hanem a nehéz szenes kocsi ott feküdt a pályatesten. Annak egy kereke sem látszott, mellette felhalmozva a gőzmozdony finom aczél és messing géprészei, összetörve, a nagy colos-salis gép maga pedig féloldalt hevert a sinek között: egész sereg munkás igyekezett emelő-gépekkel, vasrudakkal új kerekekre állítani. Ezer szerencse, hogy a hegyről legördülő szikla a gépnek és a szenes szekérnek ment neki, azokat csak csak össze tudta törni; de ha a kocsikra zuhan, azokat mind letaszítja a mély Száva-mederbe.

Milyen erő van még a holt természetben is.

Innen aztán a segítségünkre étkezett laibachi vonatra felkapaszkodva, valahogy mégis kiszabadultunk.

Délre megérkeztünk a laibachi állomásra s az étteremben letelepedtünk a ránk váró ebédhez. Azaz, hogy csak az asztalhoz. Először jött a kiszolgáló pinczér, elmondta könyv nélkül az

egész étlapot: »hozzon, a mi legjobb«. Azután jött a főpinczér, elmondta az egész étlapot hosszú sorban: »akármit; de gyorsan«, azután eljött maga a vendéglős: az is elmondta az egész étlapot: »adasson, a mi van«, akkor aztán eljött a portás a csengetyűvel. »Második csengetés«, tessék beszállni Trieszt felé, akkor aztán szaladt minden ember, be nem teljesült reményeit porba dűlni látva.

De hát mit lamentálok én, mikor nekem még van egy nagy darab borjuszűtem. Gyere elő czubák.

S aztán szépen elfogyasztottam az utolsó befaló falásig a borjuczombot.

Mire Triesztbe megérkeztünk: három óra volt délután. Az évi közgyűlésnek régen vége volt már.

Este nyolcz órakor aztán megint felülhettem a gyors vonatra s jöhettem hazafelé.

És így megtettem egy két napig tartó utat, jártam gyalog a Karston keresztül, nem aludtam két éjszaka, csak azért, hogy egy fél borjuczombot elfogyaszszak, a mit otthon süttetett a leányom s a mit szépen schlafrokkba bujva is elfogyaszthattam volna otthon. Még salátát is kaptam volna hozzá.

Aztán ne legyen az ember péntekes!

A Koblerék tánczoló babái.

— Igaz mese. —

Az ötvenes években volt a nemzeti színházhoz szerződtetve egy ballettánczos család, a Koblerék: — apa, két leány és egy fiu. Az apa volt a balletmester, ki maga ritkán produkálta a művészetét, a két leánya elsőrendű solotánczosnő volt, a fia pedig solotánczos.

A két leány fiatal volt és szép, egymáshoz arcban, természetben meglepően hasonlító, sylphidi megjelenések a színpadon: a fiu pedig endymioni alak, a legclassicusabb szépségű arczczal: valódi eszményképe a férfiúi szépségnek. Én nem igen szeretem a férfi ballettistákat, azt hiszem más, nemembeli színházlátogató sem: van valami babaszerű az ugrádozásaikban, a tulkifejlett lábizmaikban; lárvaszerű, mozdulatlan arczuk inkább elijesztő, mint megigéző. Hanem a Kobler fiu

kivételt képezett. Annak az egész megjelenése, minden lebbenése csupa keresetlen báj volt: mozdulatai classicus szoborminták, — mintha a lég vitte volna, olyanok voltak a merész szökései; — néha féloldalt fekvé látszott repülni a levegőben; ilyen lehetett Ariel alakja.

És azért a közönség még sem volt fellelkesülve a Kobler család iránt.

A leányokról azt lehetett megjegyezni, hogy tánczközben soha sem lehetett meglátni a térdeiket: a mit az első Taglioniról is híresztelnek, a ki azt mondá: »nemcsak férfiak előtt tánczolk; hanem leányok előtt is.« S aztán az egész Kobler-család nem volt a szinpadon kívül megközelithető.

Együtt laktak egy kis józsefkülvárosi házbán, melynek ők voltak az egyedüli bérlői; ott nem fogadtak el senkit: nem jártak sem bálba, sem vendéglőbe, sem semmiféle mulatságba; még a színésztársaikkal sem volt semmi ismerkedésük.

Egy napon meghívót kaptunk Kobleréktől »tánczestélyre« a nőm és én, meg a velünk legbensőbb barátságban levő Szigligetiék.

Vajjon hol lesz a táncz? Ez tett bennünket kíváncsivá. De még jobban az a talány, a midőn

összejöttünk a kis szűk szobában s aztán láttuk, hogy kettőnk családján kívül senki sincs más hivatalos: én pedig Szigligetivel együtt nem vagyok valami nagy tánczos: hogy ki fog itt táncolni?

A szobának, melyben fogadtak bennünket, alkovenje is volt s az függönyvel letakarva.

Az öreg Kobler és a fia igen szívélyesen fogadtak bennünket: rövid perczekre a leányok is megjelentek, a hölgyeket üdvözölni, azután visszavonultak a konyhába az ozsonnát elkészíteni.

Kobleréknek a lakása egész muzeum volt a legértékesebb chinai és japáni ritkaságokból. Az apa és fiu annyi érdekes élményt tudtak elbeszélni exoticus országokban tett utazásaikról, hogy az minket jobban mulattatott minden táncznál.

Azután felhordták a leányok a pompás ozsonnát; különösen meglepve a női vendégeket olyan soha nem izlelt csemegékkel és süteményekkel, a miknek készitési titkát csak a keleti szakácsművészekről lehet eltanulni. Az italaikban is volt valami rendkívüli íz, zamat, bouquet; a mi az embert kíváncsivá tette, megtudni, hogy mi annak a neve, a mit ivott?

Mikor aztán az ozsonna be lett fejezve,

akkor azt mondta az öreg Kobler: »most kezdődik a táncelőadás.«

Erre a két leány és a fiu eltávozott az alcoven függőnye mögé.

Ahán! Gondolám: ők fogják hárman a táncelőadást tartani. De nagyon szűk helyük lesz hozzá!

Nem sokára lehetett a függönyön keresztül látni, hogy lámpásokat gyújtottak meg odabenn, s hangzott az első csengetyűszó.

Az apa Kobler helyet foglalt a függöny előtt, s elkezdett hegedülni. A második csengetyű szóra aztán kétfelé huzódott a kárpit, s elénk tűnt a gazdagon diszitett szinpad, melynek közepét elfoglalá egy köteltánczosi állvány, kifeszített sodrony kötéllal. A szinpad hátulját második, kétfelé nyíló függöny takarta.

Az első zenehangok után szétnyílt a függöny s előjött a sötét háttérből egy csupa aranyhimzéstől és zománczos skofiumtól ragyogó öltözetű indus bajadér; két kezében a hosszú egyensúlyzó ruddal, annak a végén két gomb. Az övéről lecsüggő szironyokon apró csergetyűk voltak. Előbb óvatosan megkisérlé az egyik lábával a kifeszített sodronykötelet, hogy elég megfeszült-e? s aztán kecses fejbólintással üd-

vözlé a néző közönséget s azzal gyorsan egymást váltogató lábakkal előre szaladt, egész az állványig, onnan megint vissza hátra felé.

Ah, azt el is felejtettem megmondani, hogy a szép bajadér — egy lábnyi magas volt.

Majd merész szökésekkel veté magát a kötélre, hogy az csak úgy pattogott fel alatta; néha féloldalt, ülő helyzetben került a kötélre; majd meg hanyatt vetve himbálta rajta magát: utoljára eldobta a kezéből a súlyegyenző rudat; de az sem esett le azért a kötélről, ott maradt és billegett, imbolygott tovább; míg a bajadér hátrafelé ugrálva, a kötélpattintásai által kényszeríté az eldobott rudat maga után szökellni, míg végre, a közönségnek mind a két kezével csókot vetve, eltűnt a hátsó függönyök mögött rudastól együtt.

Nagy volt a tapsolás! El kellett ismernünk, hogy automattal emberi mozdulatokat ily bámulatos hiven utánoztatni már valódi művészet.

De az még semmi sem volt az utána következőhöz. Az öreg Kobler hegedűje most egy andalgó symphoniára zendült meg s erre a függöny mögül előlebbent egy eszményi szépsylphid: festői lenge öltözetben; ennek már a súlyegyentartó rud sem volt a kezében: egész

szabadon tánczolt. És aztán a balletművészet minden mesterfogásait végig tánczolta azon az egy szál sodronyon, utoljára az egyik lábának az ujjhegyén állva, szokott biztos merészséggel végig rajta.

— Nem tudom kivenni a fonalakat, a mik azt az alakot mozgatják, — mondtam Koblernek.

— Nem rángatja ezt semmi fonál, — mondta az öreg. — Nézze ön.

S azzal a nyirettyűjét félkörben körülfor-gatta a sylphid feje fölött és az egész alakja mellett; az tánczolt tovább.

— Akkor hát a lábai és a sodrony között kell valami villanydelejes összeköttetésnek lenni, a mi a benne elrejtett gépezetet mozgatja.

Az öreg nem felelt semmit, hanem odatartá a nyirettyűjét a sylphid elé s arra a tánczó tündér átugrott a sodronykötélről a hegedű vonóra s azon szaladt végig egész a maestro kezéig, mely a nyirettyüt tartá; — akkor aztán Kobler megkapta a tündér derekát a balkeze két ujjával s odatette azt a tenyerembe.

— Tessék megnézni, hol van benne a gép?

Nem volt abban semmi gép; közönséges játékbáb volt, a minővel a gyermekek mulatnak. Kézről-kézre adtuk, mindenki össze-vissza tapo-

gatta; nem volt azon egyéb, mint gyapottal kitömött szattyán; nyaklott előre is, hátra is, a hogy az ilyen babák szoktak.

Akkor aztán visszaadtuk a babát az öreg Koblernek; ő pedig odadobta azt a sodronykötélre s arra az egyszerre megint talpra ugrott és tánczolt tovább. Az öltözete az indiscret fürkészés alatt kissé zavarba jött; azt a tündér nagy decentiával helyreigazította.

— Hisz ez valóságos boszorkányság!

Harmadszor meg egy capricciora két pojáczka ugrott ki egyszerre a kötélre; azok meg már aztán a leglehetőlenebb testgyakorlatokat követték el együtt. A vereshaju felugrott a fekete hajunak a fejére s tótágast állt annak a vállain, utoljára egy saltomortaléval keresztül ugrott a színpad lámpáin, egyenesen az én térdemre s ott kitörte a nyakát.

Oda voltunk a sajnálkozástól valamennyien. De kár a szép bajazzoért.

— Sebaj! — Mondá az öreg Kobler. — Ugy is jó az. — S azzal visszadobta a kötélre a kicsavart nyaku bajazzót s az tovább tánczolt, hátrafelé fordult fejjel.

Soha életemben nem láttam ehhez fogható csudát!

Ezzel vége volt az előadásnak: a két Kobler kisasszony és a bátyjuk előjöttek a függöny mögül. Ők csinálták ezt az egész bűvészetet.

De hogyan? Ez a fejtörés.

Elővettük az öreg Koblert, hogy mi ennek a boszorkányságnak a titka? Ő csak mosolygott rá.

»Olyan egyszerű dolog ez, hogy ha megmondanám, mindenki nevetne rajta. — Bemutattam én ezeket a bábokat a hollandi királynak is: az is követelte rajtam a titkot: de minden hódolatom mellett sem szolgálhattam vele. Hires impresariók ostromoltak érte, hogy engedjem át nekik, rengeteg nagy pénzt kínálva; de én pénzért se nem mutogatom a találmányomat, sem el nem adom a titkát.

S maig is titok előttem, hogy mi volt az, a mit a Koblerék kis színpadján láttam.

Valjon, mikor magukra maradtak ezek a művészi bábok, előadás után, úgy egy gyűszűnyi sert iszogatva, egy kolibri-fertály mellett, mit beszélhettek egymás közt? Mert, hogy beszélni is tudtak, azt kétségbe sem vonom.

TARTALOM.

I. kötet.

	Lap
A világlátott fiu.	3
A rosszul osztozott testvérek.	52
Basszista ée szabadsághős.	94
A Hortobágy.	108
Vőlegény-verseny.	152

II. kötet.

Kassári Dániel.	3
A talmi asszony.	108
Vanderguld úr.	138
Hoch ! hoch ! dreimal hoch !	146
A kajmános hölgy.	155
„Gúnyádat, tarisznyádat el ne hadd !“	172
A Koblerék tánczoló babái.	179

